

1 Korintiërs I. Een praktische bijbelverklaring Tekst & Toelichting

Hollander, H.W.

Citation
Hollander, H. W. (1996). 1 Korintiërs I. Een praktische bijbelverklaring Tekst & Toelichting. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/8157

Version:	Not Applicable (or Unknown)
License:	Leiden University Non-exclusive license
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/8157

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

TEKST EN TOELICHTING

Eindredactie

Prof.dr. A.S. van der Woude
Prof.dr. C.J. den Heyer
Dr. W. van der Meer

Redactieraad

Prof.dr. M. de Jonge
Prof.dr. C. van Leeuwen
Prof.dr. B.J. Oosterhoff †
Prof.dr. J. Reiling
Prof.dr. H.N. Ridderbos

UITGEVERIJ KOK – KAMPEN

Dr. H.W. Hollander

1 Korintiërs I

Een praktische bijbelverklaring

TEKST
EN TOELICHTING

© Uitgeverij Kok – Kampen, 1996
Omslagontwerp Pieter J. van der Sman
ISBN 90 242 7826 0
NUGI 632

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Inhoud

INLEIDING 7
I De auteur van de brief 7
II De lezers van de brief 9
III De aanleiding tot het schrijven van de brief 10
IV De inhoud en opbouw van de brief 12
V Het doel van deze kommentaar 15
VI Verdere literatuur 17

AFZENDER, GEADRESSEERDEN EN GROET, 1:1-3 18
Vertaling 18
1:1-3 18

DANKZEGGING, 1:4-9 21
Vertaling 21
1:4-9 21

DE 'PARTIJEN' IN KORINTE. DE 'WIJSHEID' VAN DE KORINTIËRS EN DE 'DWAASHEID' VAN HET EVANGELIE, 1:10-4:21 24
1:10-17 Van Jezus Christus, van hem alleen 25
1:18-25 Christus, Gods kracht en Gods wijsheid 31
1:26-31 Christus, onze wijsheid van Godswege 35
2:1-5 Paulus' boodschap van de gekruisigde Christus 39
2:6-16 Het evangelie als goddelijke wijsheid 40
3:1-4 Verdeeldheid onder de 'onvolwassen' christenen in Korinte 47
3:5-8 Evangeliepredikers zijn slechts dienaren 49
3:9-15 Evangeliepredikers zullen door God geoordeeld worden 51
3:16-17 Gelovigen die de gemeente in verdeeldheid doen ondergaan, zijn gewaarschuwd 57
3:18-23 Roemen op mensen is verkeerd 59
4:1-5 Niet het oordeel van mensen telt, maar dat van God . . 61
4:6-13 Paulus als 'ieders voetveeg' – omwille van Christus . . 65
4:14-21 Aansporing om Paulus' voorbeeld te volgen 73

DE AANTASTING VAN DE HEILIGHEID VAN DE GEMEENTE DOOR SEKSUELE PERVERSITEITEN EN RECHTSZAKEN, 5:1-6:20 78
5:1-5 Een geval van incest in de gemeente 78
5:6-8 Slechtheid is als zuurdesem 83
5:9-13 Verwijder de boosdoener uit jullie midden! 86

6:1-6	Een rechtszaak die wordt uitgevochten voor heidense rechters	90
6:7-11	Je recht halen of onrecht doen past christenen niet	95
6:12-20	Verheerlijk God met jullie lichaam!	99
HUWELIJK EN ASCESE, 7:1-40		107
7:1-7	Het huwelijk als garantie tegen het gevaar van ontucht	107
7:8-16	Richtlijnen voor weduwen en weduwnaars, voor huwelijken waarvan beide partners christen zijn en voor 'gemengde' huwelijken	112
7:17-24	In principe geen verandering van status	120
7:25-40	Richtlijnen voor nog ongehuwden en weduwen	126

Inleiding

I De auteur van de brief

ALS AUTEUR VAN de eerste brief aan de Korintiërs wordt in de aanhef de apostel Paulus genoemd en er is geen enkele reden aan de juistheid hiervan te twijfelen. Deze brief behoort daarmee, samen met Romeinen, 2 Korintiërs, Galaten, Filippenzen, 1 Tessalonicenzen en Filemon tot de authentieke brieven van Paulus.

Toen Paulus de brief schreef, had hij reeds een veelbewogen leven achter de rug. Hij had, als Jood, tot de 'partij' van de Farizeeërs behoord, die bekend stond om een stricte naleving van de Joodse wet (zie Gal. 1:13-14; Fil. 3:5; vgl. Hand. 23:6). Als zodanig had hij zich fel gekeerd tegen een nieuwe secte binnen het Jodendom die een zekere Jezus van Nazaret als 'de messias' (of 'de Christus' = de gezalfde) beleed en onder de Joden in de synagogen grote onrust teweegbracht. Hij ging er zelfs toe over de aanhangers van deze secte, die later 'christenen' werden genoemd, overal in Israël (en daarbuiten) te vervolgen in een poging deze nieuwe beweging zo snel mogelijk uit te roeien (zie bijv. 1 Kor. 15:9; Gal. 1:13; Fil. 3:6; vgl. Hand. 8:3; 9:1). Maar dan, zo rond het jaar 35, voltrekt zich een ommekeer in het leven van de apostel: Jezus 'verschijnt' aan hem (1 Kor. 15:8), hij 'ziet' Jezus (1 Kor. 9:1), oftewel: 'God besloot ... zijn Zoon in mij (= Paulus) te openbaren' (Gal. 1:15-16). Wat er precies gebeurd is, weten we niet, want Paulus schrijft er zelf verder niet over en het bekeringsverhaal zoals we het in Handelingen 9:1-19a (en vgl. 22:3-16; 26:9-18) aantreffen, kan niet als een zuiver historisch relaas worden beschouwd. Niettemin had deze 'ontmoeting' tussen Jezus en Paulus (of 'Saulus' zoals hij door de schrijver van Handelingen tot Hand. 13:9 wordt genoemd) verstrekkende gevolgen: Paulus werd van vervolger aanhanger van de nieuwe secte.

Na een verblijf in Damaskus, Arabië en Cilicië (in Klein-Azië, het tegenwoordige Turkije), waar zijn geboorteplaats Tarsus lag, kwam Paulus ten slotte in Antiochië in Syrië terecht, waar hij een vooraanstaand lid van de christelijke gemeenschap werd en een goede vriend en medewerker van Barnabas, de leider van de gemeente (zie Gal. 1:17-24; vgl. Hand. 11:25-26). Het is waarschijnlijk dat Barnabas en Paulus toen ook begonnen zijn zending te bedrijven in Klein-Azië, als afgezanten van de christelijke gemeenschap in Antiochië (vgl. Hand. 13:2-14:28).

Na een theologisch meningsverschil tussen Paulus en Barnabas over de rol van de Joodse wet voor christenen van Joodse en van heidense afkomst, een conflict dat in Handelingen ten onrechte als een persoonlijke ruzie wordt voorgesteld over

Johannes Marcus, de neef van Barnabas, ontstond er verwijdering tussen beiden (zie Gal. 2:11-14; vgl. Hand. 15:36-40). Paulus was er namelijk van overtuigd dat de Joodse wet als heilsweg had afgedaan. Joden en heidenen waren in dezelfde mate zondaars en konden slechts gerechtvaardigd en gered worden door het geloof in Jezus Christus. Er was hierin geen verschil tussen Jood en 'Griek' (heiden). Heidenen die zich tot het christendom bekeerden, waren – nog steeds volgens Paulus – niet gebonden aan de Joodse wet. Deze wet was immers de wet van de Joden, niet van de christenen. Die hadden 'de wet van Christus' als richtsnoer (vgl. Gal. 6:2). En hoewel Petrus en Barnabas het, naar Paulus' eigen zeggen, eigenlijk wel met hem eens waren, durfden ze hieruit niet altijd de juiste praktische consequenties te trekken. Zo zonderden ze zich, samen met andere Joden-christenen, bijvoorbeeld eens af in Antiochië, waardoor de gemeente aldaar dreigde uiteen te vallen in een groep Joden-christenen, die de Joodse wet in acht namen, en een groep heiden-christenen, die dat niet deden. Na dit conflict tussen Paulus enerzijds en Petrus (Kefas) en Barnabas anderzijds verliet Paulus de gemeente in Antiochië en trok met een aantal medestanders, onder wie Silas (Silvanus) en later Timoteüs, rond om het evangelie te verkondigen. Dat hij daarbij niet zonder succes bleef, lijdt geen twijfel. Overal waar hij kwam, stichtte hij (kleine) christelijke gemeenschappen.

Niettemin gebeurde het regelmatig dat er na zijn vertrek uit een bepaalde stad andere evangeliepredikers kwamen met een wat andere boodschap dan Paulus. Zij vonden bijvoorbeeld dat de Joodse wet, inclusief besnijdenis en spijswetten, ook door christenen van heidense afkomst gehouden moesten worden en dat Paulus' boodschap, die onder andere inhield dat deze voorschriften waren komen te vervallen, derhalve te 'mager', te 'liberaal' was. Ook lieten ze meer dan eens duidelijk merken dat ze Paulus eigenlijk ook geen apostel vonden, omdat hij na zijn vertrek uit Antiochië geen christelijke gemeente meer achter zich had die hem officieel als apostel afvaardigde. Dit alles maakte dat Paulus nogal eens in de verdediging gedrongen werd, niet alleen met betrekking tot de inhoud van zijn prediking maar zeker ook met betrekking tot zijn eigen persoon. Keer op keer, zo kunnen we in zijn brieven lezen, wil hij zijn lezers duidelijk maken dat zijn boodschap de enig juiste is ('er is geen ander evangelie', Gal. 1:7) en dat hij weliswaar geen gemeente achter zich heeft maar God en Jezus Christus zelf, die hem erop uit hebben gestuurd om het evangelie te verkondigen. Het is opmerkelijk en tragisch dat iemand die zo veel gedaan heeft voor de verspreiding van het christendom tegelijk zo veel weerstand opriep in eigen kring. Dit moet te maken hebben gehad met zijn vroegere leven als vervolger van de christenen, met zijn ontoegeeflijke houding waar de kern, de waarheid van het evangelie in het geding was (althans naar zijn mening) en verder met zijn bereidheid om op vele andere punten compromissen te sluiten, waardoor hij vaak voor christenen uit de Joden te 'heidens', te 'liberaal' was en voor christenen uit de heidenen te 'Joods'.

II De lezers van de brief

IN DE KLASSIEKE tijd was Korinte een bloeiende en welvarende stad. Dit was vooral te danken aan zijn gunstige ligging, precies op het punt dat de Peloponnesus verbindt met de rest van Griekenland. Zo groeide Korinte in betrekkelijk korte tijd uit tot een grote en belangrijke handels- en havenstad. Toen Korinte in de tweede eeuw voor Christus echter de wapens opnam tegen de hun macht almaar uitbreidende Romeinen, was het met de stad snel gedaan: ze werd in 146 voor Christus door de Romeinen onder de voet gelopen en geheel verwoest.
Een eeuw lang bleef de plaats waar eens het zo welvarende Korinte lag, een verlaten oord. In 44 voor Christus evenwel besloot Julius Caesar er een Romeinse kolonie te stichten en sinds die tijd begon de stad aan haar tweede bloeiperiode. Vele 'vrijgelatenen', mensen die slaaf waren geweest maar door hun heren waren vrijgelaten, vestigden zich vanuit Rome in deze nieuwe kolonie en vermengden zich met bewoners uit Griekenland. Door haar welvaart trok de stad al spoedig mensen van allerlei windstreken aan, onder andere uit Egypte en Klein-Azië. Ook veel Joden vestigden zich en zo ontstond er een niet onbelangrijke Joodse gemeenschap.
In de eerste eeuw na Christus had Korinte, inmiddels uitgegroeid tot hoofdstad van de Romeinse provincie Achaje, een in vele opzichten 'gemengde' bevolking. Het was de tijd van het 'Hellenisme', een 'vergrieksing' van het leven van de vele bevolkingsgroepen in het toenmalige grote Romeinse rijk, dat al een aanvang had genomen na de veroveringen van Alexander de Grote (gestorven in 323 voor Chr.). De handelstaal was het (Hellenistisch) Grieks, de taal waarin de meeste bewoners van het Romeinse rijk met elkaar konden communiceren, ook al bleven velen daarnaast hun eigen moedertaal spreken. Zelfs vele Romeinen, die met elkaar Latijn spraken, waren het Grieks machtig; dit moest ook wel voor hun contacten met de plaatselijke bevolking. Zo zorgde deze dominante 'vergrieksing' van het Romeinse rijk voor een soort 'eenheidscultuur', waarin bijvoorbeeld veel Grieks-Romeinse gedachten en opvattingen gemeengoed konden worden. Vooral de (gepopulariseerde) ideeën van filosofische stromingen als de Stoa en het Cynisme, die sterk op de praktijk van het leven waren gericht, hadden een grote aantrekkingskracht. Daarnaast waren er vele godsdiensten, de 'oude' Romeinse en Griekse, de mysteriegodsdiensten en nog vele andere, vooral nationaal gebonden godsdiensten. Deze werden, in het algemeen, door de Romeinse overheid getolereerd. Dat gold ook voor de Joodse godsdienst, waarvan de aanhangers niet alleen in Israël (Palestina) woonden maar ook in de 'diaspora', in plaatsen verspreid over het gehele Romeinse rijk.
Toen Paulus ongeveer in het jaar 50 Korinte bezocht, trachtte hij, naar we mogen aannemen, allereerst aansluiting te vinden bij de Joodse gemeenschap aldaar. Het lijkt aannemelijk dat de apostel er, zoals zo vaak, niet in slaagde zijn volksgenoten ervan te overtuigen dat Jezus de Christus, de Zoon van God, was. Wel wist hij, hoogstwaarschijnlijk, enige 'godvrezenden' voor het christendom te winnen,

mensen die van heidense afkomst waren maar een grote interesse hadden voor het Jodendom en kennelijk gevoelig waren voor de 'nieuwe leer'. En het is denkbaar dat ook andere heidenen zich vervolgens bij deze christelijke gemeenschap aansloten. Dit alles leidde ertoe dat Paulus, toen hij in het jaar 51 of 52, tijdens het stadhouderschap van Gallio, vertrok, in Korinte een kleine christelijke gemeente achterliet, die grotendeels uit heiden-christenen bestond (zie 1 Kor. 6:10-11; 8:7; 12:2; en vgl. verder Hand. 18:1-18).
Het is moeilijk het aantal mensen te schatten dat de christelijke gemeenschap in Korinte toen telde. Het zal in de eerste jaren na het vertrek van Paulus door het werk van andere evangeliepredikers (bijv. Apollos) zeker gegroeid zijn tot wellicht een paar honderd op het moment dat Paulus zijn (eerste) brief aan de Korintiërs schreef. Deze christenen kwamen dan waarschijnlijk niet op één plaats samen, voor de wekelijkse eredienst, maar vormden een aantal 'huisgemeenten'. Het is in ieder geval duidelijk dat Paulus zich in zijn brief tot alle Korintische christenen richt en niet slechts tot een bepaalde groep binnen de christelijke gemeenschap of tot een bepaalde huisgemeente. Wel reageert hij vaak op ideeën en praktijken die slechts bij groepen christenen in Korinte voorkwamen. Niettemin mogen ook de anderen, die natuurlijk precies wisten waarover hij het had, zijn mening in dezen vernemen.

III De aanleiding tot het schrijven van de brief

ONGETWIJFELD IS DE christelijke gemeenschap in Korinte na Paulus' vertrek in 51 of 52 gegroeid. Niet het minst door het werk van evangeliepredikers die na Paulus in Korinte aankwamen. Maar dit betekende niet dat de gemeente een rustige tijd doormaakte. Er ontstonden problemen, meningsverschillen binnen de groep christenen, niet zozeer over de inhoud van het evangelie zelf als wel over de juiste wijze van leven die het christelijk geloof met zich meebracht. Toen Paulus hiervan hoorde, besloot hij de Korintiërs een brief te sturen. Deze brief is helaas verloren gegaan, maar uit 1 Korintiërs 5:9 weten we dat de apostel hem geschreven heeft, met de bedoeling de problemen in Korinte op zedelijk gebied op te lossen.
Ook kunnen we in 1 Korintiërs lezen dat de Korintische christenen als reactie op de eerste, verloren gegane brief van Paulus op hun beurt de apostel een brief schreven (zie namelijk 1 Kor. 7:1, 'Naar aanleiding van wat jullie geschreven hebben...'). Deze brief van de kant van de Korintiërs was niet zozeer, zoals meestal wordt aangenomen, een vriendelijke brief met een aantal vragen die zij door de apostel beantwoord wilden zien, maar veeleer een kritische, afwijzende reactie. De Korintiërs waren het op diverse punten duidelijk oneens met de mening van Paulus zoals die stond te lezen in de brief die de apostel daarvóór aan hen had gestuurd. Zij hadden dus geen vragen over verschillende onderwerpen maar ventileerden hun eigen mening die nogal eens afweek van die van Paulus. In 1 Korintiërs reageert de apostel dan weer op deze brief van de

Korintische gemeente. Hij behandelt een aantal zaken die hoogstwaarschijnlijk door de Korintiërs in hun brief aan de orde waren gesteld. Verschillende keren leidt Paulus een thema in met de woorden 'Met betrekking tot...' (of: 'Wat betreft...', 'Over...') en, hoewel dat niet zeker is, lijkt het erop dat hij dan verwijst naar een onderwerp uit deze brief van de Korintiërs (zie 1 Kor. 7:25; 8:1; 12:1; 16:1,12). Maar ook elders, wanneer hij niet expliciet verwijst naar hun brief, bespreekt hij onderwerpen en hanteert hij zegswijzen die met een grote mate van waarschijnlijkheid uit hun schrijven afkomstig zijn.

Dat Paulus de - in zijn ogen verkeerde - gang van zaken in de christelijke gemeenschap in Korinte overigens zeer erstig nam, blijkt ook uit het feit dat hij, voordat hij 1 Korintiërs schreef, reeds zijn naaste medewerker Timoteüs naar hen had toegestuurd (zie 1 Kor. 4:17). Na diens vertrek hadden hem waarschijnlijk weer verontrustende berichten over de gemeente van Korinte bereikt, wat hem ertoe deed besluiten om, omdat hij zelf nog niet naar Korinte kon gaan, hun alvast een brief (1 Korintiërs) te schrijven. Deze verontrustende berichten kwamen zo goed als zeker van enige mensen uit Korinte die naar Paulus, die toen in Efeze verbleef, waren toegegaan. Het gaat hier om de 'huisgenoten van Chloë' (1 Kor. 1:11), die bij de apostel waren komen klagen over de vele ruzies en 'partijschappen' in Korinte en over de weerstand onder een aantal Korintische christenen tegen de stichter van hun gemeente, Paulus. Veel Korintiërs twijfelden aan Paulus' apostelschap en hadden zich rond andere evangeliepredikers en apostelen geschaard, wier boodschap en faam meer aanspraken dan die van Paulus. Deze mondelinge berichten vormden voor de apostel waarschijnlijk de *directe* aanleiding tot het schrijven van 1 Korintiërs. Deze brief van Paulus zal geschreven zijn in het voorjaar van 55, aan het einde van Paulus' tweejarig verblijf in de stad Efeze (zie 1 Kor. 16:8; vgl. Hand. 19). De brief is waarschijnlijk naar de gemeente in Korinte gebracht door Stefanas, Fortunatus en Achaïkus, die, toen Paulus de brief schreef, bij hem in Efeze waren (zie 1 Kor. 16:17).

In zijn brief gaat Paulus uitgebreid in op zowel de berichten van de huisgenoten van Chloë als de meer 'officiële' brief van de kant van de christelijke gemeenschap in Korinte. Het ligt voor de hand aan te nemen dat Paulus door de mondelinge informatie van de huisgenoten van Chloë en de 'officiële' brief van de Korintiërs een redelijk juist beeld had van de perikelen in de nog zo jonge christelijke gemeente van Korinte. Een gemeente die verschillende sociale lagen kende. Enerzijds waren er (enige) rijke, beter-opgeleide mensen, die kritisch stonden tegenover Paulus en vele van diens opvattingen en die verantwoordelijk waren voor de brief die vanuit de gemeente van Korinte aan Paulus was gestuurd. Anderzijds waren er (vele) arme mensen, vooral slaven en 'vrijgelatenen', die van de rijken afhankelijk waren en deels aannamen of moesten aannemen wat door hen en de evangeliepredikers die na Paulus Korinte aandeden, gezegd werd (vgl. 1 Kor. 1:26). De huisgenoten van Chloë behoorden waarschijnlijk tot deze laatste categorie.

IV De inhoud en opbouw van de brief

EEN ZEER OPVALLEND thema in 1 Korintiërs, in het bijzonder in de eerste vier hoofdstukken van de brief, is Paulus' verdediging van zijn apostelschap. De 'huisgenoten van Chloë' hebben de apostel gewezen op het bestaan van verschillende groeperingen, 'partijen', binnen de christelijke gemeenschap van Korinte. En hieruit kan men (en kon Paulus dus ook) afleiden dat veel mensen in Korinte niet langer tevreden waren met de stichter van hun gemeente, Paulus. Zij hadden over andere apostelen gehoord, bijvoorbeeld over de tot de verbeelding sprekende, beroemde leerling van Jezus, Petrus, en ze hadden andere evangeliepredikers meegemaakt dan Paulus, onder wie Apollos, die een diepere indruk op hen hadden gemaakt (vgl. 1 Kor. 1:11-12; 3:1-5). Zo waren ze langzamerhand gaan twijfelen aan het 'gezag' van de apostel Paulus. Hij was, in de ogen van velen, toch maar een erg gewone man, die niet uitblonk in wijsheid en retorica, die weinig geestelijks, 'spiritueels' uitstraalde, die te weinig liet merken dat christenen een *nieuw* leven leidden, kortom een man die in hun ogen te weinig 'enthousiast' was. Daar kwam nog bij dat Paulus' leven gekenmerkt was door lijden en verdrukking en dat hij in zijn eigen onderhoud voorzag, zaken die, zo vonden zij, niet bij een echte apostel, een afgezant van God en een representant van een christelijke gemeenschap, paste. Andere evangeliepredikers hadden 'aanbevelingsbrieven' van hun gemeente bij zich en lieten zich onderhouden door de christelijke gemeenschap waar ze tijdelijk waren. Dát waren echte predikers, Paulus was dat niet!

De apostel Paulus tracht zijn gezag te herstellen door erop te wijzen dat hij wel degelijk 'een geroepen apostel van Christus Jezus' is, 'door de wil van God' (1 Kor. 1:1). Verder laat hij de Korintiërs weten dat allen die een taak hebben bij de verkondiging van het evangelie op één lijn staan: er zijn daarbij geen rangen en standen, niemand is belangrijker dan een ander, ieder is slechts een radertje in een groter geheel. God zelf is het die de christelijke gemeente kwantitatief en kwalitatief doet groeien (1 Kor. 3:5-15,18-23). Daar komt nog bij dat de Korintiërs geen oordeel mogen en kunnen vellen over welke evangeliepredikers dan ook, dus ook niet over Paulus. Het oordeel komt alleen God toe, die is het ook die, als enige, in staat is de werken en de gedachten en bedoelingen van zijn dienaren te doorgronden (1 Kor. 3:8,13-15; 4:1-5). En wat Paulus' vermeende gebrek aan wijsheid betreft: voor deze houding heeft hij zelf bewust gekozen, hij wilde dat zijn 'kennis slechts Jezus Christus zou zijn, en wel een gekruisigde Jezus Christus' (1 Kor. 2:2). Een dergelijke houding past bovendien bij het heilsplan van God: God heeft een voorkeur voor de armen en de 'dwazen' en heeft juist hen uitgekozen om door de 'dwaasheid' van een gekruisigde Christus gered te worden (1 Kor. 1:17,18-31). En ten slotte ziet Paulus zelf af van zijn apostolisch recht om zich door de gemeenten te laten onderhouden, om zo vrij en onafhankelijk zijn boodschap te kunnen verkondigen (1 Kor. 9) en draagt hij het lijden en de verdrukkingen die dit met zich meebrengt 'omwille van Christus' (1 Kor. 4:6-13).

De hetze binnen de christelijke gemeenschap in Korinte tegen Paulus had zonder enige twijfel te maken met de visie van een aantal Korintiërs op hun nieuwe, christelijke status. Zij ervoeren de ommekeer in hun leven, die hun bekering tot het christendom had teweeggebracht, dagelijks aan den lijve. Ze voelden zich als christenen 'nieuwe', 'vernieuwde' mensen, die nu eindelijk 'vrij' waren om te doen wat ze wilden: 'alles was geoorloofd' (1 Kor. 6:12; 10:23). Zo meende een aantal van hen, de 'sterken', dat zij met een gerust geweten voedsel konden eten dat aan de afgoden was geofferd, al brachten zij andere christenen, de 'zwakken', daardoor wel in verlegenheid (1 Kor. 8 en 10). Ook konden ze zich op seksueel gebied allerlei vrijheden veroorloven zonder daarvoor gestraft te worden (1 Kor. 5-6).

Anderzijds had een aantal van hen, door hun nadruk op het geestelijke, een minachting voor het lichamelijke en waren er mensen in de gemeente die een volstrekte ascese op seksueel gebied voorstonden: als je ongetrouwd was, kon je maar beter niet trouwen, en was je getrouwd, moest je maar scheiden of je in ieder geval onthouden van seksuele gemeenschap (binnen het huwelijk) (1 Kor. 7). Dezelfde minachting voor het lichamelijke vormt ook de achtergrond voor hun ontkenning van de lichamelijke opstanding aan het einde der tijden: ze waren al verlost, bevrijd, ze waren al 'geestelijk', hun lichaam zou bij de dood afsterven, hun geest doorleven (1 Kor. 15).

Ten slotte leidde dit alles ook tot chaotische taferelen tijdens de godsdienstige samenkomsten. Bij de eredienst meenden ook de vrouwen in de gemeente zich van alles te kunnen veroorloven, 'vrij' als ze immers waren, en was de viering van het avondmaal volgens Paulus een farce of beter een aanklacht tegen de christelijke gemeenschap zelf (1 Kor. 11). Door hun grote waardering voor de uitingen van de Geest, de 'geestesgaven', vooral voor het spreken 'in tongen', was het in de samenkomsten een kakofonie van geluiden, wat de gemeente niet opbouwde, niet 'stichtte' en eerder de indruk wekte dat er een aantal krankzinnigen verzameld was dan dat het een samenkomst was waar God in hun midden was (1 Kor. 12-14).

Punt voor punt probeert Paulus zijn lezers in Korinte duidelijk te maken dat zij niet denken en doen zoals het christenen betaamt. Zij leggen alle nadruk op het 'nu reeds': zij voelen zich mensen die nu reeds bevrijd en gered zijn, die nu reeds 'in de Geest' leven, die nu reeds 'koningen' zijn, die nu reeds het heil hebben. Daartegenover stelt Paulus het 'nog niet': de christenen leven weliswaar in de eindtijd, maar de dag van de komst van Jezus Christus moet nog komen, de wereld is nog niet ten einde, de dood en de andere vijanden in deze wereld zijn nog niet verslagen. De genadegaven, die de Korintiërs zo belangrijk vinden, bouwen de christelijke gemeente te weinig op en zeker minder dan de liefde tot de naaste. En wat zij wijs vinden, wat zij bewonderen, waar zij zich op laten voorstaan, dat alles is in de ogen van God 'niets'. Ze kunnen beter een voorbeeld nemen aan Paulus, die zich in navolging van Jezus Christus vernedert om enigen te redden (1 Kor. 4:16; 10:31-11:1).

Daar komt nog bij dat hun heidense verleden de Korintiërs zozeer parten speelt, dat Paulus mede vanuit zijn Joodse achtergrond hiertegen meent te moeten protesteren. Zo zijn, aldus Paulus, hun opvattingen over seks enerzijds en ascese anderzijds, volstrekt uit den boze en is hun ontkenning van een lichamelijke opstanding te wijten aan hun heidense (Grieks-Romeinse) achtergrond, waar lichaam en geest gescheiden eenheden zijn. Bovendien is de vrijheid die zij menen te bezitten om alles te eten wat ze maar willen, dus ook aan afgoden geofferd voedsel, voor de God van Israël, die immers 'jaloers' of 'naijverig' is, een gruwel. Al deze praktijken leiden niet tot opbouw van de gemeente maar tot afbraak. Door de interne spanningen, ruzies en partijvorming zou de gemeente wel eens uit elkaar kunnen vallen. En dit te veroorzaken is wel het laatste dat een christen past (vgl. 1 Kor. 3:16-17).
Zo doet Paulus met deze brief een poging om een einde te maken aan de weinig verheffende taferelen in de gemeente van Korinte en om de christenen aldaar te doen beseffen dat de vreugde over het nieuwe leven en de vrijheid die dit met zich meebrengt, niet ten koste mogen gaan van de liefde tot de naaste. Als stichter van de gemeente in Korinte én als goed pastor tracht Paulus de Korintiërs, die naar zijn mening in theorie maar vooral in de praktijk het christelijk geloof geweld aandoen, weer op het rechte spoor te krijgen en zich tegelijk met hen te verzoenen. Een poging die, als we 2 Korintiërs lezen, niet geheel geslaagd is te noemen. Daar lezen we namelijk dat Paulus na het schrijven van 1 Korintiërs de stad bezocht heeft, maar daar bepaald niet vriendelijk werd bejegend. Integendeel: hij werd geschoffeerd en moest de wijk nemen (2 Kor. 2:5; 7:12). Pas later, nadat hij een brief 'in tranen' had geschreven (2 Kor. 2:4; 7:8-9,12), werd het conflict tussen Paulus en de gemeente in Korinte min of meer bijgelegd. Maar de verhouding tussen de apostel en de Korintiërs bleef toch altijd wat gespannen (zie 2 Korintiërs).

Een globale indeling:

hoofdstukken 1-4	Paulus' apostolisch gezag en de 'partijen' in de Korintische gemeente. De 'wijsheid' van de Korintiërs en de 'dwaasheid' van het evangelie.
hoofdstukken 5-6	De aantasting van de heiligheid van de gemeente door seksuele perversiteiten en rechtszaken.
hoofdstuk 7	Huwelijk en ascese.
hoofdstukken 8-10	De grenzen van de vrijheid om aan afgoden geofferd voedsel te eten. Paulus' vrijheid als apostel.
hoofdstuk 11	Misstanden bij het samenkomen van de gemeente: de rol van de vrouw en de excessen bij de maaltijd van de Heer.
hoofdstukken 12-14	De genadegaven van de Geest en de liefde.
hoofdstuk 15	De lichamelijke opstanding aan het einde der tijden.

hoofdstuk 16 De collecte (de inzameling voor de gemeente in Jeruzalem). Paulus' reisplannen. Persoonlijke mededelingen en groeten.

V Het doel van deze kommentaar

HET DOEL VAN 'exegese', een uit het Grieks stammend woord dat 'uitleg' betekent, is om erachter te komen wat een auteur met zijn tekst bedoeld heeft, welke 'boodschap' hij zijn lezers wilde meedelen. Zo wil ook deze exegetische kommentaar op Paulus' eerste brief aan de Korintiërs laten zien wat de apostel zijn lezers in Korinte wilde laten weten, waartoe hij hen wilde oproepen, wat hij hun wilde bijbrengen met betrekking tot de theorie en de praktijk van het christelijk geloof. Om dit doel te bereiken is een zorgvuldige en gedetailleerde bestudering van de tekst noodzakelijk naast een blik op de structuur, de opbouw van de brief in zijn geheel. Bij dit alles is kennis van en inzicht in de Grieks-Romeinse en Joods-Hellenistische cultuur van uitermate groot belang. Paulus was immers ook een kind van zijn tijd en zijn wereld was die van het (Joodse) Hellenisme. En wat voor hem gold, gold zeker ook voor zijn lezers, de Korintische christenen, die (bijna) allen van heidense afkomst waren en leefden in een stad die een economisch, cultureel en religieus centrum was en waar de Hellenistische cultuur overal voelbaar was.
Om de denkbeelden en ideeën van de Korintische christenen en die van Paulus op het spoor te komen en te begrijpen is het daarom nodig regelmatig andere bronnen, andere geschriften, te raadplegen die uit dezelfde tijd stammen als 1 Korintiërs. Daarnaast zijn ook vroegere en latere geschriften van belang, want de Hellenistische cultuur is niet uit de lucht komen vallen en heeft ook een lange doorwerking gekend. Alleen door andere, pagane (heidense), Joodse en vroeg-christelijke geschriften te bestuderen, kunnen we erachter komen hoe de wereld eruit zag waarin Paulus en de Korintiërs leefden, waar hun opvattingen en overtuigingen vandaan kwamen en hoe ze zelf stonden tegenover de hen omringende cultuur. Zo is het bijvoorbeeld duidelijk dat populaire filosofische stromingen als de Stoa en het Cynisme een grote invloed hebben uitgeoefend op het denken en leven van de Korintiërs. Maar ook op Paulus. Natuurlijk liet hij zich inspireren door zijn 'ontmoeting' met Jezus, maar tegelijkertijd was hij iemand die leefde in een (Joods-) Hellenistische wereld en die probeerde pagane en Joodse denkbeelden te integreren in een nieuwe wijze van leven, namelijk dat van een christen. Bepaalde pagane en Joodse denkbeelden verwierp hij in hun geheel, bijvoorbeeld de heidense ideeën over seksualiteit of de Joodse mening over de Wet. Maar vele andere Hellenistische opvattingen nam hij geheel of gedeeltelijk over en paste hij in in zijn visie op het christelijk geloof. Uiteraard niet altijd bewust: veel van dergelijke denkprocessen vinden min of meer onbewust plaats. En verder was Paulus ook vaak niet de eerste christen die deze standpunten innam maar kon hij zich aansluiten bij standpunten die reeds in het vroegste christendom vóór hem werden aangehangen.

Om de gebruikers van deze kommentaar een goed beeld te geven van het denken en leven van Paulus en de Korintiërs zijn er met enige regelmaat verwijzingen opgenomen naar andere geschriften. Dit biedt de lezer tevens de mogelijkheid de geboden interpretatie van de tekst kritisch te toetsen. Het gaat hierbij om verwijzingen naar:

1. het Nieuwe en het Oude Testament (inclusief de apokriefe boeken);
2. de Qumran-literatuur, onder andere 1 QS, 1QpHab en CD (tekst en vertaling bijvoorbeeld te vinden in E. Lohse, *Texte aus Qumran*, Darmstadt 1971[2]);
3. de Joods-Hellenistische schrijvers Philo en Josephus (tekst en vertaling bijvoorbeeld te vinden in de serie *The Loeb Classical Library*, Cambridge-London);
4. de Joodse of Joods-christelijke pseudepigrafische literatuur, onder andere Assumptio Mosis, 2 Baruch, 3 Baruch, De Brief van Aristeas, De Ethiopische Openbaring van Ezra, De Hemelvaart van Jesaja, De Openbaring van Abraham, De Sibyllijnse Orakels, 3 Ezra, 4 Ezra, 5 Ezra, 6 Ezra, 1 Henoch, 2 Henoch, Het Testament van Abraham, Het Testament van Izaäk, Het Koptische Testament van Jakob, Het Testament van Job, De Testamenten van de Twaalf Patriarchen (de twaalf zonen van Jakob), Het Visioen van Ezra, Jozef en Asenath, Jubileeën, Paraleipomena van Jeremia, Psalmen van Salomo, Pseudo-Philo en Pseudo-Phocilides (vertaling bijvoorbeeld te vinden in J.H. Charlesworth [ed.], *The Old Testament Pseudepigrapha I-II*, London 1983-1985, en verder deels ook in de serie *De Pseudepigrafen*, Kampen);
5. de Rabbijnse literatuur, onder andere de Mishna (vertaling bijvoorbeeld te vinden in H. Danby, *The Mishnah*, Oxford 1933);
6. de vroeg-christelijke literatuur, onder andere Apostolische Constituties, Aristides, Athenagoras, 1 Clemens, 2 Clemens, Clemens van Alexandrië, De Brief aan Diognetus, De Brief van Barnabas, De Handelingen van Paulus en Thecla, De Openbaring van Petrus, Didache, Ignatius, Justinus, Origenes, Pastor Hermae, Pseudo-Clemens en Tatianus (vertaling bijvoorbeeld te vinden in A. Roberts-J. Donaldson [ed.], *Ante-Nicene Fathers I-X*, Edinburgh, en verder deels in A.F.J. Klijn, *Apostolische Vaders 1-2*, Kampen 1981-1983 en A.F.J. Klijn, *Apokriefen van het Nieuwe Testament 1-2*, Kampen 1990[2,3]);
7. de klassieke (Griekse en Latijnse) literatuur, onder andere Aristoteles, Euripides, Herodotus, Plato, Sophocles, Thucydides en Xenophon (tekst en vertaling bijvoorbeeld te vinden in de serie *The Loeb Classical Library*, Cambridge-London);
8. de pagane Hellenistische literatuur, onder andere Aelius Aristides, Artemidorus, Cicero, Dio Chrysostomus, Diodorus Siculus, Diogenes Laërtius, Epictetus, Horatius, Institutiones van Gajus, Lucianus, Marcus Aurelius, Musonius Rufus, Ovidius, Philostratus, Plinius Minor, Plutarchus, Polybius, Pseudo-Crates, Pseudo-Diogenes, Pseudo-Heraclitus, Sallustius, Seneca en Tacitus (tekst en vertaling grotendeels te vinden in bijvoorbeeld de serie *The Loeb Classical Library*, Cambridge-London).

VI Verdere literatuur

DE IN DEZE kommentaar geboden vertaling wil reeds, als moderne en functioneel-equivalente (niet woordelijke, maar de *bedoeling* van de tekst weergevende) vertaling, de lezer behulpzaam zijn bij het verstaan van de tekst. In de toelichting wordt een aantal keren verwezen naar wat er 'letterlijk' staat, niet omdat 'letterlijk' beter is of dichter bij de tekst staat, maar omdat een aantal lezers waarschijnlijk een letterlijker vertaling gewend is en zo de toelichting gemakkelijker kan volgen. Daarnaast is het altijd de moeite waard om andere vertalingen te raadplegen. Voor een overzicht van heden ten dage in het Nederlandse taalgebied gebruikte vertalingen van de bijbel, zij verwezen naar H.W. Hollander (red.), *Spectrum van bijbelvertalingen*, Zoetermeer 1994.

De lezer die zich nader wil verdiepen in 1 Korintiërs of naast deze kommentaar een 'second opinion' wil, zij in het bijzonder verwezen naar J. Weiß, *Der erste Korintherbrief* (Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament), Göttingen 1910[9]; F.W. Grosheide, *De Eerste Brief aan de Kerk te Korinte* (Commentaar op het Nieuwe Testament), Kampen 1957[2]; J. Murphy-O'Connor, *1 Corinthians* (New Testament Message 10), Dublin 1979; G.D. Fee, *The First Epistle to the Corinthians* (The New International Commentary on the New Testament), Grand Rapids 1987.

Voor meer informatie over het reilen en zeilen van de christengemeenschap in Korinte ten tijde van Paulus, zij verwezen naar G. Theißen, *Studien zur Soziologie des Urchristentums* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 19), Tübingen 1983; G. Theißen, *The Social Setting of Pauline Christianity*, Edinburgh 1982 (1990); W.A. Meeks, *The First Urban Christians. The Social World of the Apostle Paul*, New Haven-London 1983.

De lezer die geïnteresseerd is in Paulus als persoon en als apostel, zij ten slotte verwezen naar een viertal boeken uit een veelheid van literatuur over de apostel Paulus, en wel H. Ridderbos, *Paulus. Ontwerp van zijn theologie*, Kampen 1971[2]; J. Chr. Beker, *Paul the Apostle: The Triumph of God in Life and Thought*, Philadelphia 1980; N. Taylor, *Paul, Antioch and Jerusalem. A Study in Relationships and Authority in Earliest Christianity*, Sheffield 1992; S. Schoon, *Paulus, grensganger tussen Israël en de volken*, Kampen 1993.

Afzender, geadresseerden en groet
1:1-3

1 1 Paulus, een geroepen apostel van Christus Jezus door de wil van God, en
broeder Sostenes:
2 Aan de gemeenschap van God in Korinte, aan hen die geheiligd zijn door
hun verbondenheid met Christus Jezus, die geroepen zijn tot heiligen, samen
met allen die, waar dan ook, de naam aanroepen van onze Heer Jezus
Christus, de Heer van hen én van ons.
3 Genade zij jullie en vrede, van God onze vader en van de Heer Jezus
Christus.

DE AANHEF VAN deze brief volgt het traditionele patroon van de nieuwtestamentische brieven. Allereerst vinden we de naam van de afzender of beter de namen van de afzenders (vers 1). Hierna worden de geadresseerden genoemd (vers 2). Het geheel wordt afgesloten met een groet of heilwens (vers 3).

Hoewel de brief officieel twee afzenders kent, is het van meet af aan duidelijk dat het Paulus is die voor de brief verantwoordelijk is. Zijn naam staat voorop, en in de oudheid had men niet de gewoonte – uit beleefdheid of bescheidenheid bijvoorbeeld – de eigen naam achteraan te zetten. Bovendien wordt regelmatig in de brief de eerste persoon enkelvoud gebruikt, zo reeds in vers 4: '*Ik* dank mijn God...'
Paulus noemt zichzelf hier 'apostel', wat in het Grieks 'gezondene' betekent. De term duidt een persoon aan die door God of Jezus Christus erop uitgestuurd is om het evangelie te verkondigen. Paulus past de term 'apostel' wel vaker toe op zichzelf (zie Rom. 1:1; 11:13; 1 Kor. 9:1-2; 15:9; 2 Kor. 1:1; 12:12; Gal. 1:1; 1 Tess. 2:6; vgl. ook 1 Kor. 1:17). Hij doet dat waarschijnlijk zo vaak omdat er velen zijn die hem zijn apostelschap willen ontzeggen. Voorts benadrukt Paulus hier, als elders, dat hij het apostelschap uitoefent 'door de wil van God' (vgl. 2 Kor. 1:1; en zie verder Ef. 1:1; Kol. 1:1; 2 Tim. 1:1). Dat het God zelf is geweest die hem als apostel heeft uitgekozen, onderstreept Paulus door zich als 'een *geroepen* apostel' voor te stellen. Net als in Rom. 1:1 wil hij de geadresseerden er direct op wijzen dat zijn apostelschap niet een zaak is van mensen, een persoonlijke ambitie bijvoorbeeld, maar teruggaat op een opdracht van God, die hij, zoals hij elders zegt, bij zijn bekering heeft gekregen (vgl. 1 Kor. 15:9-10; Gal. 1:15-16).
Over Sostenes is niet veel bekend. In de andere brieven van Paulus komen we zijn naam niet tegen, ook niet in 2 Korintiërs. Als hij dezelfde is als de overste van de synagoge in Korinte die in Handelingen 18:17 wordt genoemd, dan zou dat inhouden dat hij a) christen ('broeder') is geworden, en b) op dit ogenblik samen met Paulus in Efeze is. Dit is zeker niet onwaarschijnlijk. Door het

noemen van Sostenes als mede-afzender wil Paulus dan aangeven dat de inhoud van de brief ook de instemming van de Korintiër Sostenes heeft.

De brief is gericht aan de christelijke gemeenschap in Korinte. Opvallend is de formulering 'de gemeenschap *van God*', die in het Nieuwe Testament in de aanhef van een brief verder alleen nog in 2 Korintiërs voorkomt. Paulus gebruikt deze uitdrukking in 1 Korintiërs nog vier keer (10:32; 11:16,22; 15:9; vgl. nog Hand. 20:28; Gal. 1:13; 1 Tess. 2:14; 2 Tess. 1:4; 1 Tim. 3:5,15). De christelijke gemeente in Korinte is niet zomaar een gemeenschap, maar een gemeenschap die God toebehoort. Christenen zijn mensen 'die *geheiligd* zijn', dat wil zeggen uit de wereld van het profane losgemaakt en aan God gewijd, 'door hun verbondenheid met Christus Jezus'.
Ten slotte noemt Paulus de Korintiërs nog 'geroepen ... tot heiligen' (vgl. Rom. 1:7). Ze zijn door God geroepen, uitverkoren, en als christenen zijn ze 'heilig', niet in de ethische zin van het woord – het zijn geen 'heilige boontjes' – maar eschatologisch: ze maken deel uit van het nieuwe volk van God.
Met het vervolg ('samen met allen die...') wil Paulus niet de indruk wekken dat hij deze brief eigenlijk aan alle christenen, waar ook ter wereld, schrijft. Ook al werden de brieven van Paulus al vrij snel gekopieerd en verspreid onder andere groepen christenen dan de oorspronkelijk geadresseerden, is deze zinsnede geenszins een verkapte oproep daartoe. Paulus wil hiermee slechts benadrukken dat de Korintiërs een deel zijn van de ene, over heel de wereld verspreide christelijke kerk (vgl. ook 4:17; 7:17; 11:16; 14:33b-34a,36).
De christenen worden hier door Paulus omschreven als 'zij die de naam van onze Heer Jezus Christus aanroepen'. De terminologie is ontleend aan het Oude Testament ('de naam van de Heer=God aanroepen': Gen. 4:26; Ps. 105:1; Joël 2:32; Zef. 3:9; Zach. 13:9, enz.) en wordt hier verbonden met Jezus Christus in plaats van God (vgl. Hand. 9:14,21). Dat Paulus hierbij aan een letterlijk aanroepen van de naam van Jezus Christus, bijvoorbeeld in de eredienst, denkt, is mogelijk, maar wegens de stereotiepe formulering niet waarschijnlijk. 'De naam van onze Heer Jezus Christus aanroepen' is hier eerder een omschrijving van het geloven in en het dienen van Jezus Christus in het algemeen.
De woorden 'waar dan ook' zijn bedoeld om het feitelijk universele karakter van de ene christelijke kerk te onderstrepen (vgl. 2 Kor. 2:14; 1 Tess. 1:8; 1 Tim. 2:8; en zie ook Mal. 1:11). Hetzelfde geldt ook voor de toevoeging 'de Heer van hen én van ons': als christenen dienen wij dezelfde Heer en behoren wij tot één wereldwijde gelijkgezinde groep. Kortom: reeds in de aanhef van de brief wil Paulus de Korintiërs inprenten dat zij een onderdeel vormen van de ene, universele gemeenschap van door God uitverkoren mensen.

Het slot van de aanhef van de brief wordt gevormd door de in de nieuwtestamentische brieven gebruikelijke heilwens. Als apostel kan en mag Paulus de genade en de vrede, namelijk het heil dat de uitverkorenen ten deel valt, doorgeven aan

de christenen in Korinte. Ze mogen er zeker van zijn dat ze aan het einde der tijden het heil, het eeuwige leven, zullen beërven. Joodse zegenformules vormen de achtergrond voor deze heilwensen: zie bijvoorbeeld 1 Henoch 5:7, 'Voor de uitverkorenen zal er licht, genade en vrede zijn en zij zullen de aarde beerven...'; 2 Baruch 78:2, 'Zo zegt Baruch ... tot de broeders die in gevangenschap zijn weggevoerd: genade en vrede zij jullie...'. In de nieuwtestamentische brieven komt het christelijke karakter direct naar voren: de genade en de vrede komen niet alleen van God maar ook van 'de Heer Jezus Christus'. En zo valt aan het einde van de aanhef van de brief weer de naam van Jezus Christus: hij is onmiskenbaar de centrale figuur in de eerste negen verzen van dit hoofdstuk.

Dankzegging
1:4-9

1 4 Ik dank mijn God telkens weer om jullie, wegens het heil van God dat aan
jullie als gelovigen in Christus Jezus is gegeven.
5 Want door jullie verbondenheid met hem zijn jullie in elk opzicht
bevoorrechte mensen geworden: dat blijkt uit de gaven van het woord en
de kennis, die jullie in overvloed bezitten.
6 Want het getuigenis over Christus heeft zich onder jullie zo stevig
verankerd,
7 dat jullie in geen enkele genadegave te kort schieten, terwijl jullie wachten
op het moment dat onze Heer Jezus Christus zich zal openbaren.
8 Hij zal jullie kracht geven tot het einde toe, zodat er op jullie niets valt aan
te merken op de dag van onze Heer Jezus Christus.
9 Door God – en hij is betrouwbaar – zijn jullie geroepen tot een innige relatie
met zijn zoon Jezus Christus, onze Heer.

OP DE AANHEF van de brief volgt de in de briefliteratuur gebruikelijke dankzegging. In dit gedeelte wil de schrijver de geadresseerden voor zich innemen en de (goede) verhouding met hen bevestigen en verdiepen. Hij hoopt dat ze daardoor welwillend naar hem zullen luisteren, zijn brief welwillend zullen lezen.
Paulus is God dankbaar voor het heil dat de Korintiërs geschonken is (vers 4). Door de kracht van het evangelie zijn ze als gemeenschap 'rijke' mensen geworden die in geen enkele genadegave te kort schieten, vooral niet in de gave van het geïnspireerde spreken en in kennis (verzen 5-7).
Ze mogen erop vertrouwen dat Jezus Christus, met wie ze zo innig verbonden zijn en op wiens komst ze wachten, hen zal bijstaan tot op de dag van het oordeel (vers 7slot en 8). Ze mogen er ten slotte op vertrouwen dat God hen dan niet zal laten vallen: hij heeft hen immers zelf geroepen en doet zijn woord altijd gestand (vers 9).

De dankzegging zet vrij stereotiep in: Paulus dankt God om de christenen in Korinte, en wel telkens wanneer hij zich, zoals we uit vergelijkbare passages in andere brieven kunnen opmaken (Rom. 1:8-10; Fil. 1:3-4; 1 Tess. 1:2), *tijdens zijn gebeden tot God* de gemeenschap in Korinte in herinnering roept.
Maar Paulus benadert de Korintiërs hier niet formeel, via vaste formules; wat hij zegt, raakt hen direct en heel persoonlijk. De grond van de dankzegging is namelijk niet iets algemeens, zoals de deelname aan de prediking van het evangelie, of de hoop, de trouw, de liefde, het geloof, als in andere brieven. Nee, de reden waarom Paulus zo dankbaar is, ligt in 'het heil van God' dat zij mochten ontvangen toen ze tot geloof kwamen. Met dit 'heil', de vertaling van een Grieks

woord dat vaak met 'genade' of 'goedheid' wordt weergegeven, doelt Paulus hier vooral op de gave van de kennis, de wijsheid. Deze gave is de Korintiërs gegeven toen zij ja zeiden tegen het evangelie, dat hun door Paulus (en anderen) verkondigd werd. Toen zijn ze, door hun verbondenheid met Jezus Christus, 'bevoorrechte' (letterlijk: 'rijke') mensen geworden (vers 5; vgl. 2 Kor. 8:7-9). Wat God de Korintiërs bij hun bekering en doop in overvloed geschonken heeft, is vooral een tweetal gaven van de Geest: die van 'elke vorm van spreken' en die van 'elke vorm van kennis'. Het eerste wil niet in de eerste plaats zeggen dat de Korintiërs goed van de tongriem zijn gesneden, bedreven zijn in de kunst van de retorica. Dat hoort er zeker bij. Maar de gave van het spreken, die Paulus hier de Korintiërs toedicht, wijst in het bijzonder op hun vermogen om op velerlei manieren de woorden die de goddelijke Geest hen influistert naar voren te brengen: als leraar, als profeet of als spreker in tongen (zie vooral de hoofdstukken 12-14).

Daarnaast bezitten de Korintiërs de gave van de kennis (*gnoosis*), dat wil zeggen de kennis van God, de kennis van de geheimen van het geloof, de kennis van de weg naar het heil. Ze weten als geen ander wat het christelijk geloof behelst en ze weten of menen te weten hoe ze zich als christenen in de wereld moeten gedragen. Ze voelen zich 'bevrijde' mensen, 'nieuwe' mensen, in wie de heilige Geest voor iedereen zichtbaar werkzaam is. Ze hebben minachting voor het aardse, het wereldse, en leven al 'in hoger sferen'. Bij de Korintiërs draait alles om 'kennis', een begrip dat samen met het verwante woord 'wijsheid' (*sophia*) in 1 Korintiërs dan ook relatief vaak voorkomt.

Genoemde twee genadegaven, waar de Korintiërs zich, zoals later in de brief zal blijken, maar al te graag op laten voorstaan, zijn nauw met elkaar verbonden: kennis en goddelijke woorden spreken horen bij elkaar, waarbij de laatste ongetwijfeld de eerste vooronderstelt. Beide zijn, getuige 2 Korintiërs 8:7, verbonden met 'geloof' en 'liefde', maar zijn daarmee zeker niet *onlosmakelijk* verbonden, zoals Paulus zijn lezers in 1 Korintiërs 13 ondubbelzinnig duidelijk maakt. We moeten ten slotte aannemen dat beide begrippen zeker een grote rol speelden in de geloofsbeleving van de Korintiërs en dat Paulus dus reageert op wat hem vanuit de gemeente van Korinte, hetzij mondeling hetzij schriftelijk, heeft bereikt. Hoe Paulus tegenover deze houding van de Korintische christenen staat, zal geleidelijk aan duidelijk worden. Want ook al gaat het hier om gaven van de Geest, toch kunnen deze 'wijsheid' en dit 'spreken' tot misstanden leiden die met het ware christelijke leven op gespannen voet staan.

Dat de Korintiërs door het bezit van deze gaven bevoorrechte mensen zijn, is het gevolg van het feit dat het evangelie, 'het getuigenis over Christus' (vgl. 2 Tim. 1:8), zijn kracht heeft bewezen en een stevige positie heeft ingenomen in de Korintische gemeenschap (vers 6). Zo'n stevige positie dat ze in geen enkele genadegave te kort schieten (vers 7a). Op deze 'genadegaven', (immateriële) gaven van de Geest, door God aan de christenen in Korinte geschonken, zal Paulus in hoofdstuk 12 uitgebreid terugkomen.

De Korintiërs bezitten deze genadegaven tot het moment dat de Heer Jezus Christus 'geopenbaard zal worden', glorieus zal wederkomen, een moment waarnaar ze, als alle christenen, verlangend uitkijken (vers 7b; vgl. Rom. 8:19-30; Fil. 3:20). Dan, aan het einde der tijden, zal het oordeel plaatsvinden. De christenen behoeven hiervoor niet bang te zijn: Jezus Christus – hij is naar alle waarschijnlijkheid het onderwerp van vers 8 (vgl. Fil. 3:21; 1 Tess. 3:13) – zal hen sterken, bijstaan, 'tot het einde toe', zodat ze dank zij hem op de dag van het oordeel zonder enige smet voor God mogen staan (vgl. Fil. 1:10; 1 Tess. 3:13; 5:23; Kol. 1:22). De oordeelsdag wordt hier door Paulus 'de dag van onze Heer Jezus Christus' genoemd. Deze formulering gaat terug op de oudtestamentische term 'de dag des Heren' (vgl. bijv. Amos 5:18; Joël 2:31). Daar werd met 'de Heer' God bedoeld, hier is 'de Heer' Jezus Christus (vgl. 2 Kor. 1:14; Fil. 1:6,10; 2:16).

Dat God op de dag van de Heer over zijn getrouwen een rechtvaardig en dus gunstig oordeel zal uitspreken, behoeft volgens Paulus geen betoog. God is immers 'betrouwbaar', 'geloofwaardig', een term die ook elders met het rechterschap van God verbonden is (zie bijv. Deut. 32:4; Psalm van Salomo 17:10). En het is ten slotte ook God zelf geweest die de Korintiërs 'geroepen' heeft. Door hun bekering en hun doop zijn ze verbonden met Jezus Christus, 'zijn zoon' (vgl. 15:28). Op een fraaie wijze eindigt hiermee de dankzegging: de Korintiërs dienen zich bewust te zijn van de nauwe band tussen hen en Jezus Christus, de Zoon van God. Alles wat ze als christenen van God mochten ontvangen en nog zullen ontvangen, hebben ze dank zij deze Jezus Christus. Zonder hem zijn ze niets.

De 'partijen' in Korinte. De 'wijsheid' van de Korintiërs en de 'dwaasheid' van het evangelie

1:10-4:21

IN DE EERSTE vier hoofdstukken van de brief vinden we een uitgebreide reactie van Paulus op de mening van een aantal Korintiërs dat hij geen 'echte' apostel was. Er heerste verdeeldheid in de gemeente van Korinte, er waren 'partijen' ontstaan rond voormannen als Kefas (Petrus) en Apollos. Vooral de laatste, die na Paulus' vertrek uit Korinte daar enige tijd als evangelieprediker werkzaam was geweest, had op veel Korintiërs een grote indruk gemaakt. Mogelijk door zijn optreden had een aantal Korintiërs een gevoel van vrijheid, macht en zelfgenoegzaamheid ontwikkeld, waarmee ze met minachting op andere mensen neerkeken. Als tot het christendom bekeerde heidenen *waren* zij verlost, bevrijd, gered. Zij *waren* wijs en *hadden* de gaven van de heilige Geest (profetie, tongentaal, enz.) in overvloed. En deze houding bij een deel van de christenen in Korinte had tot gevolg dat men aan Paulus' boodschap maar vooral aan zijn manier van leven en zijn apostelschap ging twijfelen. Zij 'waren er al', terwijl Paulus zich maar aftobde! Paulus had, zo meenden zij, de juiste consequenties uit de vrijheid en de macht, die de bekering tot het christendom met zich meebracht, (nog) niet getrokken. Hij kwam wel erg 'pover' over in vergelijking met andere evangeliepredikers.

De apostel verdedigt zich door er onder andere op te wijzen dat in Gods heilsplan vooral de *gekruisigde* Christus centraal staat en dat vernedering, lijden en verdrukking weliswaar bij mensen als dwaasheid en onmacht gelden, maar bij God als wijsheid en macht. In dat licht moet ook Paulus' eigen leven, dat gekenmerkt wordt door vervolgingen en ellende, gezien worden. Christenen 'zijn er nog niet', verdrukking is een onderdeel van het dagelijkse leven van de christenen in de eindtijd. Bovendien tobt Paulus zich af 'omwille van Christus', namelijk om mensen tot bekering te brengen. Daar komt nog bij dat evangeliepredikers, zoals Paulus en Apollos, niet meer dan dienaren van God (of Jezus Christus) zijn: ze zijn gelijkwaardig, de één is niet meer of belangrijker dan de ander. En ten slotte past het mensen niet, dus ook de Korintiërs niet, een oordeel te vellen over degenen die in opdracht van God het evangelie verkondigen; God zelf zal aan het einde der tijden over hen oordelen. Dus roept Paulus in hoofdstuk 4 de Korintiërs op niet langer 'verdeeld' te zijn, zich niet langer op de ene evangelieprediker te beroemen en een ander te minachten, maar juist Paulus' voorbeeld te volgen en een leven na te streven dat gekenmerkt wordt door zelfopoffering en dienstbaarheid aan de naaste.

Van Jezus Christus, van hem alleen

1 10 Ik doe een beroep op jullie, broeders en zusters, bij de naam van onze Heer
Jezus Christus: wees allen eensgezind; laat er geen verdeeldheid onder jullie
zijn, maar wees eendrachtig en gelijkgestemd.
11 Want huisgenoten van Chloë hebben mij laten weten, mijn broeders en
zusters, dat er onder jullie onenigheid is.
12 Ik bedoel dit: de een zegt: Ik ben van Paulus, en een ander: Ik van Apollos,
en weer een ander: Ik van Kefas, en weer een ander: Ik van Christus.
13 Heeft Christus zich dan in meerdere personen gesplitst? Paulus is toch niet
voor jullie gekruisigd! Jullie zijn toch niet in de naam van Paulus gedoopt!
14 Ik ben dankbaar dat ik niemand anders van jullie heb gedoopt dan Crispus
en Gajus.
15 Want nu kan niemand zeggen dat jullie in mijn naam gedoopt zijn.
16 Ik heb – dat is waar ook – ook nog Stefanas en zijn huisgenoten gedoopt,
maar verder, naar mijn beste weten, niemand.
17 Want Christus heeft me er niet op uitgestuurd om te dopen maar om het
evangelie te verkondigen, en wel zonder wijsheid, opdat het kruis van
Christus geen loos geheel wordt.

NA DE BRIEFAANHEF en de dankzegging volgt een eerste directe aansporing. Paulus roept de Korintiërs op eensgezind te zijn (vers 10). Hij heeft namelijk gehoord dat er in de gemeenschap van Korinte verdeeldheid heerst (vers 11): er zijn verschillende groepen, die zich beroepen op verschillende voormannen. Paulus vindt dit absurd: er is voor alle christenen maar één voorman, Jezus Christus. Hij is het die voor hen is gekruisigd en gestorven, alleen in zijn naam zijn zij gedoopt (verzen 12-13). Van een speciale (magische) band tussen gedoopte christenen en degenen die hen gedoopt hebben, kan natuurlijk geen sprake zijn. Maar, hoe dan ook, Paulus is blij dat hij uit eigen ervaring kan zeggen vrijwel niemand van de Korintiërs gedoopt te hebben, waardoor een 'Paulus-partij' elk bestaansrecht mist (verzen 14-16). Bovendien is hij ook niet geroepen om te dopen maar om het evangelie te verkondigen (vers 17a).
Aan het einde van deze perikoop wordt de inhoud, de aard van de goede boodschap die Paulus mag of moet verkondigen, gespecificeerd: geen wijsheid, maar 'Jezus Christus, de gekruisigde' (vers 17b). Deze frase vormt de overgang naar de verzen 18-31.

Meteen aan het begin van deze perikoop roept Paulus de Korintiërs op tot eensgezindheid. De aansporing wordt extra kracht bijgezet door de woorden 'bij de naam van onze Heer Jezus Christus' (vgl. Rom. 15:30; 2 Kor. 10:1). Paulus smeekt het hun als het ware, hij bezweert zijn lezers in Korinte toch vooral eensgezind te zijn. Weer is het Jezus Christus, die hier bij name genoemd wordt, Jezus Christus, die ook al in de voorafgaande verzen zo'n centrale rol speelde. De 'broeders', tot wie Paulus zich hier expliciet richt, zijn, naar we mogen

aannemen, alle christenen in Korinte, mannen zowel als vrouwen. De Griekse (mannelijke) meervoudsvorm sluit ook taalkundig een 'gemengde' groep van mannen en vrouwen niet uit. Ook in andere talen vinden we dit verschijnsel. Zo is het Spaanse *padre* ons 'vader' en *madre* ons 'moeder', maar staat *padres* voor 'vader en moeder'; *hermano* betekent 'broer', *hermana* 'zuster', terwijl *hermanos* zowel 'broers' (als er geen zusters zijn) als 'broer(s) en zuster(s)' kan betekenen. Het omgekeerde komt overigens ook voor: zo staat het Duitse *Geschwister* voor 'broer(s) en zuster(s)'. Dit alles maakt dat de weergave 'broeders en zusters' hier (en elders in de brief) zeker gerechtvaardigd is.

Paulus roept de Korintiërs dus op 'eensgezind' te zijn, letterlijk: 'hetzelfde te zeggen', wat een vaste uitdrukking in het Griekse taaleigen is voor het samen eens zijn, en niet slechts in woorden (vgl. bijv. Josephus, *Antiquitates Judaicae* 18,378). En eensgezindheid sluit uiteraard verdeeldheid uit (vgl. ook 11:18-22 en 12:25). Aan het slot van vers 10 maant Paulus de Korintiërs nogmaals toch vooral 'eendrachtig en gelijkgestemd te zijn', letterlijk 'toegerust te zijn met hetzelfde verstand en dezelfde gezindheid', waarbij tussen de termen voor 'verstand' en 'gezindheid' geen noemenswaardig verschil bestaat. Min of meer vergelijkbare formuleringen komen we tegen in Op. 17:13,17; Josephus, *Antiquitates Judaicae* 7,60; Ignatius, *Brief aan de gemeente in Magnesia* 7:1; Plutarchus, Camillus 40,2 [*Vitae* 150 CD], teksten waarbij steeds sprake is van eenheid dan wel verdeeldheid binnen een groep mensen met betrekking tot een bepaalde 'leider'. Dat betekent voor onze tekst dat de verdeeldheid in de gemeenschap van Korinte niet zozeer op het vlak van het belijden, het geloof, lag. Verschil van mening was er over het leiderschap, over de vraag wie de beste middelaar was tussen God en de mensen, over de vraag wie het heil van God het beste, met het meeste gezag, met de meeste overtuiging, met het meeste charisma, aan de mensen doorgaf.
Paulus begint over deze verdeeldheid, omdat hij hierover is ingelicht door 'huisgenoten van Chloë' (vers 11). Wie deze mensen zijn geweest, is niet bekend; naar alle waarschijnlijkheid zullen het niet dezelfden geweest zijn als degenen die door Paulus in 1 Korintiërs 16:17 bij name worden genoemd. Ook over Chloë zelf is niets bekend. Wat we in ieder geval kunnen vaststellen is dat het hier om mensen gaat die van de situatie in Korinte goed op de hoogte waren en bij de Korintiërs bekend waren. Waarschijnlijk kwamen ze uit Korinte en zijn ze naar Paulus in Efeze toe gegaan, waar ze hem persoonlijk hebben ingelicht over het wel en wee van de christelijke gemeenschap in Korinte.

De verdeeldheid, de onenigheid in de gemeenschap van Korinte hangt samen, aldus Paulus in vers 12, met een soort partijenstelsel. Iedere Korintiër zoekt zijn heil (letterlijk!) bij een andere voorman.
Paulus noemt vier van deze voormannen: zichzelf als eerste, verder Apollos en Kefas, en ten slotte Christus. Of met deze vier alle verschillende stromingen in

de Korintische gemeenschap genoemd zijn, is niet uit te maken, maar het zullen in ieder geval wel de belangrijkste geweest zijn.
Dat Paulus één van de vier voormannen van de Korintiërs is, is niet verwonderlijk: hij is de stichter van de christelijke gemeenschap in Korinte en heeft er een aanzienlijke tijd gewoond (vgl. Hand. 18).
Dat Apollos een voorman was voor een andere groep christenen in Korinte, is evenmin verrassend. Ook van Apollos, een tot het christendom bekeerde Jood, weten we namelijk dat hij in Korinte heeft gewoond (zie Hand. 18:24-19:1), als het hier tenminste om dezelfde Apollos gaat en de schrijver hier historisch juiste informatie verschaft. Volgens Handelingen was deze Apollos afkomstig uit de belangrijke stad Alexandrië en was hij 'een geleerd man'. Als dit alles juist is, zal deze Apollos bij de opbouw van de gemeente in Korinte zeker een belangrijke rol gespeeld hebben.
Als derde voorman wordt Kefas genoemd. Bedoeld wordt de belangrijkste en meest opvallende leerling van Jezus, Simon, die de bijnaam Kefas (in het Aramees) of Petrus (in het Grieks) had gekregen (zie Joh. 1:42). De naam Kefas komen we verder nog enige malen in 1 Korintiërs en Galaten 1-2 tegen. Van Petrus is niet bekend dat hij ooit in Korinte is geweest. Hoewel niet onmogelijk, lijkt het niet erg waarschijnlijk. Wel kunnen we aannemen dat, zelfs als Petrus nooit persoonlijk in Korinte is geweest, zijn naam bij de christenen in Korinte een bijzondere, welhaast magische klank had: Simon Petrus, een van de 'zuilen' van de gemeente van Jeruzalem, de oude moedergemeente van de christelijke kerk (zie Gal. 2:9), en de man die als geen ander Jezus Christus persoonlijk had gekend. En als zodanig was hij ook door Paulus bij diens verkondiging van het evangelie in Korinte genoemd (zie 1 Kor. 15:5). Zo kon ook Kefas een belangrijke voorman worden voor een groep Korintische christenen.
De vierde naam die hier opduikt, is die van Christus zelf: er blijkt een groep christenen in Korinte te zijn, die Christus als voorman kiest. Veel uitleggers menen dat we hier met een retorische wending van Paulus te doen hebben: hij zou de zaak op de spits willen drijven, het belachelijke, het dwaze van dit 'partijenstelsel' willen aantonen. Paulus' antwoord op de verdeeldheid in Korinte begint echter in vers 13 en het zou retorisch gezien niet handig zijn geweest al bij de probleemstelling een fictief en absurd voorbeeld te noemen. Het ligt daarom meer voor de hand dat ook het bestaan van een 'Christus-partij' teruggaat op de informatie die Paulus van de huisgenoten van Chloë had gekregen. De mensen van deze 'partij' zetten zich af tegen al degenen die hun het evangelie hadden gebracht, tegen mensen als Paulus dus, misschien ook als reactie op het ontstaan van de andere 'partijen'. Alsof het om de één óf de ander zou gaan. Alsof je de een (bijv. Paulus) zou kunnen afwijzen ten gunste van de ander (bijv. Christus). Ze begrepen te weinig dat Christus' rol in Gods heilsplan van een geheel andere orde is dan de rol van evangeliepredikers. 'Van Christus te zijn', bij hem te horen, is iets wat elke christen past (zie 3:23), maar wanneer dit

gepaard gaat met een afwijzing van bepaalde mensen die het evangelie verkondigen, is er sprake van een 'Christus-*partij*'.
Het vervolg maakt duidelijk dat het bij de door Paulus gebruikte constructies in de tweede naamval ('*van* Paulus, Apollos, Kefas of Christus zijn') om een bepaalde verbondenheid en afhankelijkheid gaat: groepen christenen in Korinte kiezen ieder een eigen voorman, die ze beschouwen als de beste persoon om de boodschap van het heil en daarmee het heil zelf aan de mensen door te geven. Ze beseffen niet dat Christus de enige heilsbrenger, de enige leidsman is en dat apostelen slechts 'medewerkers in dienst van God' zijn (zie 3:9). Op de achtergrond staat ongetwijfeld bij een aantal gelovigen in Korinte een onvrede met de persoon van Paulus. Niet iedereen is even gelukkig met de manier waarop Paulus het evangelie verkondigt. Een aantal zet ook vraagtekens bij het apostelschap van Paulus en geeft de voorkeur aan meer aansprekende figuren als Kefas en Apollos of richt zich zogenaamd direct op Christus.

In vers 13 laat Paulus door middel van retorische vragen zien hoe dwaas hij deze opstelling vindt. De eerste vraag, 'Heeft Christus zich dan in meerdere personen gesplitst?' (letterlijk: 'Is Christus dan gedeeld?'), wil duidelijk maken dat niemand de plaats van Jezus Christus kan innemen, dat niemand anders het heil van God kan doorgeven dan Christus. Met 'Christus' is hier uiteraard Jezus Christus bedoeld, als in het voorafgaande vers, en niet de christelijke gemeenschap als het lichaam van Christus, zoals wel eens geopperd wordt. Dit misverstand hangt samen met een verkeerd begrip van het slot van vers 12 (zie boven) en met een onjuiste interpretatie van het Griekse woord voor 'delen' of 'splitsen'. Wat dit woord betekent, kan het best geïllustreerd worden aan de hand van een passage uit de *Dialoog met de Jood Trypho* van Justinus. In 128:4 wordt, in een ander verband, van Christus gezegd dat hij de Zoon van God is, maar niet 'krachtens afsnijding, alsof het wezen van de Vader *gedeeld* werd': een 'deling' of 'afsplitsing' van de Vader zou immers een waardevermindering van diens wezen inhouden. In soortgelijke zin gebruikt Paulus hier het woord 'delen': wanneer hijzelf, Apollos of Kefas ieder op vergelijkbare wijze aan mensen het heil van God zou doorgeven, zouden zij 'afsplitsingen' van die ene, unieke verlosser zijn. Dan zou Christus, de Zoon van God, 'gedeeld' zijn en boet zijn rol als enige verlosser aan betekenis in. En dan wordt tegelijk de rol van Paulus, Apollos en Kefas overgewaardeerd en kunnen er 'partijen' ontstaan die hun heil eerder van mensen als Paulus, Apollos en Kefas verwachten dan van Christus. Dat alles is, blijkens de retorische vraag van Paulus, een absurditeit. Het is immers Christus, en hij alleen, die voor ons aan het kruis gestorven is, en niet bijvoorbeeld Paulus (vers 13b). De formulering is hier verrassend. Op vergelijkbare plaatsen waar het over het heilswerk van Christus gaat, lezen we dat hij 'voor ons *gestorven* is' (vgl. bijv. Rom. 5:6-8; 2 Kor. 5:15; 1 Tess. 5:10). 'Voor ons *gekruisigd* worden' is een voor het Nieuwe Testament unieke formulering. Dat Paulus hiervoor gekozen heeft, hangt samen met de bijzondere

waarde die hij aan de *kruisdood* van Christus hecht: Jezus Christus is niet zomaar gestorven of gedood, hij is *gekruisigd*. Dit thema zal in de volgende verzen een grote rol spelen. Hier grijpt Paulus er reeds op vooruit.
Dat de christenen in Korinte, als alle christenen, gedoopt zijn 'in de naam van Jezus Christus' (vgl. bijv. Hand. 2:38; 8:16; 10:48; 19:5) en niet bijvoorbeeld 'in de naam van Paulus' is de inhoud van de laatste retorische vraag in vers 13. Bij de doop 'in de naam van Jezus Christus' heeft men Christus als Heer en verlosser aanvaard, en de band die christenen met hun Heer (en met elkaar) hebben, heeft een uniek karakter. Omdat het niet Paulus is geweest die voor de Korintiërs aan het kruis gestorven is, omdat de Korintiërs niet gedoopt zijn 'in de naam van Paulus', mist een 'Paulus-partij' elk bestaansrecht. En hetzelfde geldt mutatis mutandis voor elke andere partij.

In de verzen 14-16 gaat Paulus nog wat nader in op de laatste gedachte van vers 13, namelijk een eventuele doop 'in de naam van Paulus'. Misschien zou men op de gedachte kunnen komen dat er bij de doop een bijzondere relatie ontstaat tussen degenen die gedoopt worden en de man die hen doopt; en dat degenen die dopen mensen zijn met speciale goddelijke kwaliteiten, die met de doop het heil van God doorgeven en zo zelf als het ware de verlossing brengen. In dit verband merkt Paulus op dat hij blij is dat hij maar een paar mensen in Korinte gedoopt heeft. De enigen die hij daar gedoopt heeft, zijn Crispus en Gajus, en – zoals hij even later aanvult – nog Stefanas en diens huisgenoten.
Crispus was, volgens Handelingen 18:8 – als we hier tenminste met dezelfde persoon te maken hebben –, overste van de synagoge in Korinte toen Paulus daar het evangelie verkondigde. Hij was christen geworden, wat er, ongetwijfeld door zijn invloedrijke functie en voorname status, toe leidde dat velen in Korinte zich met hem bekeerden.
Gajus is waarschijnlijk de man die, volgens Romeinen 16:23, de gastheer van Paulus was toen deze (in Korinte) zijn brief aan de Romeinen schreef. Helemaal zeker is dit niet, omdat 'Gajus' een nogal veel voorkomende naam was.
Van Stefanas weten we niet meer dan wat er over hem en zijn huisgenoten gezegd wordt in 1 Korintiërs 16:15-17: zij zouden de eersten zijn geweest in de Romeinse provincie Achaje, waarvan Korinte de hoofdstad was, die zich tot het christendom hadden bekeerd. En als eerste christenen in een bepaald gebied namen zij ongetwijfeld een bijzondere positie in (vgl. ook bijv. Rom. 16:5). Getuige teksten als Handelingen 11:14; 16:15,32,34 en 18:8 was het, wanneer iemand christen werd, niet ongebruikelijk met hem of haar ook de huisgenoten te dopen. Bij 'huisgenoten' moet men dan denken aan allen die bij de heer of de vrouw des huizes woonden of werkten, zoals gezinsleden, verdere familieleden en slaven en slavinnen.
Het is duidelijk: Paulus heeft zelf maar zeer weinigen in Korinte gedoopt. Op zich niet zo vreemd: zo lezen we bijvoorbeeld in Handelingen 10, in het verhaal over Cornelius, dat Petrus 'opdracht gaf hen te dopen', met andere woorden:

Petrus doopte Cornelius en de zijnen niet zelf maar liet dat over aan zijn metgezellen. Wellicht liet ook Paulus het dopen zelf aan zijn medewerkers over.

Paulus besluit de perikoop met de mededeling dat Christus hem er niet op uit heeft gestuurd om mensen te dopen maar om het evangelie te brengen (vers 17a). Hij weet zich een door God (of, zoals hij hier zegt: door Christus) gezondene (vgl. Hand. 22:21; 26:17), wiens taak het is de boodschap van God te verkondigen. Deze opdracht, deze roeping tot apostel, bepaalt heel zijn leven (vgl. bijv. Rom. 1:15; 15:20; 1 Kor. 9:16,18; 15:1-11; 2 Kor. 10:16).
In de laatste woorden van vers 17 komt een nieuw thema naar voren, dat Paulus in de rest van dit hoofdstuk en in het volgende hoofdstuk verder zal uitwerken: zijn prediking kent geen 'wijsheid, opdat het kruis van Christus geen loos geheel wordt'. De wijsheid waarnaar Paulus hier verwijst, wordt door hem afgewezen. Dat betekent dat hij in dit vers op de verkeerde wijsheid doelt, de aardse, wereldse, menselijke wijsheid, die tegenover de goddelijke wijsheid staat (zie de verzen 18-31). De 'wijsheid' hier is namelijk de wijsheid 'van het woord' of 'van het spreken', woorden die in de vertaling zijn weggelaten omdat ze reeds in het voorafgaande 'verkondigen' liggen besloten, en is dus *menselijke* wijsheid. Bij zijn verkondiging van het evangelie ventileert Paulus geen menselijke wijsheid. In 2:1-5 zal hij hierop uitgebreid terugkomen. Hier voegt hij slechts toe dat een prediking die woorden van menselijke wijsheid bevat, het kruis van Christus tot een loos geheel zou maken (voor de formulering, vgl. Gal. 5:11). Uit het feit dat Paulus hier nogal onverwacht en abrupt over de wijsheid spreekt, direct na zijn opmerkingen over de verdeeldheid in de Korintische gemeenschap, kan men opmaken dat er een verband tussen beide moet hebben bestaan. De (zwakke) indruk die Paulus als apostel op een aantal Korintiërs had gemaakt, had er kennelijk toe geleid dat zij later voor andere voormannen hadden gekozen. Waarschijnlijk was het in het bijzonder Apollos, die door zijn 'geleerdheid' op veel mensen een diepe indruk had gemaakt.
Het is opvallend dat woorden als 'kruis' en 'kruisigen', afgezien van de Evangeliën, in het Nieuwe Testament weinig voorkomen. Gewoonlijk heeft Paulus het over de 'dood' (en de 'opstanding') van Jezus Christus. Het 'kruis' komt – en dat is voor een goed begrip van het woord hier van belang – vooral voor in een polemische context en heeft bijzondere connotaties (vgl. bijv. 1:18,23; 2:2; Gal. 3:1; 5:11; 6:12,14; Fil. 2:8; 3:18). De *kruisdood* van Jezus Christus houdt meer in dan zijn feitelijke dood: de kruisdood staat ook voor vernedering, voor zwakheid, voor aanstoot (vgl. ook 2 Kor. 13:4). En verlossing door vernedering, heil door zwakte, past niet in het wereldse concept van wijsheid. Daarom, zo besluit Paulus deze perikoop, zou een verkondiging van een heilsboodschap die past bij het menselijke, wereldse concept van wijsheid, de kracht van het kruis van Christus teniet doen. Dit zal hij in de volgende verzen nader toelichten.

Christus, Gods kracht en Gods wijsheid

1 18 De boodschap van het kruis is immers voor de mensen die verloren gaan,
een dwaasheid; maar voor degenen die gered worden, voor ons, is ze een
kracht van God.
19 Want er staat geschreven: Ik zal de wijsheid van de wijzen teniet doen en
met het verstand van de verstandigen afrekenen.
20 Waar is de wijze? Waar de schriftgeleerde? Waar de onderzoeker van deze
tijd? Heeft God niet aangetoond dat de wijsheid van de wereld dwaasheid
is?
21 Want, omdat, volgens Gods wijze plan, de wereld met haar wijsheid God
niet heeft gekend, heeft God besloten door de dwaasheid van het evangelie
hen die geloven te redden.
22 Joden willen immers tekenen en Grieken verlangen wijsheid;
23 maar wíj verkondigen een Christus die gekruisigd is, voor Joden een
struikelblok en voor heidenen een dwaasheid,
24 maar voor wie geroepen zijn, Joden én Grieken, een Christus die Gods
kracht en Gods wijsheid is.
25 Want God is in zijn dwaasheid nog altijd wijzer dan de mensen en in zijn
zwakheid nog altijd sterker dan de mensen.

DEZE PERIKOOP GEEFT een eerste uitleg (vgl. het woordje 'immers' in vers 18) van de laatste woorden van vers 17. De boodschap van het kruis, de kruisdood van Jezus Christus, is voor de ongelovigen een dwaasheid, maar voor de christenen, of ze nu Joden of Grieken zijn, een goddelijke kracht en een openbaring van goddelijke wijsheid (verzen 18 en 22-24). Overeenkomstig oudtestamentische schriftwoorden heeft God met de wijsheid van de wereld afgerekend. Die wijsheid is immers geen wijsheid, anders hadden de mensen God wel gevonden! De gelovigen worden gered door een evangelie dat in de ogen van de wereld dwaasheid is (verzen 19-21). Maar men moet wel beseffen dat God in zijn dwaasheid wijzer is dan de mensen (vers 25).

Met de eerste woorden van deze perikoop valt Paulus met de deur in huis: Gods heilsboodschap is 'de boodschap van het kruis'. Anders dan men misschien zou verwachten, gaat het hier om een voor het Nieuwe Testament unieke formulering. Met opzet heeft Paulus het hier niet over 'het evangelie', 'de boodschap van God' of 'de boodschap van Jezus Christus', maar over 'de boodschap *van het kruis*'. In het vervolg staat immers het kruis, de kruisdood van Christus, centraal.
Het is deze boodschap, verlossing door de *kruisdood* van Christus, die voor 'de mensen die verloren gaan, een dwaasheid' is (vers 18). 'Zij die verloren gaan', degenen die zich niet tot het christendom bekeren en ten slotte door God veroordeeld zullen worden, willen *deze* boodschap niet aannemen. Kruisdood impliceert immers uiterste vernedering, zwakheid, onmacht: zoiets kán geen

heilsboodschap zijn! Jezelf vrijwillig en in volle bewustzijn opofferen voor je vriend of voor je volk – dat is iets wat respect of waardering afdwingt (vgl. Rom. 5:7). Maar dat mensen gered zouden worden door iemand die een smadelijke kruisdood heeft ondergaan, dat is 'dwaasheid'.
Hier valt voor het eerst in deze brief het woord 'dwaasheid'. De termen 'dwaas', 'dwaasheid' en 'tot dwaasheid maken' komen in 1 Korintiërs verhoudingsgewijs veel voor: 1:18-27; 2:14; 3:18-19; 4:10. Uiteraard als tegenhanger van het in deze brief zo belangrijke thema van de 'wijsheid' (vgl. bijv. ook Deut. 32:6; Jes. 19:11-12 [zie onder]; en Sir. 20-21).
Voor de ongelovigen is deze boodschap van het kruis weliswaar 'een dwaasheid', maar voor 'degenen die gered worden, voor ons', dat wil zeggen: voor ons christenen, is ze 'een kracht van God' (vers 18). Waar het Paulus in deze perikoop om gaat, blijkt eens te meer uit deze laatste woorden. Tegenover de dwaasheid die de boodschap van het kruis voor de ongelovigen is, staat de kracht van God, de goddelijke kracht, die deze zelfde boodschap voor de gelovigen is. Natuurlijk is deze boodschap ook uitdrukking van 'Gods wijsheid', wat men in deze antithetische formulering na 'dwaasheid' zou verwachten. Maar hier geeft Paulus de voorkeur aan de uitdrukking 'de kracht van God' (vgl. Rom. 1:16; 2 Kor. 4:7; 6:7). Traditioneel zijn 'wijsheid' en 'kracht' of 'macht' begrippen die nogal eens met elkaar worden verbonden: zie bijvoorbeeld Spreuken 8:12-14; 1 Koningen 2:10 en in het bijzonder Jeremia 9:23-24, een tekst die aan het slot van dit hoofdstuk door Paulus gedeeltelijk wordt aangehaald.
De voorkeur van Paulus voor de term 'kracht' is in het licht van de context verklaarbaar. De boodschap van het kruis is in de ogen van de ongelovigen dwaasheid, omdat de kruisdood voor vernedering, voor zwakheid staat (vgl. ook 2 Kor. 13:3-4). Maar God heeft met het kruis van Jezus Christus voor een omkering van waarden gezorgd: wat mensen als zwakheid en onmacht aanzien, is juist uitdrukking van goddelijke kracht.

De omkering van waarden, die gepaard gaat met het echec van alle aardse, menselijke wijsheid, wordt door Paulus met een citaat uit het Oude Testament geïllustreerd. Vers 19 is een vrijwel letterlijke aanhaling van Jesaja 29:14. Slechts het laatste woord, 'zal ... afrekenen', vinden we in Jesaja niet terug en is naar alle waarschijnlijkheid ontleend aan Psalm 33:10. In de Jesaja-tekst is het een uitspraak tegen het volk Israël met zijn verblinde (geestelijke) leiders; in de Psalm-tekst ('De Heer vernietigt de raadsbesluiten van de volken, Hij rekent af met de gedachten van de natiën') gaat het om een veel algemenere uitspraak. Het laatste is stellig ook het geval in 1 Korintiërs 1:19. Paulus geeft daarmee de Jesaja-tekst een veel ruimere toepassing dan hij oorspronkelijk had: God rekent af met álle wereldse wijsheid; de menselijke wijsheid, die immers verbonden is met hoogmoed en trots (zie onder), wordt door God gediskwalificeerd.
Dat het Paulus om dit laatste gaat, blijkt duidelijk uit vers 20. Ook hier vormen oudtestamentische teksten de achtergrond, zij het dit keer niet in de vorm van

een expliciete aanhaling maar van een allusie, en weer gaat het om een passage, of liever: om een tweetal passages uit Jesaja. Het stijlmiddel waarmee Paulus hier de totale teloorgang van de wijzen van deze aarde tot uitdrukking brengt, namelijk zinnetjes ingeleid door 'waar is/blijft...?', vinden we in veel oud- en nieuwtestamentische (en andere) teksten: zie bijvoorbeeld Jesaja 19:12; 33:18; 36:19; 37:13; Jeremia 2:28; Hosea 13:10,14; Romeinen 3:27; 1 Korintiërs 15:55. Maar stijl én inhoud maken aannemelijk dat Paulus hier in het bijzonder aan Jesaja 19:11-12 en 33:18 gedacht heeft. De eerste passage luidt namelijk: 'Ja, onverstandigen zijn de leiders van Soan, de wijze raadslieden van de farao – een dwaze raad (of: 'zal tot dwaasheid gemaakt worden', zoals de Septuaginta, de oude Griekse vertaling van de Hebreeuwse bijbel, heeft)! Hoe kunnen jullie tot de farao zeggen: Ik ben een wijze ... Waar zijn zij dan, je wijzen?...' En in Jesaja 33:18 lezen we: 'je hart zal de verschrikking overdenken: Waar is de schrijver, waar de weger, waar de teller van de torens?'
Verscheidene elementen uit deze twee passages vinden we hier bij Paulus terug. Zowel bij Paulus als in Jesaja 33:18 treffen we een reeks van drie zinnetjes aan die beginnen met 'Waar is/blijft...' Het zinnetje 'Waar is de wijze?' komt vrijwel letterlijk overeen met een zinsdeel uit Jesaja 19:12, terwijl 'Waar de schriftgeleerde?' herinnert aan Jesaja 33:18 ('Waar is de schrijver?'). Met 'schriftgeleerde' bedoelt Paulus overigens de man die de Schrift, en dan speciaal de Wet van God bestudeert; hij is eigenlijk niet veel anders dan de 'wijze' (vgl. Sir. 38:24-39:11; Jubileeën 4:17). Ten slotte komt ook het vrij zeldzame woord 'tot dwaasheid maken' in Jesaja 19:11 voor.
Uit de 'eigen' woorden van Paulus in dit vers, de woorden die niet direct tot bovengenoemde Jesaja-teksten terug te voeren zijn, blijkt wat Paulus met dit alles wil zeggen. Allereerst is daar het zinnetje 'Waar de onderzoeker van deze tijd?' Het zeldzame woord voor 'onderzoeker', dat vaak met 'redetwister' of iets dergelijks wordt vertaald, hangt samen met een werkwoord dat naast 'redetwisten' ook 'onderzoeken' betekent. Het gaat hier zeker niet om iemand die graag debatteert, maar om iemand die van alles onderzoekt, over de dingen nadenkt, en het staat daarmee op één lijn met 'de wijze' en 'de schriftgeleerde'. Maar de nadruk ligt niet op het zelfstandig naamwoord, maar op de toegevoegde bepaling 'van deze tijd'. Het is de onderzoeker, de wijze, die leeft *in deze tijd*, die hoort *bij deze tijd*. Deze woorden komen in het slot van dit vers terug als 'van de wereld': 'Heeft God niet aangetoond dat de wijsheid *van de wereld* dwaasheid is?' Beide begrippen, 'tijd' en 'wereld', drukken in dit verband hetzelfde uit: de profane, niet-christelijke, zijn ondergang tegemoet gaande wereld (vgl. ook bijv. 3:18-19).

Wat Paulus in deze verzen, aan de hand van oudtestamentische schriftwoorden, duidelijk wil maken, is dat God uiteindelijk met alle wereldse, aardse, menselijke wijsheid heeft afgerekend. Het is tot dwaasheid geworden. God heeft namelijk besloten 'door de dwaasheid van het evangelie hen die geloven te redden' (vers

21b). De wereld mag het 'dwaasheid' vinden, niettemin is het evangelie, de boodschap van het kruis, 'een kracht van God tot behoud voor een ieder die gelooft', zoals Paulus het in Romeinen 1:16 uitdrukt. Zo wil God de mensen die geloven, redden, omdat 'de wereld met haar wijsheid God niet heeft gekend' (vers 21a). De mensen zijn de Schepper van hemel en aarde niet op het spoor gekomen. Ze hebben hem niet als God willen kennen en erkennen, ondanks of juist in al hun wijsheid.
Dat de mensen God niet hebben gekend, was 'volgens Gods wijze plan'. Letterlijk staat hier '*in Gods wijsheid* heeft de wereld met haar wijsheid God niet gekend'. Deze zin kan ook worden uitgelegd als zou het erom gaan dat de wereld God niet heeft gekend '*aan* zijn wijsheid', dat wil zeggen 'aan de wijsheid van God die uit zijn werken, namelijk uit de natuur, kan worden afgeleid'. Dan moet vertaald worden: 'Want *terwijl de wijsheid van God in alles zichtbaar was*, heeft de wereld met haar wijsheid God niet gekend...'. Maar van een eventuele Godskennis uit de natuur, uit de schepping (zie bijv. Rom. 1:20) is in de hele perikoop geen sprake. Wat Paulus wil zeggen is dat de niet-christelijke wereld God in het geheel niet kent (vgl. Gal. 4:8-9; 1 Tess. 4:5; zie verder 2 Tess. 1:8), *overeenkomstig de wijsheid van God*. Het is alles gegaan volgens het voornemen van God. Hij heeft in zijn wijsheid beschikt (vgl. 2:7; Rom. 11:33; zie ook Ef. 3:10) dat de wereld hem niet zou vinden, om zo, door middel van het evangelie van Jezus Christus, hen die geloven te redden. Niet voor niets staan de woorden 'in Gods wijsheid' aan het begin van het vers: daar valt de nadruk op. Tegenover de wijsheid van de wereld, die door God als dwaasheid is bestempeld, staat de wijsheid van God, de ware wijsheid.

Noch de Joden noch 'de Grieken' (dat wil zeggen: de mensen die geen Jood zijn en leven in het Romeinse rijk met zijn door en door Hellenistische [Griekse] cultuur) hebben God kunnen vinden (vers 22). Want de eersten 'willen ... tekenen', verlangen duidelijk aanwijsbare wonderen van de kant van God. Tekenen van Gods almacht hebben de geschiedenis van het volk Israël door de eeuwen heen begeleid en steeds weer vraagt het om nieuwe tekenen (zie bijv. Num. 14:22; Deut. 4:34; 6:22; 7:19; Jes. 7:11; Joël 3:3; en Mar. 8:11-12; Mat. 12:38; 16:4; Luc. 11:16; Joh. 4:48). Maar de kruisdood van Jezus Christus – over de opstanding wordt hier niet gesproken – is voor hen nu niet bepaald een teken van Gods almacht. Integendeel. Voor de Joden is 'een Christus die gekruisigd is', de inhoud van de christelijke prediking, veeleer 'een struikelblok' (vers 23): het kruis geldt immers als een vervloeking, het geeft aanstoot, past in het geheel niet bij de Joodse opvattingen over de Messias en verhindert de Joden het evangelie aan te nemen (vgl. ook bijv. Rom. 9:33; Gal. 5:11; Ignatius, *Brief aan de gemeente in Efeze* 18:1; en verder Justinus, *Dialoog met de Jood Trypho* 32:1; 89:2). Paulus was vóór zijn bekering niet voor niets zo'n fanatieke bestrijder van het christendom!
Maar ook 'Grieken' hebben God niet gekend. Want zij 'verlangen wijsheid' (vers

22): ze vragen om zaken die van wijsheid getuigen, om iets waaruit (Gods) wijsheid blijkt. En ook daarbij past de kruisdood van Jezus Christus niet. Die is voor hen, voor 'heidenen', zoals Paulus hen in vers 23 noemt, wat een minder cultureel bepaald maar meer theologisch geladen begrip is dan 'Grieken', 'een dwaasheid'. In latere christelijke geschriften komen we dit thema regelmatig tegen: het evangelie wordt door de heidenen als volstrekte waanzin gekenschetst (zie bijv. Justinus, *Apologie I* 13:4; Lucianus, *De morte peregrini* 13; Origenes, *Contra Celsum* 6, 34).
Paulus weet maar al te goed hoe Joden en Grieken over de boodschap van het kruis denken. En hier, in 1 Korintiërs, gaat het hem vooral om de afwijzende houding van de niet-Joden. De reactie van de Joden wordt min of meer terloops genoemd. Alles draait immers in deze perikoop – en kennelijk ook in de Korintische gemeenschap met zijn verdeeldheid en 'partijen' – om het thema van de wijsheid.

Paulus en de zijnen verkondigen 'een Christus die gekruisigd is' (vers 23), een Christus die voor allen die 'geroepen' zijn (zie bij vers 2), of het nu Joden zijn of Grieken, 'Gods kracht en Gods wijsheid is' (vers 24). Vers 24 neemt vers 18 grotendeels weer op, maar er is een verschil. De boodschap van het kruis is niet alleen een kracht van God, de gekruisigde Christus is ook uitdrukking van Gods *wijsheid*. Tegenover de wijsheid van de wereld staat de wijsheid van God, die door middel van een in de ogen van de wereld dwaze boodschap, aan alle gelovigen redding brengt. De wijsheid van God is immers van een geheel andere orde dan die van de mensen. Wat mensen van God dwaasheid en onmacht vinden, is in werkelijkheid een wijsheid en kracht die al het menselijk kennen en kunnen verre te boven gaat (vers 25).

Christus, onze wijsheid van Godswege

1

26 Denk eens terug, broeders en zusters, aan wat jullie waren toen jullie door
God geroepen werden: niet velen waren naar menselijke begrippen wijs, niet
velen machtig, niet velen voornaam.
27 Maar het dwaze in de wereld heeft God uitgekozen om de wijzen te
beschamen; en het zwakke in de wereld heeft God uitgekozen om het sterke
te beschamen;
28 en het onaanzienlijke in de wereld en dat wat veracht wordt, dat wat niets
is, heeft God uitgekozen om aan dat wat wel iets is een einde te maken.
29 Dat is gebeurd, opdat geen mens zich tegenover God kan beroemen.
30 Maar dank zij hem zijn júllie verbonden met Christus Jezus, die van
Godswege onze wijsheid is geworden, die ons heeft gerechtvaardigd,
geheiligd, verlost.
31 Dat is gebeurd, opdat, zoals er geschreven staat, degene die zich wil
beroemen, zich op de Heer moet beroemen.

IN DEZE PERIKOOP richt Paulus zich weer direct tot de geadresseerden. De Korintiërs hoorden grotendeels bij die groepen in de samenleving die zich op geen enkele manier konden laten gelden (vers 26). Toch zijn juist zij geroepen, omdat God alle waarden heeft omgekeerd (verzen 27-28). 'Niets zijn' is een voorwaarde om geroepen te worden, want daarmee is elke grond voor eigen roem onmogelijk geworden (vers 29). Maar de Korintiërs mogen zich dank zij God verbonden weten met Jezus Christus, waardoor zij, die eens 'dwaas' waren, 'wijs' geworden zijn (vers 30). En deze omkering van waarden is door Gód gerealiseerd, waardoor alleen een roemen op hém passend is (vers 31).

Door middel van een directe aansporing in de tweede persoon meervoud roept Paulus de Korintiërs nu op even terug te denken aan vroeger, aan het moment waarop zij door God werden 'geroepen' (vgl. vers 24): 'niet velen waren ... wijs, niet velen machtig, niet velen voornaam' (vers 26), oftewel: slechts zeer weinigen waren wijs, machtig of voornaam. Bijna niemand behoorde tot de beter opgeleiden of had een Hellenistische vorming en opleiding genoten: ze waren dus geen 'wijzen', althans niet 'naar menselijke begrippen'. Deze laatste woorden voegt Paulus hier toe, omdat er immers ook een andere wijsheid bestaat, namelijk de wijsheid van God, de goddelijke, ware wijsheid. Tegelijk behoorden de Korintiërs niet tot de rijken, de 'machtigen', de mensen die door hun vele bezit (politieke en economische) macht uitoefenden. En ten slotte kwamen ze ook niet uit 'voorname' families. Noch door hun opleiding noch door hun bezit noch door hun afkomst konden ze op enig aanzien in de maatschappij rekenen.
Zo was het met vrijwel alle Korintiërs toen ze door God geroepen werden en zich bekeerden. Natuurlijk zullen er enkelen geweest zijn die zich tot de hogere standen van de maatschappij mochten rekenen, zoals Crispus, overste van de synagoge (zie bij vers 14). Maar dat waren uitzonderingen. Anders had Paulus dit argument ook niet kunnen gebruiken en zou zijn hele betoog zinloos zijn geweest. Want wat Paulus hier beoogt, is elke mogelijkheid tot eigen roem uit te sluiten. De Korintiërs telden in de wereld niet mee, en juist daarom heeft God hen geroepen. God heeft hen die in de wereld dwaas zijn en geen enkele macht hebben (= 'het dwaze' en 'het zwakke') uitgekozen, geroepen (vgl. Jak. 2:5). En zo heeft hij 'de wijzen' en de sterken, de machtigen (= 'het sterke') beschaamd doen staan (vers 27). Dit laatste grijpt terug op de verzen 19-20, waar Paulus verklaarde dat God met de wijsheid van de wereld heeft afgerekend: de wereldse wijsheid is niets dan dwaasheid. Gods keuze voor de dwazen, de zwakken, betekent het einde van de wijzen, de sterken. Die staan 'beschaamd'. Wat dit wil zeggen, moge blijken uit enige Psalm-teksten: Psalm 6:11, 'Al mijn vijanden zullen beschaamd staan, ten zeerste verschrikt worden, zij zullen in een oogwenk beschaamd terugdeinzen'; 35:4-5, 'Laten beschaamd staan en te schande worden degenen die mij naar het leven staan, laten terugdeinzen en schaamrood worden degenen die onheil tegen mij beramen. Laten zij worden als kaf voor de wind, wanneer de engel van de Heer hen neerstoot'. Het is zeer goed

denkbaar dat met name Jeremia 10:14 tot deze formulering in onze tekst aanleiding heeft gegeven: 'Verstomd staat ieder mens, verstoken van kennis; beschaamd staat iedere goudsmid...' (vgl. Jer. 51:17). De 'dwazen' worden door God uitgekozen, de 'wijzen' van deze wereld op een dood spoor gezet. Zoals God in het algemeen 'de nederigen verhoogt' en 'de machtigen vernedert' (zie bijv. Job 5:11-13; Ps. 37:34-40; Spr. 3:34; De Brief van Aristeas 263; Mat. 23:12; Luc. 1:51-53; 14:11; 18:14; Jak. 4:6; 1 Petr. 5:5).
Terwijl Paulus in vers 27 op de termen 'wijs' en 'machtig' (met hun tegendelen) van vers 26 ingaat, komt het derde element uit vers 26, de term 'voornaam' (met zijn tegendeel), terug in vers 28: God heeft de onaanzienlijken (= 'het onaanzienlijke in de wereld') uitgekozen. Natuurlijk gaat het niet om drie aparte groepen in de samenleving maar om grotendeels dezelfde groep mensen die 'dwaas', 'machteloos' of 'onaanzienlijk' zijn, mensen die, zo voegt Paulus eraan toe, geen enkele achting genieten, door de maatschappij veracht worden.
Men zou verwachten dat Paulus zou vervolgen met een zinnetje als '...om het voorname/aanzienlijke te beschamen', parallel aan vergelijkbare frases in het voorafgaande vers. Maar de apostel kiest voor een andere voortzetting, voor een duidelijke climax. De mensen die door God zijn geroepen, zijn, kort samengevat, 'niets', en dat 'niets' heeft God uitgekozen om af te rekenen met alles wat zogenaamd wel 'iets' is. 'Dat wat niets is' en 'dat wat wel iets is', of 'het niet-zijnde' en 'het zijnde' zoals het hier letterlijk staat, zijn termen die vaak gebruikt worden in teksten die gaan over de schepping: God maakt 'het niet-zijnde' tot 'zijnde' (vgl. bijv. 2 Makk. 7:28; Philo, *De specialibus legibus* 4, 187; 2 Baruch 21:4; 48:8; Rom. 4:17; Pastor Hermae, Visio 1, 1, 6). Tegelijkertijd is 'dat wat niets is' in de Griekse literatuur een aanduiding voor in alle opzichten onbeduidende mensen, die het tegengestelde zijn van de aanzienlijken (zie bijv. Sophocles, *Ajax* 1094-7; Epictetus, *Dissertationes* 3, 9, 14). Paulus sluit zich bij dit taalgebruik aan, met in zijn achterhoofd de theologische gedachte dat God eens, bij de schepping, 'het niet-zijnde' tot 'zijnde' heeft gemaakt. Bij de bekering is iets dergelijks gebeurd.
De roeping van onaanzienlijke mensen tot het geloof houdt echter tegelijk de vernietiging in van 'wat wel iets is' (vers 28). Het werkwoord dat Paulus hier gebruikt, 'een einde maken aan', wordt vaak gebezigd om de eschatologische afrekening van God met de wereld, de tegenstanders, de duivel of de dood uit te drukken (zie bijv. 2 Tess. 2:8; 2 Tim. 1:10; Heb. 2:14). Ook in 1 Korintiërs zelf komt het meerdere keren in deze zin voor: zie 2:16; 6:13; 13:8,10; 15:24,26. Het tot aanzijn en aanzien brengen van de dwazen en de machtelozen luidt dus tegelijk het einde in van alle huidige wereldse machten.

Omdat God mensen roept die eigenlijk niets zijn, kan, zo gaat Paulus verder, niemand zich ook maar op iets beroemen (vers 29). Daar wil de apostel, met het oog op zijn kritiek op de Korintërs, zonder enige twijfel naar toe: voor eigen roem is bij christenen geen plaats. Op de achtergrond staat natuurlijk Jeremia 9:23(22),

'Laat de wijze niet roemen op zijn wijsheid, en de sterke niet roemen op zijn kracht, en de rijke niet roemen op zijn rijkdom...' Het vervolg hiervan wordt door Paulus in vers 31, aan het einde van deze perikoop, expliciet geciteerd. Maar eerst richt Paulus zich weer direct tot de Korintiërs. Zíj mogen zich, als geroepenen (vgl. vers 26), verbonden weten met Jezus Christus, en wel 'dank zij hem', dat wil zeggen 'dank zij *God*'. God is degene die hen immers tot het geloof geroepen heeft. Voor deze uitleg van de woorden 'dank zij hem', zij verwezen naar teksten als 2 Korintiërs 3:5 en 5:18. De Korintiërs waren dwaas, zwak, onaanzienlijk, veracht, 'niets', maar God heeft dit alles in het tegendeel doen omslaan, omdat zij als christenen verbonden zijn met Christus Jezus. Dié is onze 'wijsheid' geworden: die heeft ons, christenen, tot wijzen gemaakt, en wel omdat God het zo gewild heeft ('van Godswege').
Wat dit voor christenen inhoudt, maakt Paulus duidelijk via een drietal begrippen, die als explicatieve bijstelling bij 'wijsheid' beschouwd moeten worden. Bij de bekering zijn de zonden uit het verleden door middel van Jezus Christus vergeven en vergeten: wij zijn 'gerechtvaardigd'. Of anders gezegd: wij zijn lid van de gemeenschap van de gelovigen geworden, wij zijn gewijd, gereinigd, 'geheiligd' (zie bij vers 2). Of weer anders gezegd: wij zijn bevrijd, 'verlost', uit de macht van de zonde. Voor dit alles zij ook verwezen naar 1 Korintiërs 6:11 (en vgl. bijv. ook Rom. 3:24; Ef. 1:7). Alle drie begrippen drukken de toestand uit waarin de christenen zich bevinden. Het is onjuist hier naar duidelijke onderscheidingen tussen deze drie begrippen te zoeken of aan de volgorde waarin Paulus ze hier noemt, een bijzondere waarde te willen toekennen. Het zijn drie woorden voor een en dezelfde zaak: de christenen die door God geroepen worden, zijn gerechtvaardigd, geheiligd, verlost.

Dank zij God zijn de Korintiërs, door hun verbondenheid met Jezus Christus, van 'dwazen' tot 'wijzen' geworden. Voor eigen roem is daarom geen plaats (zie vers 29), maar wil men zich toch op iemand beroemen, dan moet men roemen op God (vers 31). In het laatste vers van dit hoofdstuk citeert Paulus Jeremia 9:24(23), nadat hij al eerder op andere verzen uit hetzelfde hoofdstuk van Jeremia heeft gezinspeeld. Wel wijkt de tekst van Paulus enigszins af van de Jeremia-tekst. De laatste luidt: '...maar wie roemen wil, laat hij hierin roemen, dat hij verstand heeft en Mij kent, dat Ik de Heer ben, die goedertierenheid, recht en gerechtigheid op aarde doet'. Het object van het roemen, namelijk het kennen van de Heer, is door Paulus aangepast. Het is 'de Heer' zelf geworden (zie ook 2 Kor. 10:17; 1 Clemens 13:1). Het is niet geheel duidelijk of Paulus met 'Heer' God bedoelt of Jezus Christus. Ondanks het feit dat 'de Heer' bij Paulus gewoonlijk naar Jezus Christus verwijst, ligt het hier meer voor de hand dat hij, uitgaande van de tekst van Jeremia, met 'Heer' God bedoelt. God is het immers die 'goedertierenheid, recht en gerechtigheid op aarde' doet, die namelijk de mensen door middel van Jezus Christus en diens kruisdood het heil wil schenken. Daarom past alleen een roemen op God.

Paulus' boodschap van de gekruisigde Christus

2 1 Toen ik, broeders en zusters, bij jullie kwam en jullie het geheim van God
verkondigde, deed ik dat niet als iemand die wilde opvallen door zijn
woorden of zijn wijsheid.
2 Want ik wilde dat, toen ik bij jullie was, mijn kennis slechts Jezus Christus
zou zijn, en wel een gekruisigde Jezus Christus.
3 Ik was bij jullie heel zwak, bang en onzeker.
4 De boodschap die ik jullie verkondigde, overtuigde dan ook niet door
woorden van wijsheid maar was een demonstratie van Geest en kracht.
5 Want jullie geloof moest niet steunen op wijsheid van mensen maar op
kracht van God.

PAULUS HERINNERT DE Korintiërs hier aan zijn bezoek aan de stad, hoe weinig wijsheid er van hem afstraalde en hoe veel onzekerheid (verzen 1 en 3). Daarvoor had hij bewust gekozen. Hij kon en wilde slechts een *gekruisigde* Christus verkondigen (vers 2), een boodschap brengen die geen (aardse, menselijke) wijsheid bevatte maar de mensen de Geest en de kracht van God liet zien (verzen 4-5).

Paulus was er door Christus op uitgestuurd om het evangelie te verkondigen, 'en wel zonder wijsheid' (1:17). Dat hadden de Korintiërs zelf ervaren, toen Paulus bij hen in Korinte verbleef (vgl. Hand. 18:1-18). Hij heeft hun daar 'het geheim van God' bekendgemaakt (vgl. 2:7; 4:1; Rom. 16:25, enz.; 'het getuigenis van God', zoals een aantal handschriften heeft, lijkt niet oorspronkelijk en komt in deze vorm in het Nieuwe Testament ook niet voor): het plan van Gods heil voor alle mensen, dat zich zo lang aan de menselijke waarneming had onttrokken maar ten slotte door de apostelen verkondigd mocht en moest worden. Centraal stond hierbij, volgens 1 Korintiërs 2:2, de kruisdood van Jezus Christus.
Paulus' verkondiging van deze boodschap werd niet gekenmerkt door een grote wijsheid, waarop de 'wijze' wereld wel direct ja zou zeggen. De apostel kwam niet met een stortvloed van wijze woorden, die de mensen wel zouden aanspreken. Daarvan, zo zegt Paulus hier, had hij bewust afgezien. Zijn 'wijsheid' bestond in niets anders dan de wetenschap dat Jezus Christus voor ons gekruisigd is (verzen 1-2; vgl. 1:23). En bij deze 'dwaze' boodschap past nu eenmaal geen 'wijze' taal, maar een houding van zwakheid, van dwaasheid, van ondergeschiktheid, deemoed, nederigheid (vers 3). De 'angst' en de 'onzekerheid', waarover de apostel hier spreekt, typeren deze houding tot in de details (vgl. 2 Kor. 7:15; Fil. 2:12; en zie verder Ef. 6:5). Ook de 'zwakheid' moet in deze zin worden opgevat, en niet bijvoorbeeld als een verwijzing naar een ziekte die Paulus toen onder de leden zou hebben gehad of naar allerlei ellende van buitenaf die hij daar zou hebben moeten verdragen.
Paulus wist maar al te goed dat als hij respect had willen afdwingen, als hij geacht en eervol behandeld had willen worden, hij een andere boodschap dan die van redding door een gekruisigde Christus had moeten verkondigen. Zijn

boodschap mocht de waarheid echter geen geweld aandoen om zo zijn toehoorders te overreden. De boodschap bevatte immers geen menselijke, aardse wijsheid, 'overtuigde niet door woorden van wijsheid' (of, als we een andere, waarschijnlijk meer oorspronkelijke lezing volgen: 'overtuigde niet door wijsheid'), maar openbaarde de Geest en de kracht van God (vers 4). Met dit alles wil Paulus zich verdedigen tegenover die Korintiërs die hem als apostel maar 'zwak' vonden en zich tot andere voormannen hadden gewend. Nadat Paulus Korinte verlaten had, waren er immers andere evangeliepredikers (bijv. Apollos) gekomen, die op een aantal Korintiërs een heel wat betere indruk hadden gemaakt (zie bij 1:12 en zie ook de Inleiding). Vergeleken met die evangeliepredikers was Paulus in hun ogen maar een uiterst zwakke persoonlijkheid geweest. Paulus verdedigt zich hier dus door erop te wijzen dat hij zich *bewust* zo had opgesteld, geheel in overeenstemming met de inhoud van het evangelie zelf.

Paulus doelt met de woorden 'Geest' en 'kracht' (vers 4) waarschijnlijk dan ook niet op wonderen, bijvoorbeeld genezingen, waarmee hij zijn verkondiging kracht zou hebben bijgezet (zie bijv. Rom. 15:19). Het gaat er hier vooral om hoe het evangelie *bij de Korintiërs* gewerkt heeft, op *hen* inwerkte, wat zij ervoeren toen ze het evangelie hoorden en zich bekeerden. Paulus herhaalt hier zijn woorden van 1:18-25: het evangelie wordt niet gekenmerkt door menselijke wijsheid maar door goddelijke kracht. Bij de verkondiging van het evangelie wordt Gods kracht en Gods heilige Geest zichtbaar in allen die het evangelie aannemen. Of, zoals Paulus in 4:20 opmerkt: 'Het koninkrijk van God steunt niet op woorden maar op kracht'. Woorden van (hoogmoedige) mensen tellen niet, wat telt is de kracht van de Geest van God die zij al dan niet bezitten. De Korintiërs zijn, zo gaat Paulus verder in vers 5, niet tot geloof gekomen omdat ze een boodschap hoorden waaruit zo veel 'wijsheid' sprak. Ze zijn christenen geworden omdat ze de kracht en de Geest van God ervoeren.

Het evangelie als goddelijke wijsheid

2

6 Toch is wat we verkondigen wel degelijk wijsheid, maar alleen in de ogen van degenen die volwassen zijn in het geloof. Het is niet de wijsheid van deze tijd of van de machthebbers van deze tijd, die trouwens vernietigd worden.

7 Nee, we verkondigen de wijsheid van God, een wijsheid die geheim was, die verborgen was, waarvan God vóór alle tijden besloten had dat ze zou dienen tot ons heil.

8 Een wijsheid, die geen van de machthebbers van deze tijd begrepen heeft; hadden ze die wel begrepen, dan zouden ze de Heer van het heil niet hebben gekruisigd.

9 Bij deze wijsheid gaat het om iets, wat, zoals er geschreven staat, geen oog heeft gezien, geen oor heeft gehoord en in geen mensenhart is opgekomen, om iets wat God heeft weggelegd voor hen die hem liefhebben.

10 Welnu, óns heeft God het onthuld door de Geest. Want de Geest doorgrondt alles, ook de diepste geheimen van God.
11 Wie van de mensen weet wat er in een mens omgaat? Dat weet alleen de eigen geest van die mens. Zo weet ook niemand wat er in God omgaat dan alleen de Geest van God.
12 En wat wíj hebben ontvangen, is niet de geest van de wereld maar de Geest die van God komt, en daardoor weten we wat God ons geschonken heeft.
13 Dat verkondigen we met woorden die ons niet zijn bijgebracht vanuit menselijke wijsheid maar ons zijn geleerd door de Geest, waardoor we de dingen van de Geest verbinden met woorden van de Geest.
14 Iemand die zich geheel laat leiden door deze wereld, neemt niet aan wat van de Geest van God komt; voor hem is het dwaasheid, hij kan het niet begrijpen, want het kan alleen doorgrond worden met behulp van de Geest.
15 Maar de mens die zich geheel laat leiden door de Geest, doorgrondt alles, maar hij wordt zelf door niemand doorgrond.
16 Want wie kent de gedachten van de Heer en kan hem raad geven? Welnu, de gedachten van Christus zijn de ónze.

OOK AL WAREN de Korintiërs niet gepakt, niet geraakt door de wijsheid van Paulus' boodschap maar door haar goddelijke kracht en de werking van de Geest, toch, zo vult Paulus snel aan, is het evangelie een boodschap van *wijsheid*. Maar dan wel een van goddelijke wijsheid en alleen als zodanig te ervaren door hen die volwassen zijn in het geloof. Een wijsheid die door geen mens begrepen kon worden (verzen 6-9); een wijsheid echter die Paulus en de zijnen, als mensen die zich laten leiden door de Geest, geopenbaard is. Zíj kennen de diepste geheimen van God, zíj hebben weet van het heilsplan van God, en dat is wat ze verkondigen (verzen 10-16).

Wat Paulus en anderen verkondigen, is wel degelijk wijsheid (vgl. 1:24), maar die wijsheid van het evangelie wordt alleen opgemerkt door 'degenen die volwassen zijn in het geloof', de echte, tot rijpheid gekomen christenen (vers 6a). En de Korintiërs waren en zijn nog steeds 'kinderen' in het geloof in de visie van Paulus (zie 3:1). Zij zien wel in het evangelie de kracht en de Geest van God, ze voelen zich wel, als door de Geest beheerste mensen, verlost, vrij en wijs. Maar ze hebben niet door dat het evangelie ook of vooral de boodschap van het heil *door de kruisdood van Jezus Christus* is, en dat dat *echte, goddelijke* wijsheid is. Een wijsheid die niet 'van deze tijd' is (vgl. 1:20), geen aardse, wereldse wijsheid; het is geen wijsheid 'van de machthebbers van deze tijd', van mensen die het hier en nu voor het zeggen hebben (vers 6b). Uit vers 8 en uit teksten als Romeinen 13:3 en vooral Handelingen 3:17; 4:5,8,26 blijkt dat Paulus met 'machthebbers' hier inderdaad zal doelen op *mensen* en niet bijvoorbeeld op geestelijke machten, boze geesten. De toevoeging 'van deze tijd' maakt het verder minder waarschijnlijk dat hij hier en in vers 8 uitsluitend of vooral de Joodse leiders op het oog heeft. Het gaat hem veeleer om de wereldse, aardse

heersers in het algemeen. De apostel voegt er aan toe dat aan hun (aardse) bestaan een einde komt, dat ze verdwijnen, vergankelijk als ze als mensen zijn (vgl. 1:28 en 2 Kor. 3:11,13).
De Korintiërs zien niet in dat de wijsheid van het evangelie van een andere orde is: wat Paulus en de zijnen verkondigen, is de wijsheid van God (vers 7 en vgl. 1:21, 24, 30). Deze wijsheid was 'geheim' (vgl. vers 1; het letterlijke 'in een geheim [zijnde]' is bedoeld als nadere kwalificatie van de wijsheid). Ze was heel lang 'verborgen' gebleven (vgl. Ef. 3:3-12; Kol. 1:26 en ook Rom. 16:25). 'Vóór alle tijden' (vgl. weer Ef. 3:9 en Kol. 1:26) had God dit geheime plan al bedacht, een plan dat zou leiden tot 'ons heil', tot de eeuwige glorie waarin de christelijke gemeenschap zal delen (vgl. 15:43 en Rom. 8:17; 2 Kor. 4:17).
De aardse leiders ten tijde van Jezus (vgl. vers 6) hebben déze wijsheid niet als zodanig begrepen. Ze hebben uit onwetendheid gehandeld, toen ze Jezus Christus, het middelpunt van Gods heilsplan, ter dood brachten (vers 8). Paulus' woorden herinneren aan teksten als Lucas 23:34; Handelingen 3:17; 13:27; vergelijk ook De Hemelvaart van Jesaja 9:14, '...en ze zullen hem kruisigen, zonder te weten wie hij is...'; 11:19. Paulus laat de paradox staan: het beslissend onderdeel van Gods heilsplan is de dood (en opstanding) van Jezus Christus, maar: als de machthebbers de goddelijke wijsheid van dit plan hadden begrepen, 'dan zouden ze de Heer van het heil niet hebben gekruisigd'. Met 'de Heer van het heil' is natuurlijk Jezus Christus bedoeld (vgl. Jak. 2:1). De uitdrukking had oorspronkelijk op God betrekking (zie Ps. 24:7; 29:3; 1 Henoch 22:14; 25:7; Hand. 7:2; Ef. 1:17), maar wordt hier door Paulus op 'de Leidsman ten leven' (Hand. 3:15) overgebracht.

Dat Gods heilsplan, de goddelijke wijsheid die aan het evangelie inherent is, zo lang verborgen is gebleven, ook voor 'de machthebbers van deze tijd', beargumenteert Paulus met een schriftcitaat (vers 9). Althans daar lijkt de inleidende formule 'zoals er geschreven staat' op te duiden, en het ligt voor de hand om aan te nemen dat wat volgt door de apostel inderdaad als een bijbels citaat is bedoeld. Het probleem is evenwel dat de passage in het Oude Testament niet voorkomt. Vaak wordt verwezen naar teksten als Jesaja 64:4(3), 'Van oudsher heeft men het niet gehoord noch vernomen, geen oog heeft gezien een God buiten U...', en 65:16, '...zijn verborgen voor mijn ogen' (of: '...het zal niet in hun hart opkomen', volgens de tekst van de Septuaginta, de oude Griekse vertaling van de Hebreeuwse bijbel). Maar meer dan reminiscenties op het zuiver formele vlak zijn het niet.
Paulus sluit zich met dit citaat echter veeleer aan bij een in het Jodendom en het vroege christendom van zijn tijd traditioneel geworden tekst, getuige de talrijke Joodse en christelijke geschriften waar we deze passage in min of meer vergelijkbare formulering tegenkomen. Zie bijvoorbeeld De Ethiopische Openbaring van Ezra fol. 71v (J. Halévy, *Te'ezaza Sanbat*, Paris 1902, pp. 60/180-1) waar van de rechtvaardigen gezegd wordt dat ze bij het laatste oordeel zullen jubelen

van vreugde en rust zullen vinden: dat zal hun beloning zijn, '...die God voor hen heeft weggelegd al vóór de wereld, wat geen oog ziet en geen oor hoort, wat niet in het hart van de mens opkomt: dat heeft God weggelegd voor zijn uitverkorenen, die hem hebben liefgehad'. Of Het Koptische Testament van Jakob 5, waar Jakob tijdens een reis naar de hemel alle goede dingen mag zien 'die weggelegd zijn voor de rechtvaardigen, wat geen oog heeft gezien, geen oor heeft gehoord, noch in het hart van de mensen is opgekomen: dingen die God heeft weggelegd voor hen die hij liefheeft, hen die zijn wil op aarde zullen doen ...' Het toekomstige loon van de rechtvaardigen is, volgens deze traditie, iets wat elk menselijk begrip te boven gaat.

Bij Paulus gaat het er niet om de toekomstige heilsgoederen te karakteriseren, zoals dit het geval is in bovengenoemde teksten. De apostel heeft het hier over Gods heilsplan en karakteriseert dat als iets dat niet 'menselijk' maar 'goddelijk' is en dus geopenbaard moet worden en nu *is* geopenbaard, en wel aan een select gezelschap. Hierbij is de apostel beïnvloed door een andere bekende Joodse en vroeg-christelijke traditie over goddelijke openbaringen aan profeten en zieners (apocalyptici). In het Oude Testament vinden we hiervoor reeds een eerste aanzet: zie bijvoorbeeld Ezechiël 40:4, 'De man zei tegen mij: Mensenkind, zie met je ogen en hoor met je oren en richt je aandacht op alles wat ik je zal laten zien; want opdat ik je dit zou laten zien, ben je hierheen gebracht. Verkondig alles wat je zult zien, aan het huis van Israël'. En zie verder bijvoorbeeld De Openbaring van Abraham 29, waar God tegen Abraham zegt: '...Zie, Abraham, wat je allemaal hebt gezien, en hoor wat je allemaal hebt gehoord, en weet wat je allemaal te weten bent gekomen. Ga naar mijn erfdeel...'; De Hemelvaart van Jesaja 11:34, 'En deze engel sprak tot mij: Jesaja, zoon van Amos, ... het zijn geweldige dingen, je hebt gezien wat geen mens van vlees en bloed heeft gezien'. In al deze teksten ziet en hoort de profeet of de apocalypticus dingen die geen mens ooit gezien of gehoord heeft, namelijk het geheime plan van God, en krijgt hij de opdracht deze geheimenissen van God aan de mensen bekend te maken. Zo is dus, in de visie van Paulus, Gods heilsplan lange tijd voor de mens verborgen gebleven, maar nu geopenbaard. Als bewijs hiervoor citeert hij een woord dat weliswaar niet in het Oude Testament voorkomt maar wel een vaste plaats heeft in de Joodse en vroeg-christelijke wereld van zijn tijd. Een woord dat primair gebruikt werd als karakterisering van de heilsgoederen die door God voor de rechtvaardigen zijn weggelegd – daar wijst ook de laatste zinsnede van vers 9 op –, maar door de apostel secundair wordt verbonden met de inhoud van Gods heilsplan en de openbaring daarvan aan een selecte groep christenen.

Dit tweeledig gebruik van deze tekst maakt de gedachtengang van Paulus er niet duidelijker op. In het algemeen zijn 'degenen die God liefhebben' en voor wie de heilsgoederen klaarliggen, natuurlijk de rechtvaardigen, de gelovigen. Hier bedoelt Paulus er echter dat kleine groepje mensen mee aan wie Gods wijsheid geopenbaard is en die de opdracht hebben gekregen zijn boodschap te verkondigen.

Wie degenen zijn aan wie Gods wijze plan is geopenbaard, wordt door Paulus duidelijk gemaakt direct aan het begin van vers 10: 'Welnu, óns heeft God het onthuld...' Paulus en de andere evangeliepredikers zijn het namelijk, aan wie 'het geheim van God' (vers 1) is onthuld. Hun is geopenbaard wat geen mens ooit heeft bevroed. En wel door de heilige Geest. Vergelijk Efeziërs 3:3-5, '... het geheimenis van Christus, dat ten tijde van vroegere geslachten niet bekend is geworden aan de mensen, zoals het nu door de Geest geopenbaard is aan zijn heilige apostelen en profeten...'

De reden dat het geheim van God nu is onthuld *door de heilige Geest*, is, zo voegt Paulus toe, gelegen in het feit dat de Geest 'alles doorgrondt'. Alleen de heilige Geest kan de wijsheid van God, 'de diepste geheimen (letterlijk: 'de diepten') van God' doorgronden, het menselijk verstand niet (vgl. Rom. 11:33). Wat dit laatste betreft, lijkt Paulus zich (weer) aan te sluiten bij de gedachtenwereld van het Hellenistische Jodendom. Vergelijk bijvoorbeeld Judit 8:13-14, waar Judit tegen de magistraten van Betulia onder meer zegt: 'Jullie trachten nu de almachtige Heer te doorgronden, maar nooit in der eeuwigheid zullen jullie hierin slagen. De diepte van het mensenhart kunnen jullie niet eens peilen noch kunnen jullie de roerselen van zijn geest vatten. Hoe zullen jullie dan God, die dat alles gemaakt heeft, kunnen doorgronden, zijn gedachten doorzien en zijn inzichten begrijpen?'; of Het Testament van Job 37:6, waar Bildad tegenover Job opmerkt: '...wie kan ooit de diepste geheimen van de Heer en zijn wijsheid begrijpen?'; of 2 Baruch 14:8-9, waar Baruch zegt: 'Maar wie, o Heer, mijn God, kan uw oordeel begrijpen? Wie kan de diepte van uw weg peilen of de zwaarte van uw pad doorzien? Wie kan uw ondoorgrondelijk raadsbesluit doordenken? Wie van hen die geboren zijn, heeft ooit het begin en het einde van uw wijsheid ontdekt?' (vgl. ook Sir. 1:1-10).
Via een bekend oud filosofisch principe dat iets alleen door wat er aan gelijk is, kan worden gekend, legt Paulus in vers 11 het voorafgaande nog eens uit. Alleen 'de geest van de mens in de mens zelf' (vgl. Zach. 12:1) weet wat er in die mens omgaat. En naar analogie daarvan: alleen de Geest van God kan weten wat er in God omgaat. Niet de mens of zijn geest maar de Geest van God kan de wijsheid van God doorgronden.
En de Geest die 'wíj' (met nadruk, als in vers 10) hebben ontvangen, zo vervolgt Paulus in vers 12, is een Geest 'die van God komt', niet een geest 'van de wereld', een aardse, menselijke geest. Daardoor kon aan Paulus en de zijnen het heilsplan van God geopenbaard worden, daardoor konden zij de wijsheid van God doorgronden en 'weten wat God ons geschonken heeft', namelijk het heil dat via de dood (en opstanding) van Jezus Christus voor de christenen is weggelegd (vgl. vers 7; en Rom. 8:32).

Deze heilsboodschap wordt door Paulus en de anderen niet verkondigd 'met woorden die ons ... zijn bijgebracht vanuit menselijke wijsheid' (vers 13; vgl.

1:17; 2:1,4-5,6). De goddelijke wijsheid is immers van een geheel andere orde, een sfeer die het menselijk verstand verre te boven gaat. Het is de heilige Geest waardoor Paulus en de zijnen het geheim van God hebben leren kennen; en zo wordt de heilsboodschap ook alleen maar verkondigd, en kan ook alleen maar verkondigd worden, met woorden die 'ons zijn geleerd door de Geest'. Met woorden die God hun ingeeft door middel van de heilige Geest en die, in tegenstelling tot de 'wijze' woorden van de mensen, aansluiten bij de wijsheid van God. Zo 'verbinden' de evangeliepredikers 'de dingen van de Geest', dat wil zeggen de heilsboodschap van God, met 'woorden van de Geest': ze verkondigen het evangelie met woorden die daar bij passen. Dit lijkt de meest plausibele interpretatie van het slot van vers 13. Het werkwoord dat hier met 'verbinden' is weergegeven, heeft meerdere betekenissen. Heel vaak betekent het 'vergelijken' (bijv. 2 Kor. 10:12), maar 'het geestelijke vergelijkende met het geestelijke' of meer expliciet, zoals wel eens wordt voorgesteld, 'geestelijke gaven (die we hebben) vergelijkende met geestelijke gaven (die we zullen ontvangen)' lijkt een weinig zinvolle en overtuigende mededeling. Verder wordt het werkwoord gebruikt in de zin van 'uitleggen, verklaren', gewoonlijk in combinatie met dromen (bijv. Gen. 40:8). Maar in het verband gaat het om het *verkondigen* van de heilsboodschap, over *uitleggen* wordt niet gesproken. Bovendien zou het eerste woord dan niet als onzijdig maar als mannelijk moeten worden opgevat ('aan geestelijke mensen het geestelijke uitleggende'), wat grammaticaal mogelijk maar gezien het voorafgaande minder waarschijnlijk is: 'de geestelijke mens', hij die 'de Geest van God ontvangen heeft', is een formulering die we pas in vers 15 tegenkomen. De derde betekenis van het werkwoord, 'combineren, verbinden, koppelen', lijkt daarom het meest passend (vgl. reeds Aristoteles, *Metaphysica* 1,4 [985 a 24]).

In vers 14 spreekt Paulus over de aardse mens, 'de mens die zich geheel laat leiden door deze wereld', de mens die de Geest, die van God afkomstig is, niet (of nog niet) heeft ontvangen (vgl. 15:44; Judas 19). Deze aardse, wereldse mens 'neemt niet aan wat van de Geest van God komt', neemt de boodschap van God niet aan. Dat het hier inderdaad gaat om een weigering *de boodschap van God* aan te nemen, blijkt uit de formulering: het werkwoord 'aannemen' wordt namelijk vaak gebruikt voor het ja-zeggen tegen het evangelie (Hand. 8:14; 11:1; 17:11; 2 Kor. 11:4, enz.). Voor de aardse, wereldse, niet-bekeerde mens is het evangelie immers 'dwaasheid' (vgl. 1:18), 'hij kan het niet begrijpen' (vgl. verzen 8-9). Want, zo verklaart Paulus nogmaals, het heilsplan van God 'kan alleen worden doorgrond met behulp van de Geest' (vgl. vers 10; de Griekse werkwoorden die in de verzen 10 en 14 worden gebruikt en die hier beide met 'doorgronden' zijn vertaald, bestrijken grotendeels eenzelfde betekenisveld en zijn soms zelfs verwisselbaar: vgl. bijv. Joh. 5:39 met Hand. 17:11).
Tegenover 'de mens die zich geheel laat leiden door deze wereld' staat de

geestelijke mens, hij die 'zich geheel laat leiden door de Geest' (vers 15; vgl. 3:1; 14:37; Gal. 6:1). Deze mensen vormen kennelijk een bijzondere groep christenen. Gezien het verband doelt Paulus hier primair op zichzelf en andere evangeliepredikers. De geestelijke mens 'doorgrondt alles', want hij bezit de heilige Geest (vgl. vers 10). Maar omdat iets alleen door wat er aan gelijk is, wordt gekend (vgl. vers 11), 'wordt' de mens die zich geheel laat leiden door de Geest, 'door niemand', door geen aardse, wereldse sterveling 'doorgrond', gekend, begrepen. Dit houdt dan ook in dat niemand een oordeel kan uitspreken over deze geestelijke mensen, over Paulus en andere evangeliepredikers. Hierop zal de apostel in hoofdstuk 3 terugkomen.
Het is heel goed mogelijk dat Paulus met de begrippen 'aardse mens' en 'geestelijke mens' termen gebruikt die in de christelijke gemeente te Korinte een belangrijke rol speelden. Vele Korintische christenen gingen immers prat op hun bezit van de heilige Geest en de daarmee verbonden 'geestesgaven' en wellicht beschouwden ze zichzelf dan ook als 'geestelijke' mensen. Als Paulus deze termen van de Korintiërs heeft overgenomen, wil hij hun in ieder geval duidelijk maken (ook in de eerste verzen van het volgende hoofdstuk) dat *zijn* begrip van 'geestelijke mens' een ander is.

De onvergelijkelijkheid en ondoorgrondelijkheid van God en het goddelijke toont Paulus ten slotte in vers 16 nog eens aan met een schriftcitaat, een verkorte versie van Jesaja 40:13. Ook in Rom. 11:34 bedient hij zich van dit schriftwoord. Het antwoord op de retorische vraag, 'Wie kent de gedachten (het Hebreeuws heeft hier: 'geest'; de Septuaginta, de oude Griekse vertaling waar Paulus bij aansluit, heeft dit weergegeven met een woord dat 'verstand' of 'gedachten' betekent) van de Heer en kan hem raad geven?', is uiteraard 'niemand'. Geen (aardse, wereldse) mens kan doordringen in de gedachten van de Heer. De gedachten en de wijsheid van God zijn voor de mensen van deze wereld verborgen. Maar Paulus geeft een ander antwoord: 'de gedachten van Christus zijn de ónze'. Letterlijk staat hier: 'Welnu, wíj hebben de gedachten van Christus'. Paulus sluit in zijn formulering nauw aan bij het Jesaja-citaat en handhaaft het in de Septuaginta-tekst van Jesaja gebruikte woord voor 'gedachten'. Voorts interpreteert hij 'Heer' als Jezus Christus, waardoor de unieke formulering 'gedachten van Christus' ontstaat. Paulus en de zijnen 'hebben' als het ware 'de gedachten van Christus', de Zoon van God (1:9), waardoor zij – als enigen – kunnen en mogen doordringen in de gedachtenwereld van God zelf, weet mogen hebben van Gods bijzondere heilsplan. Zij zijn het en niemand anders die Gods wijsheid kunnen doorgronden en in zijn boodschap, die voor de wereld dwaasheid is, Gods wijsheid zien en deze aan de wereld verkondigen.

Verdeeldheid onder de 'onvolwassen' christenen in Korinte

3 1 Voor mij, broeders en zusters, was het indertijd niet mogelijk tot jullie te
spreken als tot mensen die zich geheel laten leiden door de Geest. Ik kon
alleen maar tot jullie spreken als tot mensen die zich door hun aardse driften
laten beheersen, als tot mensen die slechts kinderen zijn in het geloof in
Christus.
2 Ik heb jullie melk als voedsel gegeven, geen vaste spijs, want dat konden
jullie nog niet verdragen. Dat kunnen jullie trouwens ook nu nog niet
verdragen,
3 want jullie laten je nog altijd door aardse driften beheersen. Want als er
onder jullie jaloezie en onenigheid is, blijkt daar dan niet uit dat jullie je
door aardse driften laten beheersen en dat jullie je zuiver menselijk
gedragen?
4 Want wanneer iemand zegt: Ik ben van Paulus, en een ander: Ik van
Apollos, gedragen jullie je dan niet als alle mensen?

WEER HERINNERT PAULUS de Korintiërs aan zijn vroegere bezoek aan de stad (zie 2:1-5). Toen hij bij hen was, waren ze nog 'kinderen' in het christelijk geloof, die de boodschap van het heil aannamen zonder te beseffen dat het hier om een waar 'geheimenis', een verheven vorm van goddelijke wijsheid, gaat (verzen 1-2a).
Maar – en daar wil Paulus naar toe – de christenen in Korinte moeten beseffen dat ze nog altijd niet 'volwassen' zijn: hun onenigheid en verdeeldheid bewijst dat ze zich nog immer als 'gewone', zwakke en zondige mensen gedragen (verzen 2b-4). Hiermee is Paulus weer terug bij het thema dat hij in 1:10-17 ter sprake bracht, namelijk het gebrek aan eensgezindheid in de Korintische gemeenschap en de onvrede bij een (groot) deel van de christenen aldaar met de persoon van Paulus zelf.

In het voorafgaande hoofdstuk heeft Paulus betoogd dat de boodschap die hij brengt, wel degelijk 'wijsheid' is. Maar niet alle mensen, ook niet alle christenen, beseffen dit of kunnen dit beseffen. De Korintiërs bijvoorbeeld niet. Alleen 'degenen die volwassen zijn in het geloof' (2:6) of 'degenen die zich geheel laten leiden door de Geest' (2:15) kunnen de wijsheid van het evangelie, de wijsheid van het geheimenis en van het heil voor de gehele wereld, doorgronden. Dit betekent, zo betoogt Paulus, dat hij zich bij zijn verkondiging van het evangelie in Korinte moest aanpassen aan zijn toehoorders. Zij waren immers nog niet 'volwassen', ze lieten zich nog niet geheel en al leiden door de heilige Geest, ook al dachten ze, door hun vele geestesgaven, misschien van wel. Integendeel: ze waren nog 'kinderen in het geloof in Christus' (vers 1).
Met de termen 'volwassen' en 'kind' of 'baby' neemt Paulus een bekende Hellenistische beeldspraak over, waar deze tegenstelling vaak gebruikt wordt om personen te karakteriseren die al dan niet 'volgroeid' zijn op terreinen als die

van de filosofie en de moraal. Zie bijvoorbeeld Philo, *De agricultura* 9, 'Zoals melk voedsel is voor baby's en tarwebrood dat is voor volwassenen, zo moet er ook voedsel zijn voor de ziel, en wel het voorbereidend schoolonderwijs als de melk die geschikt is voor de kinderleeftijd en de aanwijzingen voor het leven via wijsheid, bezonnenheid en deugd als het voedsel dat geschikt is voor volwassen mannen...' (zie verder Philo, *De sobrietate* 9; *De somniis* 2, 10; *Quod omnis probus liber sit* 160; Epictetus, *Dissertationes* 2, 16, 39).
Met behulp van deze traditionele beeldspraak (zie ook Ef. 4:13-14; Heb. 5:12-14) maakt Paulus hier een onderscheid tussen 'volwassen' en 'onvolwassen' christenen. Vervolgens merkt hij op dat de laatsten met melk moeten worden gevoed, omdat ze vast voedsel zoals brood niet kunnen verdragen (vers 2). Ook dit beeld is traditioneel en wordt ook elders vaak met het beeld van baby/kind - volwassene verbonden (zie de zojuist geciteerde tekst van Philo, *De agricultura* 9, en verder Philo, *Quod omnis probus liber sit* 160; Epictetus, *Dissertationes* 2, 16, 39; Heb. 5:12-14).

Wat Paulus de Korintiërs met deze beeldspraak wil voorhouden, wordt duidelijk uit de meer theologisch geladen termen die hij ermee verbindt: de Korintiërs waren geen 'mensen die zich geheel laten leiden door de Geest' (letterlijk: 'geestelijke mensen'), maar 'mensen die zich door hun aardse driften laten beheersen' (letterlijk: 'vleselijke mensen') (vers 1); ze laten zich trouwens nog steeds door dergelijke driften leiden (letterlijk: 'Jullie zijn nog altijd vleselijk') (vers 3). Natuurlijk bezitten de Korintiërs als christenen de heilige Geest, die ze bij hun bekering hebben ontvangen (zie bijv. 3:16). Ze zijn zeker christenen, niet langer mensen 'die zich geheel laten leiden door deze wereld' (2:14). Maar echt 'geestelijk' zijn ze nog niet, dat wil zeggen dat de heilige Geest in hen hun menselijke, aardse driften nog niet volledig onder controle heeft. De Korintiërs lieten en laten zich nog te zeer in beslag nemen door aardse zaken, begeerten en hartstochten. Ze waren en zijn nog 'vleselijk' (verzen 1 en 3), omdat ze zich gedragen als alle andere mensen (vers 4 slot). Ze leven nog te zeer 'zuiver menselijk', 'naar de mens' (vers 3 slot), op een menselijk en dus zwak en zondig niveau, oftewel - zoals Paulus het elders uitdrukt - ze leven nog te zeer 'naar het vlees' (zie Rom. 8:4; 2 Kor. 10:2). En daarom zijn de Korintiërs in de ogen van Paulus nog geen 'volwassen' christenen.
Paulus illustreert een en ander door te wijzen op de verdeeldheid, de onenigheid en de jaloezie in de Korintische gemeenschap (vers 3), een houding die voor de apostel karakteristiek is voor mensen die 'naar het vlees leven' (zie Rom. 13:13-14; Gal. 5:19-20). Hiermee komt hij terug op een thema dat hij in 1:10-12 reeds heeft aangestipt. Aan het woord voor 'onenigheid' in de gemeente (vers 11; vgl. 'verdeeldheid' in vers 10) voegt Paulus hier nu de term voor 'jaloezie' toe. Beide begrippen hoorden traditioneel bij elkaar (zie bijv. Sir. 40:4; 3 Baruch 8:5; 13:4; Rom. 13:13; 2 Kor. 12:20; Gal. 5:20; 1 Clemens 3:2; 5:5; 6:4; 9:1). Onenigheid, verdeeldheid en partijschappen gingen ook in de Korintische

gemeenschap hand in hand met jaloezie en afgunst: men ging prat op de eigen partij en gunde de ander het licht in de ogen niet.
Waar Paulus precies op doelt, legt hij in vers 4 nog maar eens uit: de ene christen in Korinte beroept zich op Paulus als zijn voorman, een ander op Apollos. Hiermee grijpt de apostel expliciet terug op hetgeen hij reeds in 1:12 heeft gezegd. Opvallend is dat hij nu de 'Kefas/Petrus-partij' en de 'Christus-partij' niet noemt. Het lijkt het meest waarschijnlijk dat Paulus het hier voldoende vindt de onenigheid in de christelijke gemeenschap in Korinte te illustreren aan twee partijen, die van hemzelf en die van Apollos (vgl. 4:6). Twee partijen laten immers de verdeeldheid al duidelijk zien, zeker wanneer een van beide de 'Paulus-partij' is en de tweede zich uit onvrede met de apostel Paulus rond een andere voorman heeft geschaard. In het vervolg zal Paulus hier nader op ingaan.

Evangeliepredikers zijn slechts dienaren

3 5 Wat is Apollos dan helemaal? Of wat is Paulus helemaal? We zijn niet meer
dan dienaren, niet meer dan mensen door wie jullie tot geloof gekomen
zijn. Ieder van ons werkte overeenkomstig de opdracht die God hém had
gegeven:
6 ik heb geplant, Apollos heeft begoten, maar God zorgde ervoor dat er iets
groeide.
7 En niet degene die plant of degene die begiet, is belangrijk, maar degene
die zorgt dat er iets groeit, God.
8 Degene die plant en degene die begiet, werken samen voor dezelfde zaak,
maar wel zal ieder afzonderlijk het loon krijgen dat hij verdient, naar de
inspanning die hij geleverd heeft.

IN DEZE PERIKOOP wil Paulus eens te meer de partijschappen in de christelijke gemeente van Korinte als onzinnig en onchristelijk aan de kaak stellen. Hij doet dat door de rol van de voormannen, de personen bij wie de verschillende partijen hun heil zoeken – in dit geval Paulus en Apollos – te relativeren, te bagatelliseren. Deze voormannen zijn, zo betoogt Paulus, slechts dienaren, die Gods heilsboodschap mogen en moeten verkondigen (verzen 5-7).
Dat achter deze passage meer steekt dan louter een relativering van de rol van deze voormannen blijkt uit vers 8. Hier verwijst Paulus naar het oordeel van God over elk van zijn dienaren afzonderlijk op grond van het werk dat ieder gedaan heeft. En dat het God is die te zijner tijd zijn dienaren één voor één zal oordelen, impliceert dat anderen, bijvoorbeeld de christenen in Korinte, zich geen oordeel mogen aanmatigen over degenen die in opdracht van God werkzaam zijn voor de verbreiding van het evangelie. Dus ook niet over de apostel Paulus! Dit thema zal Paulus in de volgende passages nog nader uitwerken.

De voormannen die bij de partijen of groepen christenen in Korinte in zo'n hoog aanzien staan, stellen, zo gaat Paulus in vers 5 verder, eigenlijk maar weinig voor: ze zijn slechts helpers in dienst van God, ze geven het heil niet, ze geven het alleen maar dóór. Ze zijn 'dienaren', die werken in opdracht van God om zijn heilsboodschap te verkondigen en mensen op te roepen zich te bekeren en tot geloof te komen in de gestorven en opgestane Heer Jezus Christus. Ook elders in zijn brieven noemt Paulus zichzelf en zijn medewerkers 'dienaren' van God (zie 2 Kor. 3:6; 6:4; en zie verder Ef. 3:7; Kol. 1:23, 25). Hier evenwel zegt hij het met zeer veel nadruk – het staat vooraan in de zin –, waarmee hij het onderdanige karakter van het werk van evangeliepredikers wil benadrukken: ze zijn niet meer dan 'dienaren'! Dit geldt bijvoorbeeld voor de apostel Paulus, de man die toch maar de christelijke gemeente in Korinte gesticht had, maar ook voor Apollos, degene die wellicht door zijn spreekvaardigheid en uitleg van de Schriften veel christenen in Korinte had weten te fascineren.

Nadat Paulus het gemeenschappelijke van het werk van hemzelf en Apollos heeft genoemd ('dienaren' van God), benadrukt hij de verschillen: ieder had – in Korinte – een eigen, hem door God opgelegde taak (vers 5 slot). Wat dit betekende, maakt Paulus duidelijk in vers 6: hijzelf had daar 'geplant', oftewel de gemeente gesticht, Apollos had daar 'begoten', oftewel de gemeente verder opgebouwd in het christelijk geloof. De verleden tijden die Paulus hier gebruikt, laten zien dat hij slechts aan de situatie van de christelijke gemeenschap in Korinte denkt. Hij zegt niet dat hij altijd 'een planter' is en Apollos altijd iemand is die 'begiet'. Maar in het geval van de gemeente in Korinte waren de rollen zo verdeeld, overeenkomstig de taak die God toen en daar elk van beiden had opgelegd.
Het betrekkelijke van het werk van hemzelf en Apollos (en andere evangeliepredikers) benadrukt Paulus nog eens aan het slot van vers 6 en in vers 7: God heeft de gemeente in Korinte kwantitatief en kwalitatief doen groeien in het christelijk geloof, en iemand die 'plant' of 'begiet' stelt weinig of niets voor in vergelijking met degene die de christelijke kerk doet 'groeien'. Planten en begieten zijn zeker zinnige werkzaamheden, maar het doen groeien van het plantje is het werk van God, van hem alleen. Dat wil zeggen dat de christelijke gemeenschap in Korinte haar ontstaan en bestaan uiteindelijk slechts dankt aan God. En niet aan Paulus of Apollos bijvoorbeeld.

Aan het slot van deze alinea vestigt Paulus er de aandacht op dat, hoewel hij en Apollos ieder een eigen door God gegeven taak hadden, zij beiden eensgezind, samen, dezelfde zaak dienen: degene die plant en degene die begiet, 'zijn één', zoals het er letterlijk staat (vers 8a). Ook elders gebruikt de apostel deze formulering, wanneer hij de eenheid en saamhorigheid wil benadrukken van zaken of personen die op zich verschillend zijn (zie Gal. 3:28; en vgl. Rom. 12:5; 1 Kor. 12:12,20; zie verder Ef. 2:14-15). Evangeliepredikers hebben ieder een andere

taak, maar met zijn allen zijn ze één en werken ze samen voor de zaak van God. Wel is het zo, aldus Paulus, dat ieder afzonderlijk door God geoordeeld zal worden – aan het eind der tijden – naar het werk dat ieder afzonderlijk in dienst van God heeft gedaan (vers 8b). 'Loon naar werken' is een gedachte die we met enige regelmaat reeds in het Oude Testament tegenkomen (zie bijv. Ps. 62:13; Spr. 24:12; Jes. 40:10; 62:11; Jer. 17:10). De toepassing van dit principe op Gods oordeel over de mensen aan het eind der tijden is een wat latere ontwikkeling binnen het Jodendom (zie bijv. 1 Henoch 100:7; 2 Henoch 44:5; Pseudo-Philo, *Liber Antiquitatum Biblicarum* 3:10) en is door het vroege christendom overgenomen (zie bijv. Mat. 16:27; Rom. 2:6; 2 Kor. 11:15; 2 Tim. 4:14; 1 Petr. 1:17; Op. 2:23; 20:12-13; 22:12; 1 Clemens 34:3).
De apostel Paulus gebruikt hier het woord 'inspanning' in plaats van het in dit verband gebruikelijke woord 'werk', waarschijnlijk omdat hij het woord 'inspanning' goed vond passen bij het beeld van het 'planten en begieten'. Beide Griekse woorden komen in ieder geval nog al eens naast elkaar voor en zijn deels synoniem (zie bijv. 1 Tess. 1:3; Op. 2:2; 14:13). Ook elders gebruikt Paulus overigens de term 'inspanning' voor zijn werk als apostel (zie 1 Tess. 3:5).
Paulus past dit 'loon-naar-werken'-motief vervolgens toe op het oordeel van God over de mensen die door God zijn aangesteld om te werken voor de verbreiding van het evangelie. Zij zullen geoordeeld worden naar wat ieder afzonderlijk in dezen heeft gepresteerd. Door het gebruik van 'ieder' en het tweevoudige 'eigen (loon ... inspanning)', dat in de vertaling met 'híj' (met accent) is weergegeven, legt de apostel de nadruk op de volstrekt individuele beoordeling van evangeliepredikers als Paulus en Apollos door God. Impliciet geeft Paulus hiermee te kennen dat geen mens hem of Apollos positief dan wel negatief mag beoordelen: het oordeel over hen is slechts voorbehouden aan God. Dat wil zeggen dat de afwijzing van de apostel Paulus door een deel van de gemeente in Korinte en de (te?) hoge waardering van een man als Apollos geen recht van bestaan hebben. Beiden zullen te zijner tijd beoordeeld worden, en wel door God, 'naar de inspanning die ieder afzonderlijk geleverd heeft'. Overigens zal Gods oordeel over hen (en andere evangeliepredikers) zeker niet negatief uitvallen, in die zin dat ze het eeuwige leven zullen mislopen. Als christenen zullen ze het heil beërven, maar verschillen in de beloning voor hun werk als evangelieprediker zullen er wel zijn (vgl. de verzen 13-15 en 4:5).

Evangeliepredikers zullen door God geoordeeld worden

3 9 We zijn elkaars medewerkers in dienst van God; Gods akker, Gods
bouwwerk zijn jullie.
10 Als gevolg van de goedheid die God mij betoond had, heb ik als een
bekwaam bouwmeester het fundament gelegd, anderen bouwen daarop
verder. Maar ieder moet er wel op letten hóé hij daarop verder bouwt.

11 Een ander fundament dan wat er al ligt, namelijk Jezus Christus, kan niemand er meer leggen.
12 Maar op dit fundament kan men verder bouwen met goud, zilver en edelstenen óf met hout, hooi en stro.
13 Hoe ieder afzonderlijk gewerkt heeft, zal zichtbaar worden, want de dag zal het onthullen, omdat het door het vuur zal worden geopenbaard. Wat ieders werk waard is, zal het vuur bewijzen.
14 Als iemands werk, dat wat hij gebouwd heeft, de proef zal doorstaan, zal hij loon ontvangen.
15 Als iemands werk zal verbranden, zal hij gestraft worden, al zal hij zelf gered worden, maar wel als het ware door het vuur heen.

IN DEZE PERIKOOP werkt Paulus het thema van vers 8b, het oordeel van God over elke evangeliepredikers aan het eind der tijden, nader uit. Hij doet dat aan de hand van verscheidene beelden. Allereerst gebruikt hij het beeld van de christelijke gemeente als bouwwerk (van God), nadat hij in het voorafgaande de kerk als akker heeft afgeschilderd. Vers 9 fungeert hierbij als een scharnier tussen de verzen 5-8 en 10-15. De evangeliepredikers worden nu (in de verzen 10-11) voorgesteld als mensen die het fundament leggen (Paulus) of daarop verder bouwen (de anderen).
Waar het vervolgens op aankomt, is, volgens Paulus, hóé ze daarop verder bouwen (vers 10slot). Er zijn, in Paulus' ogen, grofweg twee mogelijkheden: ze gebruiken ofwel de beste bouwmaterialen ofwel materialen van inferieure kwaliteit. Oftewel: sommigen zijn uiterst bekwaam bij de uitoefening van hun werk in dienst van God, anderen onbekwaam (vers 12). Hoe ze als evangeliepredikers gewerkt hebben, zal uiteindelijk blijken, namelijk wanneer God hen, ieder afzonderlijk, zal oordelen naar wat elk gepresteerd heeft. Hij zal de verschillende bouwmaterialen door het vuur laten testen (vers 13). Bekwame bouwers/evangeliepredikers zullen worden beloond, onbekwame gestraft, maar allen zal wel het heil deelachtig worden (verzen 14-15). Dit alles betekent ook nu weer dat de christenen in Korinte zich geen oordeel mogen aanmatigen over evangeliepredikers als Paulus, Apollos of wie dan ook: Gód zal hen te zijner tijd oordelen, niemand anders.

Nadat Paulus in de voorafgaande perikoop zijn eigen rol en die van Apollos in de gemeente van Korinte heeft beschreven aan de hand van het beeld van het 'planten en begieten' en de allesoverheersende rol van God hierbij, vat de apostel deze rolverdeling nog eens samen in de frase 'We zijn elkaars medewerkers in dienst van God' (vers 9). Evangeliepredikers als Paulus en Apollos zijn medewerkers van elkaar, ze dienen samen dezelfde zaak (vgl. vers 8a). De frase moet dus niet zo worden opgevat als zouden de evangeliepredikers 'medewerkers *van God*' zijn, samen met God werkzaam zijn: ze zijn *elkaars* medewerkers (vgl. bijv. Rom. 16:3,9,21; 2 Kor. 8:23; Fil. 2:25; 1 Tess. 3:2), in dienst van God. De gemeente in Korinte is dus als het ware 'de akker van God' (vers 9), waar

– als gezegd – Paulus heeft geplant, Apollos heeft begoten en God alles heeft laten groeien. Met deze opmerking sluit de apostel deze beeldspraak af en gebruikt tegelijk een nieuw beeld: de gemeente in Korinte is ook als het ware 'het bouwwerk van God' (vers 9slot). De combinatie van beide beelden is niet nieuw. Werken op de akker of 'planten' en bouwen behoorden – letterlijk – tot de belangrijkste arbeidsvormen in bijbelse tijden (zie bijv. Deut. 20:5-6; Philo, *De virtutibus* 29). En met enige regelmaat werden beide activiteiten ook tezamen figuurlijk gebruikt: zie bijvoorbeeld Jeremia 1:10, 'Ik stel u heden aan over de volken en de koninkrijken, om uit te roeien en te verwoesten ... om op te bouwen en te planten' (zie verder 18:9; 24:6; Sir. 49:7; Philo, *Legum allegoriae* 1,48). Paulus neemt deze traditionele combinatie van beelden over om hetgeen hij gezegd heeft naar aanleiding van het eerste beeld (akker – planten – begieten – doen groeien) nog eens te onderstrepen door middel van een tweede beeld (bouwwerk – fundament leggen – verder bouwen – bouwmaterialen).
Allereerst komt hij te spreken over zijn eigen rol: hij heeft 'als een bekwaam bouwmeester het fundament gelegd' (vers 10a), en het fundament is Jezus Christus, dat wil zeggen Gods heilsboodschap van de gekruisigde Heer (vgl. 1:23; 2:2). En aan dit fundament valt niet te tornen, niemand mag of kan in Korinte een ander fundament leggen (vers 11). Paulus presenteert zich hier dus wederom als degene die als eerste in Korinte het evangelie heeft verkondigd en die de gemeente aldaar heeft gesticht: hij was de planter van de akker oftewel de (bekwame) bouwmeester van het bouwwerk van God in Korinte, de man die verantwoordelijk was voor het leggen van het fundament. Zo was het in Korinte gegaan, maar daar zeker niet alleen. Want Paulus' voorkeur was het – naar eigen zeggen – om niet daar het evangelie te verkondigen 'waar de naam van Christus reeds genoemd was, om niet op het fundament van een ander te bouwen...' (Rom. 15:20).
Paulus heeft daar in Korinte het evangelie gebracht en 'het fundament gelegd', overeenkomstig de hem door God opgelegde taak om diens apostel te zijn. Of, zoals hij het zelf uitdrukt: 'als gevolg van de goedheid die God mij betoond had' (vers 10). Paulus weet zich door de 'genade' of de 'goedheid' van God tot het apostelschap geroepen: hij is wat hij is, namelijk een apostel in dienst van God met de opdracht het evangelie te verkondigen, 'door de genade/goedheid van God', die hem eens, toen hij nog de gemeente van God vervolgde, geroepen heeft (zie 15:10; Rom. 12:3; 15:15; Gal. 2:9; en zie verder Ef. 3:7-8).

Naast en na Paulus zijn er andere evangeliepredikers in Korinte werkzaam geweest. Zij hebben op het door Paulus gelegde fundament 'verder gebouwd' (vers 10), dat wil zeggen: ze hebben het geloof van de christenen aldaar weten te verdiepen en het aantal gelovigen weten uit te breiden. De toepassing van het hier gebruikte beeld (vgl. Rom. 15:20 en verder Ef. 2:20) is origineel, het beeld zelf niet. Ook elders in de Hellenistische wereld werd de combinatie 'fundament' – 'verder bouwen' meer dan eens figuurlijk gebruikt, zoals bijvoorbeeld bij de

Joodse schrijver Philo, wanneer hij betoogt dat talent en een goede opleiding de fundamenten zijn van de ziel waarin de onzichtbare God zijn aardse woning heeft, en waarop verder gebouwd moet worden met deugden en goede werken: *De cherubim* 101; zie verder Philo, *De gigantibus* 30; *De confusione linguarum* 5; 87; *De mutatione nominum* 211; en ook Epictetus, *Dissertationes* 2,15,8. Uit de formulering in de verzen 10-15 blijkt dat Paulus met de 'anderen' die op zijn fundament verder hebben gebouwd, niet alleen Apollos op het oog heeft, maar allen die op de een of andere manier betrokken waren geweest bij de 'opbouw' van de christelijke gemeente in Korinte en die wellicht voor een deel de voormannen waren geworden van de verschillende partijen in Korinte. In ieder geval doelt Paulus op evangeliepredikers en leraars, en zeker niet op de gelovige gemeenteleden in het algemeen, ook al heeft in feite elk gemeentelid de taak een bijdrage te leveren aan de 'opbouw' van de gemeente (zie bijv. 12:7; 14:3-5,12,26). Het directe verband laat deze laatste interpretatie hier niet toe.

Waar Paulus met dit alles naar toe wil, wordt duidelijk aan het slot van vers 10. Het gaat er namelijk om hóé iedere evangeliepredikker op het fundament verder bouwt. In vers 12 legt Paulus dit nader uit: alles hangt af van de gebruikte bouwmaterialen. Hij noemt er zes: goud, zilver, edelstenen, hout, hooi en stro. Dit is geen in waarde aflopende reeks, want dan had Paulus, naar analogie van traditionele lijsten van materialen, in elk geval tussen de edelstenen en het hout nog wel wat materialen toegevoegd zoals steen en klei; bovendien zouden dan de edelstenen in de reeks niet goed passen en had Paulus daarvoor in de plaats eerder koper of brons genoemd. Bewust noemt de apostel echter juist deze zes materialen, omdat die gerubriceerd kunnen worden in twee groepen: materialen die door vuur niet of nauwelijks worden aangetast (goud, zilver en edelstenen) en materialen die in vuur geheel en al verbranden (hout, hooi en stro).
Wat de eerste groep betreft: ook in de tijd van Paulus was het algemeen bekend dat goud en zilver materialen waren die door vuur niet verteerd kunnen worden maar daardoor juist 'gelouterd' worden. In de literatuur vinden we hiervan talloze bewijzen, waarbij het opvalt dat we het onvergankelijke karakter van deze edelmetalen ook vaak in beeldspraak tegenkomen (zie bijv. Num. 31:22-23; Job 22:25; Ps. 12:7; 66:10; Spr. 10:20; Sir. 2:5; Philo, *De decalogo* 48; 1 Petr. 1:7; 4:12; Op. 3:18). Edelstenen reageren natuurlijk enigszins anders op vuur dan goud en zilver, maar Paulus noemt ze hier toch direct na beide edelmetalen omdat ze alle drie als zeer kostbare materialen bekend stonden die wel vaker in één adem genoemd werden (2 Kron. 32:27; Spr. 8:10-11,19; Op. 18:12).
De andere drie materialen die Paulus noemt, namelijk hout, hooi en stro, stonden ook in zijn tijd bekend als materialen die gemakkelijk verbranden (zie bijv. Aristoteles, *Meteorologica* 341 b 27; Plutarchus, *Moralia* 1096 C; Diodorus Siculus 5,21,5; 20,65,1; Josephus, *Bellum Judaicum* 6,153). De vergankelijkheid van deze drie materialen komt in het bijzonder tot uiting wanneer ze in

beeldspraak worden gebruikt (zie bijv. Job 41:19-21; Jes. 5:24; Joël 2:5; Zach. 12:6; 1 Henoch 48:9; Mat. 6:30).

Wanneer Paulus dus een zestal materialen noemt waarmee de evangeliepredikers op het fundament verder kunnen bouwen, staan hem in feite slechts twee manieren van bouwen en dus twee categorieën bouwers voor ogen: zij die op een uiterst bekwame wijze de gemeente kwalitatief en kwantitatief opbouwen en zij die om de een of andere reden hiertoe niet in staat zijn. Maar - en dat staat voor Paulus vast - mensen kunnen dit niet beoordelen, kunnen geen oordeel vellen over de verschillende evangeliepredikers. Dat kan alleen God, aan het eind der tijden: 'Hoe ieder afzonderlijk gewerkt heeft, zal zichtbaar worden, want de dag zal het onthullen...' (vers 13a). Paulus gebruikt hier een bekend Joods en vroeg-christelijk idee volgens welke op de laatste dag de (zichtbare en onzichtbare) daden en de gedachten van alle mensen aan het licht gebracht zouden worden, waarna God ieder zou oordelen naar hetgeen hij gepresteerd had: zie bijvoorbeeld 2 Baruch 83:2-3, 'Hij (= de Allerhoogste) zal hen zeker oordelen die in zijn wereld leven. Hij zal waarlijk alles onderzoeken overeenkomstig al hun zondige werken. Hij zal zeker hun verborgen gedachten onderzoeken en alles aan zonde wat in de geheime hoeken van de mens aanwezig is, en Hij zal (dit alles) openlijk voor iedereen met scherpe verwijten aan het licht brengen'; en verder 4 Ezra 7:35; 1 Henoch 45:3; 100:10; 2 Henoch 44:5; Romeinen 2:16; 2 Korintiërs 5:10; 2 Clemens 16:3.
Deze traditionele gedachte wordt hier door Paulus verbonden met het oordeel over de evangeliepredikers naar de bijdrage die ieder geleverd heeft aan de opbouw van de christelijke gemeente. Dit oordeel zal plaatsvinden op 'de dag', dat wil zeggen: op 'de dag des Heren', 'de dag van het oordeel', 'de dag van onze Heer Jezus Christus' (zie bij 1:8; voor dit absolute gebruik van 'de dag', zie ook bijv. 1 Tess. 5:4; Heb. 10:25).

Het middel waarmee God aan het eind der tijden elke evangeliepredikers zal oordelen, zal het vuur zijn: ieders werk 'zal door het vuur worden geopenbaard' (vers 13; het grammaticale subject van het 'geopenbaard worden' is 'het werk' van elke bouwer, niet - zoals vaak wordt aangenomen - 'de dag'), ofwel: 'wat ieders werk waard is, zal het vuur bewijzen' (vers 13). Want wanneer iemand gebouwd heeft met vuurbestendige materialen (goud, zilver, edelstenen), zullen deze 'de proef doorstaan' en 'zal hij loon ontvangen' (vers 14). Maar wanneer iemand met zeer brandbare materialen (hout, hooi, stro) heeft gebouwd, zullen deze in het vuur 'verbranden' en 'zal hij gestraft worden...' (vers 15).
Paulus heeft in vers 12 de verschillende materialen ongetwijfeld genoemd met het oog op deze 'vuurproef' aan het eind der tijden. Hij kende dit laatste motief uit Joodse en vroegchristelijke tradities. Meer dan eens lezen we immers hoe vuur de mensen zal toetsen ten tijde van het oordeel van God: zie bijvoorbeeld het uit de eerste eeuw daterende Joods-christelijke boek De Sibyllijnse Orakels

2:252-255, 'En dan (bij het laatste oordeel) zullen allen door de rivier van vuur, door de onblusbare vlammen, heen lopen. Alle rechtvaardigen zullen behouden worden, maar de onrechtvaardigen, al degenen die vroeger slechte dingen hebben gedaan, zullen dan voor altijd vergaan'; zie verder Het Testament van Izaäk 5:21-25; Het Visioen van Ezra 3-10. Een eerste stadium in de ontwikkeling van deze Joods-christelijke traditie is overigens het bekende motief dat vuur voor vrome en rechtvaardige mensen geen enkele bedreiging vormt, waarvan we een fraai voorbeeld vinden in het verhaal over Sadrak, Mesak en Abednego in de brandende oven in Daniël 3 (zie verder bijv. Pseudo-Philo, *Liber Antiquitatum Biblicarum* 6:16-18; 38:3-4).

In de verzen 12-15 gebruikt Paulus dus dit traditionele beeld van mensen, goede en slechte, die aan het eind der tijden door vuur beproefd zullen worden. Hij combineert dit met het eveneens traditionele 'loon-naar-werken'-motief (zie ook al vers 8) en laat nu niet meer de mensen zelf door het vuur beproefd worden maar hun *werken*. Een parallelle redenering vinden we in Het Testament van Abraham 13, waar eveneens *de werken* van de mensen door vuur getoetst worden: als iemands werken verbranden, wordt hij als onrechtvaardig beoordeeld en gestraft, maar als iemands werken niet verbranden, wordt hij als rechtvaardig beoordeeld en beloond.

Paulus past dit alles toe op de evangeliepredikers, die zich in Korinte hebben ingespannen voor de opbouw van de gemeente. Hebben zij met goud, zilver en edelstenen gebouwd, dan zullen hun werken niet verbranden en zullen zij zelf beloond worden. Hebben zij echter met hout, hooi en stro gebouwd, dan zullen hun werken wel verbranden en zullen zij zelf gestraft worden. Bekwame evangeliepredikers zullen bij het oordeel op de laatste dag door God beloond, onbekwame bouwers gestraft worden. Over de aard van beloning en straf laat de apostel zich niet uit. Ook niet of hij zelf een dergelijke toets zal ondergaan. Hij heeft het hier slechts over het toekomstige oordeel over degenen die 'verder bouwen' op het door hem gelegde fundament, maar uit de verzen 5-8 kunnen we opmaken dat Paulus ervan uitgaat dat ook hij door God geoordeeld zal worden naar hetgeen hij gepresteerd heeft. Twee dingen staan voor Paulus in ieder geval vast. Ten eerste: allen die 'professioneel' meewerken aan de opbouw van de christelijke gemeente (in Korinte) kunnen niet door mensen beoordeeld worden maar zullen te zijner tijd door God geoordeeld worden, objectief, ieder afzonderlijk, naar hetgeen hij heeft bijgedragen aan de kwalitatieve en kwantitatieve opbouw van de gemeente. En ten tweede: alle evangeliepredikers zullen 'gered worden' (vers 15), zullen het heil beërven, zelfs onbekwame bouwers. Ze zijn ten slotte allen christenen, en als zodanig zullen ze behouden worden.

De onbekwame evangeliepredikers, die van God op enigerlei wijze straf zullen ontvangen, zullen dus ook gered worden, maar wel, zo voegt Paulus toe, 'als het ware door het vuur heen' (vers 15slot). Deze frase is overigens geen verwijzing naar het 'vagevuur', zoals vooral vroeger door velen werd gemeend.

In deze zinsnede staat slechts de consequentie van het direct voorafgaande: als de werken van de onbekwame evangeliepredikers zullen verbranden, dan is het voor Paulus een uitgemaakte zaak dat ook degene die deze werken verricht heeft, niet geheel zonder kleerscheuren aan het vuur zal kunnen ontkomen. Hij zal 'een beetje' gestraft worden, maar uiteindelijk, als elke christen, het heil verwerven.

Gelovigen die de gemeente in verdeeldheid doen ondergaan, zijn gewaarschuwd

3 16 Jullie weten toch dat jullie Gods tempel zijn en dat de Geest van God onder
jullie woont?
17 Wie de tempel van God te gronde richt, zal door God te gronde gericht
worden; want de tempel van God is heilig, en die heilige tempel zijn
júllie.

DEZE VERZEN VORMEN de overgang van het voorafgaande naar het direct volgende. Paulus spreekt nog steeds in beelden: dit keer vergelijkt hij de gemeente (in Korinte) met de (heilige) tempel van God. Maar niet langer heeft hij het over de evangeliepredikers, de mensen die de gemeente opbouwen. Nu wendt hij zich met een waarschuwing tot alle gemeenteleden in Korinte: wie de gemeente ondermijnt, dat wil zeggen: wie verantwoordelijk is voor de verdeeldheid in de gemeente, wie partijvorming bevordert, waardoor de christelijke gemeenschap uiteenvalt en ophoudt te bestaan, zal door God veroordeeld worden.

In vers 16 gebruikt Paulus een nieuw beeld voor de gemeente van God in Korinte: de Korintische christenen vormen met elkaar 'de tempel van God'. De apostel gaat ervan uit dat zij dat 'weten', dat zij dat althans zouden moeten weten (voor de frase 'jullie weten [toch]...' of 'weten jullie niet...', een retorisch middel om te verwijzen naar iets wat de lezers [behoren te] weten, zie ook 5:6; 6:2,3,9,15,16,19; 9:13,24; 12:2).
Ook elders in de vroeg-christelijke literatuur komen we de gedachte tegen dat de christenen als gemeenschap Gods tempel zijn: zie bijvoorbeeld 2 Korintiërs 6:16, 'Wij toch zijn de tempel van de levende God, zoals God gesproken heeft: Ik zal onder hen wonen en wandelen...'; en verder Efeziërs 2:21-22; 1 Timoteüs 3:15; 1 Petrus 2:3-6; Ignatius, *Brief aan de gemeente in Efeze* 15:3; De Brief van Barnabas 4:11. Op een vergelijkbare wijze zag ook de Joodse gemeenschap in Qumran zich als 'Gods tempel' (zie 1 QS 8:4-10; 9:3-6).
Een zeer belangrijk kenmerk van het gebouw in Jeruzalem dat 'de tempel' werd genoemd, was dat het beschouwd werd als de aardse woning van God, als de verblijfplaats van God op aarde (zie bijv. 2 Sam. 7:5; 1 Kron. 17:4; Ps. 74:2; Ez. 9:3; 43:5-9; Hab. 2:20; 2 Makk. 14:35; 2 Kor. 6:16; Ef. 2:21-22; Ignatius,

Brief aan de gemeente in Efeze 15:3; Tatianus, *Oratio ad Graecos* 15:2). Deze zelfde gedachte staat ook in de beeldspraak van een gemeenschap als 'tempel van God' centraal: als een gemeenschap 'tempel van God' genoemd wordt, betekent dat dat men meent dat God daar als het ware zijn woning heeft, daar verblijft te midden van de zijnen. Gods aanwezigheid in de *christelijke* gemeenschap is in het bijzonder merkbaar door zijn heilige Geest: 'Jullie weten toch dat ... de Geest van God onder jullie woont...' (vers 16). Paulus bedoelt hier niet te zeggen dat de heilige Geest *in* de christenen woont, een gedachte die hem zeker ook niet vreemd is (zie bijv. Rom. 8:9-11; en verder 2 Tim. 1:14; Jak. 4:5). Maar nu gaat het hem om de christelijke gemeenschap in Korinte als geheel, waar God woont via zijn Geest. De heilige Geest doortrekt de gehele gemeente.

Een ander belangrijk kenmerk van de tempel in Jeruzalem was dat hij 'heilig' was (zie bijv. Ps. 5:8; 79:1; 138:2; Jona 2:4, 7; Hab. 2:20; Sir. 49:12; Philo, *De somniis* 2, 246; Ef. 2:21). En naar analogie daarvan kan Paulus dus ook de christelijke gemeenschap in Korinte als 'tempel van God' als 'heilig' kwalificeren (vers 17slot; zie ook bij 1:2), apart gezet van de wereld, toegewijd aan God. Het begin van vers 17 maakt duidelijk waar het Paulus in deze passage om gaat: ondermijning van de christelijke gemeenschap in Korinte, deze heilige tempel waar God door middel van zijn heilige Geest woont, heeft ernstige gevolgen. De apostel denkt niet langer aan de mensen die door God zijn aangesteld om de gemeente 'op te bouwen', maar aan mogelijke 'scheurmakers' in de gemeente zelf. Want wanneer hij elders over Gods tempel in figuurlijke zin spreekt (6:19; 2 Kor. 6:16), gaat het steeds om de houding van de mensen tegenover *hun eigen* tempel. In het voorafgaande heeft Paulus duidelijk gemaakt dat de voormannen, de mensen op wie een aantal Korintiërs zich beroept, niet veel voorstellen en door mensen ook niet goed beoordeeld kunnen worden. Wanneer er dan nu nog christenen in Korinte zijn die voor partijvorming zijn, die één voorman aanhangen en andere evangeliepredikers minachten, zullen zij, aldus Paulus, door God zwaar gestraft worden. Omdat zij de verdeeldheid bevorderen en daardoor de christelijke gemeenschap 'te gronde richten' (vgl. Rom. 14:20; 2 Clemens 14:3), zullen zij op hun beurt door God 'te gronde gericht worden' (voor deze formulering, vgl. Jer. 13:9; 2 Petr. 2:12; Judas 10). Paulus formuleert deze 'oog-om-oog'-gedachte (Gen. 9:6; Ex. 21:23-25; Lev. 24:19-20; Deut. 19:21; Mat. 7:1; zie in het bijzonder ook 1 Kor. 14:38) als een reële mogelijkheid, waarbij hij wellicht denkt aan de Joodse traditie dat wie Gods tempel ontwijdt, een verschrikkelijke straf wacht (vgl. bijv. Psalm van Salomo 2; 2 Makk. 3; 8:33; 9; 15; 3 Makk. 1-2; 4 Makk. 4:1-14). De functie van de zinsnede is evenwel een waarschuwing: Paulus hoopt ermee te bereiken dat de Korintiërs hun ruzies bijleggen, hem als apostel zullen erkennen en waarderen en zich eensgezind zullen scharen achter de enige echte voorman, Jezus Christus.

Roemen op mensen is verkeerd

3 18 Niemand moet zichzelf iets wijs maken. Wie van jullie meent dat hij wijs
is naar de normen van deze tijd, moet dwaas worden om dan pas echt wijs
te worden.
19 Want de wijsheid van deze wereld is in de ogen van God dwaasheid. Er
staat immers geschreven: Hij die de wijzen met al hun slimheid vangt.
20 En verder: De Heer kent de gedachten van de wijzen, hij weet dat ze dwaas
zijn.
21 Niemand moet zich dus beroemen op mensen. Want alles is van jullie:
22 of het nu om Paulus gaat of om Apollos of Kefas, om de wereld, om het
leven of de dood, om het heden of de toekomst, het is allemaal van jullie.
23 En júllie zijn van Christus, en Christus is van God.

HET PRAT GAAN op wijsheid en de verheerlijking van bepaalde voormannen gingen in de christelijke gemeente van Korinte hand in hand. Wat wellicht in het bijzonder tot uitdrukking kwam in de partij rond de figuur van Apollos, die volgens Handelingen 18:24 'een geleerd man' was, afkomstig uit de grote en belangrijke stad Alexandrië.
In deze passage wil Paulus als voorlopige conclusie uit het voorafgaande met beide praktijken afrekenen. Iemand die meent wijs te zijn, vergist zich, aldus de apostel. Want menselijke wijsheid is in de ogen van God slechts dwaasheid, een stelling die Paulus illustreert met twee passages uit het Oude Testament (verzen 18-20). En verder is een roemen op mensen, dus ook op voormannen uit den boze. Want, zo sluit Paulus af, christenen staan feitelijk boven alles en iedereen: ze behoren slechts Jezus Christus toe, die van zijn kant weer God toebehoort (verzen 21-23).

Na de waarschuwing aan het adres van diegenen die de ene evangeliepredikér veel hoger aanslaan dan de ander en zo in de christelijke gemeente in Korinte voor verdeeldheid zorgen (verzen 16-17), laat Paulus nu zien dat zo'n houding voortkomt uit een grove vergissing. Dergelijke lieden doen dat omdat ze een enorme waarde hechten aan 'wijsheid'. En als dan een evangeliepredikér (bijvoorbeeld Apollos) aan hun opvatting van wat wijsheid is, beter voldoet dan een ander (bijvoorbeeld Paulus), geven ze de voorkeur aan de eerste en hebben minachting voor de tweede. Ze menen zelf ook wijs te zijn, maar daarin vergissen ze zich deerlijk: door te denken dat ze wijs zijn, houden ze zich alleen maar voor de gek (vers 18a). Want de wijsheid die zij denken te bezitten en die zij bewonderen, 'is in de ogen van God dwaasheid' (vers 19a), en als zij *echt* wijs willen worden, moeten ze eerst 'dwaas' worden (vers 18b; vgl. 4:10). Dan moeten ze beseffen dat God de wereld wilde redden door iets wat zij dwaasheid zouden noemen, namelijk de dood van Jezus Christus aan het kruis. Dan moeten ze inzien dat dwaasheid juist wijsheid is en zwakte juist kracht. Want God heeft de waarden volledig omgekeerd.
Met dit thema neemt Paulus zijn betoog in 1:18-2:16 weer op. En net als in 1:19

verwijst de apostel ook nu weer naar het Oude Testament om zijn argumentatie kracht bij te zetten. Dit keer gaat het om een tweetal passages uit respectievelijk Job en de Psalmen. Het eerste citaat komt uit Job 5:13, 'Hij die de wijzen met al hun slimheid vangt'. Het wijkt qua terminologie op een paar punten af van de ons bekende Septuaginta-tekst (de oude Griekse vertaling van de Hebreeuwse bijbel), de tekst die Paulus gewoonlijk gebruikt. De strekking is evenwel dezelfde gebleven: wijzen denken verstandig en slim te zijn, maar voor God zijn ze altijd nog een gemakkelijke 'prooi'.
De tweede passage die Paulus citeert (in vers 20), komt uit Psalm 94:11, 'De Heer kent de gedachten van de mensen: ijdelheid zijn zij'. Het is een letterlijke weergave van de tekst van de Septuaginta - op één woord na. In de Psalm-tekst gaat het om de ijdele, dwaze gedachten van de mensen in het algemeen, en - blijkens het directe verband - om die van de goddelozen en onverstandigen in het bijzonder. Met de vrijheid die Paulus en anderen uit zijn tijd kenmerkte bij het citeren van gezaghebbende bronnen, wijzigt de apostel hier het woordje '(van de) mensen' in '(van de) wijzen'. Hij deed dit ongetwijfeld onder invloed van het directe verband in 1 Korintiërs en de eerder aangehaalde passage uit Job, om zo zijn betoog extra kracht bij te zetten.

In de laatste drie verzen van dit hoofdstuk wil Paulus duidelijk maken dat 'roemen op mensen', oftewel roemen op de ene evangelieprediker ten koste van de ander, verkeerd is (vers 21a). Evangeliepredikers zijn slechts dienaren van God, die weinig voorstellen vergeleken bij wat God gedaan heeft en nog doet voor zijn gemeente (vgl. 3:5-15). De Korintiërs past slechts 'een roemen op de Heer' (vgl. 1:31).
Paulus beargumenteert een en ander door middel van de zinsnede '...want alles is van jullie' (vers 21b). En in vers 22 werkt hij nader uit wat hij met 'alles' bedoelt: enerzijds gaat het daarbij om evangeliepredikers en voormannen als Paulus, Apollos en Petrus, waarmee de apostel duidelijk terugverwijst naar 1:10-12 en 3:1-4. Anderzijds omvat het woordje 'alles' nog veel meer, echt 'alles' eigenlijk: de wereld, het leven en de dood, het heden en de toekomst. In Romeinen 8:38 geeft Paulus, in een ander verband, een vergelijkbare reeks: daar wil hij duidelijk maken dat niets, helemaal niets ons kan scheiden van de liefde van God, 'noch dood noch leven, noch engelen noch machten, noch heden noch toekomst, noch krachten, noch hoogte noch diepte, noch enig ander schepsel'.
Van dit 'alles', van al het geschapene dus, zegt Paulus dat het de christenen (in Korinte) toebehoort. Hij zet daarmee de leuzen van de Korintiërs op hun kop: niet zíj 'zijn van' Paulus, Apollos of Petrus, maar Paulus, Apollos en Petrus zijn van hén, ja 'alles' is eigenlijk van hen. Het is mogelijk dat dit een zinspeling is op de oudtestamentische en Joodse opvatting dat de mens heerser is over al het geschapene (zie reeds Gen. 1:28; Ps. 8:6-9). Toch doen het verband en de door Paulus gebruikte terminologie vermoeden dat de apostel hier eerder denkt aan

de filosofische, in het bijzonder stoïsche opvatting volgens welke de wijze, de filosoof, 'heer is over alle dingen': zie bijvoorbeeld Diogenes Laërtius, *Vitae Philosophorum* 7,125, 'Alles is van de wijzen; want de wet heeft aan hen de volledige macht gegeven...'; Seneca, *De beneficiis* 7,2,5; *De brevitate vitae* (*Dialogorum Liber*10) 15,5; Philo, *De plantatione* 69. Het is een goddelijke macht, een heerschappij over alles en iedereen, die de wijze deelt met de goden: 'Van de goden is alles; de wijzen zijn de vrienden van de goden; vrienden hebben alles gemeenschappelijk; dus is alles van de wijzen' (Diogenes Laërtius, *Vitae Philosophorum* 6,37; zie ook Pseudo-Crates, *Epistula* 26; 27; Pseudo-Diogenes, *Epistula* 10; Philo, *De vita Mosis* 1,156-157). Om 'vriend van de goden' te worden en dan 'heer van alles' te zijn, moest men wijs worden en zich inspannen om een goed leven te leiden overeenkomstig de goddelijke natuurwet: alleen de filosoof kon dit bereiken.

Bij Paulus is het *de christen* die een dergelijke heerschappij over alles en iedereen bezit. Niet door zijn eigen wijsheid of inspanning, maar omdat hij zich verbonden mag weten met Jezus Christus en daardoor pas echt 'wijs' is geworden, nu hij 'gerechtvaardigd, geheiligd, verlost' is (1:30). Dit laat de apostel de christenen in Korinte dan ook weten: zij zijn, door hun intieme band met Jezus Christus (1:9), 'wijze' mensen geworden, 'vrienden van God', en daardoor heer en meester over alles en iedereen. Het is heel goed mogelijk dat de Korintiërs met deze gedachte vertrouwd waren en zichzelf al lang 'heersers over alles' voelden. In dat geval praat Paulus zijn lezers gedeeltelijk naar de mond en maakt hij hun slechts het verwijt dat ze hieruit niet de juiste conclusie trekken. Want verering van mensen, van voormannen als Paulus, Apollos of Petrus, past hier niet bij. De Korintiërs behoren slechts één persoon toe, ze 'zijn' slechts 'van' één persoon: Jezus Christus (vers 23a; vgl. 1:13). Die is hun Heer. En deze Jezus Christus 'is' op zijn beurt weer 'van God' (vers 23b). Met deze laatste zinsnede wil Paulus eens te meer laten zien dat het uiteindelijk God zelf is aan wie de christenen deze macht over alles en iedereen te danken hebben – uiteraard via Jezus Christus (vgl. Rom. 8:32).

Niet het oordeel van mensen telt, maar dat van God

4 1 Men moet ons dus slechts zien als dienaren van Christus, beheerders van
de geheimen van God.
2 Van ons, beheerders, wordt vervolgens verlangd, dat we trouw blijken te
zijn.
3 Maar ik voor mij hecht er absoluut geen waarde aan wanneer jullie of een
andere menselijke instantie mij beoordelen. Ik beoordeel niet eens mijzelf:
4 want ik ben me weliswaar van geen kwaad bewust, maar dat wil nog niet
zeggen dat ik ook echt onschuldig ben. Nee, het is de Heer die mij
beoordeelt.

5 Spreek dus geen enkel oordeel uit vóór de dag waarop de Heer komt. Hij zal wat door de duisternis verborgen is, aan het licht brengen en wat er in de harten omgaat, openbaar maken. En dan zal ieder van Godswege lof ontvangen.

IN DEZE VERZEN onderstreept Paulus nog eens het feit dat evangeliepredikers slechts dienaren zijn (vgl. 3:5), die verantwoording schuldig zijn aan hun heer, Jezus Christus (verzen 1-2). Deze is het dan ook die hen beoordeelt (vers 4slot), terwijl aan het eind der tijden over Paulus en de zijnen een (positief) oordeel zal worden uitgesproken (vers 5). Dat houdt tegelijk in dat mensen, dus ook de Korintiërs, Paulus en andere evangeliepredikers beter maar niet moeten beoordelen (verzen 3-4). Zij kunnen het niet, omdat ze het verborgene en het innerlijk van de mens niet zien, en ze mogen het niet, omdat evangeliepredikers dienaren van *Christus* zijn. Met deze passage tracht Paulus eens te meer de Korintiërs duidelijk te maken dat de negatieve beoordeling van zijn apostelschap door een deel van de christelijke gemeente absoluut niet past.

De dienende rol van de evangeliepredikers, die Paulus in hoofdstuk 3 uitgebreid heeft besproken, vat hij in het eerste vers van hoofdstuk 4 nog eens samen: ze zijn niet meer dan 'dienaren van Christus' en 'beheerders van de geheimen van God'. Zo moet 'men' (of: 'iedereen'; vgl. 11:28) hen beschouwen.
Het woord dat Paulus hier gebruikt voor 'dienaren' (*hupèretai*) is een ander dan wat hij in 3:5 gebruikte (*diakonoi*). Beide drukken het dienende karakter van de evangelieprediker goed uit. Het onderhavige woord (vgl. ook Hand. 26:16) wordt vooral gebruikt voor mensen die de taak hebben bepaalde zaken van een ander te regelen; het zijn 'assistenten', 'helpers', in dienst van een superieur. De superieur is hier Jezus Christus; de evangeliepredikers staan in zijn dienst en regelen hier op aarde zijn 'zaken'. Wat dit inhoudt, wordt duidelijk door de tweede omschrijving van de rol van evangeliepredikers: ze zijn belast met 'het beheer' over 'de geheimen van God'. Ook hiermee wil Paulus het betrekkelijke, het slechts dienende van het werk van evangeliepredikers onderstrepen. Ze zijn geen 'bazen' maar 'rentmeesters', ze 'beheren' slechts in opdracht van een ander, aan wie ze verantwoording schuldig zijn (vgl. Luc. 16:1-8; Titus 1:7). Wat ze beheren, zijn 'de geheimen van God', oftewel: het geheel van Gods heilsplan, dat zich zo lang aan de menselijke waarneming heeft onttrokken maar sinds de dood en opstanding van Jezus Christus geopenbaard is en door de evangeliepredikers aan alle mensen moet worden verkondigd. Bij deze 'geheimen' gaat het dus niet om specifieke openbaringen aan mensen via de heilige Geest (als in 13:2 en 14:2), maar om de totale inhoud van het evangelie (vgl. 2:1,7).
Het verband en de eerste twee woorden van vers 2 (letterlijk: '[nu het] zo [is als zojuist gezegd] voorts'; vgl. Epictetus, *Dissertationes* 2,12,24) maken het het meest waarschijnlijk dat Paulus in vers 2 geen algemene regel geeft maar voortborduurt op hetgeen hij in vers 1 gezegd heeft. Van een 'beheerder' wordt

geëist dat hij trouw, betrouwbaar, eerlijk is - dat spreekt, ook voor Paulus, vanzelf (vgl. Luc. 12:42). Maar dat is niet de gedachte die hij in vers 2 verwoordt. Daar gaat hij meteen een stap verder en past deze algemene stelregel direct toe op de evangeliepredikers: omdat die 'beheerders' zijn, wordt van ieder van deze 'dienaren van Christus' trouw, betrouwbaarheid geëist. Zij moeten de 'zaken' van de Heer goed behartigen, ze moeten in hun verkondiging geheel en al trouw blijven aan het evangelie zoals ze het in het begin hebben aangenomen. Kortom: zij moeten doen wat hun door Jezus Christus (of God) is opgedragen. En zij zijn hém verantwoording schuldig.

In de verzen 3-4 past Paulus een en ander op zichzelf toe: wat mensen over hem zeggen, is voor hem niet zo relevant; wat telt, is de beoordeling door zijn heer, Jezus Christus. Op de achtergrond van deze uitspraak staat weer de negatieve houding van een deel van de Korintische christenen jegens Paulus' apostelschap, van mensen die andere voormannen hebben gekozen. Paulus maakt zijn lezers hier duidelijk dat hun beoordeling van hem weinig of geen waarde heeft. Noch hun oordeel is relevant, noch dat van een andere menselijke 'instantie' (letterlijk: 'dag', dat wil zeggen 'gerichtsdag', 'oordeelsdag', door Paulus hier zo geformuleerd naar analogie van de traditionele term 'de dag *van de Heer*', de dag waarop God zijn oordeel over de mens zal uitspreken - zie 1:8). Met 'oordelen' wordt in deze verzen overigens niet het *vellen* van het oordeel bedoeld - dat komt pas in vers 5 ter sprake - maar het proces van het oordelen, het onderzoek dat te zijner tijd tot een oordeel moet leiden (vgl. 2:15).
Paulus hecht dus geen waarde aan een dergelijke beoordeling van zijn apostelschap (vgl. 9:3). Hij beoordeelt niet eens zichzelf (vers 3slot). Want, zo voegt hij toe, ook al herinnert hij zich niet met betrekking tot zijn apostelschap in iets tekortgeschoten te zijn, dat betekent nog niet dat hij ook echt onschuldig is (vers 4ab).
De eerste zinsnede ('ik ben me ... van geen kwaad bewust') laat een zelfverzekerde Paulus zien, die ervan overtuigd is dat hij zijn opdracht om het evangelie te verkondigen (1:17) naar behoren uitvoert. Hij is zich - letterlijk - van 'niets' bewust, dat wil zeggen: van 'niets *verkeerds*' bewust (vgl. Horatius, *Epistulae* 1,1,61, *nil conscire sibi, nulla pallescere culpa*, 'zich van niets bewust te zijn, geen enkele schuld te hebben waardoor men zich zou moeten schamen'; Polybius, *Historiae* 4,86). Als het aan Paulus zelf ligt, zou hij 'voor rechtvaardig verklaard zijn', 'vrijgesproken zijn', 'onschuldig zijn' (vers 4b). Maar het ligt niet aan Paulus! De apostel begrijpt maar al te goed dat zijn oordeel of dat van anderen niet telt. Het is Jezus Christus die hem en alle andere evangeliepredikers beoordeelt en diens beoordeling is doorslaggevend (vers 4c).

De perikoop loopt uit op een vermaning aan het adres van de Korintiërs, waarin Paulus de conclusie trekt uit het voorafgaande: 'Spreek dus geen enkel oordeel uit...' Hij maant de christenen in Korinte om geen oordeel te vellen over hem

of andere evangeliepredikers 'vóór de dag (letterlijk: 'vóór de tijd', dat wil zeggen: de eindtijd - vgl. Mat. 8:29; Mar. 13:33; Luc. 21:8, enz.) waarop de Heer komt' (vers 5a). Dat betekent natuurlijk niet dat zij óp die dag wel hun oordeel zouden mogen uitspreken. Paulus heeft immers zojuist betoogd dat elke menselijke beoordeling voor hem irrelevant is. Wat Paulus hier bedoelt te zeggen, is dat de Korintiërs in het geheel geen oordeel moeten vellen, maar dat het oordeel over hem en de andere evangeliepredikers zal plaatsvinden op de 'dag van de Heer' (1:8; 3:13), en wel door God.

Aan het einde der tijden zal Jezus Christus de verborgen daden en gedachten van zijn 'beheerders' aan het licht brengen, openbaar maken, en dat maakt een juist oordeel - door God - pas echt mogelijk. Net als in 3:13-15 betoogt Paulus hier dat mensen geen oordeel kunnen vellen over de verschillende evangeliepredikers, maar dat alleen God dat kan, aan het eind der tijden, omdat dan ook het werk dat in het verborgene is gedaan en de gedachten van de mensen bekend worden. Dat God als kenner van het innerlijk van de mens (zie 1 Sam. 16:7; 1Kon. 8:39; Ps. 139:1-2; Spr. 15:11; Jer. 17:10; Sir. 1:30; Mat. 6:4,6,18; Hand. 1:24; 15:8; Rom. 8:27; 1 Tess. 2:4; Heb. 4:12-13) op de laatste dag de zichtbare en onzichtbare daden en de gedachten van de mensen openbaar zal maken en op grond daarvan een eerlijk oordeel kan en zal uitspreken, was een bekende Joodse en vroeg-christelijke gedachte (zie bij 3:13). Hier is het Jezus Christus die de verborgen daden en de gedachten van zijn 'beheerders' openbaar maakt, waarna God zijn oordeel zal vellen. Deze verborgen daden en gedachten worden door Paulus omschreven als 'wat door de duisternis verborgen is' (dat wil zeggen: die werken van de evangeliepredikers die voor de mensen niet zichtbaar zijn, die in alle stilte plaatsvinden) en 'wat er in de harten omgaat' (letterlijk: 'de plannen van de harten'; vgl. Spr. 20:5; Sir. 37:13; Pastor Hermae, Similitudo 9,28,4). Op grond van de (zichtbare en onzichtbare) daden en de gedachten van de 'dienaren van Christus' zal God aan het eind der tijden, zo besluit Paulus deze perikoop, zijn oordeel over hen uitspreken: 'En dan zal ieder van Godswege lof ontvangen' (vers 5slot). Hoewel Jezus Christus 'het verborgene' van zijn dienaren openbaar maakt, is het God die uiteindelijk het oordeel zal vellen: de lof is 'van Godswege'. Bij Paulus is God gewoonlijk de rechter en is Jezus Christus degene die het voor de zijnen opneemt, hen tegenover God vrijpleit en hen 'verlost van de komende toorn' (1 Tess. 1:10; zie verder bij 1 Kor. 1:8-9). Opmerkelijk is het dat Paulus hier slechts van 'lof' spreekt. Over een mogelijk negatief uitvallend oordeel (3:15) heeft hij het niet. De reden is waarschijnlijk dat hij hier vooral aan zichzelf (en zijn naaste medewerkers) denkt. Hij stelt zich als apostel immers op als de man die er niet op uit is om mensen te behagen maar God, als de man die geen eer of lof zoekt van mensen maar die van God (zie bijv. Gal. 1:10; 1 Tess. 2:4,6; en vgl. Joh. 5:41,44; 12:43; Het Testament van Benjamin 6:4). Veel mensen, vooral redenaars, willen alleen maar bewonderd worden door de mensen om hun kunsten en kennis (vgl. Epictetus, *Dissertationes* 3,23,7; Dio Chrysostomus, *Orationes* 67,3; 77/78,17; Plutarchus,

Moralia 32 D; Philo, *De specialibus legibus* 4,88). Paulus echter zoekt slechts de eer en de lof van God. En hij is ervan overtuigd dat God, die vooral het verborgene, het innerlijke, bij zijn beoordeling betrekt, hem te zijner tijd die lof zal geven (vgl. voor een soortgelijke redenering, maar dan toegepast op de ware 'Jood', Rom. 2:29).

Paulus als 'ieders voetveeg' - omwille van Christus

4 6 In het voorafgaande, broeders en zusters, heb ik gesproken over mij en Apollos. Ik heb dat gedaan ter wille van jullie, opdat jullie namelijk aan ons voorbeeld precies zouden leren waar het er mij in wat ik schrijf om te doen is: dat niemand van jullie zich beroemt op de één ten koste van de ander.
7 Want wie geeft jou het recht dat je je voor zo iets bijzonders houdt? Wat heb je dat je niet gekregen hebt? En omdat je het gekregen hebt - waarom beroem je je er dan op en doe je alsof je het van jezelf hebt?
8 Jullie hebben alles al! Jullie zijn al rijk! Anders dan wij zijn júllie koningen geworden! Och, waren jullie dat maar, dan hadden wij samen met jullie koning kunnen worden!
9 Maar God heeft, zo heb ik de indruk, ons, apostelen, de laagste positie toebedeeld: wij zijn als ter dood veroordeelden, want wij zijn een schouwspel geworden voor de wereld, voor engelen en mensen.
10 Wíj zijn dwaas omwille van Christus, maar júllie zijn verstandig, omdat jullie verbonden zijn met Christus! Wíj zijn zwak, maar júllie zijn sterk! Júllie zijn geëerd, maar wíj zijn veracht!
11 Tot op dit ogenblik moeten wij honger en dorst verduren, schamele kleding dragen, ons laten mishandelen en een zwervend bestaan leiden.
12 We arbeiden met onze eigen handen en beulen ons af. Worden we uitgescholden, we zegenen; worden we vervolgd, we verdragen het;
13 worden we beledigd, we spreken de ander vriendelijk toe. We zijn als het uitschot in de wereld geworden, ieders voetveeg, tot op de huidige dag.

IN HET VOORAFGAANDE hoofdstuk heeft Paulus zichzelf en Apollos als voorbeelden ten tonele gevoerd. Hij heeft dat gedaan, zo schrijft hij nu (in vers 6) om de Korintiërs nog eens heel goed te laten zien hoe hij tegenover hun ruzies en partijschappen staat: voor hem is verheerlijking van voormannen uit den boze. Bovendien gaat deze verering voor bepaalde personen hand in hand met een vorm van hoogmoed en eigendunk, waarvoor in het geheel geen reden is (vers 7). In de verzen 8-13 stelt de apostel zichzelf (en wellicht ook zijn naaste medewerkers) in schril contrast met de zelfgenoegzame Korintiërs. Zij hebben als christenen alles al bereikt: ze zijn rijk, wijs, sterk en geëerd, zo merkt Paulus niet zonder ironie op (verzen 8 en 10). Hij zelf daarentegen moet als apostel genoegen nemen met de onderste trede van de maatschappelijke ladder, hij 'lijdt' in alle opzichten en is ieders voetveeg (verzen 9 en 11-13; vgl. vers 10). Dit door Paulus geschetste contrast moet er enerzijds toe dienen de zelfgenoegzaam-

heid van de Korintiërs aan de kaak te stellen. Anderzijds wil Paulus hun laten zien hoeveel hij te verduren heeft bij zijn verkondiging van het evangelie, bij zijn werk in opdracht van God om zo vele mensen voor diens heilsboodschap te winnen. Dit lijden van de apostel is 'omwille van Christus' (vers 10) en mag voor de Korintiërs geen reden zijn hem als 'zwak' en 'dwaas' af te schilderen en zich vervolgens rond een andere voorman te scharen.

Vers 6 is zonder enige twijfel een van de meest raadselachtige verzen van Paulus' eerste brief aan de Korintiërs. Waar het de apostel uiteindelijk om te doen is, lijkt duidelijk: roemen op personen, voormannen, ofwel partijvorming binnen de christelijke gemeenschap in Korinte, is uit den boze (vers 6c). Het gaat erom dat niemand van de Korintiërs zich roemt (letterlijk: 'zich – in hoogmoed – opblaast'; vgl. 4:6,18,19; 5:2; 8:1; 13:4; 2 Kor. 12:20), trots is op de ene voorman, bijvoorbeeld Apollos, en bijgevolg minachting heeft voor een andere, bijvoorbeeld Paulus. Dit lijkt Paulus te willen zeggen met de zinsnede '(zich beroemen) op de één ten koste van de ander' (letterlijk: '...*ten gunste van* de één *ten koste van* de ander'): vergelijk bijvoorbeeld Romeinen 8:31, waar dezelfde voorzetsels in contrast met elkaar voorkomen ('als God *voor* ons is, wie is dan *tegen* ons?'). Als deze interpretatie juist is, zegt Paulus hier dus niet veel anders dan wat hij bijvoorbeeld in 3:21 al heeft gezegd: 'Niemand moet zich dus beroemen op mensen'. Daar ging het er evenwel vooral om te benadrukken dat evangeliepredikers slechts mensen zijn. Hier wil Paulus onderstrepen dat het zich scharen rondom een voorman ten koste gaat van een andere en dat hoogmoed gepaard met minachting de Korintiërs niet past. En gezien de volgende verzen denkt Paulus hier in het bijzonder aan de minachting van de kant van een aantal Korintiërs voor *hem* als apostel.
Dat hoogmoed, partijvorming en een menselijk oordeel over de evangeliepredikers (vv. 1-5) vermeden moeten worden, is de les die Paulus de Korintiërs wil meegeven. Dit heeft hij hun in het voorafgaande duidelijk willen maken, en wel aan de hand van het voorbeeld over hemzelf en Apollos (zie 3:1-15): hij heeft, zo zegt hij in vers 6a letterlijk, 'dit' (d.w.z. wat hij in het voorafgaande heeft gezegd of bedoeld) 'de vorm doen aannemen' van hemzelf en Apollos. Het werkwoord dat Paulus hier gebruikt, betekent 'veranderen (in iets)', 'de gestalte doen aannemen (van iets of iemand)' (zie bijv. 2 Kor. 11:13-14). Er wordt dus een verandering van vorm of gestalte mee uitgedrukt. Hier kan het niet anders dan literair bedoeld zijn: wat Paulus tegen de Korintiërs wilde zeggen, heeft hij niet bijvoorbeeld in directe bewoordingen gezegd maar op een *andere* manier, namelijk door middel van het voorbeeld over hemzelf en Apollos. Uit dat voorbeeld kan men afleiden dat Paulus en Apollos op één lijn staan, beiden dienaren van Christus zijn, beiden slechts mensen die niet meer dan een klein steentje bijdragen aan de groei en bloei van de christelijke gemeenten, en dat er dus voor de Korintiërs geen aanleiding kan en mag zijn 'partijen' te vormen en de ene evangelieprediker hoger te waarderen dan een ander.

Deze vorm heeft Paulus uitgekozen 'ter wille van' hen, opdat ze namelijk aan de hand van het voorbeeld over Paulus en Apollos iets zouden leren (vers 6b). Wat dat 'iets' is, omschrijft hij allereerst door middel van een vrij duistere zinsnede, letterlijk: 'het niet boven wat geschreven is' (hier weergegeven met 'waar het er mij in wat ik schrijf om te doen is'). De woorden 'niet boven wat', 'niet meer dan wat', betekenen, positief gezegd, 'alleen maar', 'slechts' (vgl. 10:13). Paulus' bedoeling van het gebruikte voorbeeld is dus dat de Korintiërs leren 'wat geschreven is', niet meer en niet minder.
Maar wat bedoelt de apostel met '(wat) geschreven is'? Gewoonlijk vinden we de frase 'er staat (het is) geschreven' bij Paulus en elders in het Nieuwe Testament wanneer er sprake is van een schriftcitaat, een citaat uit het Oude Testament (zie bijv. Rom. 12:19; 14:11; 1 Kor. 1:19; 3:19, enz.). Dit is hier evenwel niet het geval: in de directe context vinden we geen enkel citaat en om deze woorden te verbinden met de citaten uit de vorige hoofdstukken (bijv. 3:19-20) lijkt wat te ver gezocht. Een andere mogelijkheid is dat Paulus met 'wat geschreven is' op het geheel van de Schrift, het Oude Testament, doelt. Hij zou dan de Korintiërs op het hart willen drukken 'te leven precies overeenkomstig de Schriften'. Het probleem van deze uitleg is dat we bij Paulus verder nergens de gedachte tegenkomen dat christenen moeten leven in overeenstemming met het Oude Testament. Bovendien: wat zou een leven 'in overeenstemming met het Oude Testament' in de praktijk moeten betekenen en wat zou dat in het verband van 1 Korintiërs 4 dan moeten inhouden? Daar komt nog bij dat er hoe dan ook niet staat dat de Korintiërs moeten leren *leven* overeenkomstig de Schrift. Paulus zegt niet meer dan dat ze moeten leren 'wat geschreven is'. Mede gezien het verband, in het bijzonder wat er in vers 6a direct aan voorafgaat, lijkt het het meest waarschijnlijk dat de apostel met deze woorden verwijst naar hetgeen hij *zelf* in de voorafgaande hoofdstukken heeft geschreven. Wat hij de Korintiërs bedoelde te zeggen, namelijk dat hoogmoed en partijvorming vermeden dienen te worden (vers 6c), heeft hij willen aantonen aan de hand van het voorbeeld over hem en Apollos (vers 6a). Hij hoopte te bereiken dat zij op deze illustratieve wijze exact zouden gaan begrijpen waar het hem in het voorafgaande om te doen was (vers 6b; voor de uitdrukking 'er staat/het is geschreven' als een verwijzing naar het voorafgaande, zie bijv. Joh. 20:31).

Dat er voor de Korintiërs geen reden is 'zich op te blazen' en zich rond betere voormannen te scharen dan bijvoorbeeld Paulus, maakt de apostel nog eens duidelijk door middel van drie retorische vragen in vers 7. Hij richt zich via het gebruik van de tweede persoon *enkelvoud* tot ieder van de Korintiërs persoonlijk (na het 'niemand van jullie' in vers 6c; vgl. 7:27-28; 8:9-10; 14:16-17; 15:36): geen enkele Korintiër heeft van wie dan ook het recht gekregen zichzelf uitzonderlijk, bijzonder, te vinden; wat hij heeft, heeft hij ontvangen, en hij mag zich dus niet op de borst slaan en doen alsof hij het allemaal van zichzelf heeft.

Bij de laatste twee zinnetjes gaat het niet zozeer om algemeen menselijke zaken, alsof Paulus wilde zeggen dat ook de Korintiërs moeten beseffen dat zij alles, dat wil zeggen voedsel, onderdak, gezondheid, enzovoorts, van God hebben. De apostel doelt hier hoogstwaarschijnlijk vooral op specifiek christelijke zaken, dingen die de christenen 'hebben' of hebben 'ontvangen', in het bijzonder de heilige Geest (vgl. Rom. 8:9,23; 1 Kor. 6:19; 7:40; 2 Kor. 4:13; 11:4; Gal. 3:2,14), en daarmee diverse geestesgaven (vgl. Rom. 12:6; 1 Kor. 7:7; 12:30), de ware wijsheid (vgl. 1 Kor. 8:1,10) en de ware, christelijke vrijheid (vgl. Gal. 2:4). Deze typisch christelijke zaken hebben de Korintiërs niet van zichzelf maar hebben zij gekregen, van God (vgl. ook 1:4-7). Van zichzelf waren zij immers 'niets' (zie 1:29-31).

Vanaf vers 8 spreekt Paulus de Korintiërs weer aan in de tweede persoon *meervoud* en contrasteert hij hun zelfgenoegzaamheid en zelfingenomenheid met zijn moeilijke leven als apostel in dienst van God. Smalend merkt hij op dat de Korintiërs denken alles al te hebben: ze zijn door het bezit van zoveel genadegaven al 'verzadigd' (voor een soortgelijk figuurlijk gebruik van het werkwoord 'zich verzadigen', zie bijv. Philo, *De posteritate Caini* 145; *De confusione linguarum* 7; *De Abrahamo* 228); ze zijn al 'rijk' (vers 8). Paulus wil dit niet ontkennen: hij weet maar al te goed dat christenen en dus ook de Korintische christenen de heilige Geest bezitten en van God velerlei genadegaven hebben ontvangen (vgl. bijv. 1:5,7; 2 Kor. 8:7; 9:8,11). Maar dit mag er niet toe leiden dat men meent dat men 'er al is', dat het heil in al zijn aspecten al geheel en al gekomen is en dat men zelfgenoegzaam achterover kan leunen, ingenomen met zichzelf en vol minachting neerkijkend op anderen die het wat moeilijker hebben.
Als 'nieuwe' mensen menen de Korintiërs ook 'koningen' te zijn (vers 8), niet koningen in onze zin van het woord maar echte 'heersers', mensen die zich nergens iets van aan behoeven te trekken, mensen die geheel vrij zijn om te doen en te laten wat ze willen. Op de achtergrond staat hier de Hellenistische, in het bijzonder stoïsch-cynische gedachte dat de wijze mens een 'koning' is, onafhankelijk van anderen en waarlijk 'vrij': zie bijvoorbeeld Plutarchus, *Moralia* 472 A, waar we lezen dat bij de Stoïci 'de wijze niet alleen verstandig, rechtvaardig en moedig genoemd wordt maar ook een redenaar, een dichter, een generaal, *een rijke* en *een koning*' (zie verder Epictetus, *Dissertationes* 3,22,63; 3,22,95; Plutarchus, *Moralia* 58 E; Horatius, *Satirae* 1,3,124-125; Diogenes Laërtius, *Vitae Philosophorum* 7,122; Pseudo-Diogenes, *Epistula* 39; Philo, *De posteritate Caini* 128; *De Abrahamo* 261; *Quod omnis probus liber sit* 20).
Kennelijk vertrouwd met deze gedachte meenden de Korintiërs dat zij als christenen die de Geest bezaten en daarmee de ware wijsheid, eveneens 'koningen' waren. Ze voelden zich onafhankelijk van alles en iedereen en vrij om te doen wat ze maar wilden. Voor Paulus gaat dit wat te ver, ook al weet hij dat christenen heerschappij bezitten over alles en iedereen (zie 3:21-22). Met

de bekering van de Korintiërs is er veel met hen gebeurd maar de ware glorie of heerlijkheid moet nog komen. En dat een zelfgenoegzame en te enthousiaste houding christenen hier en nu niet past, kunnen zij aan het voorbeeld van Paulus zien: als zij menen 'koningen' te zijn, moeten ze wel beseffen dat ze deze hoge positie niet met Paulus delen; het is, zo merkt Paulus op, 'zonder ons', oftewel: hij en zijn naaste medewerkers hebben een dergelijke status niet. Ja, waren de Korintiërs maar koningen, dat wil zeggen: was het heil maar in al zijn volheid over de christenen gekomen, zo verzucht Paulus aan het slot van vers 8, dan waren hij en zijn medewerkers ook koningen – in de ware zin van het woord. Want pas aan het einde der tijden zullen de christenen echt 'koningen' zijn (vgl. Rom. 5:17; zie verder 2 Tim. 2:12; Op. 5:10; 20:4,6; 22:5). Maar zover is het nog niet. En dus zijn een al te groot enthousiasme en een minachting voor apostelen als Paulus niet op hun plaats.

In vers 9 verwijst Paulus – voorlopig nog in algemene bewoordingen – naar het lijden dat hij (samen met zijn naaste medewerkers) moet ondergaan. Het is zijn indruk, zo merkt hij op, dat God hem 'de laagste positie heeft toebedeeld' (letterlijk: 'ons ... als de laatsten heeft gemaakt', dat wil zeggen: als de laatsten *in rang*, dus de geringsten, de minderwaardigsten; vgl. Mat. 19:30; 20:16; Mar. 9:35; 10:31; Diodorus Siculus 8,18,3; Dio Chrysostomus, *Orationes* 38,37). Paulus noemt zichzelf (en met hem wellicht ook zijn naaste medewerkers) hier weer 'apostel' (zie bij 1:1). Hij noemt zich hier zo om de Korintiërs het wrange van de situatie te doen inzien: een apostel, een door God gezondene, die de geringste is geworden.
Paulus en de zijnen nemen de laagste positie in de maatschappij in; ze zijn gelijk aan de misdadigers, de boeven, de 'ter dood veroordeelden' (vgl. 15:31; 2 Kor. 4:10-12; 6:9; 11:23). Ze zijn, zo vervolgt hij, 'een schouwspel geworden voor de wereld...' Met deze uitdrukking neemt Paulus een in zijn tijd bekend beeld over om de tragedie van je leven te beschrijven: zie bijvoorbeeld Sallustius, *Bellum Iugurthinum* 14,23, *at ego infelix, in tanta mala praecipitatus..., rerum humanarum spectaculum praebeo*, 'maar ik, ongelukkig mens, ben in deze grote ellende terechtgekomen ... en bied een schouwspel van menselijke omstandigheden'; Tacitus, *Annales* 6,4,1; Plinius Minor, *Panegyricus* 33,3; Hebreeërs 10:33. Ook Paulus ziet zichzelf en zijn naaste medewerkers bij alles wat ze moeten verduren als 'een schouwspel voor de wereld'. Engelen en mensen, dat wil zeggen: alle bezielde, 'redelijke', levende wezens in de hemel en op de aarde (vgl. 13:1; Gal. 1:8; Het Testament van Naftali 8:4,6; Het Testament van Jozef 19:4), zijn er getuige van, zien het trieste schouwspel dat het leven van Paulus en de zijnen is geworden.

De schrijnende tegenstelling tussen zijn leven en dat van de zelfgenoegzame Korintiërs schetst Paulus nog eens aan de hand van drie korte zinnetjes in vers 10. Hij is, samen met zijn medewerkers, 'dwaas', 'zwak' en 'veracht' (vgl. 2

Kor. 11:30; 12:5,9,10; 13:4,9). Dat is zo 'omwille van Christus'. Als apostelen en dienaren van Jezus Christus hebben zij het zwaar te verduren en worden zij door iedereen als zwakke, dwaze en verachtelijke figuren beschouwd. De Korintiërs daarentegen zijn 'verstandig', 'sterk' en door allen 'geëerd', vanaf het moment dat ze tot bekering kwamen en 'verbonden zijn met Christus' (vgl. 1:25-28,30).
Net als in vers 8 wil Paulus deze nieuwe status van de Korintische christenen niet ontkennen (vgl. 10:15; 2 Kor. 11:19; 13:9). Maar hun wijsheid, kracht en eer danken zij aan God, hebben zij als gaven van de Geest van God ontvangen, zodat eigen roem niet op zijn plaats is. En ook nu weer dicht hij de Korintiërs zoveel positiefs toe om zijn eigen leven ermee te contrasteren. Als de Korintiërs zo ingenomen zijn met het bezit van zo vele genadegaven, moeten zij beseffen dat de apostel die bij hen het evangelie heeft gebracht, een leven vol strijd en lijden kent. Aan zijn omstandigheden mogen de christenen in Korinte de andere kant van de medaille zien: voor Paulus, toch ook een christen, betekent het apostelschap een voortdurend lijden. De wereld mag hem dan dwaas, zwak en verachtelijk vinden, hij moet zijn opdracht vervullen en die gaat voor hem met veel moeilijkheden en ellende gepaard. Maar dat mag geen reden zijn hem voor een minderwaardige apostel te houden. Integendeel. Paulus lijdt, in navolging van Jezus Christus, meer dan wie ook. Hij is inderdaad 'zwak', maar dat is hij om zo zoveel mogelijk mensen voor het evangelie te winnen.

Waar Paulus in vers 10 met de termen 'dwaasheid', 'zwakheid' en 'verachtelijkheid' bij hem en zijn medewerkers op doelt, maakt hij duidelijk in een lange litanie in de verzen 11-13. Dergelijke litanieën vinden we bij Paulus wel vaker: zie 2 Korintiërs 6:4-10; 11:23-30,32-33; 12:10 (en 4:7-10). Het zijn zogeheten 'Peristasenkataloge', opsommingen van gevaren en ellendige omstandigheden, een in de Hellenistische cultuur vooral bij Stoïci en Cynici geliefd retorisch middel om de ellende te schetsen waarin een wijs en deugdzaam mens terecht kan komen: de ware filosoof houdt vol, zelfs wanneer iedereen tegen hem is, ter wille van zijn ideaal, een goed en deugdzaam leven onafhankelijk van alles en iedereen (zie bijv. Epictetus, *Dissertationes* 1,30,2; 2,19,24; Plutarchus, *Moralia* 36 E).
Ook Joods-Hellenistische en andere vroeg-christelijke schrijvers naast Paulus maakten van deze retorische vorm graag gebruik: zie bijvoorbeeld Philo, *Quod deterius potiori insidiari soleat* 34, 'De zogeheten "liefhebbers van de deugd" zijn bijna allemaal verachtelijke mensen, lieden op wie wordt neergekeken, onbetekenend, mensen die de meest noodzakelijke dingen ontberen, nog meer veracht dan ondergeschikten of zelfs slaven, vies, bleek en mager als een skelet, met hongerige blikken wegens gebrek aan voedsel, slachtoffers van ziektes, zich voorbereidend op de dood...'; zie verder De Brief aan Diognetus 5.
Paulus gebruikt dit retorische middel om de Korintiërs te laten zien hoeveel hij en zijn medewerkers moeten lijden 'omwille van Christus' (vers 10), bij de

uitvoering van zijn goddelijke opdracht om het evangelie te verkondigen. Tegenover de Korintiërs, die zich al 'koningen' wanen (vers 8), schetst Paulus de inspanningen die hij moet doen en de gevaren en problemen die hij moet trotseren om de verbreiding van het evangelie doorgang te doen vinden.
De ontberingen die Paulus hier opsomt, zijn grotendeels stereotiep en traditioneel. Niettemin mogen we aannemen dat Paulus inderdaad meer dan eens gevaar liep en op tegenstand stuitte. 'Honger en dorst verduren' (vers 11; en zie Rom. 8:35; 2 Kor. 11:27; Fil. 4:12) is het eerste kenmerk van het lijden dat Paulus als apostel moet ondergaan: het tekent de strijd om een beetje voedsel, net genoeg om in leven te blijven (vgl. Ps. 107:5; Jes. 49:10; Xenophon, *Memorabilia* 2,1,17; 2,6,22; Philo, *De posteritate Caini* 142; Ignatius, *Brief aan de gemeente in Smyrna* 6:2; Pseudo-Clemens, *Brief aan Jakobus* 9:4; 15:4; Pseudo-Clemens, *Homilieën* 11,4,3; 12,32,7).
Een ander kenmerk is het dragen van 'schamele kleding' (vers 11; en zie Rom. 8:35; 2 Kor. 11:27): de apostel kan het zich niet veroorloven goede en warme kleding te dragen en moet, vooral 's nachts, weerstand trachten te bieden aan de bittere koude (vgl. Dio Chrysostomus, *Orationes* 25,3). Voorts moet de apostel zich allerlei 'mishandelingen' (letterlijk: 'vuistslagen') laten welgevallen (vers 11; vgl. 2 Kor. 6:5; 11:23-25). Bovendien moeten Paulus en zijn naaste medewerkers 'een zwervend bestaan leiden' (vers 11): een dak boven hun hoofd hebben ze niet, ze moeten, gedwongen door de omstandigheden, voortdurend van de ene plaats naar de andere gaan (vgl. 2 Kor. 11:26; zie verder Mat. 8:20; Luc. 9:58).
In vers 12a schildert Paulus nog eens de moeite die hij moet doen om in leven te blijven, om het hoofd boven water te houden, om zo toch maar het evangelie te kunnen blijven verkondigen: 'we arbeiden met onze eigen handen' (voor deze formulering, zie 1 Tess. 4:11 en Ef. 4:28) en 'beulen ons af'. Dit thema, dat voor Paulus geen inspanning te veel is bij de vervulling van zijn opdracht, komt met enige regelmaat in zijn brieven terug (zie vooral 1 Kor. 15:10; 2 Kor. 6:5; 11:23,27; Gal. 4:11; Fil. 2:16; 1 Tess. 2:9; 3:5).
In de verzen 12bc en 13a volgt dan een drietal gelijksoortige zinnetjes, waarin de apostel zijn reactie beschrijft op het onrecht dat hem zoal wordt aangedaan. Zijn houding wordt gekenmerkt door het algemene principe 'niet kwaad met kwaad vergelden' (vgl. Rom. 12:17; 1 Tess. 5:15) en door de meer specifieke 'vijandsliefde': degene die jou verkeerd behandelt, treed je met liefde en geduld tegemoet. Het eerste was een ook buiten Jodendom en christendom bekend ethisch principe; het tweede, de vijandsliefde, is een positieve invulling en toespitsing van het eerste en wordt vooral in christelijke bronnen gevonden. Misschien is het Jezus zelf geweest die deze positievere invulling van het principe 'niet kwaad met kwaad vergelden' heeft verkondigd. In ieder geval wordt de vijandsliefde hem door de evangelieschrijvers in de mond gelegd (zie Mat. 5:44-47; Luc. 6:27-35).
Het eerste zinnetje, 'worden we uitgescholden, we zegenen', komt, zij het steeds

in iets andere bewoordingen, ook elders in de vroeg-christelijke literatuur voor (zie Rom. 12:14; Mat. 5:44; Luc. 6:27-28; 1 Petr. 2:23; 3:9; Didache 1:3). Het tweede zinnetje, 'worden we vervolgd, we verdragen het', beschrijft hoe Paulus en de zijnen zich gedragen wanneer zij, als apostelen in dienst van God, net als de profeten vóór hen (ook boodschappers van God!) met vervolgingen te maken krijgen (zie ook Rom. 8:35; 2 Kor. 4:9; 12:10; en vgl. Rom. 12:14; Mat. 5:10-12,44; 10:23; 23:34; Luc. 11:49; 21:12; Hand. 7:52; Didache 1:3; 1 Clemens 5:2). Paulus' houding wordt bij dit alles gekenmerkt door het lijden geduldig te ondergaan, hij 'verdraagt' het (vgl. 2 Tess. 1:4; De Brief aan Diognetus 2:9; Epictetus, *Dissertationes* 1,9,12; 3,4,12; 3,12,10; 4,1,18).
Het derde en laatste zinnetje, 'worden we beledigd, we spreken de ander vriendelijk toe', beschrijft Paulus' positieve reactie wanneer iemand over hem 'lasterpraatjes rondbazuint' en hem 'beledigt' (zie ook 2 Kor. 6:8; en vgl. Plutarchus, *Pelopidas* 8,8 [*Vitae* 281 F]). De apostel 'spreekt' zo iemand dan 'vriendelijk toe': voor deze betekenis van het hier gebruikte werkwoord, dat meestal met 'troosten', 'bemoedigen', 'aansporen' of 'vermanen' wordt weergegeven, zie De Brief van Aristeas 235; Lucas 15:28; Handelingen 16:39, en vooral de in de eerste helft van de tweede eeuw levende christelijke apologeet Aristides, *Apologie* 15,5, '(de christenen) spreken degenen die hen onrecht doen, vriendelijk toe en maken hen tot hun vrienden, en ze beijveren zich om goed te zijn voor hun vijanden...'
Aan het slot van vers 13 vat Paulus zijn positie in de samenleving nog eens kort en krachtig samen: hij en zijn naaste medewerkers zijn niets anders dan 'het uitvaagsel', 'het uitschot', 'het schuim' van de maatschappij, 'ieders voetveeg'. De wereld kijkt met minachting op hen neer. De termen die Paulus hier gebruikt voor 'uitschot' en 'voetveeg', betekenen letterlijk 'vuil', 'afval', de rommel die je van iets afveegt als je het schoonmaakt. Beide woorden konden ook figuurlijk worden gebruikt om er bepaalde (groepen) mensen mee te kwalificeren, in het bijzonder misdadigers en ter dood veroordeelden (vgl. Epictetus, *Dissertationes* 3,22,78; Philo, *De virtutibus* 174). Paulus ziet zichzelf en zijn medewerkers dus als mensen die behoren tot de allerlaagste rangen in de samenleving, als lieden die door allen veracht worden. Zo is zijn situatie 'tot op dit ogenblik' (vers 11), 'tot op de huidige dag' (vers 13 slot). Met deze beschrijving van zijn eigen ellende wil Paulus de Korintiërs laten zien hoeveel hij als apostel moet lijden. Dit lijden staat echter geheel in dienst van de noodzakelijke verbreiding van het evangelie van Jezus Christus. Mensen moeten immers voor het christendom gewonnen worden en Paulus doet er letterlijk alles voor om hen zover te krijgen dat ze zich bekeren. Zijn lijden is zeker geen teken van persoonlijke zwakheid en mag er voor de Korintiërs nooit toe leiden dat ze zich tot andere, krachtiger voormannen wenden. Integendeel: arrogant neerkijken op een apostel die zich bij de vervulling van zijn taak zo aftobt, is volstrekt niet op zijn plaats!

Aansporing om Paulus' voorbeeld te volgen

4 14 Dit schrijf ik niet om jullie beschaamd te maken maar om jullie, als mijn
geliefde kinderen, op het goede spoor te brengen.
15 Want al zijn er op het terrein van het geloof duizenden mensen die jullie
zullen opvoeden, jullie hebben op dat terrein niet meer dan één vader: ík
ben het immers die jullie, als mensen die geloven in Christus Jezus, door
middel van de verkondiging van het evangelie heb verwekt.
16 Daarom spoor ik jullie aan om mijn voorbeeld te volgen.
17 Ik heb Timoteüs naar jullie toegestuurd, die als gelovige mijn geliefd en trouw
kind is, om jullie in herinnering te brengen hoe ik in verbondenheid met
Christus Jezus leef, zoals ik dat trouwens overal elke gemeente voorhoud.
18 In de mening dat ik niet naar jullie toe zou komen, hebben sommigen zich
belangrijk gemaakt.
19 Maar ik zal wel degelijk spoedig naar jullie toe komen, als de Heer het wil,
en dan zal ik geen acht slaan op de woorden van die opgeblazen lieden maar
op hun kracht.
20 Want het koninkrijk van God wordt niet gekenmerkt door woorden maar
door kracht.
21 Wat hebben jullie liever? Moet ik met een stok naar jullie toe komen of met
liefde en in een geest van zachtmoedigheid?

CENTRAAL IN DE verzen 14-16 staat de oproep van Paulus om zijn voorbeeld te volgen (vers 16). De apostel wil de Korintiërs ertoe brengen hun arrogante houding te laten varen, zich niet langer op mensen te beroemen, maar zich te herinneren waar het bij het christen-zijn werkelijk om gaat: om het opgeven van elk eigenbelang en het vermijden van elk superioriteitsgevoel. Dat wilde hij hun als hun geestelijke 'vader' in de voorafgaande hoofdstukken duidelijk maken (verzen 14-15).
Paulus eindigt dit eerste deel van zijn brief (hoofdstukken 1-4) met een dreigement. Allereerst merkt hij op dat hij al vóór het schrijven van de brief Timoteüs naar Korinte had gestuurd, waarschijnlijk omdat hij op de een of andere manier begrepen had dat het bij de christenen in Korinte niet goed ging. Het doel van Timoteüs' bezoek was om de Korintiërs er nog eens aan te herinneren hoe een christen zich behoort te gedragen (vers 17). Maar nadat Paulus Timoteüs naar Korinte had gestuurd, hadden hem nieuwe berichten over de gemeente in Korinte bereikt, die hem bepaald niet vrolijk stemden en waardoor hij had gemeend direct een brief te moeten schrijven, die Korinte nog eerder zou bereiken dan Timoteüs. Paulus begreep namelijk dat er in de christelijke gemeente van Korinte 'sommigen' waren die door hun verregaand superioriteitsgevoel een hetze tegen hem waren begonnen. Daarom waarschuwt hij de Korintiërs nu dat hij hen bij zijn komst zal terechtwijzen, en met hen de gehele gemeente, liefst in een geest van liefde en mildheid maar desnoods, als ze niet naar hem willen luisteren, met 'de roede' (verzen 18-21).

Nadat Paulus in het voorafgaande zijn leven vol moeiten en lijden heeft gecontrasteerd met de levenswijze van de Korintiërs, wat hen tot inkeer zou moeten brengen en tot een hernieuwd respect voor de apostel, merkt hij hier allereerst op dat hij dit alles niet schrijft om hen 'beschaamd te maken' (vers 14). Hij was er niet op uit om bij hen gevoelens van schaamte op te roepen. Dat zou een negatieve benadering zijn om hen tot inkeer te brengen. Hij wilde hen veeleer 'vaderlijk' vermanen, op een vriendelijke manier 'op het rechte spoor brengen' (vgl. Hand. 20:31; 'vermanen' of 'op het rechte spoor brengen' is bij uitstek een 'vaderlijke' activiteit: zie bijv. Wijsh. 11:10; Psalm van Salomo 13:9; Josephus, *Bellum Judaicum* 1,481; *Antiquitates Judaicae* 3,311). De christenen in Korinte zijn tenslotte Paulus' kinderen, zijn 'geliefde kinderen'. Ook elders noemt Paulus degenen die door hem tot het christelijk geloof bekeerd zijn, zijn 'kinderen': 2 Korintiërs 6:13; Galaten 4:19; 1 Tessalonicenzen 2:11. Dat hij de Korintiërs hier zijn *geliefde* kinderen noemt, toont de bijzondere band die de apostel met de Korintiërs voelde.

Deze verhouding van Paulus als geestelijke vader en de Korintische christenen als zijn kinderen werkt de apostel in de verzen 15-16 nader uit. Allereerst merkt hij op dat zij 'op het terrein van het geloof' (letterlijk: 'in Christus'), dat wil zeggen als christenen, misschien wel duizenden 'opvoeders' zullen krijgen maar dat ze maar 'één vader' hebben, namelijk Paulus zelf. Die heeft hen, 'als mensen die geloven in Christus Jezus' (letterlijk: 'in Christus') 'verwekt' (vgl. Filem. 10), dat wil zeggen: hij is het geweest en niemand anders die de Korintiërs door middel van zijn verkondiging van het evangelie tot het christendom heeft bekeerd (vers 15; vgl. 3:6,10), ook al had hij er zelf maar weinigen gedoopt (zie bij 1:14-16). Anderen zijn echter niet meer dan 'opvoeders'.

Het woord dat Paulus hier voor 'opvoeder' gebruikt, *paidagoogos*, duidt de persoon aan die in de Grieks-Romeinse tijd in de familie voor de opvoeding van de kinderen, vooral de zoons, zorgde. Gewoonlijk was de 'opvoeder' een slaaf, die in opdracht van de vader de kinderen goede zeden moest bijbrengen en hen zo nodig moest corrigeren. Hij hoefde in principe niet voor het onderwijs te zorgen; dat was aan de 'leraars' toevertrouwd. Omdat 'opvoeders' en 'leraars' beide met de ontwikkeling van de kinderen belast waren, worden ze in de literatuur nogal eens naast elkaar genoemd (zie bijv. Plato, *Lysis* 208 C; Xenophon, *Respublica Lacedaemoniorum* 3,1; Philo, *Legatio ad Gaium 53*). Soms valt het onderscheid tussen beiden zelfs geheel weg, zoals in Plutarchus, *Galba* 17 (*Vitae* 1060 C), waar van Tigellinus wordt gezegd dat hij 'Nero's leraar en opvoeder in het heersen met geweld' was. Ook Paulus bedoelt hier met 'opvoeders' niet een categorie mensen onderscheiden van 'leraars'. Hij doelt op die mensen die de Korintiërs, nadat hij hen had bekeerd, voorlichten, opvoeden, onderwijzen over het hoe en wat van het christelijk geloof, kortom de 'bouwmeesters' uit 3:10-15, onder wie ongetwijfeld ook iemand als Apollos. Zij zijn de 'opvoeders', zeker heel belangrijk en wellicht talrijk in aantal ('duizenden': voor deze retorische overdrijving, vgl. 14:19; Philo, *Legatio ad Gaium*

54; Epictetus, *Dissertationes* 4,13,21), maar altijd nog iets anders dan die ene 'vader', Paulus.

Als 'vader' roept de apostel de Korintiërs vervolgens op om hem 'na te volgen', om zijn voorbeeld te volgen, om zo te leven zoals hij leeft (vers 16). Hij denkt dan vooral aan een leven van zelfopoffering, een leven dienstbaar aan de naaste, vol oprechte nederigheid, een leven dat desnoods uitloopt op lijden en verdukking (vgl. 10:31-11:1; Fil. 3:17; 1 Tess. 1:6). Een leven dat de apostel zelf kenmerkte, maar haaks stond op dat van een aantal Korintische christenen, die opgingen in zelfingenomenheid en zelfgenoegzaamheid.

Reeds vóór het schrijven van zijn brief had Paulus zijn medewerker Timoteüs naar Korinte gestuurd. Timoteüs moest namens Paulus de Korintiërs in herinnering brengen hoe een christen zich behoort te gedragen, zoals men dat aan het voorbeeld van Paulus zelf kon zien (vers 17). Letterlijk staat hier: '... om jullie mijn wegen in Christus Jezus in herinnering te brengen'. De uitdrukking 'de wegen (van iemand)' duidt in het Oude Testament en de Joods-christelijke literatuur op iemands *levenswandel* (zie bijv. Ps. 119:168; 139:3; Spr. 1:19; 4:17,19; Jer. 3:21; Sir. 11:26; 16:20; Psalm van Salomo 6:2; 10:4; Hand. 14:16; Jak. 1:8).
De in vers 17 door Paulus gebruikte tijd, 'Ik heb ... naar jullie toegestuurd', kan worden opgevat als zou Paulus Timoteüs tegelijk met de brief – als overbrenger van de brief – naar Korinte hebben gestuurd (de zgn. 'Aoristus van de briefstijl'; vgl. bijv. Fil. 2:28; en ook Ef. 6:22; Kol. 4:8). Waarschijnlijker is het evenwel dat Paulus hier een gebeurtenis beschrijft die reeds had plaatsgevonden (vgl. 1 Tess. 3:2,5). De andere passage in deze brief waar de naam van Timoteüs opduikt (16:10), laat zien dat Paulus verwacht dat zijn medewerker in Korinte zal aankomen nadat zijn brief de Korintiërs zal hebben bereikt. Dit alles lijkt erop te duiden dat de apostel inderdaad al voordat hij deze brief schreef, Timoteüs naar Korinte had gestuurd, wellicht omdat hem vanuit Korinte verontrustende berichten hadden bereikt en hij zelf geen gelegenheid had naar Korinte te gaan maar het in ieder geval noodzakelijk vond iets van zich te laten horen (vgl. vers 18). Na Timoteüs' vertrek was hem dan informatie ter ore gekomen van en over de christelijke gemeente in Korinte die hem ertoe had genoopt een brief te schrijven (zie ook de Inleiding). Omdat hij Timoteüs hoogstwaarschijnlijk niet rechtstreeks en uitsluitend naar Korinte had gestuurd, maar misschien via Macedonië (vgl. Hand. 19:22), kon hij ervan uitgaan dat zijn brief de gemeente in Korinte eerder zou bereiken dan Timoteüs.
De man die Paulus naar Korinte had gestuurd, Timoteüs, was daar geen onbekende: hij had er, samen met Paulus en Silvanus (Silas), het evangelie verkondigd (zie 2 Kor. 1:19). Paulus noemt hem hier zijn 'geliefd en trouw kind' (vgl. 2 Tim. 1:2; zie ook Fil. 2:22), 'als gelovige' (letterlijk: 'in de Heer') wel te verstaan. Deze formulering wijst erop dat Timoteüs door Paulus tot het

christendom was bekeerd (vgl. verzen 14-15 en Filem. 10; Hand. 16:1 maakt hier geen melding van). Hij zou Paulus' belangrijkste medewerker worden, die hem gewoonlijk op diens zendingsreizen vergezelde. In maar liefst vier van Paulus' (echte) brieven wordt hij als mede-afzender genoemd (2 Kor. 1:1; Fil. 1:1; 1 Tess. 1:1; Filem. 1; zie verder Kol. 1:1; 2 Tess. 1:1).
Deze Timoteüs was dus door Paulus (via Macedonië?) naar Korinte gestuurd om de christenen aldaar de juiste christelijke levenswandel in herinnering te brengen, een levenswandel die Paulus eigen was en die hij ook 'overal elke gemeente' voorhield (vers 17slot). Met deze laatste woorden wil Paulus de Korintiërs eens te meer duidelijk maken dat zij als plaatselijke christelijke gemeenschap niet op zichzelf staan maar deel uitmaken van die wereldwijde christelijke kerk (vgl. 1:2; 7:17; 11:16; 14:33b-34a,36). Wat hij van de Korintiërs vraagt, is niet iets bijzonders: álle christenen in de gehele wereld past een dergelijke levenswandel!

In de verzen 18-21 spreekt Paulus vervolgens in eerste instantie over 'sommigen' in de gemeente van Korinte, die zich wel in het bijzonder tegen hem waren gaan verzetten. Zij hadden 'zich belangrijk gemaakt', oftewel: ze hadden minachting gekregen *voor Paulus* als apostel, blijkbaar wegens het feit dat Paulus maar niet kwam (ondanks eerder gedane toezeggingen?) en in de veronderstelling dat hij wel helemaal niet meer zou komen. Onbegrijpelijk was deze veronderstelling zeker niet, omdat Paulus kennelijk meer dan eens van plan was naar Korinte te reizen (vgl. 16:5-9) maar dit steeds moest uitstellen (vgl. ook 2 Kor. 1:12-24). Misschien had hij daarom ook alvast Timoteüs op weg naar Korinte gestuurd (vers 17), iets wat hij wel vaker deed wanneer hij zelf niet in staat was te gaan (zie 1 Tess. 2:17-3:5).
In zijn reactie merkt Paulus op dat hij 'wel degelijk spoedig' naar de Korintiërs toe zal komen (vers 19; zie ook 16:5-9; en vgl. Fil. 2:24), tenminste 'als de Heer het wil'. Deze laatste, vooral door Jakobus 4:15 beroemd geworden zinsnede (in het Latijn *Deo volente*) vinden we in vergelijkbare vorm reeds in de heidense literatuur van de Griekse en Romeinse wereld ('als God het wil', 'als de goden het willen'; zie bijv. Plato, *Phaedo* 80 D), en is via het Hellenistische Jodendom (zie bijv. Josephus, *Antiquitates Judaicae* 7,373) ook in het vroege christendom een veelvuldig gebruikte frase geworden. Erachter staat natuurlijk de gedachte van een door God (of de goden) geleide wereld. Of Paulus hier met 'de Heer' God of Jezus Christus bedoelt, is niet duidelijk. In ieder geval is het zo dat hij zijn reisplannen gewoonlijk onder dit voorbehoud (de wil van God/Jezus Christus) vermeldt: zie verder Romeinen 1:10; 15:32; 1 Korintiërs 16:7 (en vgl. Hand. 18:21).
Bij zijn komst in Korinte, zo vervolgt Paulus in vers 19b, zal hij 'geen acht slaan op de *woorden* van die opgeblazen lieden maar op hun *kracht*'. Het gaat er de apostel niet om, wat ze allemaal van zichzelf zeggen of vinden: ze menen dat ze 'er al zijn', ze voelen zich 'koningen' (verzen 7-8 en 10) en in hun 'wijsheid' kijken ze op anderen neer en kiezen andere voormannen dan de wat 'zielig'

overkomende Paulus. Op al deze pretenties van hen zal Paulus geen acht slaan. Het gaat hem om hun 'kracht': laten zij door hun daden zien dat ze een waarachtig christelijk leven lijden, een leven zoals Paulus dat voorstaat (vgl. vers 17), een leven waaruit de kracht van het evangelie werkelijk blijkt, een leven dat niet gekenmerkt wordt door ruzies en partijschappen maar door de Geest van God (vgl. 2:4-5; 3:1-4). Bij 'het koninkrijk van God', dat nu reeds in beperkte vorm aanwezig is en aan het eind der tijden in zijn volle glorie geopenbaard zal worden (vgl. Rom. 14:17 en 1 Kor. 6:9-10; 15:50; Gal. 5:21; 1 Tess. 2:12), horen immers geen 'woorden' maar hoort 'kracht' (vers 20).

In vers 21, aan het slot van de perikoop, wendt de apostel zich weer tot de gehele christelijke gemeenschap in Korinte. Kennelijk hadden 'die opgeblazen lieden' (vers 19) een kwalijke invloed op (grote delen van) de gemeente. Want Paulus stelt de Korintiërs voor de keuze: moet hij komen met 'een stok ... of met liefde en in een geest van zachtmoedigheid'? De 'stok' staat hier als beeld voor een harde en boze terechtwijzing, namelijk in het geval de Korintiërs niet naar hem luisteren (voor een 'stok' als middel tot tuchtiging, zie bijv. Ex. 21:20; 2 Sam. 7:14; Spr. 10:13; 22:15; Jes. 10:24 en ook Plato, *Leges* 3, 700 C; Plutarchus, *Moralia* 268 DE; 693 F). De 'liefde' en de 'geest van zachtmoedigheid' (vgl. Gal. 6:1) staan voor een vriendelijke houding, namelijk in het geval de Korintiërs wel te kennen geven naar Paulus te willen luisteren, hun fouten inzien en hun leven willen beteren (voor een dergelijke houding van 'zachtmoedigheid', vgl. Ef. 4:2; Kol. 3:12; 2 Tim. 2:25). Paulus laat de Korintiërs de keuze, waarbij hij natuurlijk hoopt dat 'de stok' niet nodig zal zijn.

De aantasting van de heiligheid van de gemeente door seksuele perversiteiten en rechtszaken

5:1-6:20

IN DE ALINEA voorafgaand aan hoofdstuk 5 riep Paulus de Korintiërs op om zijn voorbeeld te volgen en zo te leven als het christenen betaamt. Ook haalde hij uit naar het arrogante gedrag van 'sommigen' en liet hij de gemeente weten dat hij hoe dan ook wil dat ze hun leven beteren.
In de hoofdstukken 5 en 6 komen vervolgens een paar zaken aan de orde, die de apostel hier noemt om de Korintiërs duidelijk te maken dat het in hun gemeente bepaald nog niet 'christelijk' toegaat. Voor arrogantie en eigenroem is dan ook geen plaats. Integendeel: de heiligheid van de gemeente in Korinte loopt ernstig gevaar.

Een geval van incest in de gemeente

5 1 Zo is het mij zowaar ter ore gekomen dat er zich bij jullie een geval van
ontucht voordoet, zo erg als zelfs bij de heidenen niet voorkomt: iemand
heeft een verhouding met zijn stiefmoeder.
2 En jullie maar trots zijn! Hadden jullie niet beter een rouwkleed kunnen
aantrekken en ervoor kunnen zorgen dat degene die dit gedaan heeft, uit
jullie midden verwijderd zou worden?
3-4 Ík geef jullie hier over degene die zo iets ergs gedaan heeft, mijn oordeel.
Ook al ben ik dan lichamelijk afwezig, in de geest ben ik bij jullie aanwezig. Nu jullie en mijn geest dus samen zijn mét de kracht van onze Heer
Jezus, zeg ik jullie, als iemand die werkelijk aanwezig is, in de naam van
onze Heer Jezus:
5 Lever die man over aan de satan tot ondergang van zijn aards bestaan,
opdat zijn geest gered zal worden op de dag van de Heer.

DE EERSTE ZAAK die Paulus noemt, is een geval van ontucht: iemand binnen de gemeente van Korinte heeft een verhouding met zijn stiefmoeder (vers 1). In plaats dat de Korintiërs hierover in diepe rouw gedompeld waren en de betreffende persoon uit hun midden hadden verwijderd, bleven ze tot ergernis van Paulus met zichzelf zeer ingenomen (vers 2).
In de verzen 3-5 geeft de apostel aan wat hij vindt dat er moet gebeuren: over de man moet de banvloek worden uitgesproken, hij moet uit de gemeente worden gestoten; dan zal ook hij – immers een christen – op de dag van het oordeel het heil niet mislopen.

Direct in vers 1 noemt Paulus een kwestie die hem een doorn in het oog was en voor de Korintiërs allerminst reden was om te roemen. De apostel was een wel heel grof geval van ontucht binnen de christelijke gemeente van Korinte ter ore gekomen. Met de formulering 'zo is het mij zowaar ter ore gekomen' wil de apostel aangeven dat hij het gehoord heeft (vgl. 11:18 en 1:11) en dat hij zijn oren bijna niet kon geloven (in de vertaling weergegeven met het woord 'zowaar').
Voordat Paulus het bijzondere geval van ontucht in Korinte noemt, kwalificeert hij het als 'zo erg als zelfs bij de heidenen niet voorkomt'. Dit moet als een retorische overdrijving van de kant van Paulus worden opgevat: ongetwijfeld kwamen ook bij heidenen dergelijke excessen op seksueel gebied voor (zie onder). De zinsnede is dan ook vooral bedoeld de Korintiërs het verschrikkelijke van deze zaak te doen beseffen: 'zelfs bij de heidenen niet'. En daar komt bovendien nog bij dat de Korintiërs geen heidenen meer zijn, maar christenen en zich dus dienovereenkomstig moeten gedragen.
Het woord dat hier met 'ontucht' is weergegeven, *porneia*, betekent in de eerste plaats 'hoererij'. Binnen het heidendom werd dit, globaal gesproken, min of meer getolereerd, in het Jodendom werd het echter scherp veroordeeld. Althans in de literatuur; de dagelijkse praktijk was anders. Hoe dan ook, Joden en later ook christenen vielen de heidenen aan op hun 'lossere' seksuele moraal: heidenen lieten zich, volgens hen, maar al te graag in met 'hoererij' en vervolgens ook met alle mogelijke andere vormen van ontucht, seksuele uitspattingen en wat dies meer zij: zie bijvoorbeeld De Wijsheid van Salomo 14:12, 'Het begin van de ontucht is de gedachte aan afgoden'; 1 Henoch 10:9; Jubileeën 25:1; Romeinen 1:24-27; Kolossenzen 3:5, enzovoorts. Waarschuwingen tegen ontucht (en tegen afgodendienst) waren dan ook niet van de lucht (zie reeds Spr. 5:3; 6:26; 29:3; Sir. 23:23; 26:9; 41:17; en verder vooral Het Testament van Ruben 3:3; 4:6-6:4; Het Testament van Juda 15; 18:2). Ook in de brieven van Paulus komen we dergelijke waarschuwingen tegen ontucht, dat wil zeggen tegen elke vorm van onwettig, buiten-echtelijk geslachtsverkeer, met enige regelmaat tegen (1 Kor. 5:9-11; 6:9,13-18; 7:2; 10:8; 2 Kor. 12:21; Gal. 5:19; 1 Tess. 4:3). Wellicht heeft dit te maken met de heidense afkomst van de meeste leden van de door Paulus gestichte christelijke gemeenten.

Het geval van ontucht in Korinte, waarop Paulus hier doelt, beschrijft hij aan het slot van vers 1, overigens zonder 'man en paard' te noemen: om wie het precies gaat, zegt hij niet, een goed verstaander in Korinte zal ongetwijfeld aan dit 'halve woord' van de apostel genoeg gehad hebben. Het gaat om iemand die een verhouding heeft met zijn 'stiefmoeder' (letterlijk: '...met de vrouw van zijn vader'; niet bedoeld is zijn eigen moeder, maar de tweede [of derde...] vrouw van zijn vader). Of de man met haar getrouwd was, samenleefde dan wel een 'lossere' seksuele relatie had, blijft voor ons onduidelijk. Het werkwoord, dat hier vertaald is met 'een verhouding hebben met' (letterlijk: 'hebben') laat al

deze mogelijkheden toe. Ook over de vrouw (en de vader) komen wij niets te weten: is de vader misschien gestorven en is de zoon daarna getrouwd met zijn stiefmoeder? Of leeft de vader nog en is de vrouw weggelopen of gescheiden van hem en leeft ze nu samen met haar stiefzoon? We kunnen slechts met enige zekerheid constateren dat de vrouw hoogstwaarschijnlijk niet tot de christelijke gemeente behoorde en dus een heidense was: anders had Paulus ook wel haar kwalijke daad aan de kaak gesteld.
De 'zaak' zelf, getrouwd te zijn met of een seksuele relatie te hebben met je stiefmoeder, was in het oude Israël en in het latere Jodendom streng verboden: zie bijvoorbeeld Leviticus 18:8, 'Niemand mag gemeenschap hebben met de (tweede, derde...) vrouw van zijn vader...' (zie verder Lev. 20:11; Deut. 22:30 [23:1]; 27:20; Pseudo-Phocylides 179-180; Jubileeën 33:10; Josephus, *Antiquitates Judaicae* 3,274; Philo, *De specialibus legibus* 3,20-21; Mishna Sanhedrin 7:4; Mishna Kerithoth 1:1). De straf die hierop stond, was uitstoting uit de (Joodse) gemeenschap en in een aantal gevallen zelfs de dood. Het vergrijp was ook volgens het Romeinse recht strafbaar: zie bijvoorbeeld de Institutiones van Gaius 1:63. Niettemin kwamen zulke verhoudingen in het heidendom en het Jodendom voor – anders zouden ook die specifieke wetten niet gemaakt zijn! Zie bijvoorbeeld Diodorus Siculus, die in zijn boek over de geschiedenis van de 'wereld' beschrijft hoe ene Lyciscus prins Archagathus, zoon van de vorst van Syracuse, beschimpte wegens diens overspel met zijn stiefmoeder (20,33,5); vergelijk verder Artemidorus, *Oneirocritica* 4,20.

Dat iemand in de christelijke gemeente van Korinte een dergelijke relatie onderhield, zal ongetwijfeld te maken hebben gehad met een gevoelen van vrijheid, dat zo vele Korintiërs kenmerkte. Ze voelden zich als christenen vrije mensen, die konden doen en laten wat ze maar wilden, ook op seksueel gebied (zie bij 6:12). Paulus kan voor deze daad echter weinig waardering opbrengen. Integendeel! Hij verwijt de gehele gemeente dat ze zich zo boven alles en iedereen verheven voelen, dat ze deze misstand zonder problemen tolereren (vers 2a). De door Paulus gebruikte formulering maakt het mogelijk het zo op te vatten dat hij de Korintiërs verwijt dat ze zelfs prat gaan op deze schanddaad (vgl. ook vers 6a). Terwijl ze, volgens de apostel, juist hadden moeten 'treuren', 'een rouwkleed' hadden moeten 'aantrekken' (voor een houding van 'droefheid', 'rouw' over je eigen fouten of die van anderen, zie bijv. Num. 14:39-40; Ezra 10:6; 3 Ezra 8:69; 9:2; Het Testament van Ruben 1:10; 1 Clemens 2:6). Dat was de juiste houding geweest: een gemeenschappelijk gevoel van diepe droefheid en van uiterste nederigheid tegenover God. Een houding die vervolgens tot de 'verwijdering' van de desbetreffende persoon uit hun midden had moeten leiden (vers 2bc). Maar dit alles hadden de Korintiërs schromelijk nagelaten.

In de verzen 3-5 maakt Paulus de Korintiërs duidelijk wat hij vindt dat er moet gebeuren. Structuur en inhoud van deze verzen zijn echter verre van helder. De

drie verzen vormen eigenlijk één lange zin, waarbij het bijvoorbeeld niet altijd duidelijk is welke bepaling bij welk werkwoord hoort.
Wat in ieder geval wel duidelijk is, is dat Paulus wil onderstrepen dat hij, in tegenstelling tot de christenen in Korinte, al wel een ondubbelzinnig negatief oordeel heeft over de desbetreffende man. En dit oordeel geeft hij in en door middel van zijn brief ('hier') aan hen door. De brief 'vervangt' daarmee de schrijver, die, ook al is hij niet persoonlijk, lichamelijk, aanwezig, door middel van de brief met de geadresseerden communiceert. Dit motief komen we wel vaker in persoonlijke brieven uit die tijd tegen. Paulus zal, weliswaar 'lichamelijk afwezig' maar 'in de geest ... aanwezig' (vers 3; vgl. 2 Kor. 10:1,11; 13:2,10; en zie ook Kol. 2:5), als apostel met al zijn autoriteit en beslissingsbevoegdheid een oordeel vellen.
Dit oordeel is echter niet Paulus' persoonlijke mening: het is zijn oordeel 'in de naam van onze Heer Jezus' (vers 4). Met welk gedeelte uit de verzen 3-5 deze laatste zinsnede verbonden moet worden, is niet geheel duidelijk. De woorden 'in de naam van onze Heer Jezus' kunnen ook verbonden worden met 'degene die zo iets ergs gedaan heeft' (vers 3): dan zou Paulus bedoelen dat de dader zichzelf als een goed christen zag en meende dat een dergelijke daad paste bij de vrijheid die de christenen bij hun bekering ten deel was gevallen. Voorts kunnen de woorden verbonden worden met 'samen zijn' (vers 4): de gemeente zou dan samenkomen 'in de naam van onze Heer Jezus' (vgl. Mat. 18:20). Ten slotte kan de zinsnede verbonden worden met de handeling die in vers 5 wordt beschreven: de man zou dan overgeleverd moeten worden 'in de naam van onze Heer Jezus'. Het lijkt evenwel het meest waarschijnlijke dat de woorden horen bij het 'oordelen' van Paulus. Niet alleen de plaats van de bepaling in de zin maakt dit aannemelijk, ook vergelijkbare formuleringen als 'spreken/bevelen/vermanen in de naam van ...' (zie bijv. Hand. 9:27-28; 16:18; 1 Kor. 1:10; 2 Tess. 3:6; Jak. 5:10) doen vermoeden dat deze interpretatie de juiste is.
'Spreken in de naam van God/de Heer' was vanouds een kenmerk of eigenschap van een profeet (zie bijv. Jer. 20:9; Dan. 9:6; Jak. 5:10), maar ook Paulus en andere apostelen – immers ook boodschappers van God – konden spreken 'in de naam van God/de Heer/Jezus Christus'. En het is dan dus namens Jezus Christus dat Paulus zijn oordeel uitspreekt over de man die een relatie heeft met zijn stiefmoeder.
Het oordeel van de apostel wordt door de Korintiërs vernomen op het moment waarop de brief in de gemeente wordt voorgelezen, wanneer 'u en mijn geest ... samen zijn' (vers 4). Paulus zal dan immers 'in de geest' bij hen aanwezig zijn. Maar ook 'de kracht van onze Heer Jezus' zal er zijn. Ook bij deze zinsnede is het niet geheel duidelijk waarmee hij verbonden moet worden. Men zou deze woorden ook bij de handeling van vers 5 kunnen trekken: de dader zou dan overgeleverd moeten worden door de gemeente 'samen met de kracht van onze Heer Jezus'. Deze interpretatie is zeker mogelijk en lijkt gesteund te worden door papyrus-teksten waarin sprake is van (magische) handelingen die

door iemand verricht worden 'samen met', dat wil zeggen 'in samenwerking met' en 'met de hulp van' de een of andere godheid. Zo zou ook de uitbanning uit de gemeente 'met de hulp van onze Heer Jezus' kunnen plaatsvinden. Niettemin lijkt het iets meer voor de hand te liggen dat Paulus hier wil zeggen dat op het moment waarop zijn brief in de samenkomst van de gemeente wordt voorgelezen, de Korintiërs en hij ('zijn geest') samen zijn 'met de kracht van onze Heer Jezus'. Niet alleen de apostel zal erbij zijn, namelijk 'in de geest', via zijn brief, ook Jezus Christus zal aanwezig zijn, en wel via zijn 'kracht' (vgl. 2 Kor. 12:9). De aanwezigheid van Jezus, van zijn 'kracht', zal door allen ervaren worden. Dit sanctioneert hun samen-zijn maar ook de door Paulus beoogde actie tegen de man van de kant van de gemeente.

Wat Paulus vindt dat er moet gebeuren met de man die een relatie heeft met zijn stiefmoeder, lezen we ten slotte in vers 5. De Korintische christelijke gemeente moet 'die man' (voor deze formulering, vgl. bijv. Hand. 22:22; 1 Kor. 5:11; 2 Kor. 2:6-7) 'overleveren aan de satan', dat wil zeggen: uit de gemeente bannen en hem terugverwijzen naar 'de wereld' waar 'de satan' het voor het zeggen heeft (vgl. 2 Kor. 4:4). Was 'satan' – een Hebreeuws woord – oorspronkelijk het woord voor 'tegenstander', 'vijand' in het algemeen (zie bijv. 1 Sam. 29:4; 1 Kon. 11:14), in het Jodendom en vandaar ook in het christendom werd het de benaming van de tegenstander van God, de duivel. Zo vinden we het ook diverse keren bij Paulus: Romeinen 16:20; 1 Korintiërs 5:5; 7:5; 2 Korintiërs 2:11; 11:14; 12:7 en 1 Tessalonicenzen 2:18.
Aan deze satan en zijn rijk moet de desbetreffende man worden 'overgeleverd' (vgl. 1 Tim. 1:20, '...Hymenaeus en Alexander, die ik aan de satan heb overgeleverd, opdat ze afleren nog langer God te lasteren'). Weer vinden we in papyrus-teksten uit de eerste eeuwen van onze jaartelling min of meer vergelijkbare (magische) handelingen genoemd: zo wordt iemand bijvoorbeeld aan een demon 'overgeleverd' om hem ervan te weerhouden iets te doen. Misschien is het evenwel eerder een passage als Job 2:6 geweest, die Paulus' taalgebruik hier beïnvloed heeft: 'De Heer zei tegen de satan: Zie ik lever hem aan u over...' (vgl. Het Testament van Job 20:3, 'En toen leverde de Heer mij over in zijn handen om met mijn lichaam te doen wat hij wilde...'). In ieder geval betekent zo'n handeling van 'overleveren' dat de betreffende persoon in de macht van de demon, godheid of satan komt.
Paulus wil dus in de eerste plaats dat de man uit de gemeente wordt gestoten (vgl. Mat. 18:17 en teksten afkomstig van de Joodse Qumran-secte, waar verbanning uit de gemeenschap eveneens de straf was voor ernstige vergrijpen: zie bijv. 1 QS 2:15-17; 8:21-24). De man moet aan de satan worden overgedragen, waardoor hij in diens machtssfeer terechtkomt. De satan zal dan dus met de man kunnen doen wat hij wil. De macht die de satan door de actie van de gemeente in Korinte krijgt over de man, zal volgens Paulus vervolgens leiden tot diens 'ondergang'. Vergelijkbare uitdrukkingen (in bijv. Sir. 39:30; 2 Makk. 13:6;

De Sibyllijnse Orakels 3,327; 1 Tim. 6:9) maken duidelijk dat Paulus hierbij denkt aan de vernietiging, de dood van de man. Maar het gaat niet om zijn dood zonder meer, maar om de 'ondergang *van zijn aards bestaan*' (letterlijk: 'van zijn vlees'). Met andere woorden: de satan zal de man zodanig treffen, straffen, dat hij zijn aardse bestaan, zijn leven als mens op aarde zal verliezen; zijn door de zonde beheerste lichaam zal door de satan vernietigd worden.
De satan wordt vaak verantwoordelijk gesteld voor de ziektes en de dood van mensen (zie bijv. het boek Job en verder Wijsh. 2:24; Luc. 13:16; Joh. 8:44; 1 Kor. 12:7; Heb. 2:14 en wellicht ook 1 Tim. 1:20). Ook Paulus zelf beschouwt ziekte en dood als gevolgen van onbetamelijk gedrag (zie 1 Kor. 11:30). En zo gaat Paulus er hier dus van uit dat de verbanning van de man uit de christelijke gemeenschap en de overgave van hem aan de satan zal leiden – op kortere dan wel langere termijn – tot diens lichamelijke dood. Pogingen van exegeten om de woorden 'ondergang van het vlees' anders te duiden, als zou het hier bijvoorbeeld gaan om de beteugeling van 's mans aardse, seksuele driften, lijken niet geslaagd. Want waarom zou de satan ervoor zorgen dat de man zijn lusten zou gaan bedwingen en misschien wel tot inkeer zou komen?
Voor de apostel is daarmee echter nog niet alles gezegd. De man moet weliswaar uit de gemeenschap gestoten worden, hij zal weliswaar door de satan met de dood bestraft worden, hij blijft evenwel een gelovige, een christen, net zo goed als de mensen die op een onwaardige manier deelnemen aan 'de maaltijd van de Heer' in 1 Korintiërs 11:17-34. En dat houdt in dat hij te zijner tijd, bij het laatste oordeel, 'op de dag van de Heer' (zie bij 1:8), 'gered zal worden'. Hij, of letterlijk: 'zijn geest', dat wil zeggen: hij als christen, als de door God en Jezus Christus beheerste mens, de mens in zijn christelijke existentie, 'de innerlijke mens' (2 Kor. 4:16), zal toch aan het eind der tijden het heil deelachtig worden. Door de doodstraf hier en nu voor zijn schandalige gedrag, een straf die indirect het gevolg is van zijn uitstoting uit de gemeente, zal de man uiteindelijk voor de 'eeuwige dood' behoed worden. Dat is het – positieve – doel van de op gezag van Paulus door de gemeente uit te spreken banvloek over de man die op een wel heel grove wijze misbruik maakt van de hem bij zijn bekering geschonken christelijke vrijheid.

Slechtheid is als zuurdesem

5 6 Het is verkeerd dat jullie zo trots zijn. Jullie weten toch dat al een klein
beetje zuurdesem het hele deeg zuur maakt?
7 Doe de oude zuurdesem weg, opdat jullie nieuw deeg worden. Jullie zijn
immers óngezuurd brood, want ons paaslam is al geslacht: Christus.
8 Laten we dus feestvieren, niet met de oude zuurdesem, niet met de
zuurdesem van verdorvenheid en slechtheid, maar met het ongezuurde brood
van zuiverheid en waarachtigheid.

DAT DE MAN die een seksuele relatie had met zijn stiefmoeder, uit de gemeente verwijderd dient te worden (verzen 1-5), beargumenteert Paulus nog eens in deze drie verzen, aan de hand van het beeld van de zuurdesem. Net zoals zuurdesem het hele deeg 'zuur maakt' en dus verontreinigt, zo vormt een dergelijk geval van ontucht een bedreiging voor de heiligheid van de gehele gemeente (vers 6). In vers 7 pleit Paulus er dus eens te meer voor om 'de oude zuurdesem', dat wil zeggen: de boosdoener, uit de gemeente 'weg te doen' en als Korintische christenen 'nieuw deeg' te worden, dat wil zeggen: zuiver te worden, zonder enige smet. Maar, zo vervolgt de apostel, wat ze moeten worden, zijn ze eigenlijk al: ze zijn al 'nieuw deeg' zonder zuurdesem, oftewel 'ongezuurd brood'. Het is voor de christenen immers als het ware het feest van de ongezuurde broden, want het slachten van het paaslam, dat altijd aan dit (Joodse) feest voorafgaat, is met de dood van Jezus Christus al gebeurd.
Ten slotte roept Paulus de Korintiërs op om dit feest dan ook te vieren, dat wil zeggen: om een leven te leiden dat bij de christenen past, in zuiverheid en waarachtigheid (vers 8).

In de vorige perikoop heeft Paulus zijn oordeel aan de Korintiërs doorgegeven over de man die een verhouding had met zijn stiefmoeder. In dat verband had hij de christelijke gemeenschap in Korinte ervan beticht dat ze trots waren en wellicht ook prat gingen op deze daad (vers 2). In vers 6a herhaalt hij dit verwijt: 'Het is verkeerd (letterlijk: '...niet fraai'; vgl. Gen. 2:18; Spr. 17:26; 18:5; 20:23; 24:23; 25:27; Judit 10:19; Mat. 15:26, enz.) dat jullie zo trots zijn'.
Vervolgens gebruikt Paulus een beeld uit het dagelijkse leven. Hij leidt het in op de hem bekende wijze: 'Jullie weten toch...' (zie bij 3:16). Met dit beeld wil de apostel de Korintiërs duidelijk maken dat een geval van ontucht in de gemeente een gevaar vormt voor de gehele christelijke gemeenschap: de heiligheid van de gemeenschap (vgl. 3:16-17) zal er namelijk ernstig door worden aangetast en dat is uiteraard niet te tolereren.
Het beeld dat Paulus hierbij als illustratie geeft, is dat van de werking van de zuurdesem (vgl. Gal. 5:9). 'Zuurdeeg' of 'zuurdesem' was oud, verzuurd deeg, dat in een kleine hoeveelheid door het goede, verse deeg werd gedaan om het baksel luchtiger en lichter te maken, vergelijkbaar met gist in onze cultuur. Een beetje zuurdeeg was daarvoor al voldoende (vgl. Mat. 13:33; Luc. 13:21). Maar zuurdesem had niet alleen deze, bij het bakken, positieve eigenschap. Zuurdesem zorgde er in eerste instantie voor dat het deeg 'verzuurde': door de zuurdesem raakte het deeg, tenzij het meteen gebakken (en gegeten) werd, vrij snel bedorven. En het is deze verzurende en verontreinigende werking van de zuurdesem, die Paulus in dit vers wil benadrukken. Plutarchus beschrijft deze eigenschap van zuurdesem als volgt: 'De zuurdesem ontstaat door een proces van bederf en doet op zijn beurt weer het deeg bederven waarmee hij gemengd wordt. Want het deeg wordt er slap van en krachteloos en het hele proces van

verzuring schijnt niets dan verrotting te zijn. In ieder geval is het zo dat dit proces, als het te ver doorgaat, het meel geheel doet verzuren en bederven' (*Moralia* 289 F; vgl. 659 B).

Volgens de Joodse wet moesten Israëlieten en Joden eens per jaar hun huizen grondig van de zuurdesem reinigen, namelijk aan het begin van het 'feest van de ongezuurde broden', het feest dat direct op het 'Paasfeest' volgt en eigenlijk samen met het 'Paasfeest' één groot feest vormt (zie Ex. 12:14-20). Nadat al de oude zuurdesem uit de huizen verwijderd was, moesten ze zeven dagen lang brood zonder zuurdesem bakken en eten (de 'ongezuurde broden', de zogeheten 'matses'). Pas dan mocht er weer zuurdesem 'gemaakt' worden en met het deeg vermengd worden.

Op deze gebruiken zinspeelt Paulus in vers 7, wanneer hij de christelijke gemeente van Korinte tot actie wil bewegen. Allereerst roept hij de Korintiërs op om 'de oude zuurdesem' weg te doen (vgl. Ex. 12:15, '...jullie moeten de zuurdesem uit uw huizen verwijderen'). De apostel doelt hier natuurlijk op de door hem beoogde verwijdering uit de gemeente van de man die een relatie had met zijn stiefmoeder. Alleen zo kunnen de Korintische christenen 'nieuw deeg' worden, deeg zonder die oude zuurdesem. Oftewel: met de verwijdering van de boosdoener uit hun midden zal de gemeente weer 'heilig' zijn, zal de christelijke gemeenschap in Korinte weer zijn wat ze behoort te zijn. Dan zullen de Korintiërs dus weer zijn wat ze bij hun bekering al waren geworden: christenen die leven zoals God het wil, of – om bij het beeld van de zuurdesem te blijven – 'ongezuurd brood', brood dat van nieuw, vers deeg is gemaakt en geen (oude) zuurdesem bevat. Als christenen zijn ze immers 'gerechtvaardigd, geheiligd, verlost' (zie 1:30) en hebben ze de zonde ver achter zich gelaten.

Dat de christenen (in Korinte) als het ware al 'ongezuurd brood' zijn, brood dat bij de Joden op het feest van de ongezuurde broden direct ná het Joodse Paasfeest wordt gegeten, beargumenteert Paulus door middel van een verwijzing naar de dood van Jezus Christus: 'want ons paaslam is al geslacht: Christus'. Net zoals op het Joodse Paasfeest de paaslammeren worden geslacht om de verlossing van het volk Israël bij de uittocht uit Egypte te vieren (Ex. 12:21; Deut. 16:2,5-6; 3 Ezra 1:1; 7:12; Mar. 14:12; Luc. 22:7), is ook bij de eschatologische verlossing een lam geslacht, Jezus Christus. Paulus, die deze vroeg-christelijke traditie (vgl. ook Joh. 1:29,36; 1 Petr. 1:19; Op. 5:6,9,12; 12:11) kende, gebruikt dit beeld op deze plaats om te laten zien dat de christenen nu dus als het ware leven in de tijd van het feest van de ongezuurde broden. De tekst geeft geen uitsluitsel of en zo ja, hoe Paulus de dood van Jezus precies dateert (bijv. op de dag en het uur waarop in de tempel de lammeren werden geslacht, dus op de middag voorafgaande aan de avond van het Paasfeest [zo Joh.], of op de eerste dag van het feest van de ongezuurde broden, dus na de avond van het Paasfeest [zo Mat., Mar. en Luc.]). Paulus wil de Korintiërs slechts duidelijk maken dat zij als 'ongezuurd brood' kunnen en moeten leven omdat 'ons' paaslam al is geslacht. Het feest van de ongezuurde broden is daarmee voor de christenen dus aangebroken.

In vers 8 verschuift het beeld van de zuurdesem enigszins. De apostel sluit nauw aan bij de verzen 6 en 7a en wil hier een conclusie trekken voor het juiste leven van de christenen in het algemeen. De gedachte dat de boosdoener als het ware 'de zuurdesem' is en de Korintiërs 'nieuw deeg' of 'ongezuurd brood', laat hij los. Hij maakt deze aan het Joodse feest ontleende begrippen nu algemener: hij past ze niet langer toe op bepaalde personen maar verbindt ze met algemene deugden en ondeugden, die het leven van mensen kunnen beheersen. En daarbij maakt hij tevens gebruik van de in het voorafgaande vers reeds genoemde begrippen 'oud' ('de oude zuurdesem') en 'nieuw' ('nieuw deeg'): het 'oude' kenmerkt immers ook de situatie van de niet-christelijke mens, terwijl het 'nieuwe' die van de christen kenmerkt (vgl. Rom. 6:6; 7:6; en zie ook Ef. 4:22; Kol. 3:9; en in verband met het beeld van de zuurdesem: Ignatius, *Brief aan de gemeente in Magnesia* 10:2; Justinus, *Dialoog met de Jood Trypho* 14:2-3).
Dit alles leidt ertoe dat Paulus de Korintiërs kan oproepen om samen met alle christenen het feest (van de ongezuurde broden) te vieren ('Laten we dus feestvieren ...'; vgl. Ex. 12:14), dat wil zeggen: zo te leven zoals het christenen betaamt. 'Verdorvenheid en slechtheid' passen daarbij niet, ze zijn als het ware 'de oude zuurdesem' en zijn de kenmerken van de heidenen, de zondaars (zie Rom. 1:29). Christenen behoren zich te laten leiden door 'zuiverheid en waarachtigheid', deugden die voor hen 'het ongezuurde brood' zijn, dat bij het feest (van de ongezuurde broden), het leven van de christenen, thuishoort.

Verwijder de boosdoener uit jullie midden!

5

9 In mijn brief heb ik jullie geschreven dat jullie niet moeten omgaan met
mensen die onzedelijk leven.
10 Ik bedoelde daarmee niet de onzedelijke mensen van deze wereld in het
algemeen, of de mensen die anderen oplichten en hen van hun bezittingen
beroven, of afgodendienaars. Want dan hadden jullie uit de wereld moeten
vertrekken!
11 Nee, ik bedoelde toen ik jullie schreef, dat jullie niet moeten omgaan met
een geloofsgenoot die onzedelijk leeft, of een oplichter is, of een afgoden-
dienaar is, of van anderen kwaadspreekt, of een dronkaard is, of anderen
van hun bezittingen berooft, en dat jullie dan ook niet met zo iemand samen
moeten eten.
12 Want het is toch niet m'n taak een oordeel te vellen over de mensen búiten
onze gemeenschap? Júllie zijn het toch die over de mensen bínnen de
gemeenschap een oordeel vellen?
13 Over de mensen búiten onze gemeenschap zal God een oordeel vellen.
Verwijder de boosdoener uit jullie midden!

IN DEZE PASSAGE verwijst Paulus naar een eerdere brief die hij aan de Korintiërs geschreven had. In deze, ons niet overgeleverde brief had hij kennelijk de christenen in Korinte al gewaarschuwd niet om te gaan met geloofsgenoten die een verkeerd leven leidden. Misschien had Paulus zich in die brief niet helder genoeg uitgedrukt en hadden de Korintiërs zijn woorden niet goed begrepen. Paulus vindt het in ieder geval nodig om wat hij toen bedoelde, hier nader toe te lichten (verzen 9-11). De apostel had het niet gehad over 'zondaars' búiten de christelijke gemeenschap - over hen oordeelt God immers -, maar over 'zondaars' bínnen de kring van christenen - en over hén mag en moet de christelijke gemeenschap een oordeel vellen. Dat betekent in het onderhavige geval van incest (zie vers 1) dat de Korintiërs de boosdoener uit de gemeente moeten stoten (verzen 12-13).

Paulus wil zijn opvatting dat de man die een seksuele relatie had met zijn stiefmoeder, uit de gemeente gebannen moet worden, kracht bijzetten. Zo verwijst hij naar een eerdere brief die hij aan de Korintiërs had geschreven (vers 1; ook elders bij Paulus vinden we verwijzingen naar eerdere brieven: 2 Kor. 2:3-4,9; 7:8,12; zie verder de Inleiding). Hij had hun toen geschreven dat ze niet moesten 'omgaan met mensen die onzedelijk leven'. Immers: waar je mee omgaat, word je mee besmet! (vgl. Hos. 7:8; Sir. 13:1; Philo, *De vita Mosis* 1,278).
Wat de reactie van de Korintiërs op dit schrijven van Paulus is geweest, weten we niet. Waarschijnlijk hadden ze Paulus' woorden als onuitvoerbaar van de hand gewezen: hoe kun je de omgang met 'slechte' mensen geheel en al vermijden? De stad Korinte was immers vol mensen die het op zedelijk en ander gebied niet zo nauw namen! En zo hadden ze de vermaning van Paulus in de wind geslagen en was het niet in hun hoofden opgekomen de boosdoener in hun eigen kring uit de gemeenschap te stoten, temeer daar ze zelf prat gingen op hun christelijke vrijheid en meenden - ook op seksueel gebied - te kunnen en te mogen doen wat ze maar wilden (zie verder bij 6:12).
Paulus vindt het in de volgende verzen noodzakelijk zichzelf te corrigeren en de Korintiërs zijn precieze bedoelingen duidelijk te maken. Met 'mensen die onzedelijk leven' (vers 9) had hij niet bedoeld 'de onzedelijke mensen van deze wereld in het algemeen' (vers 10). Er zijn nu eenmaal in 'deze wereld' (zie bij 1:20) onzedelijke mensen. Net zo goed als er mensen zijn 'die anderen oplichten en hen van hun bezittingen beroven' of mensen die 'afgodendienaars' zijn (vers 10). Alle heidenen waren immers, volgens Joden en christenen, 'afgodendienaars' en velen van hen hadden op seksueel gebied een nogal 'losse' moraal (zie bij vers 1). En bij afgodendienst en ontucht hoorde in de ogen van Joden en christenen ook 'hebzucht' (vgl. 3 Baruch 8:5; Ef. 5:5; Kol. 3:5; Didache 5:1; De Brief van Barnabas 20:1): het 'oplichten' van anderen en 'hen van hun bezittingen beroven' (letterlijk: 'de hebzuchtigen en rovers'; dit was een min of meer vaste combinatie van begrippen: zie bijv. Xenophon, *Memorabilia* 3,1,6; *Cyropaedia* 1,6,27; Plutarchus, *Galba* 6,2 [*Vitae* 1055 C]; Philo, *De agricultura*

83; *De decalogo* 171; *De specialibus legibus* 1, 204; 3,158; Didache 2:6; 5:1; De Brief van Barnabas 20:1).
Als je al deze mensen zou moeten vermijden, zou je natuurlijk – dat geeft Paulus de Korintiërs grif toe – 'uit de wereld moeten vertrekken' (vers 11). Met deze van huis uit Joodse zegswijze (vgl. Paraleipomena van Jeremia 4:10; zie verder Het Testament van Abraham 1:7; 2 Clemens 5:1; 8:3; De Handelingen van Paulus en Thecla 6; De Openbaring van Petrus 2:5; de Grieken gebruikten de parallelle formulering 'uit het lichaam/uit het leven vertrekken') geeft Paulus op eufemistische wijze aan dat, wil je elke omgang met slechte mensen vermijden, sterven de enige oplossing is. Zolang je in deze wereld leeft, ontkom je er niet aan met 'zondaars' om te gaan: je komt hen immers overal tegen!
Dit bedoelde Paulus dan ook niet, toen hij de Korintiërs schreef dat zij niet moesten omgaan met 'mensen die onzedelijk leven'. Hij haast zich om nu te zeggen wat hij werkelijk bedoelde: 'Nee, ik bedoelde toen ik jullie schreef...' (vers 11). Met deze inleidende woorden (letterlijk: 'Maar nu heb ik jullie geschreven') wil Paulus niet zeggen dat wat hij 'nu', in de huidige brief, gaat schrijven iets anders is dan wat hij in zijn vorige brief heeft geschreven: we hebben met de formulering '...heb ik geschreven' niet te maken met een zogenaamde 'Aoristus van de briefstijl', zoals bijvoorbeeld in 9:15; Romeinen 15:15; Galaten 6:11; Filemon 19,21 (zie bij 4:17). Paulus zegt dus niet: 'Ik heb jullie toen dit geschreven, maar nu schrijf ik jullie dat...' De zinsnede aan het begin van vers 11 laat zien dat wat volgt de werkelijke bedoeling van Paulus' woorden in zijn eerdere brief was (vers 9), *in tegenstelling tot* wat de Korintiërs erin hadden gelezen, namelijk een algeheel verbod om met zondaars om te gaan (vers 10). De woorden 'Maar nu...' worden wel vaker gebruikt om de ware stand van zaken in te leiden nadat in het voorafgaande een onjuiste situatie is geschetst: zie bijvoorbeeld Lucas 19:42; Johannes 8:40; 9:41; 18:36; 1 Korintiërs 7:14; 12:18; 15:20; Hebreeërs 8:6; 9:26; 11:16; Jakobus 4:16.
En wat Paulus precies bedoeld had, maakt hij de Korintiërs in de rest van vers 11 duidelijk: elke omgang vermijden met *een geloofsgenoot* 'die onzedelijk leeft, of een oplichter is, of een afgodendienaar is, of van anderen kwaadspreekt, of een dronkaard is, of anderen van hun bezittingen berooft'. De christelijke gemeenschap is immers 'heilig' (3:16-17) en een dergelijke 'geloofsgenoot' (letterlijk: 'iemand die zich "broeder" laat noemen') moet daarom uit de gemeenschap geweerd worden.
Ten opzichte van vers 10 heeft Paulus de lijst van typen zondaars hier nog uitgebreid met de 'kwaadspreker' (vgl. bijv. Spr. 23:8; 25:24; 26:21; 27:15) en de 'dronkaard' (vgl. bijv. Spr. 23:21; 26:9; Sir. 19:1; 26:8; 4 Makk. 2:7; Pastor Hermae, Similitudo 6,5,5). De apostel denkt bij dit alles niet aan zonden die zich in het bijzonder in (de christelijke gemeenschap van) Korinte zouden kunnen voordoen. We hebben hier te maken met een van de talloze voorbeelden van opsommingen van ondeugden of zonden, zogeheten 'Lasterkataloge'. Zulke lijsten komen we in de heidense, Joodse en vroeg-christelijke literatuur veelvuldig

tegen. Ze konden voor verschillende doeleinden worden gebruikt, bijvoorbeeld om mensen ervan te weerhouden het verkeerde pad op te gaan of om andere mensen of groepen mensen te diskwalificeren. Het ging daarbij nooit om een precieze kwalificering maar om een min of meer grove kenschets van mogelijke ondeugden. Fraaie voorbeelden vinden we onder meer in Plutarchus, *Moralia* 468 B; Epictetus, *Dissertationes* 2,16,45; 3,2,3.14; De Wijsheid van Salomo 14:25-26; 1 Henoch 91:6-7; 3 Baruch 8:5; De Sibyllijnse Orakels 2:254-283; 3:36-45; Assumptio Mosis 7; Philo, *De sacrificiis Abelis et Caini* 32; *De confusione linguarum* 47-48; en in het Nieuwe Testament bijvoorbeeld in Marcus 7:21-22; Romeinen 1:29-31; 13:13; 1 Korintiërs 6:9-10; 2 Korintiërs 12:20-21; Galaten 5:19-21; Efeziërs 5:3-5; Kolossenzen 3:5,8; 1 Timoteüs 1:9-10; 2 Timoteüs 3:2-5; 1 Petrus 4:3; Openbaring 21:8; 22:15.
Wanneer een mede-christen er dergelijke kwalijke praktijken op na houdt, moet men hem mijden, zo laat Paulus de Korintiërs weten. Men moet 'ook niet met zo iemand samen ... eten' (vers 11). Paulus heeft hier niet specifiek de maaltijd van de Heer, het 'avondmaal', op het oog. Het gaat hem erom dat de christenen in Korinte elke gezamenlijke maaltijd met zo'n geloofsgenoot uit de weg gaan. Want veel meer dan bij ons, in onze cultuur, onderstreepte in die tijd, in die cultuur, een maaltijd de hechte band tussen de deelnemers: een maaltijd was een teken van solidariteit tussen degenen die eraan deelnamen. En samen eten met zondaars of andersdenkenden was dan ook laakbaar en werd als een zeer schandelijke vorm van omgang met hen gezien (vgl. Gen. 43:32; 2 Sam. 12:17; Jozef en Asenath 7:1; en Luc. 15:2; Hand. 11:3; Gal. 2:12).
Paulus wijst dus iedere omgang met zulke geloofsgenoten af en een gezamenlijke maaltijd met dergelijke figuren is uiteraard helemaal uit den boze.

Dat het de apostel in zijn eerdere brief niet om 'onzedelijke mensen' (en andere zondaars) in het algemeen ging, maar om *geloofsgenoten* die onzedelijk leefden, beargumenteert hij nog eens in de verzen 12-13. Hij wijst er allereerst op dat het niet aan hem is, net zo min overigens als het aan andere christenen is, een oordeel uit te spreken over 'de mensen *buiten* onze gemeenschap', de niet-christenen (vers 12a; letterlijk: 'de mensen buiten'; vgl. 1 Tess. 4:12; Kol. 4:5; 1 Tim. 3:7; en zie ook Sir., proloog; 2 Makk. 1:16). Of een niet-christen onzedelijk leeft of een oplichter is, enzovoort, is niet aan christenen om te beoordelen, laat staan dat zij hen daarvoor ter verantwoording moeten roepen of hen daarvoor moeten straffen. Hoe zij leven, is hún zaak. Maar, zo voegt Paulus eraan toe, ook al kunnen en mogen ze dan niet veroordeeld worden door de christenen, geoordeeld worden zullen ze: 'over de mensen búiten onze gemeenschap zal God een oordeel vellen' (vers 13a).
Paulus is ervan overtuigd dat aan het eind der tijden God de heidenen, ofwel de goddelozen, zal oordelen, dat wil zeggen: zal *ver*oordelen en straffen. Daarentegen zijn de christenen tot het heil voorbestemd (Rom. 9:22-23; 1 Kor. 11:31-32; 1 Tess. 5:9), zij zullen op de dag van het oordeel 'voor de toorn van

God behoed worden' (Rom. 5:9; 1 Kor. 1:8; 1 Tess. 1:10). De mensheid is daarmee dus in tweeën gedeeld: de goeden zullen het heil beërven, de slechten zullen ten onder gaan – een gedachte die Paulus met het vroege christendom van het Jodendom (in het bijzonder van de Joodse apocalyptiek, dat wil zeggen: van Joodse opvattingen over het einde der tijden) had overgenomen. Ook in Joodse geschriften als 4 Ezra, 1 Henoch en 2 Baruch vinden we zulke denkbeelden, waarbij dan de slechten de heidenen zijn en de goeden het volk Israël. In de vroeg-christelijke traditie zijn de goeden uiteraard de christenen geworden en de slechten staan dan voor allen die het evangelie van Jezus Christus niet aannemen. De christenen past daarom een oordeel over de heidenen niet: *God* zal hen oordelen. Maar, zo meent Paulus, 'jullie', namelijk 'jullie *als christenen*', mogen wel 'over de mensen *binnen* de gemeenschap een oordeel vellen' (vers 12b). Christenen mogen elkaar wel beoordelen, aldus Paulus. En waartoe dat in het onderhavige geval van incest zou moeten leiden, vat de apostel aan het slot van het hoofdstuk nog eens krachtig samen: 'Verwijder de boosdoener uit jullie midden!' (vers 13b). Met een uit het boek Deuteronomium bekende zinsnede (zie Deut. 17:7; 19:19; 21:21; 22:24; 24:7; Paulus citeert hier de Septuaginta, de oude Griekse vertaling van de Hebreeuwse bijbel, waarbij hij de tweede persoon enkelvoud omzet in een tweede persoon meervoud) maakt de apostel duidelijk wat hij van de Korintiërs verwacht. Zij moeten de man die een seksuele relatie had met zijn stiefmoeder uit de gemeenschap stoten en zo elke omgang met hem vermijden. Alleen zo zal de christelijke gemeenschap zuiver en heilig blijven en zal de boosdoener zijn straf op aarde niet ontlopen maar aan het eind der tijden toch het heil, dat hem als christen toekomt, deelachtig worden.

Een rechtszaak die wordt uitgevochten voor heidense rechters

6 1 Hoe durft er van jullie iemand, die een geschil heeft met een ander, zijn
recht te zoeken bij de onrechtvaardigen en niet bij de heiligen?
2 Weten jullie dan niet dat de heiligen de wereld zullen oordelen? En als in
jullie midden het oordeel over de wereld geveld wordt, zijn jullie dan
ongeschikt om rechtbanken te vormen die zich met heel eenvoudige zaken
bezighouden?
3 Jullie weten toch dat we engelen zullen oordelen? En zouden we dan soms
niet mogen oordelen over zaken die met ons leven hier op aarde te maken
hebben?
4 Jullie hébben dus rechtbanken die zich met aardse zaken bezighouden.
Waarom vragen jullie dan aan hen om als rechters op te treden die in de
gemeenschap gelden als mensen die veracht zijn?
5 Ik zeg jullie dit om jullie beschaamd te maken. Is er werkelijk bij jullie
niemand zo wijs dat hij uitspraak zal kunnen doen in dit geschil tussen de
ene broeder en de andere?

6 Waarom zoekt de ene broeder tegenover de andere broeder dan zijn recht en doet hij dat bij ongelovigen?

IN HET GEVAL van ontucht in de christelijke gemeente van Korinte (hoofdstuk 5) had Paulus de Korintiërs verweten dat zij geen oordeel hadden geveld over de betreffende persoon. Dit brengt hem op een tweede kwestie om de Korintiërs te doen beseffen dat het in hun gemeente bepaald nog niet 'christelijk' toegaat. Hem is kennelijk ter ore gekomen, misschien via de 'huisgenoten van Chloë' (zie 1:11), dat er in de gemeente van Korinte 'iemand' een rechtszaak was begonnen tegen een geloofsgenoot en dat hij *heidenen*, niet-christenen dus, had gevraagd hierbij als rechters op te treden. Weer weigerden de Korintiërs kennelijk zelf hun problemen op te lossen. Wat de inhoud van het geschil was, weten we niet. Het meest waarschijnlijk lijkt het dat iemand zich door een ander financieel benadeeld voelde en nu bij een rechter zijn recht probeerde te halen. We moeten niet vergeten dat er in Korinte ook enkele gemeenteleden waren die tot de hogere lagen van de samenleving behoorden, allerhande bezittingen hadden, financiële transacties afsloten en dus ook slachtoffer konden worden van mensen, ook geloofsgenoten, die het met de wetten wat minder nauw namen.
Hoe dit ook zij, voor Paulus is niet de inhoud van het conflict belangrijk maar het feit dat de betreffende persoon zijn recht zoekt bij *heidense* rechters en niet de zaak in en door de christelijke gemeenschap laat beslechten (vers 1). In twee, deels parallelle zinnetjes wijst Paulus er allereerst op dat de christenen, dus ook die in Korinte, de bevoegdheid en bekwaamheid hebben om in dit soort kwesties als rechters op te treden: als christenen aan het einde der tijden de wereld en een bepaalde groep engelen zullen oordelen, dan zullen ze toch zeker een uitspraak mogen en kunnen doen in aardse, menselijke geschillen! (verzen 2-3; vgl. ook 5:12).
In de verzen 4-6 houdt Paulus de Korintiërs nogmaals voor hoe dwaas de actie van de betreffende geloofsgenoot is. Christenen mogen en kunnen als rechters optreden, er is in de gemeente heus wel iemand zo wijs dat hij een oordeel kan vellen (vers 5): waarom vraagt men dan *heidenen* om als rechters op te treden? (verzen 4 en 6).
Kortom: de Korintiërs zouden zich moeten schamen (vers 5a); ze zouden hun 'vuile was' niet buiten moeten hangen maar conflicten binnen de gemeenschap zelf moeten oplossen.

Direct aan het begin van deze perikoop noemt Paulus een volgend geval van een laakbare handelwijze van één van de christenen in Korinte. Er is daar kennelijk iemand die 'een geschil heeft' (letterlijk: 'een zaak heeft'; vgl. bijv. Xenophon, *Memorabilia* 2,9,1) met 'een ander', dat wil zeggen: met een geloofsgenoot, een mede-christen dus (voor dit gebruik van 'een ander', vgl. 10:24; 14:17). En deze persoon, die zich dus door die ander benadeeld voelt, heeft het in zijn hoofd gehaald ('durft') zijn recht te zoeken bij 'de onrechtvaardigen' (vers 1). Met de

term 'de onrechtvaardigen' bedoelt Paulus hier niet zozeer mensen of rechters in het algemeen die onrechtvaardig zijn en handelen maar doelt hij op de heidenen: onrechtvaardigheid is immers een van de kenmerken van de heidenen (zie Rom. 1:18,29; 2:8).
Dat is het juist wat de apostel de Korintiërs verwijt: dat één van hen zijn recht zoekt bij heidense rechters en niet bij 'de heiligen' (zie bij 1:2), bij geloofsgenoten dus binnen de christelijke gemeente zelf. Niet dat er binnen de christelijke gemeente rechtbanken bestonden. De apostel bedoelt hier te zeggen dat de betreffende christen in Korinte aan één of meer belangrijke en verstandige medechristenen had moeten vragen om als rechters te willen fungeren en een oordeel te willen uitspreken in het onderhavige geval. Om dit aan mensen buiten de christelijke gemeenschap te vragen, aan mensen die al dan niet aan bestaande rechtbanken verbonden waren, was, naar de mening van Paulus, niet de goede weg. De apostel pleit ervoor dat de nog prille christelijke gemeenschap in Korinte haar 'zaken' zo veel mogelijk zelf regelt.
Om zijn visie kracht bij te zetten wijst Paulus de Korintiërs op twee dingen die zij als christenen zouden moeten weten ('Weten jullie dan niet...?' in vers 2 en 'Jullie weten toch...?' in vers 3; zie bij 3:16). In de eerste plaats weten ze of behoren ze te weten dat 'de heiligen de wereld zullen oordelen' (vers 2). Hiermee verwoordt de apostel een bekende Joodse en vroeg-christelijke gedachte, volgens welke de uitverkorenen, de rechtvaardigen, aan het einde der tijden de andere mensen zullen oordelen en veroordelen: zo zullen de vromen zich kunnen 'wreken' op degenen die hun tijdens hun leven onrecht hebben aangedaan. Deze gedachte vinden we bijvoorbeeld in De Wijsheid van Salomo 3:8, 'Zij (= de rechtvaardigen) zullen de volkeren oordelen en over de natiën heersen, en de Heer zal hun koning zijn tot in eeuwigheid' (zie verder Dan. 7:22; 1 QpHab 5:4; 1 Henoch 38:5; 48:9; 90:19; 91:12; 92:4; 95:3,7; 96:1; 98:12; Mat. 19:28; Op. 20:4). En aangezien in het christendom de christenen de uitverkorenen en de rechtvaardigen zijn, zullen zij te zijner tijd deze rol vervullen. Natuurlijk is het uiteindelijk God die de wereld zal oordelen en veroordelen (zie bijv. Rom. 3:6). Maar de christenen zullen, zo is de gedachte, bij dit oordeel een belangrijke rol spelen: het oordeel over de wereld zal geveld worden 'in hun midden' (vers 2b), dat wil zeggen: 'door' hen en 'ten overstaan van' hen (voor deze formulering, vgl. Pseudo-Heraclitus, *Epistula* 4,1, 'Ik zal geoordeeld worden door een goddeloze *temidden van* goddelozen').
In de tweede plaats wijst Paulus de Korintiërs erop dat de christenen te zijner tijd ook 'engelen zullen oordelen' (vers 3a). Omdat 'oordelen' hier zeker niet neutraal is maar net als in vers 2 negatief is en dus voor '*ver*oordelen' staat, zal Paulus bij dit toekomstig oordeel over 'engelen' hoogstwaarschijnlijk niet aan alle engelen in het algemeen gedacht hebben maar aan een bepaalde groep engelen, de zogeheten 'gevallen engelen'. In de Joodse en later ook in de vroeg-christelijke traditie waren 'de zonen van God' die volgens Genesis 6:1-4 vanuit de hemel naar de aarde waren gekomen, gemeenschap hadden gehad met 'de dochters van

de mensen' en reuzen hadden verwekt, een groep slechte, van God afvallige engelen. Dezen zouden na hun schanddaad gevangen genomen zijn en in donkere kerkers vastgehouden worden in afwachting van hun definitieve veroordeling en straf door God. Zie bijvoorbeeld Jubileeën 5:1-6; 10:5,7,11; 1 Henoch 6-19; 21; 54:5-6; 64-69; 90:24; 2 Henoch 7; 2 Baruch 56:10-13; 2 Petrus 2:4; Judas 6. Ook dit oordeel over de gevallen engelen zal, volgens Paulus, door de christenen aan het eind der tijden geveld worden: zij mogen en zullen, als de uitverkorenen van God, voor en namens God het oordeel over deze engelen uitspreken.
Maar als de christenen de wereld en zelfs een groep engelen zullen oordelen, zo is de redenering van Paulus, zouden ze 'dan ongeschikt zijn om rechtbanken te vormen die zich met heel eenvoudige zaken bezighouden' (vers 2c)? Mogen ze dan soms niet 'oordelen over zaken die met ons leven hier op aarde te maken hebben' (vers 3b)? Het antwoord op deze twee retorische vragen is duidelijk. Natuurlijk kunnen en mogen christenen ook als rechters uitspraak doen over eenvoudiger zaken. Letterlijk staat in vers 2c: '...zijn jullie dan ongeschikt voor mindere/lagere rechtbanken?' De betekenis 'rechtszaak' of 'proces', die vaak in vertalingen en kommentaren genoemd wordt voor het Griekse *kritèrion* (='rechtbank'), komt niet of nauwelijks voor en doet ook geen recht aan de bedoeling van de tekst (vgl. ook Apostolische Constituties 2,45,1).
In Paulus' visie kunnen en mogen christenen ook rechtspreken over zaken die met het leven van alledag te maken hebben. Zij zijn zeker bevoegd en bekwaam genoeg om een oordeel te vellen over allerlei juridische geschillen tussen twee geloofsgenoten. Heidense rechters zijn hiervoor niet nodig en ook niet wenselijk.

In de verzen 4-6 legt Paulus zijn standpunt in dezen nog eens uit. Uit wat hij in het voorafgaande betoogd heeft, meent hij de conclusie te kunnen trekken dat de Korintiërs dus eigenlijk al 'rechtbanken' hebben 'die zich met aardse zaken bezighouden' (vers 4a; weer is de weergave '*processen* of *rechtszaken* over aardse zaken' in plaats van '*rechtbanken* die zich met aardse zaken bezighouden' minder waarschijnlijk: zie bij vers 2). Niet dat de Korintiërs letterlijk rechtbanken hebben waar recht gesproken wordt. Maar omdat ze als rechters over de wereld en engelen zullen oordelen, zijn ze ook bevoegd om als rechters te fungeren bij alledaagse geschillen, zo is de gedachtengang van Paulus. Ze hébben in feite al 'rechtbanken die zich met aardse zaken bezighouden', ze zijn in feite al rechters – zonder dat ze dit zelf bewust zijn!
Waarom, zo verwijt Paulus de Korintiërs nogmaals, vragen ze dan aan mensen die gelden als verachtelijke lieden, om als rechters op te treden? Voor dit gebruik om mensen 'te vragen als rechters te willen fungeren', wat neerkomt op het aanwijzen van mensen als (scheids)rechters, niet op het gaan naar een reeds bestaande rechtbank, vergelijke men overigens bijvoorbeeld Plato, *Leges* 9,873 E, 'Wanneer een levenloos voorwerp iemand van het leven berooft..., dan moet de nabestaande de meest nabije buur vragen om als rechter op te treden...'; zie verder Josephus, *Antiquitates Judaicae* 13,75.

Wat Paulus de Korintiërs hier verwijt, is dat ze mensen als rechters aanwijzen, die in 'de gemeenschap', dat wil zeggen: in de christelijke kerk in het algemeen (het Griekse *ekklèsia* staat hier niet voor de lokale christelijke gemeenschap maar voor de universele christelijke kerk: vgl. ook 12:28; Fil. 3:6), gelden als lieden die 'veracht zijn' (vers 4b). Het gaat hier niet, zoals wel eens gesuggereerd wordt, om mensen *in* de christelijke gemeenschap (in Korinte) die veracht worden, om christenen dus die, omdat ze bijvoorbeeld tot de onderste lagen van de samenleving behoren, door anderen geminacht worden. Er staat niet zoiets als: 'Als jullie rechtbanken (nodig) hebben die zich met aardse zaken bezighouden, stel dan maar mensen uit de gemeenschap aan die daar veracht worden', waarbij dan bovendien nog aan het eind van de zin een uitroepteken in plaats van een vraagteken gelezen wordt. Paulus doet hier geen ironische oproep aan de Korintiërs, bijvoorbeeld omdat hij rechtszaken onder christenen in het algemeen zou verwerpen, om als ze zo nodig processen willen voeren en rechtbanken willen hebben, dan maar die christenen als rechters te vragen die tot de allerlaagste sociale klasse behoren. Met degenen die 'in de gemeenschap gelden als mensen die veracht zijn' zijn zeker niet bepaalde christenen bedoeld maar weer *de heidenen* (vgl. vers 1). Voor de christelijke kerk zijn Gods tegenstanders en daarmee dus ook de heidenen immers mensen die (bij God) 'veracht' zijn (zie Ps. 53:6; 108:14; Judit 13:17; Philo, *De vita Mosis* 2,241; Het Testament van Levi 7:1).

In vers 4b herhaalt Paulus dus zijn verwijt uit vers 1: het is verkeerd dat iemand in de christelijke gemeente van Korinte zijn geschil voorlegt aan *heidense* rechters. De apostel noemt dit in zijn ogen verwerpelijke geval om zijn lezers 'beschaamd te maken' (vers 5a). Toen hij reageerde op aantijgingen van de kant van groepen Korintiërs tegen zijn persoon en apostolaat, wilde hij hen slechts vermanen, was hij er niet op uit hen 'beschaamd' te doen staan (4:14). Maar nu een lid van de christelijke gemeenschap zijn recht zoekt bij de verkeerde mensen en de gehele gemeente dit accepteert en daardoor als 'tempel van God' (3:16-17) gevaar loopt, zijn Paulus' verwijten wel degelijk bedoeld om bij hen het schaamrood op de kaken te krijgen (vgl. ook 15:34).

En, zo vervolgt Paulus in vers 5bc zijn argumentatie, binnen de christelijke gemeenschap van Korinte is er altijd wel iemand 'zo wijs dat hij uitspraak zal kunnen doen in dit geschil tussen de ene broeder en de andere'. Paulus' formulering is hier niet helemaal gelukkig. Letterlijk staat er: '...dat hij uitspraak zal kunnen doen *tussen zijn broeder*'. Uiteraard bedoelt de apostel met deze verkorte formulering: '...tussen de ene broeder en de andere' (vgl. Ez. 34:17,20 en Gen. 16:5; Num. 35:24; Deut. 1:16; 17:8; Ri. 11:27; 1 Sam. 24:16; Jer. 7:5, enz.). Een vergelijkbare korte formulering vinden we in een aantal Griekse handschriften van De Wijsheid van Jezus Sirach 25:18, 'Haar man zit tussen zijn buren (letterlijk: '...tussen zijn buur')...' In ieder geval gaat het erom dat Paulus zich niet kan voorstellen dat er onder de gemeenteleden in Korinte niemand zo wijs of verstandig is dat hij geen oordeel zal kunnen vellen 'in dit geschil' (liever

dan 'in *een* geschil': Paulus geeft hier geen algemene regel maar verwijst naar het onderhavige geval) tussen twee geloofsgenoten.
In het laatste vers van deze perikoop vat Paulus zijn verwijt jegens de Korintische gemeenschap nog eens samen: Hoe is het mogelijk dat in een christelijke gemeente de ene broeder tegen de andere broeder procedeert en dat doet bij 'ongelovigen', bij *heidenen* dus (voor dit gebruik van de term 'ongelovigen', vgl. 7:12-15; 10:27; 14:22-24; 2 Kor. 4:4; 6:14-15)? In het voorafgaande heeft de apostel de Korintiërs naar zijn overtuiging voldoende duidelijk gemaakt dat een geschil tussen twee christenen niet voor *heidense* rechters moet worden uitgevochten maar binnen de christelijke gemeenschap moet worden opgelost.

Je recht halen of onrecht doen past christenen niet

6 7 Het feit dat jullie onderling processen voeren, maakt jullie natuurlijk al tot verliezers. Waarom kiezen jullie er niet voor om het onrecht maar gewoon te ondergáán? Waarom kiezen jullie er niet voor om maar gewoon benadeeld te wórden?
8 Nee, in plaats daarvan moeten jullie zo nodig onrecht dóén, zelf mensen benadelen, en dan nog wel geloofsgenoten!
9 Weten jullie dan niet dat onrechtvaardigen het koninkrijk van God niet zullen beërven? Vergis je niet: noch mensen die onzedelijk leven, noch afgodendienaars, noch mensen die overspel plegen, noch schandknapen, noch knapenschenders,
10 noch dieven, noch oplichters, dronkaards, mensen die van anderen kwaadspreken, of mensen die anderen van hun bezittingen beroven, zullen het koninkrijk van God beërven.
11 Sommigen van jullie zijn dat geweest, maar jullie hebben je vuil laten wegspoelen, jullie zijn geheiligd en gerechtvaardigd, door de naam van de Heer Jezus Christus en de Geest van onze God.

IN DEZE PASSAGE gaat Paulus nog even door op het conflict tussen de twee gemeenteleden in Korinte. Nadat hij in de voorafgaande verzen (verzen 1-6) heeft betoogd dat het geen pas geeft om *heidenen* te vragen in dezen als rechters op te treden, merkt hij nu op dat processen voeren binnen de christelijke gemeenschap zonder meer uit den boze is: het levert slechts verliezers op (vers 7a). Waarom staan ze zo op hun rechten, waarom gaan ze direct een rechtszaak aan wanneer ze zich benadeeld voelen? Waarom laten ze niet eens iets over hun kant gaan? (vers 7bc). Deze vragen die als een verwijt bedoeld zijn, stelt Paulus natuurlijk allereerst aan degene in Korinte die de rechtszaak was begonnen. Maar tegelijk is het een verwijt aan de hele gemeenschap, die deze actie kennelijk als 'normaal' accepteert.
In vers 8 spreekt Paulus vervolgens in scherpe bewoordingen de tegenpartij van het slachtoffer aan, maar daarmee tegelijk ook weer de hele gemeenschap: niet

alleen dat een benadeelde meteen zijn recht zoekt, anderen maken er kennelijk geen punt van om hun mede-christenen te benadelen waar ze maar kunnen! Dit verwijt wordt in de verzen 9-11 gevolgd door een dreigement. Hier laat Paulus de Korintiërs in niet mis te verstane woorden weten dat een dergelijk, onrechtvaardig gedrag (als verwoord in vers 8) door God niet getolereerd wordt. 'Onrechtvaardigen', mensen die zich aan allerlei zonden schuldig maken, zullen – zo behoren de Korintiërs toch te weten – het heil niet beërven (verzen 9-10). Dergelijk gedrag moeten de Korintiërs toch afgezworen hebben op het moment dat ze tot bekering kwamen! (vers 11). Zij behoren niet meer tot 'de onrechtvaardigen', dus kunnen en moeten ze ook niet meer onrechtvaardig handelen, zo is de argumentatie van Paulus in deze passage. En als ze het toch doen – ze weten hoe God met 'onrechtvaardigen' zal omgaan!

Niet alleen dat Korintiërs hun recht zoeken bij *heidense* rechters, valt bij Paulus in verkeerde aarde. Het feit alleen al dat ze processen tegen elkaar voeren, is voor hen als christenen al een morele 'nederlaag', zo laat Paulus de Korintiërs in vers 7a weten. Om hierna zijn lezers in Korinte door middel van twee parallelle vragen op het hart te drukken dat het toch geen schande is 'onrecht ... te ondergaan' of 'benadeeld te wórden' (vers 7bc). Integendeel: het is, in Paulus' ogen, beter onrecht te lijden dan onrecht te doen. Dit is niet alleen in overeenstemming met zijn eigen levenshouding (zie 4:11-13), het is ook een precisering van het algemene ethische principe om 'niet kwaad met kwaad te vergelden' (zie bij 4:12bc-13a).
De hier door Paulus gepropageerde houding doet natuurlijk denken aan de aan Jezus toegeschreven woorden: 'Maar Ik zeg jullie je niet te verzetten tegen degene die jullie kwaaddoet: als iemand je op de rechterwang slaat, keer hem dan ook de andere toe, en als iemand je een proces wil aandoen en je onderkleed wil nemen, geef hem ook je mantel' (Mat. 5:39-40). De door Paulus gebruikte *termen* maken echter duidelijk dat hij refereert aan een in zijn tijd en cultuur bekende ethische grondhouding, die teruggevoerd werd op Plato's leermeester en grote voorbeeld Socrates: 'Als het noodzakelijk zo was dat ik onrecht zou moeten doen of onrecht zou moeten ondergaan, zou ik de voorkeur geven aan het ondergaan van onrecht boven het doen van onrecht' (Plato, *Gorgias* 469 C; vgl. 508 B en 509 C); zie verder bijvoorbeeld Plutarchus, *Moralia* 36 B; 239 A; *Phokion* 32,6 (*Vitae* 756 C); Aelius Aristides 2,261; Musonius Rufus, *Dissertationes* 3; Seneca, *Epistulae Morales* 95,52; en Philo, *De Josepho* 20, '...want het is schandelijker onrecht te doen dan onrecht te ondergaan'.
Dit alles laat zien dat Paulus hier zinspeelt op een bekende 'slogan'. Hij wil hiermee de Korintiërs in kwestie overreden het maar te verdragen wanneer hun in hun ogen 'onrecht wordt aangedaan', wanneer ze 'benadeeld worden', en niet meteen naar een (heidense) rechter te stappen.

Vanaf vers 8 wendt Paulus zich tot de andere partij in het conflict, tot degene die het onrecht dóét en de ander benadeelt. Maar weer – net als in vers 7 – richt hij zich, via de tweede persoon meervoud, tot de hele christelijke gemeenschap. Paulus is duidelijk van mening dat als er één zich benadeeld voelt en naar de rechter stapt, anderen hetzelfde zullen doen, en dat als er één een ander benadeelt, anderen dit ook zullen doen. En daarom maakt hij nu, na vers 7, zijn lezers het verwijt dat ze er kennelijk niet voor terugschrikken andere mensen 'onrecht te dóén', anderen te 'benadelen'. En dan nog niet eens zomaar 'anderen', maar hun eigen 'geloofsgenoten', hun mede-christenen (letterlijk: 'broeders'). Tegen de slachtoffers heeft de apostel zojuist gezegd dat ze niet meteen naar de rechter moeten gaan maar het onrecht moeten verdragen. De andere partij verwijt hij nu dat zij hun broeders en zusters in het geloof onrecht aandoen en benadelen.

In de verzen 9-11 maakt Paulus duidelijk dat onrecht dóén iets is dat door God zwaar gestraft wordt. Deze verzen zijn door de apostel bedoeld als een waarschuwing. Weer brengt hij de Korintiërs iets in herinnering wat ze als christenen al weten of behoren te weten ('Weten jullie dan niet...?' in vers 9; vgl. 6:2,3 en zie bij 3:16). Dit keer dienen ze zich te herinneren 'dat onrechtvaardigen het koninkrijk van God niet zullen beërven' (vers 9). Wat dus betekent dat, als de Korintiërs 'onrecht doen' oftewel 'onrechtvaardig zijn' en daarmee terugvallen in het heidendom, zij het eeuwige heil zullen mislopen. Want dat wordt er bedoeld met 'het koninkrijk van God (niet) beërven'.

De oorsprong van deze traditionele frase is gelegen in de bekende belofte van God aan Abraham dat hij en zijn nakomelingen 'het land' zullen 'beërven', dat wil zeggen: bezit zullen mogen nemen van het land Kanaän (zie Gen. 15:3-4,7-8; 21:10; 22:17; 24:60; 28:4; vgl. ook Ps. 25:13; 37:9,11,22,29; Jes. 60:21). Naar analogie van deze belofte aan Abraham werd in het latere Jodendom en het vroege christendom het heil beschreven dat te zijner tijd de uitverkorenen ten deel zal vallen: zij zullen eens 'de gehele aarde beërven' (Jubileeën 22:14; 32:19; 1 Henoch 5:7; en vgl. ook Mat. 5:5), of – vergeestelijkt – 'het eeuwige leven beërven' (Psalm van Salomo 14:10; 1 Henoch 40:9; Mat. 19:29; Mar. 10:17; Luc. 10:25; 18:18), 'het heil beërven' (Heb. 1:14), 'de belofte(n) beërven' (Psalm van Salomo 12:6; Heb. 6:12), of 'het koninkrijk van God beërven' (Mat. 25:34; 1 Kor. 6:9-10; 15:50; Gal. 5:21; Ef. 5:5; Jak. 2:5; Ignatius, *Brief aan de gemeente in Efeze* 16:1; *Brief aan de gemeente in Filadelfia* 3:3).

Paulus gebruikt hier dus een frase, waarvan hij met recht kan aannemen dat de Korintiërs de inhoud en betekenis ervan kennen: 'het koninkrijk van God' (zie ook bij 4:20) zullen de uitverkorenen, de rechtvaardigen, aan het eind der tijden als beloning van God ontvangen, wat dus impliceert dat het de *on*rechtvaardigen niet ten deel zal vallen. Opmerkelijk is het dat wanneer Paulus deze zinsnede bezigt, hij haar altijd negatief gebruikt: hij zegt niet wie het koninkrijk van God wel zullen beërven, maar wie *niet* (1 Kor. 6:9-10; 15:50; Gal. 5:21). Hier functioneert zij duidelijk als een waarschuwing aan het adres van de Korintiërs.

De Korintiërs moeten zich, zo vervolgt de apostel dreigend, in dezen niet vergissen ('Vergis je niet' in vers 9b; vgl. 15:33; Gal. 6:7; en verder bijv. Jak. 1:16; Epictetus, *Dissertationes* 4,6,23). Hierop volgt een traditionele 'Lasterkatalog' (zie bij 5:10-11), waarmee Paulus de Korintiërs heel expliciet duidelijk wil maken dat God elke vorm van 'onrecht', van verkeerd gedrag en daarmee van terugval in het heidendom, afstraft. Niet dat Paulus van mening is of vreest dat de Korintiërs zich aan dat alles schuldig maken, maar hij wil er bij zijn lezers geen misverstand over laten bestaan als zou God een en ander ongestraft laten.
De reeks ondeugden waarnaar de apostel in vers 9b verwijst, hebben alle te maken met afgoderij en seksuele zonden. De 'mensen die onzedelijk leven' en de 'afgodendienaars' werden door de apostel ook al genoemd in 5:9-11. Hij noemt hier verder de 'mensen die overspel plegen', een ondeugd die – uiteraard – traditioneel nauw verbonden is met 'onzedelijk leven' of 'ontucht' (vgl. bijv. Jer. 13:27; Hos. 2:1; 3 Baruch 4:17; 8:5; 13:4; Mat. 15:19; Mar. 7: 21-22; Heb. 13:4; Didache 3:3; 5:1; Justinus, *Apologie II* 2,16). En ten slotte voegt Paulus twee andere categorieën mensen toe: 'schandknapen' (letterlijk: 'weke mensen'), (jonge) mannen en jongens die zich (voor geld) seksueel laten misbruiken, mannelijke prostitués dus, en 'knapenschenders' (vgl. ook 1 Tim. 1:10), mannen die gebruik maken van de diensten van deze 'schandknapen'. Dergelijke uitingen van homoseksueel gedrag riepen in de Grieks-Romeinse wereld om Paulus heen minder verzet op dan in de Joodse en vroeg-christelijke cultuur, ook al waren er zeker ook Grieken en Romeinen die dit afkeurden (zie bijv. Musonius Rufus, *Dissertationes* 12; Pseudo-Heraclitus, *Epistula* 7,5). In het Jodendom en het vroege christendom werden homoseksueel gedrag in het algemeen en dergelijke homoseksuele praktijken in het bijzonder echter volstrekt afgewezen. Paulus verwoordt hier dus een traditioneel Joods-christelijke opvatting. Zie verder bijvoorbeeld Pseudo-Phocylides 3 ('Pleeg geen overspel en laat geen homoseksuele begeerte bij u opkomen'); 214; De Sibyllijnse Orakels 2,73; 3,764; 5,430; Josephus, *Contra Apionem* 2,199; Philo, *De Abrahamo* 135-136; *De specialibus legibus* 3,37-39; Romeinen 1:27; Didache 2:2; De Brief van Barnabas 19:4; en zie reeds Leviticus 18:22 en 20:13.
In vers 10 volgt een vijftal andere ondeugden, vormen van verkeerd gedrag, waarvan de laatste vier al in 5:10-11 genoemd waren. Deze worden hier voorafgegaan door het wat algemene 'dieven', een begrip dat eveneens een vaste plaats heeft in zulke 'Lasterkataloge' (zie bijv. Wijsh. 14:25-26; 3 Baruch 4:17; 8:5; Mat. 15:19; Mar. 7:22; Didache 5:1; Justinus, *Dialoog met de Jood Trypho* 12:3).

Nadat Paulus gezegd heeft dat 'onrechtvaardigen' het heil niet zullen bereiken omdat ze door God gestraft zullen worden, merkt hij in vers 11 op dat 'sommigen' in de christelijke gemeenschap in Korinte tot de 'onrechtvaardigen' hebben behoord. Namelijk voordat ze tot bekering kwamen en christenen werden. Maar, zo gaat Paulus verder, die tijd is voorbij, ze zijn geen heidenen meer. Bij

hun bekering hebben ze als het ware hun zonden als 'vuil laten wegspoelen'. Of Paulus hierbij specifiek aan de doop denkt, is mogelijk maar niet noodzakelijk (voor dit gebruik van 'zich laten wassen', zie verder bijv. De Sibyllijnse Orakels 8:315; Philo, *De mutatione nominum* 49; 229; *De somniis* 1,82; 1,148; 2,25; Hand. 22:16; Justinus, *Dialoog met de Jood Trypho* 13:1). De Korintiërs zijn toen 'geheiligd en gerechtvaardigd' (vgl. 1:30), dat wil zeggen: hun zonden zijn toen vergeven, ze zijn toen door God 'apart gezet' als zijn uitverkorenen, ze zijn toen 'rechtvaardigen' geworden. En wel 'door de naam van de Heer Jezus Christus en de Geest van onze God': door het heilswerk van Jezus Christus, aan wie ze zich toen hebben toevertrouwd en met wie ze als christenen sindsdien verbonden zijn, én door de heilige Geest, die bij hun bekering over hen gekomen is. Met deze woorden wil Paulus de Korintiërs nog eens op het hart drukken dat ze als christenen 'rechtvaardig' zijn geworden. En als 'gerechtvaardigde mensen' kunnen en mogen ze eigenlijk geen verkeerde dingen meer doen. Want dan vallen ze terug in het heidendom en zullen ze het heil, het koninkrijk van God, niet beërven. Paulus verwacht van hen slechts een in alle opzichten voorbeeldig gedrag, zoals dat christenen betaamt (vgl. ook 5:7-8). En daarbij past het doen van onrecht jegens geloofsgenoten zeker niet!

Verheerlijk God met jullie lichaam!

6 12 Alles is me geoorloofd. Ja, maar niet alles is goed voor ons! Alles is me
geoorloofd. Ja, maar ík laat mij door niets knechten!
13 Het voedsel is er voor de buik en de buik voor het voedsel: God zal zowel
aan de een als aan de ander een einde maken. Maar het lichaam is er niet
voor de ontucht maar voor de Heer en de Heer voor het lichaam:
14 God heeft niet alleen de Heer opgewekt maar zal ook ons opwekken door
zijn kracht.
15 Jullie weten toch dat jullie lichamen leden van Christus zijn? Zullen we dan
de leden van Christus nemen en ze tot leden van een hoer maken? Dat
nooit!
16 Weten jullie dan niet dat hij die zich hecht aan een hoer, door zijn
lichamelijke verbondenheid één met haar is? Want, zo zegt het Schriftwoord,
zij tweeën zullen één lichaam zijn.
17 Maar hij die zich hecht aan de Heer, is door zijn geestelijke verbondenheid
één met hem.
18 Onthoud jullie van ontucht: elke andere zonde die iemand doet, gaat buiten
het lichaam om, maar hij die ontucht bedrijft, zondigt tegen zijn eigen
lichaam.
19 Weten jullie dan niet dat jullie lichaam een tempel is van de heilige Geest,
die in jullie woont en die jullie van God hebben ontvangen, en dat jullie niet
van jullie zelf zijn?
20 Want jullie zijn gekocht, er is een prijs betaald. Verheerlijk dan God met
jullie lichaam!

5:1-6:20 *AANTASTING VAN DE HEILIGHEID VAN DE GEMEENTE*

IN DEZE PASSAGE gaat Paulus in op een volgende bedreiging van de 'heiligheid' van de christelijke gemeenschap in Korinte. Een aantal Korintiërs meende kennelijk dat voor hen als verloste mensen, die sinds hun bekering de christelijke vrijheid mochten proeven, 'alles geoorloofd was' (vgl. vers 12). Deze houding betekende in de praktijk dat bij hen ook bijvoorbeeld ontucht of hoererij geaccepteerd werd.
Paulus gaat hier bijzonder fel tegen in, ongetwijfeld vanuit zijn - Joodse - aversie tegen elke vorm van buitenechtelijk geslachtsverkeer. Zijn hoofdargument is dat 'het lichaam ... er ... voor de Heer' is 'en de Heer voor het lichaam' (vers 13), oftewel: de christen en Jezus Christus vormen zozeer in alle opzichten een eenheid dat buitenechtelijk geslachtsverkeer in het algemeen en geslachtsgemeenschap met een hoer in het bijzonder, waarbij men zich 'lichamelijk' aan haar 'hecht', volstrekt onaanvaardbaar zijn (verzen 15-17). Bovendien is het lichaam van een christen niet vergankelijk, zoals bijvoorbeeld de buik en het voedsel dat zijn, maar zal het aan het einde der tijden - als een 'geestelijk lichaam' (zie 15:44) - worden opgewekt (verzen 13-14). Ten slotte is hoererij het zwaarste vergrijp dat maar denkbaar is: het is een zonde tegen het eigen lichaam, dat toch een tempel is waarin God woont door middel van de heilige Geest (verzen 18-19). Een christen is daardoor niet baas over zichzelf, ook niet over zijn eigen lichaam, maar heeft Jezus Christus als nieuwe meester (slot van vers 19 en begin van vers 20).
Net zoals Paulus zijn bespreking van het geval van incest in de gemeente (hoofdstuk 5) afsloot met een ondubbelzinnige oproep ('Verwijder de boosdoener uit jullie midden!'), besluit hij ook deze perikoop met een vermaning die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat: 'Verheerlijk dan God met jullie lichaam!' (vers 20).

Meteen aan het begin van deze perikoop haalt Paulus tot twee maal toe een bij zijn lezers in Korinte bekende leuze aan: 'Alles is me geoorloofd' (vers 12; vgl. 10:23). Het is tenminste het meest waarschijnlijke dat het hier niet gaat om een lijfspreuk van de apostel zelf, maar dat hij een Korintische 'slogan' citeert, die hem uit mondelinge informatie of, waarschijnlijker, via de brief van de gemeente in Korinte aan hem (zie de Inleiding) ter ore was gekomen. De christenen in Korinte, die zo prat gingen op hun wijsheid (zie bij 1:5), meenden kennelijk dat zij mét hun bekering de 'vrijheid' of de 'bevoegdheid', de 'macht' (in de brieven van Paulus komt het woord 'macht' in deze betekenis slechts in 1 Kor. voor, namelijk in 7:37; 8:9; 9:4-6,12,18) hadden gekregen om op alle terreinen van het leven te doen en te laten wat ze wilden.
De achtergrond van dit vrijheidsbegrip bij deze Korintische christenen moet gezocht worden in de Hellenistische populaire filosofie, die op het leven van de burgers van het toenmalige Romeinse rijk een groot stempel drukte. Het was een zeer praktisch gerichte filosofie, die vele elementen bevatte uit belangrijke filosofische stromingen als de Stoa en het Cynisme. Men hechtte - uiteraard - grote waarde aan wijsheid en degene die zich in de maatschappij zo onafhanke-

lijk, zo autark en onaangedaan mogelijk opstelde, die zich door tegenslagen en andere ellende niet van zijn stuk liet brengen, die gewoon zijn gang ging, zo iemand gold als de goede en wijze man bij uitstek. In dit beeld past ook het Hellenistische vrijheidsideaal, het ideaal van de mens die zich vrij voelt, innerlijk vrij is om te zeggen, te doen, te leven zoals hij wil. Of, zoals de filosoof Epictetus het rond 100 na Christus formuleerde: 'Vrij is iemand die leeft zoals hij wil, die zich niet laat dwingen, zich niet laat tegenhouden, zich niet laat overweldigen...' (*Dissertationes* 4,1,1). Vrijheid is 'de macht om te leven zoals je wilt' (*potestas vivendi, ut velis*: Cicero, *Paradoxa Stoicorum* 34; zie verder bijvoorbeeld Epictetus, *Dissertationes* 2,1,23; 2,16,37; Dio Chrysostomus, *Orationes* 14,13-18; Diogenes Laërtius, *Vitae Philosophorum* 7,125; Philo, *Quod omnis probus liber sit* 59). En deze vrijheid of macht om te leven zoals je wilt, strekte zich bij de waarlijk wijze mens uit over alle terreinen van het leven.
Het is zeer waarschijnlijk dat een belangrijk deel van de bekeerde christenen in Korinte meende mét het christendom dit Hellenistische ideaal van vrijheid te hebben bereikt. Als christenen konden ze en mochten ze alles doen wat ze maar wilden, zo meenden ze. Ze konden bijvoorbeeld aan afgoden geofferd vlees eten in alle vrijheid en in het besef dat afgoden toch niet bestaan (zie hoofdstuk 8 en 10:23-33). Maar ook in zaken van seksualiteit meenden ze kennelijk dat hun 'alles geoorloofd' was, inclusief ontucht en hoererij. Ook dit was in overeenstemming met de opvattingen van sommige (niet alle!) Stoïci en Cynici, die uitspattingen op seksueel gebied motiveerden met een beroep op hun vrijheid (zie bijv. Diogenes Laërtius, *Vitae Philosophorum* 6,69; 7,131; daartegenover echter bijv. Musonius Rufus, *Dissertationes* 12).
Voor de christen geworden *Jood* Paulus was hoererij echter een gruwel (zie bij 5:1), maar anderzijds erkende ook hij dat een christen 'vrij' was. Hij gaat daarom bij zijn vermaning aan het adres van de Korintiërs om zich te onthouden van hoererij (zie vers 18a), omzichtig en voor ons gevoel (en misschien ook voor dat van de Korintiërs) niet altijd even logisch redenerend te werk.
Allereerst perkt Paulus het devies van de Korintiërs dat 'alles geoorloofd is' op twee manieren in: 'niet alles is goed voor ons' en 'ík laat mij door niets knechten' (vers 12). Met de eerste zinsnede wil Paulus zijn lezers duidelijk maken dat niet alles wat geoorloofd is, voor mensen ook goed of nuttig is. En dat dus, ondanks de vrijheid die christenen hebben, die dingen vermeden moeten worden die niet goed of nuttig zijn. Bij deze dingen rekent de apostel zeker ook ontucht. Zoiets is niet goed of nuttig, zoiets 'sticht niet' en 'bouwt niet op' (vgl. 10:23). De verwijzing naar het 'nut' van zaken en activiteiten ontleent Paulus aan dezelfde populaire filosofie van zijn tijd, waardoor de Korintiërs zich bij hun vrijheidsbegrip hadden laten beïnvloeden. Daar gold 'het goede' als iets dat 'nuttig' is en dat te allen tijde nagestreefd moest worden (zie bijv. Epictetus, *Dissertationes* 1,18,2; 1,22,1; Dio Chrysostomus, *Orationes* 13,9; 14,16; Plutarchus, *Moralia* 55 D; Marcus Aurelius 3,7,1; 5,16,3; Philo, *De Josepho* 143; *De Abrahamo* 18). Voor Paulus behoort ontucht bepaald niet tot 'het

goede', is dus ook niet 'nuttig' en dient derhalve vermeden te worden, ook al mag dan voor de christen 'alles geoorloofd' zijn.
Ook met de tweede zinsnede ('ík laat mij door niets knechten') zinspeelt Paulus op gedachten die in de door de Stoa en het Cynisme sterk beïnvloede populaire filosofie bekend waren. Vrijheid is de macht om te doen en te laten wat je wilt, maar als je beheerst wordt door angsten, hartstochten en (lichamelijke) begeerten, is er van vrijheid en macht natuurlijk geen sprake meer (zie bijv. Epictetus, *Dissertationes* 4,1,1; 4,1,23; en reeds Xenophon, *Memorabilia* 4,5,2-3). Dit wil de apostel de Korintiërs inprenten: als zij zich overgeven aan hoererij, geven ze daarmee te kennen dat ze in de macht zijn van hun seksuele begeerten, waardoor er van hun vermeende vrijheid maar weinig overblijft. Paulus zelf kent zulke alles beheersende hartstochten niet: 'ík laat mij door niets knechten'. De vrijheid die iedere christen heeft, moet dus goed gebruikt worden: als je je laat leiden door 'de begeerten van het vlees', maak je een verkeerd gebruik van je vrijheid (Gal. 5:13-21). Ongeveer anderhalve eeuw later schreef de kerkvader Clemens van Alexandrië dat mensen zich op seksueel gebied 'ingetogen' moeten gedragen, niet zoals de dieren: 'onderworpen te zijn aan en te zwichten voor de hartstochten is een uiterste vorm van slavernij, er meester over te zijn is uiteraard de enige vorm van vrijheid' (*Stromateis* 2,23 [144]; vgl. 3,4 [30 e.v.]; 3,5 [40 e.v.]).

Misschien zinspeelt Paulus op of citeert hij in vers 13 nog een argument waarmee de Korintiërs hun seksuele uitspattingen rechtvaardigden. Dit argument zou dan ongeveer zo geluid hebben: 'Het voedsel is er voor de buik en de buik voor het voedsel: beide zullen vergaan, zullen ophouden te bestaan en hebben dus geen eeuwigheidswaarde. Je kunt dus eten wat je maar wilt. Iets soortgelijks geldt ook voor het lichaam en de hoererij. Dus waarom zouden we ons van hoererij onthouden?'
Hoe dit ook zij, met de eerste zinsnede is Paulus het in ieder geval eens: buik (of spijsverteringsorgaan) en voedsel horen bij elkaar, zijn op elkaar aangewezen en behoren beide tot het aardse. Voedsel is bovendien waardevrij, neutraal, niet positief en niet negatief (vgl. 8:8). En beide zijn vergankelijk: 'God zal zowel aan de een als aan de ander een einde maken'. Beide, de buik en het voedsel, zullen aan het einde der tijden hebben afgedaan (voor het gebruik van het werkwoord 'een einde maken aan', zie bij 1:28), daarna zal er voor beide geen plaats meer zijn. Net zo min als er dan 'kennis', tongentaal of profetieën zullen zijn (1 Kor. 13:8,10) of bijvoorbeeld getrouwd zal worden (Mat. 22:30). 'Vlees en bloed' kunnen immers 'het koninkrijk van God niet beërven' (15:50) en dus zullen de buik en het voedsel dan zeker hun functie verloren hebben.
Maar met 'het lichaam' van de christen is het, aldus Paulus, anders gesteld: dat 'is er niet voor de ontucht maar voor de Heer en de Heer voor het lichaam' (vers 13). Niet het lichaam en de ontucht horen bij elkaar of zijn op elkaar aangewezen, zoals dit het geval is met de buik en het voedsel, maar het lichaam en *de*

Heer. En het lichaam zal aan het einde der tijden ook niet vergaan, zoals de buik en het voedsel, maar God zal 'ons' (d.w.z. ons met onze lichamen) 'opwekken door zijn kracht', zoals hij eens 'de Heer heeft opgewekt' (vers 14). Met 'lichaam' bedoelt Paulus hier natuurlijk niet ons 'vleselijke' lichaam, inclusief de ingewanden, de buik, de maag, enzovoorts, want dit alles zal aan het einde der tijden vergaan. De apostel bedoelt met de term 'lichaam' veeleer ieders individuele, persoonlijke, lichamelijke existentie, de gehele persoon van iedere mens (of christen) afzonderlijk. Het gaat dus om het wezen van ieder, om het lichaam als geheel, dat de afzonderlijke organen te boven gaat, om 'het lichaam' van iedere christen, dat tijdens zijn leven een 'natuurlijk', een 'aards' lichaam is maar te zijner tijd veranderd zal worden in een 'geestelijk' lichaam (15:44). En dit lichaam van ieder zal niet vergaan maar zal worden opgewekt: de christenen zullen ook dan een lichaam hebben, ook al is dat geheel anders dan hun aardse lichaam. Paulus wijdt hier verder niet over uit, maar hij kan zich in ieder geval niet voorstellen dat de christenen na de laatste dag geheel 'lichaamloos' zullen zijn. En daarom moeten christenen hun lichamen in ere houden en niet bezoedelen met hoererij.
De apostel verwijst bij dit alles naar de opwekking door God van Jezus Christus, door hem hier stereotiep, traditioneel verwoord (vgl. Rom. 4:24; 8:11; 10:9; 1 Kor. 15:5; 2 Kor. 4:14; Gal. 1:1; 1 Tess. 1:10; en verder Ef. 1:20; Kol. 2:12; 1 Petr. 1:21; Hand. 3:15; 4:10; 5:30; 10:40; 13:30,37). En hij ziet in de opstanding van Jezus Christus en die van de christenen aan het einde der tijden een duidelijke parallellie: zoals God Jezus Christus heeft opgewekt, zal hij 'ook ons opwekken door zijn kracht' (vers 14; vgl. Rom. 6:5; 8:11; 1 Kor. 15:20-22). 'Wij' of 'onze lichamen' zullen dus op de laatste dag hetzelfde lot ondergaan als eens Jezus Christus, namelijk de opstanding ten leven. Dat impliceert dus ook dat wij ('onze lichamen') en Jezus Christus door hun 'lotsverbondenheid' bij elkaar horen, niet alleen nu maar ook straks. Het betekent ook dat zorg voor ons lichaam hier en nu noodzakelijk is, omdat het lichaam niet zal vergaan maar op de een of andere manier ook na de laatste dag zal blijven voortbestaan. De lichamen van gestorven christenen zullen immers worden opgewekt en de lichamen van bij de komst van Jezus in leven zijnde christenen zullen 'veranderd worden' (1 Kor. 15:51-52; vgl. 2 Kor. 5:1-2; Fil. 3:21; 1 Tess. 4:15-17). Over deze laatste mogelijkheid heeft Paulus het hier overigens niet.

In de verzen 15-17 geeft Paulus door middel van beeldspraak een ander argument waarom hoererij voor christenen absoluut onaanvaardbaar is. Hij verwijst hierbij naar iets wat de Korintische christenen weten of zouden moeten weten ('Jullie weten toch...' in vers 15; vgl. in dit hoofdstuk verder de verzen 2,3,9,16 en 19; zie bij 3:16), namelijk dat 'de lichamen' van de christenen (in Korinte) 'leden van Christus zijn' (vers 15). De term 'leden', dat wil zeggen 'ledematen' of 'lichaamsdelen', vooronderstelt het beeld van Jezus Christus (de persoon, niet de kerk) als een lichaam, waarvan de christenen deel uitmaken. Hoe Paulus

precies aan dit beeld is gekomen, is onduidelijk. Elders vergelijkt hij de gemeenschap die christenen met elkaar vormen, met een lichaam, namelijk met 'het lichaam van Christus', en vervolgens gebruikt hij dit beeld om de verhoudingen tussen 'de leden' onderling, de christenen dus, te omschrijven en te verhelderen (zie 1 Kor. 12:12-27; Rom. 12:4-5; en vgl. ook Ef. 5:22-33). Met het beeld dat Paulus hier gebruikt, wil hij de hechte verbondenheid, de eenheid, onderstrepen die christenen ('de leden') hebben met Jezus Christus ('het lichaam') en niet zozeer de eenheid tussen christenen onderling. De gelovigen zijn immers 'geroepen tot een innige relatie met Gods zoon Jezus Christus, onze Heer' (1:9).

Omdat de gelovigen zo innig verbonden zijn met hun Heer, is een relatie met een hoer uit den boze: 'we' (letterlijk: 'ik', maar Paulus bedoelt hier niet zichzelf maar de christenen in het algemeen) moeten de leden van Christus niet 'tot leden van een hoer maken' (vers 15). 'Dat nooit!' voegt de apostel zijn lezers in Korinte toe (vgl. Rom. 3:4; 6:31; 6:2,15; 7:7,13; 9:14; 11:1,11; Gal. 2:17; 3:21; en verder bijv. Luc. 20:16; Epictetus, *Dissertationes* 1,1,13; 1,2,35; 1,5,10, enz.).

In de verzen 16-17 legt Paulus de Korintiërs uit waarom geslachtsgemeenschap met een hoer uit den boze is. Hij citeert hierbij Genesis 2:24: 'Want, zo zegt het Schriftwoord (letterlijk: 'het zegt', wat een bekende formulering is om een citaat in te leiden; zie bijv. Philo, *De confusione linguarum* 169; 1 Clemens 30:2; 2 Clemens 7:6; De Brief van Barnabas 7:7; en verder ook Epictetus, *Dissertationes* 1,4,28; 1,9,23; 2,2,9, enz.), zij tweeën zullen één lichaam (letterlijk: 'één vlees') zijn'. In de tekst uit het Oude Testament, hier door Paulus geciteerd naar de Septuaginta (de oude Griekse vertaling van de Hebreeuwse bijbel), gaat het erom hoe 'een man zijn vader en zijn moeder zal verlaten en zich aan zijn vrouw zal hechten...', dus om de verbintenis tussen man en vrouw. Paulus betrekt dit hier echter in het bijzonder op de seksuele relatie tussen een man en een hoer. En hij vindt dat de Korintiërs op grond van deze tekst uit Genesis zouden moeten weten 'dat hij die *zich hecht aan* (zie wederom Gen. 2:24; vgl. 3 Ezra 4:20; Philo, *Legum Allegoriae* 2,50; Mat. 19:5; Ef. 5:31; en zie ook Sir. 19:2) een hoer, door zijn lichamelijke verbondenheid één met haar is'. Letterlijk staat hier: 'dat hij die zich hecht aan een hoer, *één lichaam* is'. Iemand die hoererij bedrijft, heeft met de hoer een uiterst intieme band, is als het ware één met haar. En omdat de middelen van deze eenheid fysiek van aard zijn, gebruikt Paulus hier de formulering 'één lichaam'.

Tegenover degene die 'zich hecht aan een hoer' en 'één met haar is' staat de ware christen, degene die '*zich hecht aan* de Heer' (voor deze formulering, vgl. Deut. 6:13; 10:20; 2 Kon. 18:6; Ps. 73:28; Sir. 2:3; Pastor Hermae, Mandatum 10,1,6). Met 'de Heer' bedoelt Paulus ook hier weer Jezus Christus (vgl. de verzen 13 en 14). En zoals degene die hoereert, een hechte eenheid vormt met de hoer, zo is de christen 'door zijn geestelijke verbondenheid één met' Jezus Christus (vers 17). Letterlijk staat hier, parallel aan vers 16a: 'hij die zich hecht

aan de Heer, is *één geest*'. De nadruk valt nu niet op het lichamelijke, dat de eenheid tussen hoereerder en hoer bepaalt, maar op het geestelijke, dat de band tussen christen en Christus kenmerkt. Voor Paulus staat vast dat de (fysieke) eenheid van een gelovige met een hoer niet getolereerd kan worden, omdat de christen met geest én lichaam de Heer toebehoort (vgl. Gal. 5:24).

In vers 18 roept de apostel de Korintiërs dan ook expliciet op zich te onthouden van ontucht. Het gaat daarbij niet slechts om een zonde, zoals er zo vele zijn, maar om een wel bijzonder zware zonde: iemand die op de een of andere manier zondigt, doet dat 'buiten het lichaam om, maar hij die ontucht bedrijft, zondigt tegen zijn eigen lichaam'. Kennelijk ziet Paulus 'dronkenschap, brasserijen en dergelijke' (Gal. 5:21) ook als zonden die 'buiten het lichaam omgaan' en meent hij dat deze zonden 'het lichaam' als 'lid van Christus' toch minder aantasten. Zijn uitgangspunt, in ieder geval in deze passage, is, dat ontucht het zwaarste vergrijp is en dat deze als geen ander 'het lichaam' van de christen, dat aan het einde der tijden veranderd zal worden in een 'geestelijk' lichaam (zie bij vers 14), bezoedelt.
Dat ontucht als zonde tegen het eigen lichaam het zwaarst denkbare vergrijp is, beargumenteert Paulus in vers 19 nog eens door erop te wijzen dat het lichaam 'een tempel is van de heilige Geest, die in jullie woont en die jullie van God hebben ontvangen'. Terwijl de apostel in 3:16 de Korintiërs voorhield dat zij als christelijke gemeenschap 'Gods tempel' zijn, merkt hij nu op dat het lichaam van iedere christen 'een tempel' is. Al in het Hellenistische Jodendom vinden we de gedachte dat God in een goede, godvrezende mens woont of, preciezer, in zijn ziel: zie bijvoorbeeld Philo, *De somniis* 1,149, 'Beijver je, ziel, om de woning van God te worden, een heilige tempel...'; en verder Philo, *De sobrietate* 62-63; *De cherubim* 98-101. In het vroege christendom treffen we vervolgens de gedachte aan dat God (of Jezus Christus) in het binnenste van de (goede) christen woont, *door middel van zijn Geest*, die de christen bij zijn bekering heeft ontvangen (vgl. bijv. Rom. 8:9-11). En dat dus de christen als het ware 'een tempel van God' is (vgl. bijv. De Brief van Barnabas 6:15; 16:7-10). De passage over de ontucht als zonde tegen het lichaam brengt Paulus er ten slotte toe in het bijzonder *het lichaam* van de christen als 'tempel van God' voor te stellen (vgl. ook 2 Clemens 9:3 en Ignatius, *Brief aan de gemeente in Filadelfia* 7:2). Hoererij wordt daarmee een zonde tegen de woning van God, tegen de plaats waarin God via de heilige Geest zijn intrek heeft genomen.
Het lichaam van de christen is meer dan slechts een lichaam, het is de woning en dus het eigendom van God geworden. Daarom kan Paulus dit vers ook besluiten met de opmerking dat de lichamen van de Korintische christenen 'niet van hen zelf zijn'. Ze zijn niet langer heer over zichzelf, ze hebben niet meer de beschikking over zichzelf (voor de uitdrukking 'niet van zichzelf zijn', zie bijv. Epictetus, *Dissertationes* 1,22,21; Plutarchus, *Moralia* 233 D; Plutarchus, *Antonius* 37,6 [*Vitae* 933 A]). Ze zijn namelijk 'van Christus' (1 Kor. 3:23; vgl.

Rom. 7:4; 14:7-8) en zijn 'slaven' of 'dienaren' van Christus geworden (1 Kor. 7:22). Want ze 'zijn gekocht, er is een prijs betaald' (vers 20a; letterlijk: '... gekocht tegen een [bepaalde] prijs'). Jezus Christus (of God) is het immers geweest die de christenen heeft 'gekocht' (vgl. 7:23 en ook 2 Petr. 2:1 en Op. 5:9; 14:4; voor het hier gebruikte werkwoord in de context van het kopen van *slaven*, zie verder bijv. Plutarchus, *Moralia* 234 C; 242 C). De prijs die ervoor betaald werd, is de dood, het kruis, het bloed van Jezus Christus (vgl. Op. 5:9). Die is ook degene die de christenen heeft '*vrij*gekocht' (Gal. 3:13 en 4:5; zie bij 1 Kor. 7:22). Maar of christenen bij hun bekering nu zijn 'gekocht' of 'vrijgekocht', ze blijven, hetzij als slaven hetzij als vrijgelatenen van Jezus Christus, aan hem verplicht. Hij is hun heer en meester. En dus, zo betoogt Paulus, zijn christenen niet 'van zichzelf' en mogen dus ook niet zondigen tegen hun eigen lichaam, dat immers de woning van God is.

Paulus besluit ook deze passage over ontucht in de gemeente van Korinte met een directe vermaning aan het adres van de Korintiërs: 'Verheerlijk dan God met jullie lichaam!' (vers 20b; de toevoeging 'en met jullie geest, die van God zijn' in een aantal Griekse handschriften, mist de pointe van het betoog van Paulus en is beslist secundair). De uitdrukking 'God verheerlijken', dat wil zeggen: God alle eer bewijzen en hem danken, is traditioneel (zie bijv. Ex. 15:2; Ps. 22:24; 86:9,12; Jes. 25:1; Sir. 35:10[7]; Psalm van Salomo 10:7; Het Testament van Job 14:3; 16:7; Paraleipomena van Jeremia 9:13; Mat. 9:8; 15:31; Rom. 15:6,9; Gal. 1,24, enz.). Het zwaartepunt ligt hier echter op de laatste woorden: Paulus roept zijn lezers op om God te verheerlijken *met hun lichaam*. Daar gaat het hem om: de Korintiërs moeten God danken en eren met hun eigen lichamen, ze moeten hun lichamen rein en onbezoedeld houden tot eer van God, en dat kan alleen maar wanneer ze zich onthouden van seksuele uitspattingen als ontucht of hoererij.

Huwelijk en ascese
7:1-40

NADAT PAULUS IN de hoofdstukken 5 en 6 enige misstanden in de christelijke gemeente van Korinte aan de kaak heeft gesteld – rechtszaken tussen christenen onderling en diverse gevallen van ontucht –, voegt hij nu een lange passage toe over huwelijk en seksualiteit (hoofdstuk 7). Hij doet dit naar aanleiding van wat de Korintiërs hem in een brief over dit en andere onderwerpen hadden geschreven. Het hoofdstuk kent twee hoofddelen, de verzen 1-16 en 25-40. In het eerste gedeelte spreekt de apostel vooral (maar niet uitsluitend) over en tot mensen die reeds getrouwd zijn. In het tweede gedeelte zijn het in het bijzonder (maar weer niet uitsluitend) de ongehuwden, over wie en tot wie Paulus spreekt. Het centrale motief, dat het hele hoofdstuk doortrekt, is Paulus' oproep te blijven zoals men was toen men door God geroepen werd: als je getrouwd bent, moet je niet willen scheiden en als je niet (meer) getrouwd bent, moet je bij voorkeur geen huwelijkspartner zoeken (zie de verzen 8, 10-11, 12-13, 26-27, 37 en 40). Dit motief om zo veel mogelijk te blijven zoals je bent, is ook het centrale thema in de verzen 17-24, een passage die als een scharnier beide hoofddelen met elkaar verbindt.

Kennelijk was onder de christenen in Korinte de druk erg groot om niet te trouwen of om – indien reeds getrouwd – te scheiden. Omdat ze zich als door Jezus Christus bevrijde mensen voelden, begiftigd met vele gaven van de Geest, hadden ze minachting gekregen voor alles wat met het aardse en het lichamelijke te maken had. Dat betekende enerzijds dat een aantal van hen zich bijvoorbeeld op seksueel gebied geheel en al liet gaan (zie de hoofdstukken 5 en 6). Anderzijds leidde dezelfde minachting voor het lichamelijke bij anderen juist tot het omgekeerde, een volstrekte ascese. En omdat huwelijk en seksualiteit nu eenmaal bij elkaar horen, waren er mensen in Korinte die tot de conclusie waren gekomen niet te trouwen of, wanneer ze getrouwd waren, te scheiden.

Paulus' reactie is duidelijk: hij roept de Korintiërs op te blijven wat ze zijn. Zijn voorkeur gaat zeker uit naar de ongehuwde staat, maar hij benadrukt keer op keer dat het geen zonde is, dat het niet verkeerd is, te trouwen. En scheiden wijst hij af.

Het huwelijk als garantie tegen het gevaar van ontucht

7 1 Naar aanleiding van wat jullie geschreven hebben: een man doet er
inderdaad goed aan geen seksuele omgang met een vrouw te hebben.
2 Maar wegens het gevaar van ontucht is het nodig dat iedere man zijn eigen
vrouw heeft en iedere vrouw haar eigen man.

3 De man moet aan zijn vrouw geven waar zij recht op heeft en evenzo moet de vrouw aan haar man geven waar hij recht op heeft.
4 Niet de vrouw heeft de beschikking over haar lichaam, maar haar man; evenzo heeft ook niet de man de beschikking over zijn lichaam, maar zijn vrouw.
5 Onthoud elkaar de seksuele omgang niet, tenzij met wederzijds goedvinden en voor een bepaalde tijd om je aan het gebed te wijden. Maar kom dan weer samen, opdat de satan jullie niet verleidt en jullie in bandeloosheid vervallen.
6 Maar dat zeg ik alleen maar om jullie tegemoet te komen, niet om jullie ertoe te verplichten.
7 Ik zou wel willen dat alle mensen waren zoals ik, maar ieder heeft zijn eigen genadegave, van Godswege gekregen, de één deze, de ander die.

IN DE VERZEN 1-7 merkt Paulus naar aanleiding van de brief van de Korintiërs op, dat het inderdaad goed is ongehuwd te zijn en te blijven en seksuele contacten te vermijden (verzen 1 en 7). Maar dit aan te kunnen is een genadegave, die bepaald niet aan een ieder ten deel is gevallen (vers 7). En omdat anders het gevaar van ontucht wel heel groot wordt en mensen gemakkelijk in teugelloosheid vervallen (verzen 2 en 5) is het beter te trouwen (vers 2). Want het huwelijk is de (enige) plaats waar seksuele contacten thuishoren en beide partners hebben daar ook recht op en zijn het tegenover elkaar verplicht (verzen 3-4). Alleen wanneer beiden het erover eens zijn, mogen ze voor een bepaalde (korte) tijd seksuele contacten vermijden, om zich bijvoorbeeld aan het gebed te wijden (vers 5). Maar dat is dan ook de enige concessie die Paulus wil doen aan die Korintiërs, die een veel verdergaande ascese voorstaan (vers 6).

In vers 1 verwijst Paulus voor het eerst expliciet naar een brief die de Korintiërs hem hadden geschreven (vgl. 7:25; 8:1; 12:1; 16:1,12; en zie de Inleiding). Wat de inhoud van deze brief betreft, kunnen we aannemen dat hij niet zozeer over dogmatische zaken ging maar veeleer zaken aan de orde stelde die met de praktijk van het christelijk leven en de godsdienstige bijeenkomsten te maken hadden.
Het lijkt het meest waarschijnlijk dat de zinsnede 'een man doet er ... goed aan geen seksuele omgang met een vrouw te hebben' (vers 1b) uit deze brief van de Korintiërs komt of dat Paulus de inhoud van een bepaalde passage uit die brief hier in eigen woorden samenvat. Kennelijk had een aantal Korintische christenen bezwaren tegen seksuele omgang in het algemeen. De uitdrukking 'een vrouw (of een man) aanraken' staat immers voor elke vorm van geslachtsverkeer tussen man en vrouw (zie bijv. Gen. 20:6; Spr. 6:29; Josephus, *Antiquitates Judaicae* 1,163; Het Testament van Ruben 3:15; maar ook bijv. Plato, *Leges* 8,840 A; Plutarchus, *Alexander* 21,9 [*Vitae* 676 E]; Marcus Aurelius 1,17,13). En blijkbaar leidde deze verachting voor seksualiteit bij die Korintiërs tot een

duidelijke voorkeur voor de ongehuwde staat (niet trouwen als je nog ongetrouwd bent en scheiden als je wel getrouwd bent) en de opvatting dat trouwen en getrouwd zijn eigenlijk zonden zijn (vgl. de verzen 10-11, 27-28; zie ook 1 Tim. 4:3).

Het lijkt vreemd of zelfs tegenstrijdig dat in de christelijke gemeenschap van Korinte zowel ontucht of hoererij als seksuele ascese voorkwam. Toch is dit wel verklaarbaar. Beide zijn namelijk het gevolg van een houding van verachting van of minachting voor het aardse, het wereldlijke, het lichamelijke. Enerzijds leidden de gevoelens van 'vrijheid', van christelijke vrijheid, bij een aantal Korintiërs tot allerlei seksuele uitspattingen: alles is nu immers geoorloofd en het lichaam is toch maar vergankelijk (zie 6:12-13). Anderzijds voelden de Korintiërs zich, als mensen die meenden dat ze geheel door de Geest en de wijsheid geleid werden, ver verheven boven het lichamelijke en het aardse, wat bij anderen juist leidde tot ascese op seksueel gebied.

Waren er voor de eerste houding analogieën te vinden in de sterk door de Stoa en het Cynisme beïnvloede populaire filosofie van die tijd, ook de tegengestelde houding van seksuele ascese zal beïnvloed zijn door Hellenistisch (vooral stoïsch-cynisch) gedachtengoed. Daar vinden we namelijk een vergelijkbare distantie tegenover seksualiteit: de ware wijze was 'vrij', wat ook inhield dat hartstochten, begeerten en passies geen vat op hem hadden; hij was als het ware 'a-pathisch', een deugd die vooral bij de Stoa in hoog aanzien stond. En deze 'a-pathie' betekende ook een beteugeling van seksuele begeerten (vgl. reeds Xenophon, *Memorabilia* 4,5; *Oeconomicus* 1,18-23). Ook stond men in bepaalde kringen vrij gereserveerd tegenover het huwelijk: de ware wijze kon maar beter niet getrouwd zijn, omdat een vrouw en kinderen hem maar afleidden van het ware doel van het leven, de dienst aan God (vgl. bijv. Epictetus, *Dissertationes* 3,22,47; 3,22,67-76; 4,1,159; Diogenes Laërtius, *Vitae Philosophorum* 6,29; 10,118-119; Lucianus, *Demonax* 55; Philostratus, *Vita Apollonii* 1,13; maar daarentegen Musonius Rufus, *Dissertationes* 14; zie verder bij 1 Kor. 7:32-35).

Net zo goed als Paulus zich in de hoofdstukken 5 en 6 tegen de seksuele uitspattingen onder de Korintische christenen verzette, zo wijst hij in hoofdstuk 7 hun seksuele ascese af, zeker wanneer deze tot ontbinding van bestaande huwelijken leidt of tot nieuwe gevallen van ontucht. Een zekere distantie tegenover seksuele driften past een christen (zie ook Rom. 8:2-14; Gal. 5:13-26), maar de apostel weet ook dat 'het niet goed is, dat de mens alleen is' (Gen. 2:18; vgl. Tob. 8:6) en dat het huwelijk een door God vastgestelde instelling is, waar man en vrouw elkaar liefhebben en gemeenschap hebben met elkaar om zo kinderen te verwekken (vgl. ook bijv. Josephus, *Contra Apionem* 2,199). Daarom merkt hij in vers 2 dan ook op dat 'wegens het gevaar van ontucht het nodig is dat iedere man zijn eigen vrouw heeft en iedere vrouw haar eigen man'. Ook al is Paulus het met de Korintiërs eens dat 'een man er ... goed aan doet geen seksuele omgang met een vrouw te hebben' (vers 1b), meent hij toch deze gedachte te moeten nuanceren. Wegens het gevaar van ontucht, een in Paulus'

ogen zeer groot kwaad (zie de hoofdstukken 5 en 6), verdient het huwelijk in de meeste gevallen toch de voorkeur. Het 'hebben' van een man of vrouw (voor deze uitdrukking, zie verder bijv. Ex. 2:1; Deut. 28:30; 2 Kron. 11:21; Jes. 54:1; Tob. 3:8; 3 Ezra 9:12,18; 1 Kor. 7:12-13,29; Gal. 4:27) is hier door Paulus algemeen bedoeld, in de zin van 'getrouwd zijn'. Hij wil zijn lezers op het hart drukken dat het huwelijk in het algemeen een noodzakelijk iets is, namelijk om de seksuele verlangens van de mensen in goede banen te leiden en hoererij te voorkomen. Men vergelijke hiermee bijvoorbeeld de volgende passage uit Het Testament van Ruben 4:1, 'Let dus niet op de schoonheid van vrouwen ..., totdat de Heer jullie een vrouw geeft die hij wil...' (vgl. ook Het Testament van Levi 9:9-10).
In de verzen 3-4 verklaart Paulus zich nader: het huwelijk is inderdaad een goede garantie tegen ontucht, omdat het huwelijk een seksuele relatie impliceert, waar beide partners toe verplicht zijn en waar beiden ook recht op hebben. Geslachtsgemeenschap is letterlijk 'een verplichting' tegenover de ander. Beide partners hebben dan ook 'de beschikking' over elkaars lichaam, niemand mag zijn of haar lichaam als het ware voor zichzelf houden. In een huwelijk is immers alles gemeenschappelijk, ook de lichamen van beide partners – een bekende Hellenistische (stoïsche) gedachte: zie bijvoorbeeld Musonius Rufus, *Dissertationes* 13A, 'Een man en een vrouw moeten, wanneer zij met elkaar trouwen, beiden bij elkaar komen met het doel om met elkaar te leven en kinderen voort te brengen en ze moeten alles als gemeenschappelijk beschouwen en niet iets als behorende tot één van hen, zelfs niet het lichaam'; *Dissertationes* 14, 'Wie anders worden geacht alles gemeenschappelijk te hebben, zowel hun lichamen als hun zielen als hun bezittingen, dan man en vrouw?'; zie verder Plutarchus, *Moralia* 140 F; 142 F-143 A.

Dit alles leidt er ten slotte bij Paulus toe zijn lezers in Korinte in vers 5 op te roepen elkaar – binnen het huwelijk – toch vooral niet de seksuele omgang 'te onthouden' (letterlijk: elkaar niet 'te beroven, te benadelen'; vgl. Ex. 21:10). De apostel doet zijn lezers, van wie er kennelijk een aantal geslachtsgemeenschap binnen het huwelijk afwijst en bestaande huwelijken wil ontbinden, echter één kleine concessie: seksuele onthouding is geoorloofd wanneer beide partners dit in alle vrijheid zijn overeengekomen ('met wederzijds goedvinden') en het voor een bepaalde, korte tijd is, met het doel om zich 'aan het gebed te wijden'. Het gaat er hier niet om dat Paulus van mening zou zijn dat geslachtsgemeenschap de gelovige 'onrein' maakt en dat een godsdienstige handeling als het gebed alleen gedaan kan worden wanneer men 'rein' is (vgl. bijv. Ex. 19:15; Lev. 15:18; 1 Sam. 21:5; Jubileeën 50:8; Josephus, *Contra Apionem* 2,203; en ook Ovidius, *Fasti* 4,657; *Amores* 3,10,1-2). Deze nogal eens voorgestane interpretatie staat op gespannen voet met de opvatting van Paulus dat een christen bij voortduring dient te bidden (zie bijv. 1 Tess. 5:17), wat dan zou inhouden dat ook de seksuele onthouding voor altijd zou moeten gelden! Dit is zeker niet

de bedoeling van de apostel. Integendeel: hij wil hiermee niets meer zeggen dan dat men zich, wanneer men zich binnen het huwelijk voor enige tijd van seksuele gemeenschap onthoudt, geheel *ongestoord, onafgeleid* kan wijden aan de dienst van God, in dit geval aan het gebed (vgl. ook 1 Kor. 7:33-35). Oftewel, in de woorden van de auteur van het Testament van Naftali, '...er is (voor een man) een tijd om gemeenschap te hebben met zijn vrouw en er is een tijd om zich daarvan te onthouden en zich te wijden aan het gebed' (8:8; vgl. ook Pred. 3:5 en Clemens van Alexandrië, *Stromateis* 3,12 [79 e.v.]).

Maar deze tijdelijke onthouding van seksuele gemeenschap binnen het huwelijk heeft bepaald niet Paulus' voorkeur. Hij brengt het dan ook niet ter sprake als een bevel ('niet om jullie ertoe te verplichten', vers 6; vgl. vers 25 en 2 Kor. 8:8), maar als een concessie aan de Korintiërs ('om jullie tegemoet te komen', vers 6). Met andere woorden: vers 6 slaat terug op de concessie gedaan in vers 5: jullie mogen elkaar binnen het huwelijk de seksuele omgang onthouden, wanneer beide partners het goedvinden en wanneer het voor een bepaalde, korte tijd is. Maar, als gezegd, Paulus' voorkeur gaat er naar uit dat beide partners elkaar de seksuele omgang *niet* onthouden (vers 5a). Hij voegt er dan ook, na zijn bovengenoemde concessie aan de Korintiërs, haastig aan toe dat de partners na hun tijdelijke onthouding weer samen moeten komen ('kom dan weer samen', vers 5). Dit 'samenkomen' of 'samenzijn' (letterlijk: 'op dezelfde plaats zijn') staat voor het hebben van geslachtsgemeenschap (vgl. bijv. Het Testament van Issaschar 2:1-3).

Dat beide partners na een tijd van seksuele onthouding weer 'samenkomen', is nodig 'wegens het gevaar van ontucht' (vers 2) of, in de woorden van vers 5, 'opdat de satan jullie niet verleidt en jullie in bandeloosheid vervallen'. De satan, de tegenspeler van God (zie bij 5:5), ligt immers op de loer en probeert als de 'verleider' of 'verzoeker' (1 Tess. 3:5; Mat. 4:3) mensen tot zonden te verleiden (vgl. verder bijv. Op. 2:10; en zie ook Mat. 4:1; Mar. 1:13; Luc. 4:2). De zonde waartoe de satan in dit geval de mensen zou kunnen verleiden, is natuurlijk ontucht of hoererij of, zoals Paulus het hier uitdrukt, 'bandeloosheid', dat wil zeggen 'onmatigheid' waar het de seksuele begeerten betreft (vgl. bijv. Psalm van Salomo 4:3; Josephus, *Antiquitates Judaicae* 8,191; *Contra Apionem* 2,244; Tatianus, *Oratio ad Graecos* 33:4; en ook Xenophon, *Symposium* 8,27; Diodorus Siculus 3,65,2; 19,33,2; Musonius Rufus, *Dissertationes* 12). Deze 'bandeloosheid' is daarmee dus het tegenovergestelde van 'zelfbeheersing' (zie vers 9 en vgl. Gal. 5:23). Kortom: Paulus drukt de Korintiërs op het hart om binnen het huwelijk elkaar de seksuele gemeenschap niet te onthouden (tenzij met wederzijds goedvinden en voor een korte tijd), omdat anders de seksuele driften van (één van) beide partners zich wel eens kunnen gaan ontladen in geslachtsgemeenschap *buiten* het huwelijk, in overspel of hoererij dus.

Paulus is bij dit alles een realist: hij weet dat mensen nu eenmaal seksuele begeerten hebben en dat het daarom 'nodig' is dat 'iedere man zijn eigen vrouw heeft en iedere vrouw haar eigen man' (vers 2). Anderzijds is hij het met de

Korintiërs eens dat 'een man er ... goed aan doet geen seksuele omgang met een vrouw te hebben' (vers 1b). Maar hij weet dat dit voor de meeste mensen een te moeilijke opgave is. Hij besluit deze passage dan ook met de verzuchting dat hij wel zou willen dat alle mensen waren zoals hij (vers 7a). Hij doelt hier op zijn ongehuwde staat (vgl. vers 8 en 9:5) en op het feit dat hij – kennelijk – zijn seksuele begeerten wel de baas kan (vgl. 6:12b). Maar dat is een 'genadegave', een (immateriële) gave van de Geest, iets dat Paulus 'van Godswege' gekregen heeft (vers 7b). 'Zelfbeheersing', ook op seksueel gebied, is inderdaad een gave van God: 'hij die rein is op het lichamelijke vlak, moet niet pochen maar beseffen dat het een ander is die hem zijn zelfbeheersing schenkt' (1 Clemens 38:2; vgl. ook Wijsh. 8:21; De Brief van Aristeas 237). Voor Paulus is een dergelijke zelfbeheersing een goddelijke genadegave voor hem *persoonlijk*. Andere christenen hebben ook genadegaven, maar niet deze. Er is immers een grote verscheidenheid aan genadegaven (zie 1 Kor. 12:4-11,28-31; Rom. 12:6; vgl. ook 1 Petr. 4:10; en zie bij 1 Kor. 1:7) en 'ieder heeft zijn eigen genadegave..., de één deze, de ander die' (vers 7). En daarom is seksuele onthouding en dus ook de ongehuwde staat iets wat Paulus 'aankan', maar hij is zich er maar al te zeer van bewust dat dit uitzonderlijk is: voor de meeste christenen is het 'nodig' om getrouwd te zijn.

Richtlijnen voor weduwen en weduwnaars, voor huwelijken waarvan beide partners christen zijn en voor 'gemengde' huwelijken

7

8 Tot de weduwnaars en de weduwen heb ik dit te zeggen: ze doen er goed
aan als ze alleen blijven, zoals ik.
9 Maar wie zich niet kunnen beheersen, moeten trouwen, want het is beter
te trouwen dan voortdurend in de ban van vurige verlangens te zijn.
10 Voor degenen die getrouwd zijn, heb ik een gebod, een gebod niet van
mijzelf maar van de Heer: een vrouw mag niet scheiden van haar man
11 en als ze toch scheidt, moet ze ongetrouwd blijven of zich met haar man
verzoenen, en een man mag zijn vrouw niet verstoten.
12 Tot de anderen heb ik, niet de Heer, nog dit te zeggen: als een broeder een
ongelovige vrouw heeft die bij hem wil blijven, mag hij haar niet ver-
stoten.
13 En als een vrouw een ongelovige man heeft die bij haar wil blijven, mag
zij haar man niet verstoten.
14 Want de ongelovige man is, omdat hij bij zijn vrouw blijft, heilig en de
ongelovige vrouw is, omdat ze bij de broeder blijft, heilig. Jullie kinderen
zijn toch ook niet onrein? Nee, heilig zijn ze nu.
15 Maar als de ongelovige wil scheiden, moet hij of zij maar scheiden: de
broeder of de zuster is onder dergelijke omstandigheden niet gebonden.
God heeft jullie geroepen om de vrede te bewaren.

16 Want je weet het niet, vrouw: misschien kun je je man wel redden. En je weet het niet, man: misschien kun je je vrouw wel redden.

IN DE VOORAFGAANDE verzen heeft Paulus betoogd dat men er weliswaar 'goed aan doet geen seksuele omgang met een vrouw te hebben', maar dat niet iedereen dit aankan en dat dus het huwelijk, waarbinnen de geslachtsgemeenschap thuishoort, voor de meesten 'nodig' is.
In de verzen 8-16 werkt Paulus dit thema nader uit voor verschillende groepen in de christelijke samenleving in Korinte. Centraal staat daarbij het motief dat men zoveel mogelijk moet blijven zoals men is en dus niet van ongehuwde dan wel gehuwde staat moet veranderen.
Allereerst richt Paulus zich tot de weduwen en weduwnaars. Zij doen er goed aan, zo meent de apostel, om ongehuwd te blijven. Alleen degenen die de daarbij behorende seksuele onthouding absoluut niet aankunnen, doen er beter aan om te trouwen (verzen 8-9).
Vervolgens spreekt Paulus de christenen in Korinte aan die gehuwd zijn, die huwelijken waarvan de man en de vrouw beiden christen zijn. Voor hen heeft hij 'een gebod van de Heer': zij mogen niet scheiden. En als een vrouw toch scheidt, mag zij niet (met een andere man) hertrouwen (verzen 10-11).
Ten slotte richt de apostel zich tot die christenen in Korinte die met een heidense, dat wil zeggen: niet-christelijke, partner zijn getrouwd. Ook zij mogen niet scheiden. Christenen hebben immers van God de opdracht gekregen de vrede te bewaren. Bovendien is er altijd nog de mogelijkheid dat de heidense partner zich bekeert. Zolang de partner akkoord gaat getrouwd te zijn met een christelijke man of vrouw, leidt hij of zij als het ware een 'heilig' leven en mag de christelijke partner beslist niet scheiden. Alleen wanneer de heidense partner zelf wil scheiden, kan dit niet worden verhinderd (verzen 12-16).

In dit tweede gedeelte van het eerste hoofddeel (verzen 1-16) van dit hoofdstuk richt Paulus zich tot diverse groepen in de christelijke gemeenschap van Korinte. Allereerst spreekt hij 'de weduwnaars en de weduwen' aan (verzen 8-9). Letterlijk staat hier 'de *ongehuwden* en de weduwen'. Los van het verband kan de term die Paulus hier voor 'de ongehuwden' gebruikt, op álle ongetrouwde mensen slaan, op iedereen dus die, om welke reden dan ook, geen partner heeft. Alles wijst er echter op dat de apostel met deze term hier in het bijzonder de weduwnaars bedoelt. In de eerste plaats pleit de formulering in vers 8a hiervoor: waarom zou Paulus 'en de weduwen' toevoegen als hij met de term 'de ongehuwden' alle ongetrouwde mensen, zowel mannen als vrouwen, op het oog had? Met de term 'de ongehuwden' lijkt hij duidelijk een categorie mannen te bedoelen die op één lijn staat met 'de weduwen', namelijk de weduwnaars. Bovendien is dit woord in het Grieks wel vaker de term voor 'weduwnaar': een 'eigen' woord voor 'weduwnaar', parallel aan het woord voor 'weduwe', bestond wel maar werd nauwelijks gebruikt. En omdat Paulus zich pas vanaf vers 25

primair richt tot diegenen die *nog niet* getrouwd zijn, pleit alles ervoor 'de ongehuwden' hier als de weduwnaars op te vatten.
De visie van een aantal Korintiërs op seksualiteit, zoals Paulus die in vers 1 had verwoord, heeft er met een grote mate van waarschijnlijkheid ook toe geleid dat zij van mening waren dat weduwen en weduwnaars maar beter niet moesten hertrouwen. Een leven zonder partner genoot immers de voorkeur. Paulus is het met hen eens dat weduwen en weduwnaars 'er goed aan doen als ze alleen blijven' (letterlijk: '... als ze blijven', dat wil zeggen: als ze blijven zoals ze zijn, namelijk zonder partner; vgl. vers 40). De apostel stelt hierbij zichzelf als voorbeeld ('zoals ik', vers 8). Hieruit kunnen we afleiden dat de apostel op het moment van schrijven ongehuwd was. Of hij weduwnaar was, gescheiden was, dan wel nooit getrouwd is geweest, daarover geeft deze tekst ons geen uitsluitsel. Het enige dat we kunnen vaststellen, is dat hij toen niet getrouwd was en ook geen behoefte had te trouwen (vgl. vers 7). En Paulus raadt de weduwen en weduwnaars in Korinte aan om zijn voorbeeld te volgen en voor de rest van hun leven ongetrouwd te blijven.
Maar ook nu is de apostel niet blind voor de realiteit: als er weduwen of weduwnaars zijn die 'zich' op het seksuele vlak 'niet kunnen beheersen' (vers 9), die dus in 'bandeloosheid' dreigen te vervallen (vgl. vers 5), dan moeten zij zeker trouwen. Want 'het gevaar van ontucht' (vgl. vers 2) wordt anders te groot. Of, zoals Paulus het hier in vers 9 formuleert: 'het is beter te trouwen dan voortdurend in de ban van vurige verlangens te zijn' (letterlijk: '... dan te branden'), dat wil zeggen: te moeten toegeven aan die seksuele begeerten die onvermijdelijk tot ontucht of hoererij leiden. Dit 'branden', zoals Paulus het hier uitdrukt, slaat dus niet op de eeuwige straf na het oordeel op de laatste dag, zoals wel eens gesuggereerd wordt. Paulus zegt hier niet tegen de weduwen en weduwnaars dat ze maar moeten trouwen, wanneer ze zich niet kunnen beheersen, omdat ze anders te zijner tijd in het vuur van de hel terecht zullen komen. Er is in de context geen enkele verwijzing naar het oordeel van God en de bijbehorende straf voor de zondaars. Wat Paulus hier zegt is niets anders dan dat het voor weduwen en weduwnaars beter is te trouwen dan door seksuele verlangens overmeesterd te worden en toe te geven aan ontucht en bandeloosheid. 'Branden' van emoties (vgl. bijv. ook 2 Kor. 11:29), in het bijzonder van emoties die met seksualiteit te maken hebben, is een metafoor die wel vaker voorkomt: zie bijvoorbeeld De Wijsheid van Jezus Sirach 23:16(17), 'Een hart vol passie is als een brandend vuur, het dooft niet voordat het is opgebrand. Iemand die ontucht bedrijft met zijn lichaam, houdt er niet mee op voordat het vuur hem verteerd heeft' (zie verder bijv. Hos. 7:4 en Philo, *De somniis* 2,181).

In de verzen 10-11 spreekt Paulus vervolgens 'degenen die getrouwd zijn' aan, dat wil zeggen die huwelijken waarvan beide partners tot de christelijke gemeenschap in Korinte behoren. Voor hen heeft hij niet zozeer een goede raad, zoals in het geval van de weduwnaars en weduwen in de verzen 8-9, maar 'een

gebod'. Bovendien, zo voegt hij eraan toe, komt dit gebod, dit bevel, niet van hemzelf (zoals bijv. in 11:17 en 1 Tess. 4:2,11), maar van 'de Heer', van Jezus Christus dus. Met andere woorden: het is niet de apostel Paulus die hier 'degenen die getrouwd zijn' iets voorschrijft, maar het is een bevel van Jezus Christus zelf, dat Paulus doorgeeft. Het is niet waarschijnlijk dat Paulus hier refereert aan een bijzondere openbaring die hem ten deel was gevallen en waarin de verhoogde Heer hem bepaalde instructies had gegeven. Waarschijnlijker is het dat de apostel op deze plaats een gebod van de aardse Jezus doorgeeft, dat in de overleveringen over Jezus binnen het vroege christendom de ronde deed (vgl. 9:14; 11:23-25; 1 Tess. 4:15-17). De neerslag van deze overleveringen vinden we ook in de Evangeliën, in het bijzonder in Marcus 10:9,11 (parallel: Mat. 19:6b,9) en Matteüs 5:32 (parallel: Luc. 16:18). Daar lezen we hoe Jezus ageert tegen de Joodse huwelijkswetten, volgens welke de man, in tegenstelling tot de vrouw, het initiatief tot scheiding mocht nemen en zijn vrouw om welke reden dan ook mocht 'wegzenden' (vgl. bijv. Josephus, *Antiquitates Judaicae* 15, 259-260). Volgens de Evangeliën is Jezus in het algemeen tegen een scheiding en wijst hij het hertrouwen na een scheiding af: '... Wat God heeft samengevoegd, mag een mens niet scheiden ... Wie zijn vrouw wegzendt en met een ander trouwt, pleegt echtbreuk ten opzichte van de eerste ...' (Mar. 10:9,11) en '... Ieder die zijn vrouw wegzendt om een andere reden dan ontucht, maakt dat zij echtbreuk pleegt (als zij hertrouwt) en wie met een gescheiden vrouw trouwt, pleegt echtbreuk' (Mat. 5:32). Uit het feit dat dit thema zo nadrukkelijk aanwezig is in de Evangeliën, mag geconcludeerd worden dat scheiden en hertrouwen in de vroege kerk veel besproken onderwerpen waren. De gemeente in Korinte was hierop geen uitzondering.

De in het vroege christendom overgeleverde opvatting van Jezus over huwelijk en echtscheiding wordt hier door Paulus genoemd om de Korintiërs duidelijk te maken dat ze niet mogen scheiden en zeker niet mogen hertrouwen: 'een vrouw mag niet scheiden van haar man ... en een man mag zijn vrouw niet verstoten' (verzen 10slot en 11slot) en 'als ze toch scheidt, moet ze ongetrouwd blijven of zich met haar man verzoenen' (vers 11). Het werkwoord dat hier met 'scheiden' is weergegeven, is de ook in de Grieks-Romeinse cultuur gebruikelijke term voor het uit elkaar gaan van man en vrouw. Het woord kan zowel voor de man die van zijn vrouw scheidt als voor de vrouw die van haar man scheidt, gebruikt worden en komt als zodanig regelmatig in huwelijksverdragen uit die tijd voor. Anders dan in de Joodse cultuur konden in de Grieks-Romeinse cultuur beide partners, de man zowel als de vrouw, het initiatief tot echtscheiding nemen. Het woord dat in vers 11 met 'verstoten' is vertaald, is een handeling die in een dergelijke context van de *man* uitgaat (zie bijv. ook Herodotus *Historiae* 5,39,2). Bij een scheiding was het namelijk gebruikelijk dat de vrouw haar man en haar huis verliet en naar elders (bijv. naar haar vader of andere familieleden) vertrok. Niettemin gebruikt Paulus hetzelfde werkwoord 'verstoten' in vers 13 met de *vrouw* als subject.

Wat het meest opvalt in deze verzen, is dat Paulus hier eerst spreekt over een eventuele scheiding die van de vrouw uitgaat. Pas aan het slot van vers 11 worden de mannen gemaand niet te scheiden. Ook opvallend is het dat alleen de vrouw hier expliciet verboden wordt na een eventuele scheiding te hertrouwen. Het ligt voor de hand om aan te nemen dat Paulus ook vond dat de man na een scheiding niet meer moest hertrouwen, maar hij zegt het hier niet. De reden voor dit alles is misschien gelegen in het feit dat het in de christelijke gemeente in Korinte vooral vrouwen waren die er ernstig over dachten om van hun partners te scheiden. Wellicht streefden hun mannen naar een volledige seksuele ascese (vgl. vers 1), waardoor zij de mogelijkheid om kinderen voort te brengen in rook zagen opgaan en wilden zij daarom scheiden om een ander te kunnen hertrouwen, die hun wel het gewenste moederschap kon schenken. Minder waarschijnlijk is het dat de vrouwen zelf seksuele ascese voorstonden, in tegenstelling tot hun mannen, en dat zij daarom wilden scheiden. Hoe dit ook zij, de wens tot echtscheiding in Korinte kwam hoogstwaarschijnlijk het meest bij de vrouwen voor en had ongetwijfeld te maken met de seksuele ascese die een aantal Korintiërs nastreefde. Paulus' antwoord is duidelijk: de Heer zelf heeft gezegd dat scheiden niet mag en dat hertrouwen na een scheiding al helemaal uit den boze is. Ook nu weer spoort hij zijn lezers aan 'te blijven zoals ze nu zijn'.

In de verzen 12-16 richt de apostel zich tot 'de anderen'. Uit het verband blijkt wie Paulus met deze 'anderen' bedoelt, namelijk die christenen in Korinte die met een 'ongelovige' (= niet-christelijke, heidense; zie bij 6:6) partner getrouwd zijn. Misschien waren er in Korinte christenen geweest die in het verleden met een ongelovige man of vrouw een huwelijk waren aangegaan. Of – waarschijnlijker – waren in het verleden twee heidenen met elkaar getrouwd en was één van beide partners op een gegeven moment christen geworden. Ook al gebeurde het vaak dat iemand 'met zijn hele huis' christen werd, individuele bekeringen kwamen zeker ook voor.
De achtergrond waartegen Paulus deze getrouwde christenen aanspreekt, was ook in dit geval de neiging van een aantal van hen om te scheiden. Niet alleen zal hier de wens tot seksuele onthouding bij één van de twee partners, normaal gesproken de christelijke partner, een rol hebben gespeeld. Tevens meende men misschien dat het huwelijk door de niet-christelijke partner als het ware 'bezoedeld' werd en in een heidense, onreine sfeer terechtkwam. De vraag kwam zo op of een christen eigenlijk wel met een heidense partner getrouwd mocht blijven of dat het misschien toch beter was om te scheiden.
In zijn reactie merkt de apostel allereerst op dat hij dit keer geen 'gebod van de Heer' heeft. Wat hij de Korintiërs meedeelt, is zijn eigen opvatting, maar dat is – uiteraard – wel de opvatting van 'een geroepen apostel van Christus Jezus' (1:1), een opvatting die logisch voortvloeit uit 'het gebod van de Heer' in de verzen 10-11. Ook nu weer spoort hij de betreffende personen aan om toch

vooral niet het initiatief tot een scheiding te nemen ('...mag hij haar niet verstoten ... mag zij haar man niet verstoten', verzen 12slot en 13slot). Dat wil zeggen: zolang de heidense vrouw 'bij hem (= de christelijke man) wil blijven' (vers 12) of de heidense man 'bij haar (= de christelijke vrouw) wil blijven' (vers 13). Paulus legt hiermee het initiatief geheel bij de heidense partner: als hij of zij bij de christelijke partner wil 'blijven' (letterlijk: 'met hem/haar wonen'; voor deze uitdrukking in verband met de huwelijksgemeenschap, vgl. reeds Sophocles, *Oedipus Tyrannus* 990), is er voor de christelijke partner geen enkele aanleiding om te scheiden. Integendeel.

Een van de redenen waarom de christen in geen enkel geval het initiatief tot een echtscheiding mag nemen wanneer zijn of haar ongelovige partner met zo'n gemengd huwelijk geen problemen heeft, geeft Paulus in vers 14. Daar merkt hij op dat 'de ongelovige man, omdat hij bij zijn vrouw blijft, heilig is en de ongelovige vrouw, omdat ze bij de broeder blijft, heilig is'. De heidense partner is dus, zo meent Paulus, heilig (letterlijk: 'geheiligd'), omdat hij of zij de band met de christelijke partner niet verbreekt, hier weergegeven als 'omdat hij bij zijn vrouw blijft' en 'omdat ze bij de broeder blijft' (letterlijk: 'in de vrouw' en 'in de broeder').

Dit heilig-zijn of geheiligd-zijn van de heidense partner wordt vaak zo uitgelegd als zou het om een soort automatisme gaan: door de omgang met de christelijke partner wordt de heiden zonder meer geheiligd. En dit geheiligd-zijn zou dan een 'tussenfase' zijn die voor de heiden uiteindelijk zou leiden tot diens bekering en heil. Toch bedoelt de apostel hier iets anders. 'Heilig', 'heiligheid', 'heiliging' en 'geheiligd-zijn' zijn termen waarmee inderdaad uitgedrukt kan worden dat iets of iemand uit de wereld van het profane is losgemaakt en aan God gewijd is. Als zodanig kunnen christenen 'heilig' of 'geheiligd' heten. Sinds hun bekering behoren ze bij het volk van God en zullen ze aan het einde der tijden het heil ontvangen (zie ook bij 1:2 en 6:11). Maar in vers 14 gaat het om een *heidense* man of vrouw, een ongelovige dus, die 'heilig' of 'geheiligd' genoemd wordt; hij of zij is (nog) geen christen, is (nog) niet 'gered' (zie vers 16). Dat houdt in dat Paulus hier met de term 'geheiligd-zijn' iets anders bedoelt, weliswaar verwant aan bovengenoemde betekenis maar met een andere nuance. De apostel gebruikt de term hier namelijk als een *ethisch* begrip: 'heiligheid' staat nu voor het juiste gedrag, een gedrag dat afwijkt van wat in 'de wereld' gebruikelijk is, dat geheel in overeenstemming is met de wil van God, dat bij christenen als 'geheiligden' past en waarnaar ze tegelijkertijd altijd moeten streven (vgl. Rom. 6:19-22; 12:1; 1 Kor. 7:34; 1 Tess. 3:13; 4:3-7; zie verder in het bijzonder nog Ignatius, *Brief aan de gemeente in Efeze* 2:2). Maar ook heidenen kunnen wel eens zo'n 'heilig' gedrag vertonen, zo is Paulus' overtuiging, namelijk wanneer ze iets doen wat ook christenen in zo'n sitiuatie zouden doen of zouden moeten doen. Of, in het onderhavige geval: wanneer een heiden bij zijn of haar christelijke partner wil blijven, het huwelijk dus niet wil ontbinden, is hij of zij 'heilig', 'geheiligd'; hij of zij volgt, misschien zonder het zelf te beseffen, de

bedoeling van God met het huwelijk (zie Gen. 2:24) en neemt 'het gebod van de Heer' in acht (zie de verzen 10-11).
Om zijn lezers duidelijk te maken dat ook een ongelovige wel eens 'heilig' kan zijn, namelijk als hij 'heilig' leeft, voegt Paulus aan het slot van vers 14 nog een voorbeeld toe, en wel dat van kinderen van christelijke ouders: 'Jullie kinderen zijn toch ook niet onrein? Nee, heilig zijn ze nu'. Ook hier wil Paulus niet zeggen dat kinderen van christelijke ouders automatisch heilig zijn, bijvoorbeeld omdat ze gedoopt zijn en de heilige Geest hebben ontvangen of omdat ze zonder meer mét hun ouders behoren tot het volk van God. Met 'kinderen' bedoelt de apostel hier ongetwijfeld onvolwassenen, kinderen tot zo'n veertien jaar, die nog niet zelf verantwoordelijkheden dragen of belangrijke beslissingen nemen en dus ook nog niet zelf een bewuste keuze voor het christelijk geloof hebben kunnen maken. In die zin zijn ze, volgens Paulus, nog 'ongelovig' en dus enigszins vergelijkbaar met de ongelovige partners in gemengde huwelijken, al hebben deze laatsten gewoonlijk bewust voor het 'ongeloof' gekozen. Maar net zo goed als de 'ongelovige' partners die hun huwelijk met christenen niet willen ontbinden, 'heilig' zijn, zijn ook de 'ongelovige' kinderen van christelijke ouders 'heilig'. Als gezegd, niet automatisch, maar omdat zij, zo is Paulus' overtuiging, een 'heilig' leven leiden, een 'christelijk' gedrag vertonen, zoals het kinderen van christelijke ouders, kinderen die opgroeien in een christelijke omgeving, betaamt. Ze zijn niet langer 'onrein'. Deze term is net als 'heilig' of 'geheiligd' van oorsprong cultisch maar heeft al vroeg ook een ethische betekenis gekregen. In het bijzonder waren het de heidenen van wie Joden en christenen zeiden dat zij 'onrein' waren en 'onrein' leefden (vgl. bijv. Jes. 52:1; Amos 7:17; Hand. 10:28; 2 Kor. 6:17). Christenen daarentegen leiden een 'heilig' leven of behoren dit te doen (vgl. bijv. Rom. 6:19; 1 Tess. 4:7) en hetzelfde, zo betoogt Paulus hier, geldt voor hun nog niet bewust tot geloof gekomen kinderen. En met dit voorbeeld wil de apostel dus de Korintiërs ervan overtuigen dat ook een 'ongelovige' partner in een gemengd huwelijk heilig of geheiligd kan zijn, namelijk wanneer hij of zij ertoe besluit zijn of haar huwelijk met de christelijke partner te laten voortbestaan.
In de verzen 12-14 heeft Paulus ervoor gepleit dat de christelijke partner in een gemengd huwelijk niet het initiatief tot echtscheiding moet nemen. Wanneer de ongelovige partner het gemengde huwelijk geen probleem vindt, moet men dus niet scheiden. Maar, zo vervolgt de apostel in vers 15, 'als de ongelovige wil scheiden, moet hij of zij maar scheiden'. Wanneer de heidense partner zich niet (langer) in het huwelijk met zijn of haar christelijke vrouw of man kan vinden, is scheiding onvermijdelijk. Maar niet omdat de christelijke partner dit wil, maar de heidense partner. Die heeft ook nu weer het initiatief. De christelijke partner is min of meer de 'afwachtende' partij: zelf een scheiding aanhangig maken is uit den boze, maar wanneer de andere partij hiervoor kiest, moet de christen dit accepteren en is hij of zij 'onder dergelijke omstandigheden' (dat wil zeggen: 'in zulke gevallen'; vgl. Xenophon, *Cyropaedia* 5,4,17) niet langer

'gebonden'. Met dit laatste wil Paulus uitdrukken dat de christelijke partner, in geval dat het toch tot een scheiding komt, niet langer aan de heidense partner en de gemaakte huwelijksafspraken 'gebonden' (letterlijk: 'als een slaaf gebonden') is. Hij of zij gaat voortaan als een 'vrij' mens door de wereld, als een ongetrouwde, die geen verplichtingen meer heeft tegenover de vroegere partner, net zo goed als dat het geval is wanneer de partner is overleden (vgl. vers 39 en Rom. 7:2). Over een mogelijk nieuw huwelijk spreekt Paulus hier niet en omdat het centrale motief in dit hoofdstuk Paulus' vermaning is om te blijven zoals je bent, is het niet waarschijnlijk dat de apostel hier aan de mogelijkheid van hertrouwen denkt.

Paulus besluit deze passage met een laatste oproep aan de christelijke partners binnen gemengde huwelijken om toch vooral niet te gaan scheiden: 'God heeft jullie geroepen om de vrede te bewaren' (vers 15slot). Dit zinnetje slaat niet op het direct voorafgaande (vers 15ab), als zou Paulus de christelijke partners ertoe willen oproepen geen ruzie te maken wanneer de ongelovige partner wil scheiden. Deze uitleg, die door vele exegeten wordt voorgestaan, houdt te weinig rekening met de inhoud van vers 16 en vooral met de 'boodschap' die Paulus de Korintiërs in deze passage wil meedelen. De apostel wil de betreffende Korintische christenen nog eens op het hart drukken om toch vooral niet het initiatief te nemen tot een scheiding, om deze toch vooral niet – desnoods zelfs tegen de wil van de heidense partner in – te willen forceren. Christenen zijn immers niet geroepen om ruzie te maken maar zijn door God geroepen 'om de vrede te bewaren' (letterlijk: 'in vrede'; voor de formulering 'roepen/geroepen zijn in', zie ook 1 Tess. 4:7). Dit is immers een opdracht die de mensen en in het bijzonder de christenen, van God hebben gekregen: zie bijvoorbeeld Matteüs 5:9; Marcus 9:50; Romeinen 12:18; 14:19; 2 Korintiërs 13:11; 1 Tessalonicenzen 5:13; 2 Timoteüs 2:22; Hebreeërs 12:14; 1 Petrus 3:11 (en vgl. ook Ps. 34:15 en Psalm van Salomo 12:5). Scheiden, zelfs wanneer je partner ongelovig is, past niet bij dit gebod om de vrede te bewaren.

In vers 16, ten slotte, voegt Paulus nog een reden toe waarom de christelijke partners in een gemengd huwelijk niet moeten scheiden maar zolang de heidense partner dit wil, bij hem of haar moeten blijven: misschien kan de christen de ander wel 'redden' (voor dit gebruik van 'redden' in de zin van 'tot bekering brengen', vgl. 9:22 en Rom. 11:14; 1 Tim. 4:16). Dat wil zeggen: door de omgang met de christelijke partner, die immers een voorbeeld moet zijn hoe je dient te leven overeenkomstig de wil van God, komt de heidense man of vrouw misschien wel tot geloof en zal hij of zij deelkrijgen aan het eeuwige heil. En omdat deze mogelijkheid (geen automatisme!), namelijk dat de ongelovige christen wordt, niet over het hoofd gezien mag worden, is het eens te meer nodig dat de christelijke partner bij zijn of haar heidense vrouw of man blijft.

In principe geen verandering van status

7 17 Nee, zoals de Heer het ieder afzonderlijk heeft toebedeeld, zoals het voor
ieder afzonderlijk was toen God hem riep, zo moet men zijn leven blijven
leiden. Zo schrijf ik het in alle gemeenten voor.
18 Was iemand besneden toen hij geroepen werd, dan moet hij de voorhuid niet
weer laten aanbrengen. Was iemand onbesneden toen hij geroepen werd,
dan moet hij zich niet alsnog laten besnijden.
19 Want wat van belang is, is niet of men besneden is of onbesneden, maar of
men de geboden van God in acht neemt.
20 Ieder moet blijven zoals hij was toen hij geroepen werd.
21 Was je een slaaf toen je geroepen werd? Bekommer je er niet om! Alleen
wanneer je de mogelijkheid hebt om een vrij man te worden, maak daar dan
zonder enige aarzeling gebruik van.
22 Want wie een slaaf is wanneer hij geroepen wordt tot het geloof, is toch ook
een vrij man: hij is namelijk een vrijgelatene van de Heer; en omgekeerd,
wie een vrij man is wanneer hij geroepen wordt, is toch ook een slaaf: hij
is namelijk een slaaf van Christus.
23 Jullie allen zijn gekocht, er is een prijs betaald. Wees geen slaven van mensen!
24 Ieder moet, broeders en zusters, ten overstaan van God blijven wat hij was
toen hij geroepen werd.

NA HET EERSTE hoofddeel van hoofdstuk 7 (verzen 1-16) volgt nu een passage waarin Paulus op een principiële en fundamentele wijze aangeeft dat het in alle gevallen de voorkeur verdient om te blijven zoals men is en was toen men tot geloof kwam. Tot drie keer toe wordt dit hier door de apostel expliciet gezegd (verzen 17, 20 en 24). Hij voegt een tweetal voorbeelden toe waarmee hij deze stelregel aannemelijk wil maken.

Eerst merkt Paulus op dat het er in de christelijke gemeenschap niet toe doet of men besneden dan wel onbesneden is, dat het dus niet relevant is of men Jood dan wel heiden was toen men tot bekering kwam. En omdat dit irrelevant is, is een verandering van status wat dit betreft ook niet nodig of wenselijk (verzen 18-19).

Als tweede voorbeeld verwijst de apostel naar de maatschappelijke status van slaaf of vrije. Ook deze status is in de christelijke gemeenschap van geen enkel belang: een slaaf is eigenlijk ook een vrij man (namelijk 'een vrijgelatene van de Heer') en een vrij man is eigenlijk ook een slaaf (namelijk 'een slaaf van Christus'). Ook in dit geval moet men niet denken dat een verandering van status beter zou zijn, bijvoorbeeld om zo op een juistere, meer verantwoorde manier te leven overeenkomstig de wil van God. Alleen wanneer een slaaf de mogelijkheid heeft om vrijgelaten te worden, moet hij deze gelegenheid niet ongebruikt voorbij laten gaan, maar in de ogen van God maakt het niet uit of men een slaaf dan wel een vrije is (verzen 21-22).

Ten slotte is het zo dat christenen bij God en Jezus Christus behoren en in de

wereldwijde christelijke gemeenschap telt status niet. Christenen moeten zich dan ook niets gelegen laten liggen aan de maatstaven van de mensen, de maatstaven die gelden in deze wereld; ze moeten zichzelf zijn en blijven en niet denken dat een verandering van status hen dichter bij God brengt (vers 23).

Tegenover de voorkeur bij vele Korintische christenen voor de ongehuwde staat en de drang om zo nodig te scheiden stelt Paulus dat men beter kan blijven in die sociale situatie waarin men zich bevond toen men door God geroepen werd en tot bekering kwam ('Nee, ...', vers 17). Zoals iedere evangelieprediker zijn eigen taak en opdracht heeft gekregen (3:5) en zoals iedere christen zijn eigen genadegave heeft ontvangen (7:7; Rom. 12:3 e.v.), zo zijn ook aan elk mens en iedere christen bepaalde levensomstandigheden 'toebedeeld' (vers 17). Deze sociale situatie, door God bepaald en door 'de Heer' (= Jezus Christus) geschonken, hoeft men niet te veranderen nadat men tot bekering is gekomen. Iemands status in de samenleving heeft namelijk geen enkele *theologische* relevantie: in de *christelijke* gemeenschap is de ene status niet meer waard dan een andere maar is ieder gelijk(waardig). Dit betekent dat een verandering van status in principe vermeden moet worden en zeker niet gezocht moet worden vanuit de gedachte dat de andere status in de ogen van God meer waarde heeft. Paulus wil hier niet dat de Korintiërs hun status per se vasthouden maar dat ze die beschouwen als de voor ieder van hen geschikte wijze om te leven zoals het een christen betaamt. Kortom: men moet in principe zijn leven zo blijven leiden, zoals men was op het moment dat men christen werd. Deze stelregel is het ook, zo merkt Paulus aan het slot van vers 17 op, die hij als apostel in alle gemeenten 'voorschrijft' (vgl. 11:34; 16:1): de christenen in Korinte maken deel uit van de wereldwijde christelijke gemeenschap en andere christelijke gemeenten dienen voor hen daarbij als voorbeelden (vgl. 1:2; 4:17; 11:16; 14:33b-34a,36).
In de verzen 18-19 geeft Paulus een eerste voorbeeld om een en ander aan de Korintiërs nog eens duidelijk te maken: 'Was iemand besneden toen hij geroepen werd, dan moet hij de voorhuid niet weer laten aanbrengen. Was iemand onbesneden toen hij geroepen werd, dan moet hij zich niet alsnog laten besnijden ...' (vers 18). Het al dan niet besneden zijn, dat wil zeggen: het feit of men van huis uit Jood dan wel heiden was, is een thema dat in tegenstelling tot de gemeenten in Galatië en Rome (zie Paulus' brieven aan de Galaten en de Romeinen) in de christelijke gemeente van Korinte totaal niet speelde. De apostel gebruikt dit voorbeeld hier dan ook alleen maar om zijn lezers op een theoretisch niveau van zijn standpunt te overtuigen. Een christen die heiden was voordat hij tot bekering kwam, moet zich niet alsnog laten besnijden en een christen die Jood was en dus besneden is, moet 'de voorhuid niet weer laten aanbrengen' (letterlijk: 'zich [de voorhuid] niet laten overtrekken', om zo de besnijdenis als het ware te verbergen). Dit laatste kon overigens slechts via een operatieve ingreep (vgl. Assumptio Mosis 8:3). Een minder ingrijpende, maar tijdelijke oplossing om de besnijdenis te verbergen bestond uit het oprekken en

samenbinden van rafels voorhuid, wat sommige Joden in die tijd deden wanneer ze bijvoorbeeld deelnamen aan bepaalde sporten en zich tegenover hun Griekse of Romeinse medesporters voor hun Jood-zijn schaamden (vgl. 1 Makk. 1:15 en Josephus, *Antiquitates Judaicae* 12,241).

Paulus wijst een dergelijke verandering van status voor christenen af: 'Want wat van belang is, is niet of men besneden is of onbesneden, maar of men de geboden van God in acht neemt' (vers 19). Of, zoals de apostel het in zijn brief aan de Galaten formuleert: '...in Christus Jezus heeft noch het besneden-zijn noch het onbesneden-zijn enige betekenis maar gaat het om het geloof, dat werkzaam is door de liefde' (Gal. 5:6) en 'noch het besneden-zijn noch het onbesneden-zijn is belangrijk, maar de nieuwe schepping' (Gal. 6:15). Verandering van status is daarom niet nodig, omdat in de christelijke gemeenschap de verschillen tussen mensen niet meer van belang zijn, opgeheven zijn. Zo merkt Paulus bijvoorbeeld ook in Galaten 3:28 op dat er bij de christenen 'geen sprake is van Jood of Griek, slaaf of vrije, mannelijk of vrouwelijk, want jullie zijn allen één door jullie verbondenheid met Christus Jezus'. Ook zijn lezers in Rome houdt hij voor dat 'er geen onderscheid is tussen Jood en Griek ...' (Rom. 10:12) en verderop in zijn eerste brief aan de Korintiërs laat hij zijn lezers nogmaals weten dat 'wij allen door één Geest in één lichaam gedoopt zijn, of we nu Joden zijn of Grieken, slaven of vrije mensen...' (1 Kor. 12:13; vgl. ook nog Kol. 3:11). Voor God en binnen de christelijke gemeenschap zijn alle mensen gelijk(waardig).

De gedachte dat alle mensen gelijk(waardig) zijn, ongeacht rang of stand, komen we in een min of meer vergelijkbare vorm tegen in het Hellenistische, in het bijzonder cynische gedachtengoed van die tijd. Daar vinden we immers de overtuiging dat alle goede en deugdzame mensen een gemeenschap vormen, waarbij allerlei sociale en andere verschillen (slaaf/vrije, van adel/niet van adel, man/vrouw, Griek/niet-Griek) geen rol meer spelen: zie bijvoorbeeld Plutarchus, *Moralia* 329 CD, '... Hij (= Alexander de Grote) beval dat zij allen de bewoonde wereld als vaderland moesten beschouwen, zijn legerplaats als burcht en bescherming, de goede mensen als verwanten en de slechte mensen als vreemdelingen; zij moesten geen onderscheid maken tussen Griek en niet-Griek ...' (vgl. ook Musonius Rufus, *Dissertationes* 3; Dio Chrysostomus, *Orationes* 15,32). Het is zeer waarschijnlijk dat dergelijke gedachten ook de eerste christenen (en Paulus) niet onbekend waren en dat zij zo'n gemeenschap van mensen die het goede doen, meenden te vinden in de wereldwijde christelijke kerk, waarbinnen de verschillen tussen mensen geheel waren weggevallen.

Wat als christen voor God en binnen de christelijke gemeenschap telt, is dus niet of men bijvoorbeeld de kenmerken draagt van het Jodendom (of het heidendom), maar of men bij de nieuwe orde of schepping hoort (Gal. 6:15), het geloof heeft (Gal. 5:6) en 'de geboden van God in acht neemt' (1 Kor. 7:19). Deze laatste frase ('of men de geboden van God in acht neemt') is een voor Paulus unieke formulering (vgl. Sir. 32:23; Wijsh. 6:18 en Sir. 29:1; Mat. 19:17; 1 Joh. 2:3).

Het is mogelijk dat hij hier een stukje vroeg-christelijke traditie overneemt. Hoe dit ook zij, het is een algemene formulering, die staat voor het doen van het goede, voor een leven overeenkomstig de wil van God en het vervullen van zijn wet (de ethische geboden), waarbij voor Paulus de liefde de voornaamste rol speelt (zie Rom. 13:8-10; Gal. 5:14; 6:2; en vgl. ook 1 Kor. 13). Naar Paulus' overtuiging leidt dit nieuwe leven als christen tot een vrijheid en een leven in de Geest, die het mogelijk maken de geboden van God in acht te nemen (vgl. ook Rom. 8:1-17). Ook deze opvatting, die Paulus met de Korintiërs deelde, is (weer) een christelijke invulling en toepassing van een algemenere gedachte uit die tijd dat de ware wijze 'vrij' is, 'vrij' staat tegenover menselijke wetten en conventies en slechts leeft volgens de goddelijke natuurwet: hij alleen is in staat de geboden van God te doen: zie bijvoorbeeld Epictetus, *Dissertationes* 4,7,17, 'Ik ben vrijgemaakt door God, ik ken zijn geboden...' (zie verder Epictetus, *Dissertationes* 1,19,9 en Philo, *Quod Deus immutabilis sit* 48; *Quod omnis probus liber sit* 42; 45-47; 62). De christen hééft, door zijn verbondenheid met Jezus Christus, wijsheid en vrijheid verworven (vgl. 1:30 en Gal. 5:1) en is dus in staat de geboden van God in acht te nemen. En dát is het ook wat theologisch telt, niet of men al dan niet besneden is. En daarom is verandering van status niet nodig.

In vers 20 herhaalt Paulus het thema van deze passage, in bewoordingen die duidelijk herinneren aan vers 17: 'Ieder moet blijven zoals hij was toen hij geroepen werd'. Hier komen we ook weer het werkwoord 'blijven' tegen, dat zo'n belangrijke rol speelt in het hele hoofdstuk (zie de verzen 8, 11, 24 en 40). Ook nu weer wil Paulus niet zeggen dat iedereen de eigen individuele situatie en status koste wat kost en te allen tijde moet vasthouden, maar dat ze die moeten beschouwen als de voor ieder van hen geschikte positie om te leven zoals het een gelovige betaamt.
Weer geeft de apostel een voorbeeld, dit keer dat van de slaaf en de vrije (verzen 21-22). Omdat een vrij man gewoonlijk geen behoefte had om van status te veranderen, is het in het bijzonder de slaaf wiens positie hier door Paulus als voorbeeld wordt genoemd. Overigens waren veel Korintische christenen slaven (vgl. ook 1:26), zodat dit voor hen wel een zeer herkenbaar voorbeeld uit het dagelijkse leven was. Tegelijk is het opvallend dat de apostel in vers 21 ineens op de tweede persoon enkelvoud overgaat (vgl. ook 4:7; 7:27-28), wat erop lijkt te duiden dat Paulus hier daadwerkelijk op de actuele situatie in de Korintische gemeente ingaat.
'Was je een slaaf toen je geroepen werd?', zo begint Paulus zijn tweede voorbeeld, 'Bekommer je er niet om!' (vers 21a). Slaaf-zijn is in de ogen van God en binnen de christelijke gemeenschap niet minderwaardig; het is theologisch irrelevant en dus is er geen enkele noodzaak om vrij te willen worden. Maar dat wil ook weer niet zeggen dat wanneer 'de mogelijkheid' zich voordoet 'om een vrij man te worden', je deze gelegenheid maar voorbij moet laten gaan.

Integendeel: 'maak daar dan zonder enige aarzeling gebruik van' (vers 21b). Soms wordt deze zin zo vertaald en uitgelegd als zou Paulus geschreven hebben: 'Maar ook al kun je vrij worden, blijf toch liever slaaf!' De eerste Griekse woordjes van de zin kunnen inderdaad concessief worden opgevat ('...ook al'), maar in dit geval lijken ze toch eerder een concrete nieuwe mogelijkheid in te leiden ('...wanneer'; vgl. bijv. Sophocles, *Antigone* 90; Herodotus, *Historiae* 5,78; en vgl. ook 1 Kor. 11:7 en 2 Kor. 4:3). Paulus noemt hier een bijzonder geval, enigszins vergelijkbaar met zijn trant van redeneren in de rest van dit hoofdstuk (zie bijv. de verzen 9, 11, 15, enz.).
De moeilijkheid van vers 21b is vooral gelegen in het elliptisch geformuleerde hoofdzinnetje. Letterlijk staat hier: '...maak veeleer gebruik'. Waarvan de slaaf dan liever gebruik moet maken, vermeldt de apostel niet. Maar dat dit van zijn slavernij, zijn slaaf-zijn, zou zijn, lijkt niet erg waarschijnlijk. Dan zou Paulus slaven oproepen om, zelfs wanneer ze vrij kunnen worden, hiervan af te zien. Naast het feit dat een dergelijke oproep een unicum zou zijn in de literatuur van die tijd, zou zo'n aansporing ook niet goed passen bij Paulus' eigen betoog in hoofdstuk 7. Daar roept hij zijn lezers weliswaar regelmatig op om te blijven zoals ze waren of zijn, maar nooit tegen elke prijs: er zijn uitzonderingen, die het nodig of wenselijk maken om toch van status te veranderen. Te blijven zoals je was of bent, is goed maar het is zeker geen 'heilig moeten', juist omdat iemands status theologisch irrelevant is. Daarom is het waarschijnlijker dat bij dit elliptische zinnetje de woorden '(de mogelijkheid tot) de vrijheid' aangevuld moeten worden: wanneer je als slaaf vrij kunt worden, grijp die kans dan. Want in de maatschappij was een vrijgelatene nu eenmaal beter af dan een slaaf en was vrijlating – uiteraard – voor iedere slaaf een prettige gebeurtenis. Vrijlating van slaven vond overigens in de Grieks-Romeinse wereld met grote regelmaat plaats, waarbij men bovendien niet moet vergeten dat de slavernij daar niet vergeleken kan worden met de mensonterende vormen van slavernij in, bijvoorbeeld, het negentiende eeuwse Noord-Amerika. Redenen om slaven vrij te laten, waren naast humanitaire motieven vooral economische: een slaaf was extra gemotiveerd wanneer hem (of haar) vrijlating op niet al te lange termijn werd beloofd. Verder behield ook een vrijgelaten slaaf nog enige verplichtingen tegenover zijn vroegere heer, waardoor mensen ook minder moeite hadden om hun slaven vrij te laten. Al met al was het lot van een slaaf, over het geheel genomen, niet ondraaglijk, maar was, als de gelegenheid daar was, vrijlating te prefereren. En dat is precies wat Paulus zijn lezers in vers 21b voorhoudt.
In vers 22 geeft de apostel de argumenten voor zijn in vers 21a gedane oproep aan de slaaf om zich om zijn slaaf-zijn niet te bekommeren. Aan de ene kant is degene die 'een slaaf is wanneer hij geroepen wordt tot het geloof (letterlijk: '...geroepen wordt in de Heer', dat wil zeggen: door God geroepen wordt en zich bekeert en christen wordt) ... toch ook een vrij man: hij is namelijk een vrijgelatene van de Heer' (vers 22a). Een christelijke slaaf is dus 'vrij', omdat hij door de Heer (= Jezus Christus) is 'vrijgelaten' (vgl. ook Ignatius, *Brief aan*

de gemeente in Rome 4:3). De formulering 'vrijgelatene *van*...' is hier eigenlijk minder gelukkig, omdat die – letterlijk genomen – zou inhouden dat Jezus Christus de vroegere heer van de christelijke slaaf was, die hem nu heeft vrijgelaten. Om dit aspect van de term 'vrijgelatene van...' is het de apostel echter niet te doen: hij wil slechts benadrukken dat de christelijke slaaf zijn vrijheid aan Jezus Christus heeft te danken. Christenen, en dus ook christelijke slaven, zijn door Christus 'bevrijd' (vgl. ook Gal. 5:1). Ze zijn mensen geworden die zich (innerlijk) vrij voelen en zo als enigen in staat zijn te leven zoals het hoort, overeenkomstig de wet van God (zie bij 6:12 en 7:19).

De paradox van de 'vrije' slaaf was ook in de Hellenistische wereld bekend. Het waren in het bijzonder de Stoïci en Cynici die hun lezers en toehoorders keer op keer voorhielden dat alleen de ware wijze (geestelijk) 'vrij' was en dat ook een slaaf 'vrij' kon zijn. In dit verband werd vaak verwezen naar de Cynicus Diogenes, die als slaaf werd verhandeld maar in alle omstandigheden met zijn lot genoegen nam, zich van de mensen en hun meningen niets aantrok maar zich voegde naar de wet van God en zo waarlijk 'vrij' was (zie bijv. Epictetus, *Dissertationes* 2,6,18; 3,24,67; 4,1,1 e.v.; 4,5,22; 4,6,21; Musonius Rufus, *Dissertationes* 9; Diogenes Laërtius, *Vitae Philosophorum* 6,29-30; 6,74; Marcus Aurelius 3,7,3; Pseudo-Crates, *Epistula* 34; Philo, *Quod omnis probus liber sit* 123-124). Op een enigszins vergelijkbare wijze houdt Paulus de Korintiërs voor dat de slaven onder hen 'vrij' zijn, en wel omdat ze christen zijn en deel uitmaken van de wereldwijde christelijke gemeenschap, die immers uitsluitend bestaat uit mensen die door Jezus Christus 'bevrijd' zijn. De wereld van zonde, van valse waarden en meningen, heeft, als voor alle christenen, ook voor hen afgedaan: zij laten zich hierdoor niet langer beheersen maar behoren Jezus Christus toe en kunnen daarom in 'vrijheid' leven.

Een slaaf behoeft dus niet zijn status te veranderen, omdat hij al (geestelijk, innerlijk) vrij is. Aan de andere kant is iemand die 'een vrij man is wanneer hij geroepen wordt ... toch ook een slaaf: hij is namelijk een slaaf van Christus' (vers 22b). De uitdrukking 'slaaf/dienaar van Christus' gebruikt Paulus een enkele maal om zichzelf en zijn medewerkers te kwalificeren (zie Rom. 1:1; Gal. 1:1; Fil. 1:1), maar om er, zoals hier, iedere christen mee te duiden is in het oeuvre van Paulus uniek (vgl. daarentegen Ef. 6:6). De apostel gebruikt hier deze formulering om zo een goed contrast te krijgen met de slaaf die 'een *vrijgelatene* van de Heer' is. Op de achtergrond staat natuurlijk de ook Paulus bekende uitdrukking van 'het dienen van God/Jezus Christus' (zie bijv. Rom. 6:22; 12:11; 14:18; 1 Tess. 1:9; en Mat. 6:24; Luc. 16:13, enz.), dat elke christen past, een uitdrukking die overigens haar wortels heeft in het Oude Testament (zie bijv. Ri. 2:7; 1 Sam. 7:4). Zoals een slaaf in Christus vrij is, zo is een vrije man een slaaf, namelijk van Christus. Dit laatste geldt uiteraard voor elke christen, maar zeker ook voor een vrije man die zich tot het christendom heeft bekeerd. En dit alles, zo meent Paulus, neemt dus de noodzaak weg om van status te veranderen.

Ten slotte wendt Paulus zich weer direct tot zijn lezers in de tweede persoon meervoud: 'Jullie allen zijn gekocht, er is een prijs betaald. Wees geen slaven van mensen!' (vers 23). De eerste helft van deze zin is een herhaling van 6:20a. Weer wil Paulus tegenover zijn lezers benadrukken dat Jezus Christus de christenen heeft 'gekocht', door zijn dood aan het kruis. Zij zijn daardoor losgekomen van de wereld van de zonde en het vergankelijke en zijn nu van Christus geworden. De beeldspraak in vers 23 moet dientengevolge niet met die in vers 22 verbonden worden: daar was Jezus Christus degene die de christen (in dit geval de slaaf) heeft 'vrijgelaten', hier is hij degene die de christen voor geld (namelijk door zijn dood) heeft 'gekocht'. En omdat de christenen daardoor als het ware het eigendom van Jezus Christus (en God) zijn geworden (vgl. Rom. 7:4), kan Paulus vers 23 besluiten met een oproep om 'geen slaven van mensen' te worden. Christenen behoren Jezus Christus toe en zijn als 'slaven van Christus' geestelijk, innerlijk, 'vrije' mensen. Ze moeten zich dus niet laten leiden door de meningen en waarden die in de wereld, onder de mensen, gelden. Of, met het oog op het verband waarin Paulus deze oproep doet: de Korintiërs moeten zich, als christenen, niet laten leiden door conventionele sociale maatstaven, volgens welke bijvoorbeeld een vrije man een hogere positie in de maatschappij bekleedt dan een slaaf. Ze moeten zich dus niets door hun omgeving laten opdringen en niet per se streven naar een verandering van hun (maatschappelijke) status, maar in principe blijven zoals ieder van hen was toen hij of zij door God tot het christendom geroepen werd. En zo kan Paulus deze passage beëindigen zoals hij haar begonnen was: 'Ieder moet, broeders en zusters, ten overstaan van God (d.w.z. vóór God, voor de ogen van God, onder het toeziend oog van God) blijven wat hij was toen hij geroepen werd' (vers 24; vgl. de verzen 17 en 20).

Richtlijnen voor nog ongehuwden en weduwen

7

25 Met betrekking tot de nog ongehuwde jonge vrouwen heb ik geen bevel van de Heer maar geef ik hier mijn mening, maar wel als iemand die door de Heer in ontferming is aangenomen om zijn vertrouwensman te zijn.
26 Welnu, ik denk dat een man er goed aan doet ongetrouwd te zijn; dat is goed wegens de huidige situatie van verdrukking.
27 Heb je verplichtingen jegens een vrouw? Streef niet naar ontbinding daarvan. Ben je niet aan een vrouw gebonden? Zoek dan geen vrouw.
28 En als je trouwt, heb je daarmee geen zonde begaan en als het meisje trouwt, heeft ook zij daarmee geen zonde begaan. Alleen zullen zij dan wel in hun leven moeiten en zorgen krijgen en die zou ík jullie willen besparen.
29 Ik bedoel dit, broeders en zusters: de tijd is nog maar kort. Dat betekent dus ook dat degenen die een vrouw hebben, moeten leven als hadden ze geen vrouw,
30 die huilen als huilden ze niet, die blij zijn als waren ze niet blij, die iets kopen als bezaten ze het niet

31 en die van alles in deze wereld gebruik maken als maakten ze er geen gebruik van. Want de wereld zoals wij die kennen, zal voorbijgaan.
32 En ik zou willen dat jullie geen zorgen hadden. Een man die niet getrouwd is, heeft alle zorg voor de zaak van de Heer: hij wil de Heer welgevallig zijn.
33 Maar wanneer hij getrouwd is, heeft hij zorg voor wereldse zaken: hij wil zijn vrouw welgevallig zijn,
34 en zijn aandacht is verdeeld. Een vrouw die niet getrouwd is of een meisje heeft alle zorg voor de zaak van de Heer: zij streeft ernaar om heilig te zijn naar lichaam en geest. Maar wanneer zij getrouwd is, heeft zij zorg voor wereldse zaken: zij wil haar man welgevallig zijn.
35 Ik zeg dit voor jullie eigen bestwil: ik wil jullie geen verplichting opleggen, ik zeg alleen wat voor jullie passend is, namelijk om de Heer toegewijd te zijn zonder afgeleid te worden.
36 Als iemand die de begeerten van zijn jeugd niet langer in toom kan houden, meent dat hij zijn meisje anders in een onaangename positie brengt, als de omstandigheden er dus toe nopen, moet hij doen wat hij wil: hij begaat daarmee geen zonde. Laten zij maar trouwen.
37 Maar als iemand zijn begeerten wel in bedwang kan houden en er niets is dat hem ergens toe dwingt, als hij de volledige macht heeft om te doen wat hij wil en besloten heeft de maagdelijkheid van zijn meisje niet aan te tasten, zal hij daar goed aan doen.
38 Dus: wie met zijn meisje trouwt, doet er goed aan, maar wie niet trouwt, doet er beter aan.
39 Een vrouw is gebonden zolang haar man leeft. Maar als haar man gestorven is, is zij vrij om te trouwen met wie zij wil, maar wel als een gelovige in verbondenheid met de Heer.
40 Maar ze is beter af wanneer ze ongetrouwd blijft. Dat is althans mijn mening, maar daarbij meen ik wel dat ik iemand ben die de Geest van God bezit.

MET DE VERZEN 17-24, waar Paulus het principe verwoordt dat het in alle gevallen de voorkeur verdient om te blijven zoals men is en was toen men tot geloof kwam, volgt in de verzen 25-40 het tweede hoofddeel van hoofdstuk 7. Hierin zijn het in het bijzonder de *on*gehuwden, over wie en tot wie Paulus spreekt. Het lijkt waarschijnlijk dat de apostel hier reageert op een kwestie die hem door de Korintiërs was aangedragen, namelijk de situatie van de nog ongehuwde, 'maagdelijke', jonge vrouwen in de christelijke gemeenschap aldaar. We kunnen, na het voorafgaande, aannemen dat er op hen en hun aanstaande echtgenoten druk werd uitgeoefend om niet te gaan trouwen. Trouwen of getrouwd zijn en de daarmee verbonden seksuele gemeenschap werden immers door een aantal Korintische christenen als 'zonde' beschouwd.
Het is, voor ons in onze cultuur, opvallend dat Paulus weliswaar *over* de nog ongetrouwde jonge *vrouwen* spreekt maar zich vooral richt *tot* de nog ongetrouwde jonge *mannen*. Zij zijn het die het initiatief nemen en moeten nemen

om al dan niet te trouwen. Een ander opvallend gegeven in deze passage is dat de apostel hier benadrukt dat wat hij zegt *zijn mening* is (verzen 25 en 40; vgl. vers 35): hij geeft geen gebod van de Heer door, zoals eerder in vers 10 bijvoorbeeld, maar zijn persoonlijke overtuiging. Niettemin, zo voegt hij eraan toe, gaat het hier niet om een vrijblijvende, goedgemeende raad maar om de mening van een door God aangestelde apostel.
Allereerst laat Paulus de Korintiërs (nogmaals) weten dat het het beste is om ongetrouwd te zijn en te blijven (verzen 25-28; vgl. vers 37). Maar niet uit ascetische overwegingen, zoals dit bij de Korintiërs het geval was. De apostel beseft dat men leeft in de eindtijd, in een tijd van verdrukking, en meent dat getrouwde mensen meer 'moeiten en zorgen' (zullen) hebben dan mensen die niet getrouwd zijn. Daar komt nog bij dat de aandacht van getrouwde mensen noodgedwongen verdeeld is: zij proberen de Heer én hun partner te behagen. Zij worden dus door hun zorgen voor aardse zaken alleen maar 'afgeleid' (verzen 32-35).
Toch meent de apostel dat er gevallen zijn waarin het de voorkeur verdient om te trouwen: namelijk wanneer men al juridische verplichtingen is aangegaan jegens elkaar (vers 27) of wanneer men zijn seksuele begeerten niet kan bedwingen (vers 36; vgl. vers 9). Want trouwen is zeker geen 'zonde' (verzen 28 en 36). Wel is het zo dat het christen-zijn in deze eindtijd een zekere 'onverschilligheid' jegens het aardse, het wereldse met zich meebrengt, dus ook jegens de partner, omdat al het aardse zal vergaan en de dienst aan God belangrijker is dan wat ook op deze wereld (verzen 29-31). Daarom geldt voor Paulus dat trouwen een goede keuze is maar dat het in het algemeen de voorkeur verdient om niet te trouwen (vers 38).
In de verzen 39-40 past de apostel deze overtuiging nog eens toe op de weduwen in de christelijke gemeenschap: zij mogen hertrouwen maar ze zullen beter af zijn wanneer ze ongehuwd blijven.

Met de formulering 'met betrekking tot de nog ongehuwde jonge vrouwen...' (vers 25) lijkt Paulus in te gaan op een thema uit de brief van de Korintiërs aan de apostel (zie bij vers 1). Er waren hoogstwaarschijnlijk nogal wat christenen in Korinte die een volstrekte ascese voorstonden en daarom meenden dat jonge vrouwen (en mannen) maar beter niet moesten trouwen. Ze brachten de laatsten daarmee in grote verlegenheid: was trouwen en dus seksuele gemeenschap en het voortbrengen van kinderen voor een christen dan echt een 'zonde'?
Paulus heeft in dit geval geen gebod van de Heer (vgl. verzen 10 en 12). In de hem bekende vroeg-christelijke overleveringen van (opvattingen van) de aardse Jezus trof hij geen uitspraken van Jezus aan over het onderhavige thema. Dus geeft hij hier slechts zijn 'mening' (vgl. vers 40 en 2 Kor. 8:10). Toch is het meer dan een 'goede raad': het is de mening van een door God aangestelde apostel of, zoals Paulus het hier zelf omschrijft: de mening van 'iemand die door de Heer in ontferming is aangenomen om zijn vertrouwensman te zijn' (vers 25).

Met deze omschrijving wil Paulus eens te meer duidelijk maken dat het dank zij Gods initiatief en zijn genade of 'ontferming' is dat hem het apostelschap is toevertrouwd (vgl. 2 Kor. 4:1; en zie bij 1 Kor. 3:10). Hij mocht Gods 'vertrouwensman' worden (letterlijk: 'trouw zijn', hier niet in een ethische zin maar in de zin van dat aan hem de verkondiging van het evangelie is 'toevertrouwd': vgl. 1 Tess. 2:4) en als zodanig geeft hij hier dan ook zijn mening. Weer lijkt het waarschijnlijk dat Paulus in vers 26 een zinsnede overneemt, letterlijk of in eigen woorden samengevat, uit de brief die de Korintiërs hem hadden gestuurd (zie bij vers 1). Met de woorden 'ik denk dat een man er goed aan doet ongetrouwd te zijn' (letterlijk: '...zo te zijn', d.w.z. zo te zijn en te blijven zoals men is, namelijk – gezien het verband – ongehuwd) sluit Paulus zich in eerste instantie aan bij de mening van de voorstanders van een verregaande ascese, bij die Korintische christenen dus die huwelijk en seksualiteit als zonde afwezen. Maar Paulus' motivatie om liever maar ongetrouwd te blijven, is een andere. Bij hem staat de gedachte centraal dat men zo veel mogelijk moet blijven zoals men is en was toen men zich tot het christendom bekeerde (zie vooral de verzen 17-24). Daar voegt Paulus nu nog aan toe dat het goed is om ongehuwd te blijven '...wegens de huidige situatie van verdrukking' (vers 26). Met deze woorden verwijst de apostel naar de moeilijkheden, de verdrukkingen en vervolgingen die de christenen in Korinte (en elders) deels reeds meemaakten en deels nog te verwachten hadden, moeilijkheden die het leven van gelovigen in de eindtijd nu eenmaal kenmerken (zie vers 28; 10:13; Rom. 5:3; 8:18; 12:12; 2 Kor. 8:2; 1 Tess. 1:6; 3:3 en verder Mat. 5:11-12; 24:9; Luc. 21:23; Hand. 14:22; 2 Tess. 1:4; Heb. 10:33; 1 Petr. 1:6; 4:13-14; Op. 7:14). Paulus laat hier dus de Korintiërs weten dat bij alle ellende die de christenen in deze tijd vlak voor het einde doormaken en nog zullen doormaken, een extra 'belasting' als het huwelijk maar beter vermeden kan worden. Als gezegd, dat is de argumentatie van Paulus, niet die van de Korintiërs, ook al kwamen beiden tot dezelfde conclusie, namelijk dat 'een man er goed aan doet ongetrouwd te zijn'.

Maar, en hierin lijkt Paulus eveneens van een aantal Korintische christenen te verschillen, er zijn zeker ook uitzonderingen: in een aantal gevallen kan het een goede keuze zijn om wél te trouwen. In vers 27a noemt hij zo'n geval, waarbij hij door het gebruik van de tweede persoon enkelvoud (vgl. 4:7 en 7:21) de Korintiërs in kwestie direct aanspreekt: 'Heb je verplichtingen jegens een vrouw? Streef niet naar ontbinding daarvan.' Dit is, in tegenstelling tot wat vaak betoogd wordt, geen algemene uitspraak aan het adres van getrouwde mannen om niet te scheiden. Dat thema is al eerder in dit hoofdstuk ter sprake gekomen en daarvoor had Paulus wel degelijk een uitspraak van de Heer tot zijn beschikking (zie de verzen 10-11 en 12-16). Nu gaat het om 'de nog ongehuwde jonge vrouwen' (en mannen) in de Korintische gemeenschap en om de vraag of zij al dan niet mogen trouwen. Vers 27a moet hier toch op enigerlei wijze bij aansluiten. Daar komt nog bij dat de termen die Paulus in dit vers gebruikt, namelijk

'verplichtingen hebben jegens' (letterlijk: 'gebonden zijn aan') en 'ontbinding', nooit gebruikt worden om respectievelijk 'getrouwd-zijn' en 'scheiden' aan te duiden. Daar heeft het Grieks andere termen voor (zie ook bij de verzen 8-16). Paulus zegt hier dus niet dat iemand die getrouwd is, niet moet scheiden, maar dat iemand die reeds juridische afspraken heeft gemaakt met een meisje, om haar te trouwen, deze niet ongedaan mag maken. In het recht van die tijd gold zo'n juridische overeenkomst, waarbij beide partijen elkaar het 'ja-woord' zeiden en de bruidsprijs en dergelijke vastlegden, zonder dat ze direct een volledig huwelijk aangingen door bij elkaar te gaan wonen en geslachtsgemeenschap te hebben, als een bindende afspraak (vgl. overigens ook Mat. 1:18). Zo zag ook Paulus een dergelijke juridische afspraak en het erop volgende feitelijke huwelijk in elkaars verlengde liggen en trekt hij ten opzichte van beide dezelfde consequentie: net zo goed als iemand die getrouwd is, niet moet scheiden (verzen 10-11), moet ook iemand die zo'n huwelijks-afspraak heeft gemaakt, niet proberen onder deze wettelijke verplichting uit te komen, maar moet hij trouwen. Daar staat echter tegenover dat 'als je niet aan een vrouw gebonden bent', dat wil zeggen: als je geen juridische verplichtingen bent aangegaan om te trouwen, 'je dan geen vrouw moet zoeken' (vers 27b). De ongehuwde staat heeft, naar Paulus' overtuiging, grote voordelen.
Niettemin is de apostel van mening, in tegenstelling tot die Korintiërs die huwelijk en seksuele gemeenschap geheel afwezen, dat trouwen geen 'zonde' is (vers 28). Dat Paulus hier een dergelijk 'zwaar' woord gebruikt, is alleen verklaarbaar wanneer er inderdaad Korintiërs waren die ongehuwde jonge mensen onder morele druk zetten om hoe dan ook van een huwelijk af te zien (en daarmee tevens van seksuele gemeenschap), omdat dit naar hun mening niet strookte met de manier waarop een christen behoorde te leven. Paulus ziet dit duidelijk anders: trouwen is zeker niet tegen de wil van God, is zeker geen 'zonde'. Alleen, zo benadrukt hij nogmaals, zullen mensen die gaan trouwen, 'wel in hun leven (letterlijk: 'in het vlees', d.w.z. in hun aardse bestaan; vgl. 5:5; Rom. 6:19; 2 Kor. 4:11; 10:3; Gal. 2:20; Fil. 1:22,24, enz.) moeiten en zorgen krijgen' (vers 28; vgl. vers 26). Christenen die getrouwd zijn, hebben een extra 'belasting' in deze tijd vlak voor het einde van de wereld, en Paulus wil, als een goed pastor, de Korintiërs deze extra zorgen 'besparen' (vers 28slot; vgl. 2 Kor. 1:23). Omdat ze anders maar moeten 'mee-lijden' met hun partners en hun kinderen, die het evenals zij zelf zwaar te verduren krijgen (vgl. Luc. 23:29 en 1 Henoch 99:5; 2 Baruch 10:13-14; De Sibyllijnse Orakels 2:190-194; 6 Ezra 16:34). De ongehuwde staat kent deze extra 'verdrukking' niet en is daarom ook voor de Korintiërs te verkiezen.

Dat Paulus' voorkeur voor de ongehuwde staat inderdaad samenhangt met zijn overtuiging in de eindtijd te leven, een tijd vol verdrukkingen, vooral voor de gelovigen, wordt eens te meer duidelijk uit vers 29a. De woorden: 'Ik bedoel dit, broeders en zusters: de tijd is nog maar kort', zijn niet bedoeld als troost

maar als verklaring voor de verdrukkingen die christenen en vooral *getrouwde* christenen te wachten staan en waarover Paulus het in de voorafgaande verzen heeft gehad. De gelovigen moeten begrijpen dat het einde nabij is, dat ze in de tijd vlak voor het einde leven en dat dat nu eenmaal een tijd van ellende, verdrukking en vervolging is. Dus is het op zichzelf geoorloofd dat iemand, als hij dat wil, trouwt, maar hij moet er zich terdege van bewust zijn dat hij als christen al veel lijden zal moeten ondergaan en als *getrouwde* christen nog meer. Als hij niet trouwt, kan hij zich dus extra lijden besparen.

Paulus' uitspraak dat 'de tijd nog maar kort is', is tegelijkertijd bedoeld om de Korintiërs eraan te herinneren dat de wereld weldra zal vergaan en dat dus alles in deze wereld vergankelijk is. Deze gedachte verwoordt de apostel expliciet in vers 31b: '...de wereld zoals wij die kennen (letterlijk: 'de gestalte van deze wereld'; vgl. Pseudo-Clemens, *Homilieën* 19,17,3; Athenagoras, *Legatio* 4,2, maar ook reeds Euripides, *Bacchae* 832 en Philostratus, *Vita Apollonii* 8,7,7), zal voorbijgaan (letterlijk: 'gaat voorbij'; de tegenwoordige tijd drukt hier de zekerheid uit dat het zal gebeuren [vgl. 3:13]; vgl. Het Testament van Job 33:4; Mar. 13:31; 1 Joh. 2:17)'. Met andere woorden: alles in en op deze wereld is vergankelijk (vgl. ook 6:13).

Het besef dat alles vergankelijk is, moet de christen ertoe brengen afstand te bewaren tot al het wereldse, al het aardse. Het moet leiden tot een zekere 'onverschilligheid' tegenover alles op deze wereld en in dit leven en tot het besef dat er andere, belangrijker zaken zijn, zoals de dienst aan God en het eeuwige leven. Dat is de achtergrond van de vijf parallelle zinnetjes die door Paulus tussen de verzen 29a en 31b ingeklemd zijn. Het is een soort tussenstuk, waarin de apostel de Korintiërs duidelijk wil maken dat christenen die getrouwd zijn, ook een zekere afstand moeten bewaren tot hun partners. Ook het huwelijk is iets van deze wereld, behoort tot de aardse, wereldse zaken, die weldra zullen vergaan. De passage dient daarmee tevens als een waarschuwing aan het adres van die Korintiërs die op het punt staan te trouwen: trouwen is geen zonde, maar weet waar je aan begint, besef dat je als christen in dienst van God een zekere afstand moet bewaren tot al het aardse, ook tot je nieuwe partner! Immers: '... degenen die een vrouw hebben, moeten leven als hadden ze geen vrouw' (vers 29b). Christenen die getrouwd zijn, mogen niet opgaan in hun huwelijk, mogen zich niet geheel en al laten beheersen door deze aardse relatie. Het huwelijk is niet het belangrijkste in het leven van een christen, een zekere distantie, ook tegenover de partner, moet in acht genomen worden.

De volgende drie zinnetjes willen een soortgelijke distantie of 'onverschilligheid' ten opzichte van het aardse uitdrukken: '...die huilen als huilden ze niet, die blij zijn als waren ze niet blij, die iets kopen als bezaten ze het niet...' (vers 30). Gevoelens van verdriet of blijdschap en het hebben van allerlei bezit behoren alle bij het leven in deze wereld en zijn dus relatief vergeleken bij het onvergankelijke, het hemelse. Dit maakt Paulus nog eens expliciet duidelijk in het vijfde en laatste zinnetje van deze reeks: '...en die van alles in deze wereld gebruik maken

als maakten ze er geen gebruik van' (vers 31a). Christenen staan anders tegenover de wereld dan andere mensen, ze moeten wel *in* de wereld zijn maar niet *van* de wereld.
De hier door Paulus gepropageerde houding van de christen tegenover de wereld doet sterk denken aan de door Cynici en Stoïci voorgestane deugd van de 'gelijkmoedigheid, kalmte, onverschilligheid' ten opzichte van uiterlijke zaken en gebeurtenissen (de zogeheten *ataraxia*). Zo hangt de wijze mens niet aan 'zijn bezit, ... zijn kinderen of zijn vrouw', 'maakt hij zich er niet druk om of hij dit alles heeft dan wel niet heeft ... en beschouwt hij de materiële dingen van het leven als niets'. Hij gaat ermee om maar laat er zich niet door beheersen (zie Epictetus, *Dissertationes* 4,7,5). Zo werd van Socrates bijvoorbeeld gezegd dat hij natuurlijk wel van zijn kinderen hield, 'maar als een vrij mens, als iemand die beseft dat hij op de eerste plaats een vriend voor de goden moet zijn' (Epictetus, *Dissertationes* 3,24,60; vgl. 4,1,159). Een soortgelijke houding staat ook Paulus voor: de ware christen houdt distantie ten opzichte van al het aardse, wereldse, in de wetenschap dat andere zaken belangrijker zijn. Maar hij doet dit niet – en hierin schuilt een wezenlijk verschil met Stoïci en Cynici – uit het streven zichzelf genoeg te zijn, in een poging om zo rustig en ongestoord mogelijk te leven, maar in het besef dat alles vergankelijk is. De wereld zal weldra vergaan en dus is, met het oog op het eeuwige en het goddelijke, een zekere 'onverschilligheid' jegens het aardse en dus ook jegens de huwelijkspartner op haar plaats.

Ook in de volgende alinea (verzen 32-35) grijpt Paulus terug op gedachten die leefden in de Grieks-Romeinse wereld van zijn tijd. In dit geval gaat het om het motief dat huwelijk, ouderschap en huishouding 'zorgen' met zich meebrengen, die de mens 'afleiden' van het ware, de dienst aan God of het goddelijke (zie bijv. Epictetus, *Dissertationes* 3,22,69; 4,1,159; Diodorus Siculus 40,3,7; en vgl. ook Luc. 10:38-42; Pastor Hermae, Similitudo 4,5). Ook deze passage bij Paulus is bedoeld als waarschuwing aan het adres van die Korintiërs die van plan zijn te trouwen. Paulus wil het hun zeker niet verbieden maar wil slechts gezegd hebben dat de getrouwde status (extra) zorgen kent, die men dus kan voorkomen door niet te trouwen.
Als goed pastor zou Paulus graag willen dat de Korintische christenen 'geen zorgen hadden' (vers 32a; vgl. Mat. 6:28-34a; 10:19; Fil. 4:6). Met andere woorden: zij doen er dus beter aan om niet te trouwen. Want het huwelijk brengt extra zorgen met zich mee: 'Een man die niet getrouwd is, heeft alle zorg voor de zaak van de Heer', dat wil zeggen: 'hij wil de Heer welgevallig zijn', zich dus geheel en al richten naar de wil van God (vers 32b). Een christen die niet getrouwd is, zo meent Paulus, richt zijn leven dus zo in dat hij in alles de wil van God doet. Hij dient slechts de Heer, heeft slechts aandacht voor God. 'Maar', zo vervolgt de apostel in de verzen 33-34a, 'wanneer hij getrouwd is, heeft hij zorg voor wereldse zaken: hij wil zijn vrouw welgevallig zijn, en zijn aandacht is verdeeld.' Een christen die getrouwd is, heeft dus zorg voor zijn

vrouw, kinderen en huishouding; zijn aandacht is niet alleen op God gericht maar ook op zijn vrouw. En hij heeft daarbij niet alleen zorg *voor* vrouw en kinderen maar tegelijk ook zorgen *over* hen.
Wat in de christelijke gemeenschap voor de man geldt, geldt precies zo voor de vrouw: 'Een vrouw die niet getrouwd is of een meisje heeft alle zorg voor de zaak van de Heer: zij streeft ernaar om heilig te zijn naar lichaam en geest.' Ook een christin die niet getrouwd is, inclusief de nog ongetrouwde jonge vrouw (het 'meisje') – het thema van de verzen 25-38 –, kan al haar aandacht schenken aan God en een 'naar lichaam en geest', dus de gehele persoon betreffend, 'heilig' leven leiden. Dat wil zeggen: bij alles wat ze doet, heeft ze de Heer voor ogen en tracht ze zo te handelen zoals God het wil. 'Maar', zo vervolgt Paulus ook nu weer, 'wanneer zij getrouwd is, heeft zij zorg voor wereldse zaken: zij wil haar man welgevallig zijn' (vers 34). En ook dit impliceert, ook al zegt de apostel dit niet met zoveel woorden, dat haar aandacht noodgedwongen verdeeld is: zij heeft haar blik gericht op de Heer maar ook op haar man.
Dat Paulus in de verzen 32-34 impliciet zijn voorkeur uitspreekt voor de ongehuwde staat, door zijn lezers erop te wijzen dat een huwelijk veel (extra) zorgen en een verdeelde aandacht met zich meebrengt, blijkt ook uit het afsluitende vers 35. Wat Paulus in het direct voorafgaande gezegd heeft, was voor hun 'eigen bestwil' (letterlijk: 'nut'): de apostel heeft een en ander geschreven met het oog op wat voor de Korintiërs 'nuttig' of 'goed' is (zie ook bij 6:12). Ongetwijfeld doelt hij hier op de ongehuwde status. Maar hij voegt er direct aan toe dat hij hun 'geen verplichting wil opleggen'. Letterlijk staat hier: 'ik wil geen touw (of lasso) over jullie heen werpen', 'ik wil jullie geen touw om de nek doen', een uitdrukking die ontleend is aan jacht en oorlogsvoering. Dieren en mensen kunnen met een touw (of lasso) gevangen worden en gevangen gehouden worden, zij kunnen dan geen kant meer uit en zijn overgeleverd aan degenen die hen gevangen hebben (zie bijv. Thucydides, *Historiae* 2,76,4; Plutarchus, *Pyrrhus* 27,10 [*Vitae* 402 A]; maar ook Spr. 6:5; 7:21; Josephus, *Bellum Judaicum* 7,250; Philo, *De vita Mosis* 2,252; *De specialibus legibus* 3,160). Paulus gebruikt deze terminologie hier uiteraard figuurlijk: hij wil zijn lezers in Korinte niet 'gevangen houden', hij wil hun zijn mening niet als een verplichting opleggen, hij wil hun vrijheid in dezen niet beknotten; de Korintiërs houden de vrije keuze om al dan niet te trouwen. Natuurlijk kunnen en mogen ze trouwen, maar de apostel wil hier alleen maar gezegd hebben wat voor hen 'passend' is, en dat is dat ze beter niet kunnen trouwen. Dát is voor hen in deze omstandigheden 'nuttig' (voor hun 'eigen bestwil') en 'passend', twee termen die hier hetzelfde uitdrukken (vgl. bijv. Plutarchus, *Moralia* 112 E). En dat biedt hun bovendien de mogelijkheid 'om de Heer toegewijd te zijn (letterlijk: 'om voortdurend bij de Heer te zijn') zonder afgeleid te worden' (vers 35slot). Een huwelijk leidt immers maar af en brengt aardse zorgen met zich mee.

In de verzen 36-38 gaat Paulus nog een keer concreet in op de situatie van enige Korintiërs die erover dachten te gaan trouwen maar zich, onder druk van medegelovigen, afvroegen of een huwelijk niet eigenlijk 'zonde' was. Allereerst noemt de apostel een geval waarin het beter is te trouwen (vgl. ook vers 27a), namelijk het geval van 'iemand die de begeerten van zijn jeugd niet langer in toom kan houden' (vers 36). Letterlijk staat hier: 'wanneer hij (of 'zij') *helemaal in* de bloei van het leven is' of 'wanneer hij (of 'zij') *over* de bloei van het leven *heen* is'. Deze laatste interpretatie en vertaling heeft vele uitleggers ertoe gebracht niet de man maar het meisje als onderwerp van dit zinnetje te zien, wat grammaticaal mogelijk is: 'wanneer zij over haar jeugd heen is', dat wil zeggen: 'wanneer zij al wat ouder wordt'. In dat geval zou het voor de man aan te bevelen zijn met haar te trouwen. Dit is echter zeker niet door Paulus bedoeld, niets in het verband wijst hierop. Integendeel: het verband, de parallellie met vers 37 en het feit dat het onderwerp van alle andere werkwoordsvormen (in het enkelvoud) in vers 36 de nog ongehuwde jonge man is, maken het veel waarschijnlijker dat de eerste interpretatie en vertaling de juiste is: 'iemand die helemaal in de bloei van zijn leven is'. En de bloei van iemands leven is zijn jeugd, die gezien werd (en wordt) als een tijd die gekenmerkt wordt door een bijna onweerstaanbare drang tot seksuele gemeenschap, door verliefdheden en de wil om te trouwen. Een goede illustratie van hetgeen hier door Paulus met deze formulering wordt bedoeld, vinden we in de Apostolische Constituties 3,2,1, waar we lezen dat sommige jonge weduwen menen 'dat ze niet in staat zijn de bloei van hun leven te beheersen' en dus willen hertrouwen. Kortom: met 'iemand die helemaal in de bloei van zijn leven is' bedoelt de apostel een jongeman die smoorverliefd is en niet langer bij machte is zijn seksuele begeerten in bedwang te houden (vgl. ook Diodorus Siculus 36,2,3).

Welnu, zo is Paulus' redenering, als een dergelijke jongeman 'meent dat hij zijn meisje anders (d.w.z. door niet te trouwen) in een onaangename positie brengt', moet hij zeker trouwen. Iemand die zich op het seksuele vlak niet kan beheersen, zou zijn meisje wel eens in en zeer onaangename positie kunnen brengen, namelijk door haar te 'ontmaagden' en mogelijk zwanger te maken. En iemand die zich daarvan bewust is, kan dus maar beter trouwen ('Laten zij maar trouwen'; vgl. ook vers 9). 'Als de omstandigheden er dus toe nopen', als de jongeman door zijn begeerten als het ware 'gedwongen' wordt met zijn meisje te trouwen, 'begaat hij daarmee geen zonde'. Weer benadrukt Paulus dat trouwen geen 'zonde' is (vgl. vers 28).

Het kan echter ook zo zijn dat 'iemand zijn begeerten wel in bedwang kan houden' (letterlijk: dat 'iemand wel vast, onwankelbaar, staat in zijn hart'), dat 'er niets is dat hem ergens toe dwingt', dat er dus geen enkele noodzaak is om te trouwen, en dat hij 'de volledige macht heeft om te doen wat hij wil' (letterlijk: '...macht heeft met betrekking tot zijn eigen wil'). In deze laatste zinsnede valt de term 'macht' (of 'recht, bevoegdheid'), een begrip dat in 1

Korintiërs een grote rol speelt (zie 8:9; 9:4-6,12,18; en vgl. 6:12 en 10:23) en nauw verbonden is met 'vrijheid' (zie bij 6:12). Het gaat in dit geval om de vrijheid en de macht om je leven zo in te richten zoals je dat zelf wil, je door niemand in dezen te laten gezeggen maar alles helemaal zelf te bepalen. En, zo meent Paulus, als een dergelijk persoon 'besloten heeft de maagdelijkheid van zijn meisje niet aan te tasten' (letterlijk: 'zijn meisje [zo] te bewaren [zoals ze is]'), haar niet 'aan te raken' (vgl. vers 1), geen gemeenschap met haar te hebben en dus niet met haar te trouwen, 'zal hij daar goed aan doen' (vers 37).
Dat Paulus' voorkeur uitgaat naar de situatie als geschetst in vers 37, blijkt eens te meer uit het deze passage afsluitende vers 38: '...wie met zijn meisje trouwt, doet er goed aan, maar wie niet trouwt, doet er beter aan'. Met deze zin vat Paulus zijn gehele betoog nog eens samen: trouwen is geen 'zonde' en in een aantal gevallen zeker een goede keuze; maar voor christenen, die in de eindtijd leven en zich geheel aan God moeten kunnen wijden, is het een betere keuze om ongehuwd te blijven.
Toch heeft vers 38 menig uitlegger hoofdbrekens gekost en er zelfs toe geleid dat veel mensen de verzen 25-38 in hun geheel anders willen verstaan. Het probleem wordt veroorzaakt door het Griekse werkwoord dat in vers 38 met 'trouwen' is weergegeven. Het gaat hier om een zeldzaam woord (*gamizein*), dat in de Griekse literatuur vóór het Nieuwe Testament zelfs in het geheel niet voorkomt. In de lijdende vorm vinden we het vier keer in het Nieuwe Testament en betekent het 'uitgehuwelijkt worden' of 'trouwen' met de vrouw als (impliciet) subject (zie Mat. 22:30; Mar. 12:25; Luc. 17:27; 20:35). Slechts één keer wordt het, net als hier in 1 Korintiërs 7:38, actief gebruikt, namelijk in Matteüs 24:38. Gewoonlijk wordt daar de betekenis 'ten huwelijk geven, uithuwelijken' voorgesteld, met de *vader* als (impliciet) subject en de dochter als object. Vervolgens meent men deze betekenis ook in onze passage te moeten aanhouden: dan zou het onderwerp van dit vers de *vader* zijn, die er goed aan doet zijn dochter uit te huwelijken maar er beter aan doet wanneer hij haar niet uithuwelijkt. Deze uitleg zou dan tevens inhouden dat het in de gehele passage (verzen 25-38) om de vraag gaat of *vaders* hun nog ongetrouwde jonge dochters moeten uithuwelijken of niet. Aan deze interpretatie kleven echter nogal wat bezwaren. Het belangrijkste bezwaar is dat het in deze hele passage gaat of lijkt te gaan om de relatie tussen ongehuwde jonge mannen en ongehuwde jonge vrouwen. Ook wordt de Griekse term voor 'een nog ongehuwde jonge vrouw', het thema van de hele passage, altijd voor meisjes op de huwbare leeftijd en nooit voor 'dochters' gebruikt. En ten slotte staat de vermeende betekenis 'uithuwelijken' voor het in vers 38 gebruikte werkwoord niet echt vast. Ze gaat terug op de tweede eeuwse grammaticus Apollonius, die hoogstwaarschijnlijk uit purisme een onderscheid aanbracht tussen het hier gebezigde werkwoord en het gebruikelijke werkwoord voor 'trouwen' (*gamein*). Het is evenwel heel goed denkbaar dat voor de apostel Paulus beide werkwoorden (nog) dezelfde betekenis hadden. Op grond van dit alles lijkt het het meest voor de hand te liggen dat Paulus hier (nogmaals)

de jonge mannen op het hart drukt dat ze wel mogen trouwen maar dat het, om diverse redenen, beter is om niet te trouwen.

In de laatste twee verzen van dit hoofdstuk past Paulus het in vers 38 uitgesproken 'principe' nog eens toe op de weduwen in de christelijke gemeenschap (verzen 39-40; vgl. de verzen 8-9). 'Een vrouw is gebonden zolang haar man leeft' (vers 39a), houdt Paulus de Korintiërs allereerst voor. Dat wil zeggen dat een getrouwde vrouw niet moet scheiden en uiteraard ook geen andere (seksuele) relatie mag aangaan. Zij is en blijft 'gebonden' aan haar man, zij is door haar huwelijk wettelijke verplichtingen aangegaan (vgl. vers 27), die van kracht blijven zolang haar man in leven is. De zaak wordt anders 'als haar man gestorven is': dan 'is zij vrij om te trouwen met wie zij wil...' (vers 39b). Een weduwe mag dus, naar de mening van Paulus, hertrouwen (vgl. ook vers 9). Deze mening die door Paulus ook in Romeinen 7:1-3 wordt verwoord, is in overeenstemming met het (Joods-)Hellenistisch recht (zie bijv. Josephus, *Antiquitates Judaicae* 4,256).
Paulus voegt hier echter aan toe dat een weduwe die hertrouwt, dit moet doen 'als een gelovige in verbondenheid met de Heer' (letterlijk: '...alleen in de Heer'). Gewoonlijk wordt dit zo verstaan als zou Paulus hiermee bedoelen dat een weduwe alleen maar met een *christen* zou mogen hertrouwen. Alleen dan zou er sprake zijn van een huwelijk 'in de Heer'. Maar als Paulus dit hier zou bedoelen, waarom heeft hij iets dergelijks dan niet eerder in dit hoofdstuk gezegd? In de verzen 8-9 heeft hij weduwnaars en weduwen aangesproken en in de verzen 25-38 jonge mensen die erover dachten te gaan trouwen, in beide gevallen zonder erop te wijzen dat in geval van een huwelijk een *christelijke* partner voorwaarde was. Daarom lijkt het waarschijnlijker dat de apostel met de woorden 'alleen in de Heer' iets anders wilde zeggen. De door Paulus veel gebruikte formulering 'in de Heer' geeft gewoonlijk de band, de eenheid, de verbondenheid aan tussen de christen en zijn Heer, Jezus Christus (vgl. 4:17; 7:22; 9:1-2; 11:11; 16:19; Rom. 16:12; Fil. 2:29; 1 Tess. 5:12; Filem. 16). Wanneer Paulus dan hier zegt dat een weduwe mag hertrouwen maar dat haar huwelijk 'in de Heer' moet zijn, bedoelt hij dat zij mag hertrouwen *zoals het een christen betaamt*, als een gelovige vrouw, voor wie de band met de Heer van elementair belang is. En wat dit inhoudt, heeft de apostel al in de verzen 29-31 duidelijk gemaakt: de weduwe die hertrouwt, moet wel beseffen dat het de eindtijd is, dat ze dus moet leven alsof ze niet getrouwd is, en dat er belangrijker zaken in het leven zijn, zoals de dienst aan God en het streven naar het verkrijgen van het eeuwige leven. Over de nieuwe partner van de weduwe spreekt Paulus niet. Als zíj maar 'in de Heer' getrouwd is, als een gelovig christen in het huwelijk staat.
Zo mag een weduwe, naar Paulus' mening, best hertrouwen, maar – overeenkomstig met wat de apostel eerder in dit hoofdstuk heeft betoogd – 'ze is beter af (letterlijk: '...gelukkiger', hier gebruikt zonder enige religieuze bijklank; vgl.

Luc. 23:29; Hand. 26:2; Josephus, *Antiquitates Judaicae* 16,108; 20,27; Pastor Hermae, Visio 1,1,2; Epictetus, *Dissertationes* 2,18,15, enz.) wanneer ze ongetrouwd blijft (letterlijk: '...zo blijft', namelijk zoals ze is, dus weduwe, ongetrouwd)' (vers 40a).

Wat gold voor Paulus' raadgevingen aan het adres van degenen die een 'gemengd' huwelijk hadden en voor zijn raadgevingen aan nog ongehuwde jonge mensen, geldt ook voor zijn raad aan de weduwen in de verzen 39b-40a: het is zijn 'mening' (vers 40; zie ook de verzen 12 en 25 en vgl. vers 6). Voor deze gevallen heeft de apostel geen 'gebod van de Heer' (vgl. vers 10), dat hij aan de Korintiërs kan doorgeven. Zijn raadgeving heeft dus geen absoluut bindend karakter (vgl. de verzen 6 en 35). Maar het is ook weer geen raad van een willekeurig persoon of een willekeurige christen, het is de raad, de mening van 'iemand ... die de Geest van God bezit' (vers 40), oftewel van iemand die door God als apostel is aangesteld (vgl. vers 25). Want het bezit van de heilige Geest, dat elke christen kenmerkt, kenmerkt apostelen wel in bijzondere mate (zie 2:12,16). In dat perspectief moeten de Korintiërs dus vele (niet alle!) raadgevingen van Paulus in hoofdstuk 7 zien: het gaat hier niet om absolute geboden maar om adviezen, die evenwel ook weer niet vrijblijvend zijn omdat ze afkomstig zijn van een apostel, een afgezant van God.